

De Overijsselse arbeidsmarkt naar opleiding en beroep 2003-2008

Citation for published version (APA):

Borghans, L., Golsteyn, B. H. H., Heijke, J. A. M., & Kriechel, B. (2005). *De Overijsselse arbeidsmarkt naar opleiding en beroep 2003-2008*. ROA. ROA Reports No. 1 <https://doi.org/10.26481/umarep.2005001>

Document status and date:

Published: 01/01/2005

DOI:

[10.26481/umarep.2005001](https://doi.org/10.26481/umarep.2005001)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

RATIO-II

februari 2005

De Overijsselse arbeidsmarkt
naar opleiding en beroep 2003-2008

Provinciale rapportage

Ratio II
De Overijsselse arbeidsmarkt naar
opleiding en beroep 2003-2008

ROA-R-2005/1

L. Borghans
B. Golsteyn
H. Heijke
M. Hensen
B. Kriechel

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde
Universiteit Maastricht

Maastricht, februari 2005

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de directeur van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt. In geval van overname van het datamateriaal moet telkens als bron worden vermeld: "Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt" of "ROA". Van publicaties waarin gebruik wordt gemaakt van gegevens uit dit rapport ontvangen wij gaarne een exemplaar.

Hoewel de grootst mogelijke zorg is besteed aan de inhoud van dit rapport, kan het ROA in generlei opzicht verantwoordelijkheid op zich nemen voor eventuele onvolledigheden of onjuistheden.

Inhoud

	Bladzijde
Voorwoord	i
Samenvatting van de resultaten	iii
1 Werkgelegenheid en vervangingsvraag	1
1.1 Inleiding	1
1.2 De opbouw van de werkgelegenheid naar sector, beroep en opleiding	2
1.3 Uitbreidingsvraag: Trends in de werkgelegenheid in sectoren	5
1.4 Vervangingsvraag: Demografische ontwikkeling en arbeidsmarktparticipatie	8
1.5 Conclusie	10
2 Deelname aan onderwijs en arbeidsmarktinstroom	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Het aantal gediplomeerden	12
2.3 Het aantal leerlingen	14
2.4 Aanbod van schoolverlaters	17
2.5 Conclusie	18
3 De Overijsselse arbeidsmarkt op middellange termijn	21
3.1 Inleiding	22
3.2 Vacatures	22
3.3 Uitbreidingsvraag	23
3.4 Vervangingsvraag	29
3.5 Baanopeningen	32
4 Verwachte knelpunten en perspectieven op de arbeidsmarkt voor schoolverlaters	39
4.1 Inleiding	40
4.2 De arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters	41
4.3 Knelpunten in de personeelsvoorziening voor werkgevers	43
4.4 Uitwijk- en substitutiemogelijkheden op de arbeidsmarkt	46
4.5 Conclusie	50
5 De invloed van de conjunctuur op de prognose	51
5.1 Inleiding	51
5.2 Sectorale trends	51
5.3 Sectorale ontwikkeling van de beroepsbevolking in Overijssel	53
5.4 Vier Scenario's	55
5.5 Conclusie	57

6	De onderkant van de arbeidsmarkt	61
6.1	Inleiding	61
6.2	Afbakening van de onderkant	62
6.3	Het economische probleem	62
6.4	Probleemgroepen in Overijssel en Nederland	67
6.5	Invloed conjunctuur op de werkgelegenheid aan de onderkant	72
6.6	Conclusies en beleidsopties	73
7	Geografische mobiliteit en werkgelegenheid	75
7.1	Inleiding	75
7.2	Mobiliteit van schoolverlaters	75
7.3	Ontwikkeling in de mobiliteit 1991-2001	79
7.4	Geografische mobiliteit en knelpunten in de personeelsvoorziening	86
7.5	Conclusies	87
	Verklarende woordenlijst	89

Voorwoord

De economie in Nederland is continu in beweging. Dit heeft directe gevolgen voor de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de regio. Voldoende reden om de vinger aan de pols te houden en de nieuwe RATIO-gegevens als basis te gebruiken voor de ontwikkeling en uitvoering van het regionaal arbeidsmarktbeleid.

Als verantwoordelijk bestuurder voor het provinciaal arbeidsmarktbeleid presenteer ik hierbij het nieuwe rapport "De Overijsselse arbeidsmarkt 2003-2008, naar opleiding en beroep", uitgevoerd door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) van de Universiteit Maastricht. Het rapport biedt een geactualiseerde verkenning van de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt in Overijssel en geeft een gedifferentieerd beeld van de toekomstige Overijsselse arbeidsmarkt naar opleiding en beroep. Daarnaast geeft het inzicht in de verwachte ontwikkelingen binnen bedrijfssectoren en de daarvoor nodige kwalificaties van de (potentiële) beroepsbevolking. Extra aandacht wordt in het rapport besteed aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

Het provinciebrede rapport geeft in samenhang met de regiorapportages van de Regionale Platforms Arbeidsmarktbeleid (RPA's) Twente en IJssel-Vecht een compleet en goed inzicht in de regionale arbeidsmarkten van Overijssel.

Ik nodig de samenwerkingspartners van harte uit aan de slag te gaan met deze schat aan informatie. In het bijzonder biedt dit rapport een stevige uitdaging voor het verbeteren van de aansluiting tussen vraag en aanbod op de Overijsselse arbeidsmarkt. Het is zaak kansen en mogelijkheden te benutten en samen te werken aan een goed functionerende regionale arbeidsmarkt, die bestaande werkgelegenheid behoudt en nieuwe creëert.

Graag wil ik met de betrokken partners optrekken om samen onze regionale arbeidsmarkt aantrekkelijk te maken voor alle Overijsselse burgers.

Carry Abbenhues

Gedeputeerde voor Economie en Innovatie van de Provincie Overijssel

Samenvatting van de resultaten

Ontwikkeling van de werkgelegenheid gematigd positief

- De toekomstige ontwikkeling van de werkgelegenheid is gematigd positief. Over de periode van 2003 – 2008 wordt een groei van 4% voor de totale werkgelegenheid voorspeld (zie hoofdstuk 3.3).
- De groei van de werkgelegenheid zal vooral ten goede komen aan de hoger opgeleide werknemers. Ook werknemers met een MBO opleiding kunnen van de groei profiteren. Lager geschoolde werknemers zullen echter een krimp in de werkgelegenheid ervaren (zie hoofdstuk 1.3).
- Over alle sectoren is een ontwikkeling te zien naar hoger opgeleide werknemers (tabel 1.4), terwijl voor sommige sectoren tevens een uitbreiding van de elementaire en lagere beroepen voorspeld wordt (tabel 1.3). Dit wijst enerzijds op een opwaardering van tot nog toe als lager beschouwde beroepen en anderzijds op een algemene vraag naar meer scholing (zie hoofdstuk 1.3).
- Grote bedrijfssectoren met veel werkgelegenheid zijn in Overijssel: Industrie, Handel en reparatie, Horeca en zakelijke dienstverlening, Kwartaire diensten en de sector Overheid en onderwijs. Grote beroepsgroepen zijn de Technische, ambachts- en industrieberoepen, de Economisch-administratieve beroepen, en de Verzorgende en dienstverlenende beroepen (zie hoofdstuk 1.2).
- Van de grote sectoren vertoont de industrie een daling van de werkgelegenheid, terwijl de andere grote sectoren groeien. Door het krimpen van de werkgelegenheid in de industrie wordt ook een daling onder de Technische, ambachts- en industrieberoepen verwacht, terwijl in samenhang met de groei van de andere sectoren de Economisch-administratieve beroepen licht, en de Verzorgende en dienstverlenende beroepen sterk groeien. Het meeste profiteren de Informatica beroepen, de Pedagogische beroepen en de (Para-)medische beroepen van de positieve ontwikkeling van de werkgelegenheid (zie hoofdstuk 3.3).

Vervangingsvraag voor Overijssel lager dan voor Nederland

- Dat bepaalde opleidingen met een stagnerende of krimpende werkgelegenheidsontwikkeling te maken hebben betekent niet automatisch dat de schoolverlaters van deze opleidingen geen werk zullen kunnen vinden. Hiervoor moet naar de baanopeningen gekeken worden, d.w.z. de som van werkgelegenheidsgroei en ontstane vervangingsbehoefte doordat mensen

stoppen met werken of met pensioen gaan, of een andere baan aannemen. Als men naar de toekomstige baanopeningen kijkt is te zien dat de nieuwe banen voor lager opgeleiden vooral hier vandaan komen, dus vooral de vervangingsvraag als bron hebben (zie hoofdstuk 3.4).

- De vervangingsvraag hangt in belangrijke mate samen met de participatie op de arbeidsmarkt en de leeftijdsopbouw van de beroepsbevolking. In Overijssel is de participatie iets lager dan in Nederland, maar de beroepsbevolking is wel jonger. Hierdoor komt het tot een licht lagere vervangingsvraag als percentage van de werkenden dan landelijk (zie hoofdstuk 3.4).
- De toekomstige baanopeningen, de som dus van uitbreidingsvraag en vervangingsvraag, zijn als percentage van de werkenden hoger dan landelijk is voorspeld. Dit komt door de hogere uitbreidingsvraag (zie hoofdstuk 3.5).

Schoolverlaters hebben redelijk goed perspectief

- De instroom van schoolverlaters is vooral met betrekking tot het lager en middelbaar onderwijs een belangrijke bron van nieuwe werknemers in de provincie. In Overijssel zal het aantal VMBO'ers licht dalen, terwijl het aantal MBO'ers redelijk stabiel blijft. Bij de toekomstige instroom vanuit het beroepsonderwijs valt een stijging van VMBO Economie en MBO Dienstverlening en gezondheidszorg te verwachten, terwijl MBO Natuur en techniek achter blijft (zie hoofdstuk 2).
- Confrontatie van de baanopeningen met de instroom vanuit het onderwijs geeft een inschatting van de perspectieven voor het vinden van een baan door schoolverlaters (met als tegenhanger: knelpunten voor werkgevers om personeel aan te trekken). Uit de gemaakte confrontaties blijkt dat bijvoorbeeld MBO Natuur en techniek goede arbeidsmarktperspectieven heeft en dat deze voor MBO Economie slechts redelijk zijn. MBO Economie heeft namelijk een tamelijk grote instroom vanuit de scholen (zie hoofdstuk 4.2).
- Op het niveau van beroepen kunnen werkgevers knelpunten verwachten onder de Pedagogische, Culturele, Informatica, en de Openbare orde en veiligheidsberoepen (zie hoofdstuk 4.3).
- Knelpunten voor werkgevers maar ook slechte vooruitzichten voor schoolverlaters kunnen ertoe leiden dat schoolverlaters alternatieve, meer of minder verwante, beroepen kiezen. Naarmate de opleiding meer uitwijkmogelijkheden toelaat kunnen zo de knelpunten opgelost worden. Ook werkgevers kunnen bij bepaalde beroepen, die algemenere competenties vereisen, in geval van knelpunten personeel met alternatieve opleidingen aantrekken (zie figuur 4.1 en 4.2 in hoofdstuk 4.4).

Scenario analyse toont kwetsbaarheid van laag opgeleiden

- De lagere beroepen en vooral ook de middelbare beroepen worden getroffen door tegenvallende groei. Terwijl zij flink groeien in een voorspoedige economische omgeving, krimpen zij ook net zo hard bij tegenvallende economische groei. De vervulling van beroepen door nieuwe arbeidskrachten gaat bij tegenvallende groei ten koste van de laagst opgeleiden. Hoe slechter de economische situatie hoe sterker de krimp onder de werknemers met Basisonderwijs of VMBO. Werkgevers proberen vooral bij tegenvallende economische ontwikkeling hoger en middelbaar opgeleide werknemers in dienst te houden, ook al zitten zij op functies die ook door lager opgeleiden vervuld kunnen worden (zie hoofdstuk 5 en 6.5).
- Uit de uitgevoerde scenario-analyse blijkt dat bij sterke economische groei en bijbehorende werkgelegenheidsgroei het met name tot knelpunten bij het aantrekken van hoger opgeleiden zal komen (zie hoofdstuk 5, tabel 5.3).
- Groepen die problemen hebben op de arbeidsmarkt betreffen vooral laag opgeleide ouderen die geen langdurige arbeidsverhouding hebben, of laag opgeleide jongeren en voortijdig schoolverlaters. Gezien de trend op de arbeidsmarkt naar middelbaar of hoger opgeleiden moet het belang van scholing voor deze groepen worden benadrukt. Hierdoor worden zij ook minder kwetsbaar voor conjuncturele invloeden op de arbeidsmarkt (zie hoofdstuk 6).

Pendel biedt geen oplossing voor knelpunten

- Bewoners uit Overijssel blijken steeds verder te reizen naar hun werk, maar omgekeerd komen de mensen die in de provincie werken ook van steeds verder. Veelal wordt gedacht dat ook de toegenomen congestie een grote invloed heeft op de reistijden. Het effect hiervan op de reistijden in Overijssel blijkt echter zeer gering te zijn (zie hoofdstuk 7.1).
- Knelpunten in de personeelsvoorziening kunnen slechts in zeer beperkte mate verlicht worden door pendel of verhuizing (zie hoofdstuk 7.3).

1 Werkgelegenheid en vervangingsvraag

RATIO I stond in het teken van een veranderende arbeidsmarkt. Er was sprake van tegenvallende werkgelegenheidsgroei en oplopende werkloosheid. Om de vinger aan de pols te kunnen houden, was het wenselijk een update te maken van RATIO I. Dit zou tevens de gelegenheid scheppen om enkele onderwerpen te belichten die eerder niet aan bod kwamen. Voor de samenstelling van deze update, RATIO II, kan gebruik worden gemaakt van nieuwe landelijke prognoses van de arbeidsmarkt-ontwikkeling op de middellange termijn van ROA en van nieuwe prognoses van de sectorale werkgelegenheidsontwikkeling op landelijk niveau van CPB en voor Overijssel van Etil.

De rapportage RATIO I omvatte tevens een statistische bijlage. Deze bijlage is voor RATIO II tevens omgezet naar een gedigitaliseerd Arbeidsmarkt Informatie Systeem (AiS). Dit maakt het makkelijker om met behulp van RATIO doelgericht en interactief vragen te beantwoorden. Het AiS laat immers toe dat de gebruiker zelf de gewenste tabellen voor beroepsgroepen, beroepssectoren, onderwijssectoren of –klassen aanmaakt. Men kan zich richten op het detail niveau van specifieke beroepen of men kan een aanpak op een hoger niveau volgen door bepaalde sectoren of beroepsgroepen als invalshoek te kiezen. Het AiS heeft dus een duidelijk toegevoegde waarde.

Dit hoofdstuk heeft betrekking op de vraagzijde van de Overijsselse arbeidsmarkt. De ontwikkelingen worden geschetst die de achtergrond vormen van de prognoses van de vraag naar arbeid, die meer in detail worden besproken in hoofdstuk 3. In het bijzonder wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de structuur en ontwikkeling van de uitbreidingsvraag (de werkgelegenheid) en van de vervangingsvraag. Met deze achtergrondgegevens wordt beoogd een indruk te geven van de factoren die bepalend zijn voor de ontwikkeling van beide bestanddelen van de arbeidsvraag en welke gevolgen een alternatief verloop van deze factoren hiervoor zouden kunnen hebben. In hoofdstuk 2 komen de ontwikkelingen aan de orde die de achtergrond vormen voor de prognoses van het aanbod van arbeid.

1.1 Inleiding

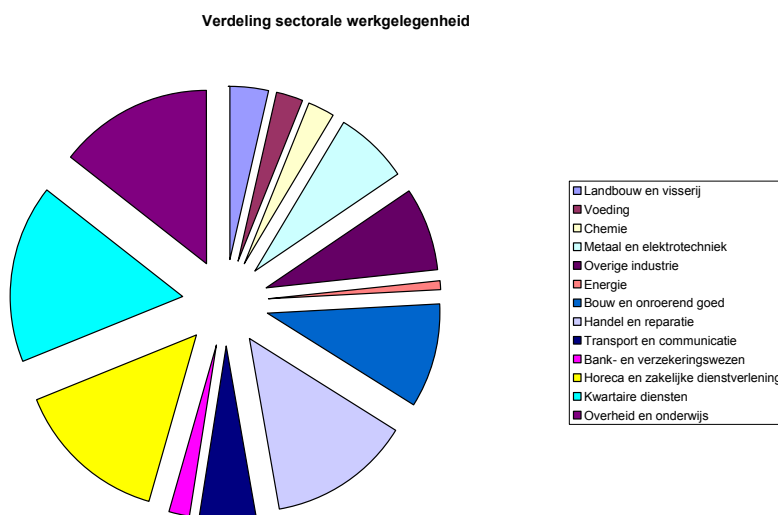
In dit hoofdstuk worden de ontwikkelingen geschetst die de achtergrond vormen voor de prognoses van de vraag naar arbeid in Overijssel, die meer in detail zullen worden belicht in hoofdstuk 3. In paragraaf 1.2 wordt een beschrijving gegeven van de voor de uitbreidingsvraag belangrijke sectorale samenstelling van de werkgelegenheid en de opbouw van de werkgelegenheid naar beroepen en opleidingen. Ook wordt ingegaan op de conjuncturele gevoeligheid van de sectorale werkgelegenheid. In paragraaf 1.3 worden de trends geanalyseerd van de werkgelegenheid binnen sectoren. Een prognose van deze trends ligt ten grondslag aan de uitbreidingsvraagprognose. Tenslotte wordt in paragraaf 1.4 de belangrijke achterliggende

factoren van de vervangingsvraag belicht. Het gaat hier om de ontwikkeling van de arbeidsmarktparticipatie en de demografische opbouw van de beroepsbevolking.

1.2 De opbouw van de werkgelegenheid naar sector, beroep en opleiding

De sectorale werkgelegenheidsdynamiek vormt een belangrijke factor voor de ontwikkeling van de werkgelegenheid in beroepen en opleidingen. In figuur 1.1 worden de aandelen weergegeven van de sectoren in de totale Overijsselse werkgelegenheid. Hierin is duidelijk te zien dat het gros van de werkgelegenheid te vinden is in de Kwartaire Diensten, Horeca en zakelijke dienstverlening, Overheid en onderwijs, en Handel en reparatie. Kleinere sectoren in Overijssel zijn Energie, Bank- en verzekeringswezen, Chemie en de Voedingsindustrie.

Figuur 1.1
Sectorale verdeling van de werkgelegenheid

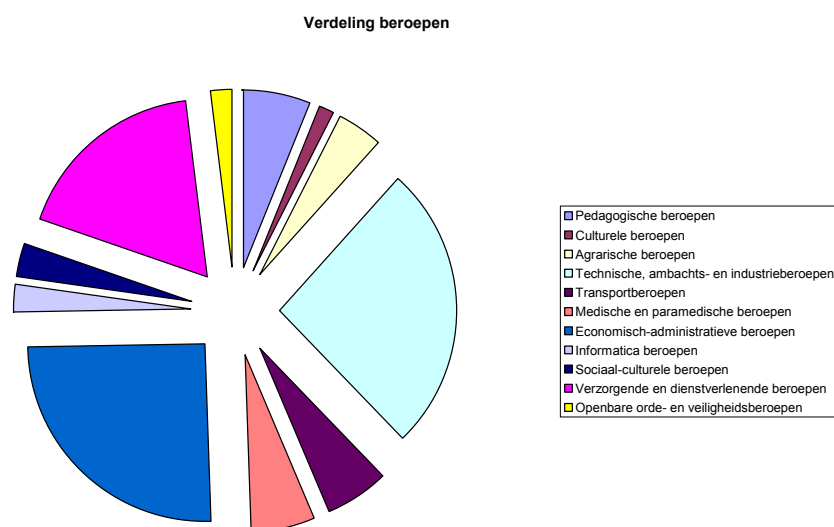
Bron: CBS (EBB 2002)

Ten opzichte van Nederland is de werkgelegenheid hoger in Metaal en elektrotechniek, Overige industrie, Energie en Landbouw. De aandelen van de sectoren Transport en communicatie, Bank- en verzekeringswezen en Horeca en zakelijke dienstverlening zijn daarentegen in Overijssel kleiner dan hun aandeel in Nederland.

Binnen de sectoren zijn de werknemers in beroepen in te delen. De beroepensamenstelling van de sectorale werkgelegenheid vormt een belangrijke achterliggende factor voor de prognoses van de uitbreidingsvraag, met name naar opleiding. Veel beroepen zijn in meer dan één sector terug te vinden. Zo kan een accountant, een beroep uit de grote beroepsgroep Economisch-administratieve be-

roepen, bijvoorbeeld werkzaam zijn in de sector Bank- en verzekeringswezen maar ook in bijvoorbeeld de sector Overheid en onderwijs. Grote beroepscategorieën zijn in Overijssel de Technische, ambachts- en industrieberoepen, de Economisch-administratieve beroepen en de Verzorgende en dienstverlenende beroepen. Middelgrote beroepscategorieën omvatten in Overijssel de Pedagogische beroepen, de Transportberoepen zoals de Medische en paramedische beroepen. Culturele beroepen, Agrarische beroepen, Informatica beroepen, Sociaal-culturele beroepen en Openbare orde- en veiligheidsberoepen zijn getalsmatig kleinere beroepscategorieën in Overijssel.¹

Figuur 1.2
Verdeling van de werkgelegenheid over beroepen

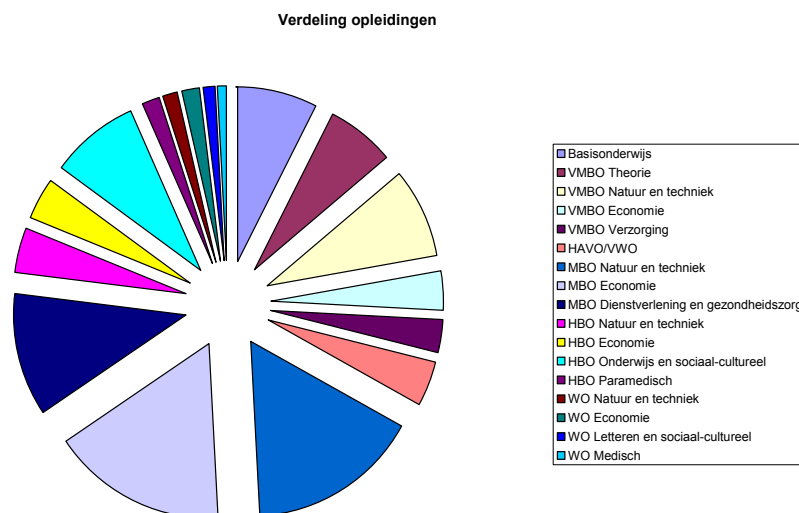

Bron: CBS (EBB 2002)

Vergelijkbaar met de beroepenindeling kunnen werknemers ook naar hun behaalde opleiding ingedeeld worden. Dit is het andere basiselement van de uitbreidingsvraagprognoses, waarbij er overigens mee wordt rekening gehouden dat werknemers met een bepaalde opleiding in verschillende beroepen terecht kunnen komen (zie ook hoofdstuk 4 waar de uitwijkmogelijkheden van beroepen en opleidingen beschreven worden). Grote opleidingscategorieën zijn bij het MBO te vinden: MBO Natuur- en techniek, MBO Dienstverlening en gezondheidszorg en MBO Economie. Middelgrote categorieën zijn Basisonderwijs, VMBO Theorie, VMBO Natuur- en Techniek en HBO Onderwijs en sociaal-cultureel.

1. Culturele beroepen omvatten onder meer de beroepen Tolken, vertalers en schrijvers, Grafische ontwerpers, Kunstenaars, en Journalisten, terwijl Sociaal-culturele beroepen vooral beroepen omvat uit de richting sociaal-wetenschappelijk en maatschappelijk werk. In de ROA-classificatiegids 2002, ROA-R-2002/3, zijn de onderliggende beroepen of opleidingen voor de beroeps- of opleidingscategorieën te vinden.

Figuur 1.3
Verdeling van de werkgelegenheid over opleidingen

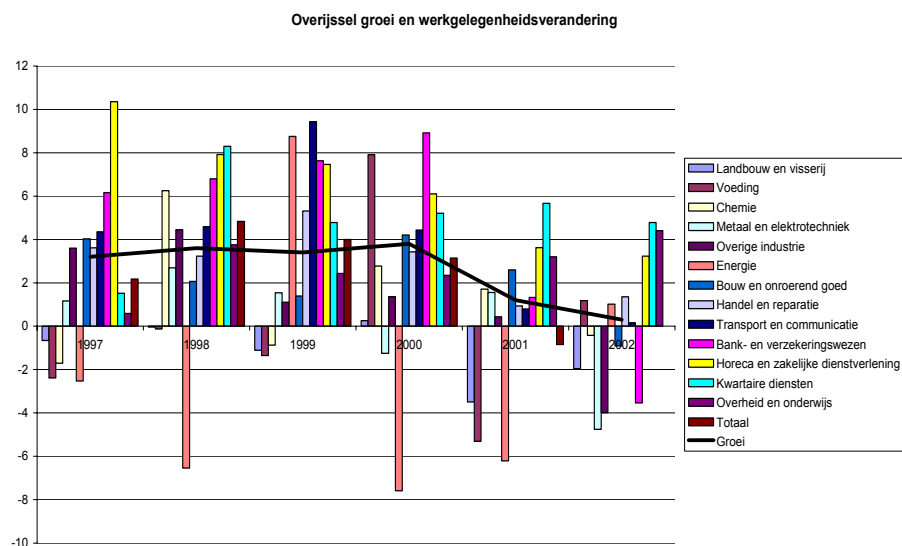

Bron: CBS (EBB 2002)

De sectorale werkgelegenheid is over langere tijdsperioden gezien aan structurele veranderingen onderhevig. Zo neemt bijvoorbeeld het belang van de Landbouwsector gestaag af. Het aandeel van de Handel daarentegen groeit (zie ook 5.2 van dit rapport). Deze structurele veranderingen in de sectorale werkgelegenheid gaat gepaard met een cyclische werkgelegenheidsverandering, afhankelijk van de economische situatie op de korte termijn. Dit wordt weergegeven in figuur 1.4 waar de economische groei in termen van de economische toegevoegde waarde in Overijssel (dikke zwarte lijn) is afgezet tegen de werkgelegenheidsontwikkeling in de onderscheiden sectoren. Opvallend is dat de Energiesector over vier van de zes beschouwde jaren een krimp vertoont. Landbouw groeit slechts in één jaar, namelijk in 2000, het jaar waarin Overijssel de sterkste economische groei vertoonde. Banken verzekeringswezen groeit duidelijk in tijden van hoogconjunctuur en krimpt in tijden van lage economische groei. Deze sectorale effecten werken door in de ontwikkeling van beroepen en opleidingen. Bij de arbeidsmarktprognoses voor Overijssel die in hoofdstuk 3 worden besproken, wordt als uitgangspunt genomen de landelijke sectorprognose die van een zich herstellende economie uitgaat. In hoofdstuk 5 onderzoeken wij de gevoeligheid van de Overijsselse arbeidsmarkt voor deze economische dynamiek op de korte termijn door een drietal scenario's toe te voegen met verschillende onderliggende groeicijfers.

Figuur 1.4

Economische groei en procentuele verandering van de werkgelegenheid in Overijssel 1997-2002.

Bron: CBS, Etil

1.3 Uitbreidingsvraag: Trends in de werkgelegenheid in sectoren

Meer dan tweederde van de Overijsselse beroepsbevolking heeft een lagere of middelbare beroepsopleiding afgesloten. Deze groepen vormen de 'motor van de economie'. Wel is deze groep minder bereid om voor een baan te verhuizen, of ver te pendelen. Zij zijn dus regionaal gebonden. De hoger opgeleide groepen met HBO of wetenschappelijke opleiding daarentegen zien geheel Nederland als hun arbeidsmarkt (zie ook hoofdstuk 7). Daarom wordt bij de regionale prognoses meer aandacht aan de lagere en middelbaar opgeleide beroepsbevolking gegeven. Omdat zij minder gebruikmaken van regionale uitwijkmogelijkheden, worden zij meer beïnvloed door regionale werkgelegenheidsontwikkelingen en zal het regionaal werkgelegenheidsbeleid zich ook met name op deze groepen moeten richten.

In het gebruikte prognosemodel van de uitbreidingsvraag wordt de sectorale groei of krimp vertaald naar beroepen en vervolgens naar opleidingen. Hierdoor kan nagegaan worden hoe de algemene economische ontwikkeling uitpakt voor specifieke beroepsgroepen en opleidingen. Tabel 1.1 geeft voor de onderscheiden vijf opleidingsniveaus het aandeel weer in de Overijsselse werkgelegenheid en hun groei-prognose over de komende vijftienperiode. Meer dan tweederde van de werkgelegenheid wordt door VMBO of MBO opgeleide krachten vervuld. Hoger opgeleide werknemers met HBO nemen 18% en met WO slechts 5% van de werkgelegenheid voor hun rekening. Interessant is wel dat op de middellange termijn een duidelijke

verschuiving naar hoger opgeleide arbeidskrachten wordt voorspeld.² Terwijl Basis-onderwijs en in mindere mate VMBO duidelijk krimpen, groeit de werkgelegenheid van de middelbare en hoger opgeleide beroepsbevolking.

Tabel 1.1
Werkgelegenheid onderwijscategorieën, aandeel 2003 en groeiprognoze 2003-2008, in procenten

	Aandeel	Groeiprognoze
Basisonderwijs	7	-20
VMBO	22	-2
MBO	47	9
HBO	18	10
WO	5	14

Bron: ROA, CBS (EBB 2002)

Net als bij de opleidingen zijn de beroepen ook in categorieën van lager, middelbaar en hoger in te delen. Deze niveau-indeling sluit enigszins aan bij de driedeling in opleidingsniveaus. Zoals tabel 1.2 laat zien dragen de lagere en middelbare beroepen dragen bij aan meer dan driekwart van de werkgelegenheid in de provincie. Uit de weergegeven groeiprognoze blijkt echter dat de relatie tussen opleidingsniveau en beroepenniveau niet als te direct gezien moet worden. Terwijl bij de opleidingen de groei hoger was bij de hogere niveaus is dit bij de beroepen niet het geval. Daarnaast is de werkgelegenheidsgroei van de lagere beroepen duidelijk hoger dan die van de middelbare beroepen. Hieruit kan men concluderen dat een deel van de middelbaar opgeleide werknemers in de lagere beroepen terecht komt. De bijzondere problematiek van de onderkant van de arbeidsmarkt wordt nader uitgewerkt in hoofdstuk 6 van dit rapport.

Tabel 1.2
Werkgelegenheid in beroepen, aandeel 2003 en groeiprognoze 2003-2008, in procenten

	Aandeel	Groeiprognoze
Elementaire en lagere beroepen	34	6
Middelbare beroepen	42	1
Hogere en wetenschappelijke beroepen	24	8

Bron: ROA, CBS (EBB 2002)

Tabel 1.3 geeft een beeld van de sectorale werkgelegenheidsdynamiek van beroepen. De tabel geeft de op middellange termijn voorspelde verschuiving weer

- De groeiprognoze is een aggregaat dat is afgeleid van de verwachte uitbreidingsvraag uit hoofdstuk 3.

van de werkgelegenheidsaandelen van de drie beroepsniveaus binnen de onderscheiden dertien sectoren. Binnen elke sector kan iedere beroep zich verschillend ontwikkelen. Zo kan er bijvoorbeeld in een sector een verschuiving optreden van lagere naar hogere beroepen. Dit tezamen met de totale ontwikkeling van een sector vertaald zich naar een bepaalde ontwikkeling van een specifieke beroep binnen de sector. Voor het maken van de prognose van de uitbreidingsvraag in beroepen worden voor elke beroep de ontwikkelingen over alle sectoren samengevoegd. Zo zien wij dat binnen de sector Landbouw de toename van het aandeel van de elementaire en lagere beroepen ten koste gaat van de middelbare beroepen. Het aandeel van de hogere beroepen blijft hierbij gelijk. De tabel geeft slechts een verschuiving van het aandeel binnen de sector weer, niet of de elementaire beroepen in de landbouw daadwerkelijk groeien of krimpen. Dit is namelijk ook nog afhankelijk van de ontwikkeling van de absolute werkgelegenheidsomvang van de sector (zie ook hoofdstuk 3.).

Tabel 1.3
Verandering aandelen van beroepsniveaus binnen sectoren, 2003-2008

	Elementaire en lagere beroepen	Middelbare beroepen	Hogere en wetenschappelijke beroepen
Landbouw en visserij	+	-	=
Voeding	=	-	=
Chemie	-	++	-
Metaal en elektrotechniek	--	+	++
Overige industrie	++	--	-
Energie	=	-	+
Bouw en onroerend goed	++	--	-
Handel en reparatie	-	+	+
Transport en communicatie	+	=	-
Bank- en verzekeringswezen	=	+	-
Horeca en zakelijke dienstverlening	-	-	+
Kwartaire diensten	+	-	=
Overheid en onderwijs	+	-	=

Verschuiving van aandelen binnen sectoren: ++ duidt op een grote positieve, + een positieve, = gelijkblijvend, - een negatieve, en -- op een grote negatieve verschuiving binnen de sector.
Bron: ROA

Opvallend is de diversiteit van de ontwikkeling over de sectoren. Een eenduidige trend zoals deze in tabel 1.2 uit de prognoses was af te leiden, is hier moeilijker te identificeren. Een verschuiving naar hogere beroepen is slechts waar te nemen voor de Metaal en elektrotechniek, Energie, Handel en reparatie en Horeca en zakelijke dienstverlening. Voor de Landbouw, Overige industrie, Bouw en onroerend goed, maar ook voor de Kwartaire diensten en Overheid en onderwijs is een verschuiving richting elementaire beroepen vast te stellen. Het resultaat voor de hogere beroepen in tabel 1.2 is kennelijk voornamelijk het gevolg van een gemiddeld sterkere groei van de sectoren die relatief veel hogere beroepen hebben.

Tabel 1.4

Verandering van aandelen van opleidingscategorieën binnen sectoren, 2003-2008

	Basis- onderwijs	VMBO	MBO	HBO	WO
Landbouw en visserij	-	--	++	=	=
Voeding	--	-	++	=	=
Chemie	-	--	++	-	=
Metaal en elektrotechniek	--	-	++	+	+
Overige industrie	-	=	+	-	=
Energie	-	-	++	+	+
Bouw en onroerend goed	-	-	++	-	=
Handel en reparatie	-	-	+	=	=
Transport en communicatie	-	-	++	=	=
Bank- en verzekeringswezen	-	=	+	+	-
Horeca en zakelijke dienstverlening	-	-	+	+	+
Kwartaire diensten	=	=	+	+	-
Overheid en onderwijs	-	=	+	+	=

Verschuiving van aandelen binnen sectoren: ++ duidt op een grote positieve, + een positieve, = gelijkblijvend, - een negatieve, en -- op een grote negatieve verschuiving binnen de sector.

Bron: ROA

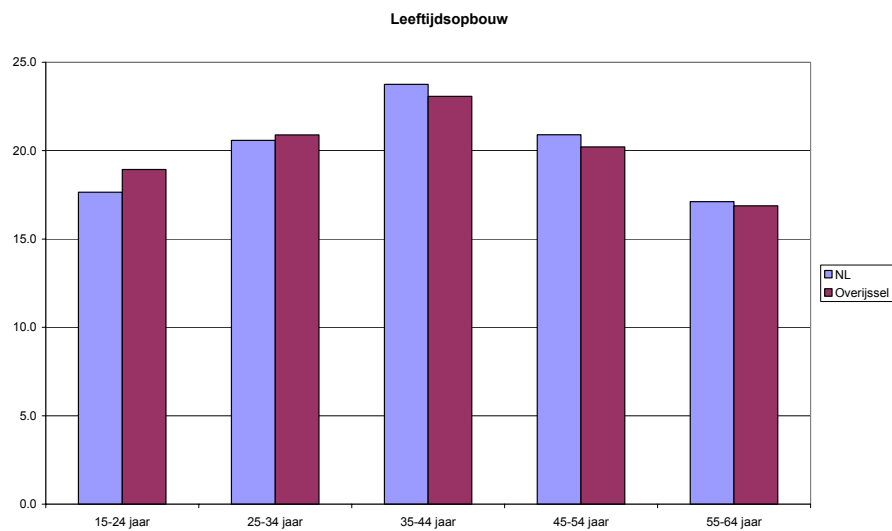
Als we dit beeld vergelijken met de verandering van het opleidingsaandeel binnen de sectoren, kan een duidelijke trend richting MBO opleidingen gevonden worden. Deze hadden al het grootste werkgelegenheidsaandeel, maar blijken ook nog in alle sectoren aan belang toe te nemen. Dit lijkt op gespannen voet te staan met de verschuiving naar lagere beroepen in een aantal sectoren. Zoals al eerder vastgesteld, verdringen kennelijk veel MBO'ers de lager opgeleiden in de lagere beroepen.

1.4 Vervangingsvraag: Demografische ontwikkeling en arbeidsmarkt-participatie

De vervangingsvraag is de vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat doordat de arbeidsplaatsen van werkenden die met pensioen gaan, arbeidsongeschikt worden of zich (tijdelijk) terugtrekken van de arbeidsmarkt, opnieuw moeten worden opgevuld. Een vervangingsvraag in beroepen kan bovendien ontstaan door de beroepsmobiliteit. Wij concentreren ons hier op de netto vervangingsvraag. Deze heeft alleen betrekking op de vervangingsbehoefte voorzover deze opgevuld zou moeten worden door schoolverlaters die op de arbeidsmarkt instromen.

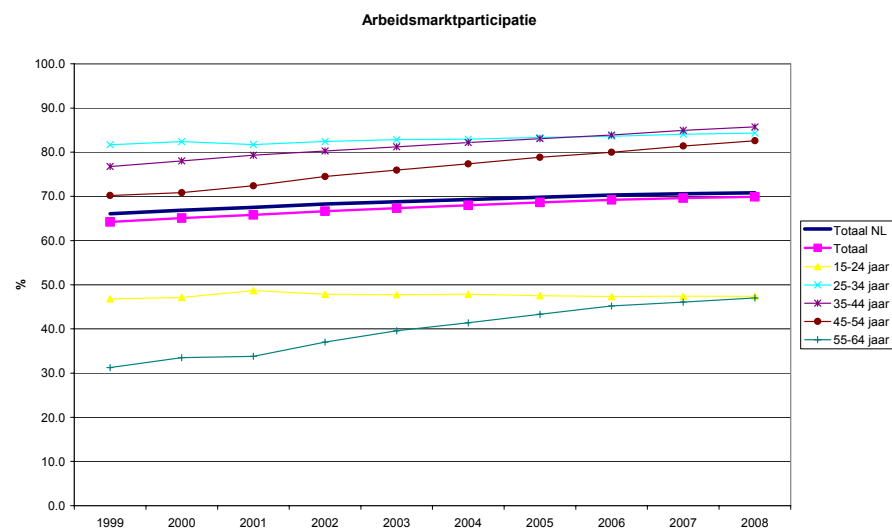
Voor de vervangingsvraag zijn twee elementen van belang: de leeftijdsopbouw binnen sectoren, beroepen of opleidingen en de participatiegraad van de verschillende leeftijdsgroepen. Uit figuur 1.5 blijkt dat Overijssel een licht jongere leeftijdsopbouw heeft dan landelijk in de groep van 15-64 jarigen die voor de arbeidsmarkt van belang is. Voor de bepaling van de vervangingsvraag, die in hoofdstuk 3 en 4 wordt besproken, is inzicht in de leeftijdsopbouw per beroep of opleiding van belang.

Figuur 1.5
Prognose leeftijdsopbouw Nederland en Overijssel 2004

Bron: Etil

Figuur 1.6
Arbeidsmarktparticipatie Overijssel mannen en vrouwen

Bron: Etil

De arbeidsmarktparticipatie is het tweede element dat een belangrijke invloed op de vervangingsvraag uitoefent. In figuur 1.6 is duidelijk te zien dat de participatie in de afgelopen jaren gestegen is. De landelijke prognoses voor de komende jaren – die ten grondslag ligt aan de prognoses voor Overijssel – laat een verdere stijging zien van de arbeidsmarktparticipatie, met name onder oudere werknemers. Dit is conform het beleid dat in de laatste jaren van de regering gevoerd werd om de arbeidsmarktparticipatie onder ouderen te verhogen. Ook speelt hier mee dat het gebruik van vervroegde pensioensregelingen in de toekomst wellicht moeilijker of duurder zal zijn en daardoor minder vaak zal voorkomen.

De tegenhanger van de vervangingsvraag is de arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters en gediplomeerden. Deze wordt in hoofdstuk 2 nader beschreven. De confrontatie van instroom, vervangings- en uitbreidingsvraag, zal in hoofdstuk 4 aan de orde komen.

1.5 Conclusie

De sectorale werkgelegenheidsstructuur van de Overijsselse arbeidsmarkt is zodanig dat hiervan een gunstig effect uitgaat op de groei van de werkgelegenheid. De sectorale ontwikkeling wordt bij de prognoses vertaald naar beroepen en opleidingen. De voor de komende jaren voorspelde werkgelegenheidsontwikkeling laat bij opleidingen een duidelijke verschuiving zien van laag naar middelbaar tot hoger opgeleiden. Bij de beroepen zit gemiddeld gesproken de werkgelegenheids-groei vrijwel uitsluitend bij de lagere en de hogere beroepen, het middelbare niveau stagneert. Aannemende dat voor de hogere beroepen ruim voldoende aanbod van hoger opgeleiden beschikbaar komt op de arbeidsmarkt en het aanbod van middelbaar opgeleiden blijft toenemen, valt te verwachten dat relatief veel middelbaar opgeleiden zullen moeten uitwijken naar lagere beroepen. De demografische opbouw van Overijssel is zodanig dat de bevolking enigszins jonger is dan die voor Nederland als geheel. Ondanks de lagere verwachte arbeidsmarktparticipatie zal de vervangingsvraag toch per saldo lager liggen dan in Nederland.

2 Deelname aan onderwijs en arbeidsmarktinstroom

Het beroepsonderwijs is een belangrijke toeleveraar aan de arbeidsmarkt. In Overijssel volgt driekwart van de leerlingen een opleiding in het VMBO of MBO en behaalt daar een diploma. Van de werkzame Overijsselse beroepsbevolking heeft het overgrote deel beroepsonderwijs op lager of middelbaar niveau gevolgd. In dit hoofdstuk zullen wij daarom in het bijzonder het beroepsonderwijs belichten. Hierbij worden zowel de deelname als de instroom op de arbeidsmarkt nader toegelicht. Voor de afgelopen jaren vinden wij een lichte daling van het totaal aantal VMBO'ers, terwijl het aantal MBO'ers redelijk stabiel bleef. De sterkste groeier in de toekomstige instroom vanuit het beroepsonderwijs naar de arbeidsmarkt zal naar verwachting binnen het VMBO de richting Economie en binnen het MBO de richting Dienstverlening en gezondheidszorg zijn. De instroom vanuit MBO Natuur en techniek zal hierbij sterk achter blijven.

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat het Overijssels beroepsonderwijs centraal. De nadruk ligt hierbij op het in kaart brengen van het huidige en toekomstige aanbod van lager en middelbaar opgeleiden op de Overijsselse arbeidsmarkt. De focus van dit hoofdstuk is op de VMBO en MBO leerlingen en gediplomeerden omdat afgestudeerden van het hoger onderwijs doorgaans een grote mobiliteit laten zien en hierdoor minder afhankelijk zijn van de regionale arbeidsmarkt. Het grootste gedeelte van de schoolverlaters wordt daarmee besproken. Gemiddeld over de afgelopen 6 jaar beslaat het VMBO en MBO samen ongeveer 79% van alle gediplomeerden en 75% van de leerlingen.

De opzet van dit hoofdstuk is als volgt. In paragraaf 2.2 wordt aandacht geschonken aan het aantal leerlingen dat recent een VMBO-opleiding of een opleiding aan een Overijssels Regionaal Opleidingscentrum (ROC) of Agrarisch Opleidingscentrum (AOC) succesvol heeft afgerond. In paragraaf 2.3 wordt het aantal leerlingen dat momenteel in Overijssel een opleiding op VMBO- of MBO-niveau volgt besproken. Zo kan een indicatie worden gegeven van de toekomstige instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt. Uiteraard zal niet elke gediplomeerde ook daadwerkelijk de arbeidsmarkt betreden. Uit cijfers voor Nederland³ weten wij dat van de VBO gediplomeerden ongeveer 51% verder studeert en 24% de opleiding beroepsbegeleidend (BBL) vervolgt. De schoolverlaters van het algemeen voortgezette onderwijs (AVO) kozen zoals te verwachten en masse voor vervolgonderwijs: 88% ging verder met studeren en 4% koos voor een combinatie van werken en leren. Bij de beroepsopleidende leerweg (BOL) niveau 1/2 en niveau 3/4 gaat ongeveer de helft van de gediplomeerden verder met leren en gaat de andere helft werken. Bij de BBL-gediplomeerden niveau 1/2 betreedt ongeveer 75% de arbeidsmarkt en bij de BBL-gediplomeerden van niveau 3/4 ongeveer 88%. In paragraaf 2.4 zal de

3. ROA (2003), Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt.

verwachte arbeidsmarktinstroom op de middellange termijn worden besproken, waarbij voor doorstuderen gecorrigeerd wordt. Voor Nederland als geheel geldt dat de arbeidsmarktinstroom (incl. HBO en WO) vanuit het initiële en postinitiële onderwijs jaarlijks ongeveer 4% van de werkende beroepsbevolking kan vervangen.⁴

2.2 Het aantal gediplomeerden

In tabel 2.1 wordt een overzicht gegeven van het aantal gediplomeerden in Overijssel naar onderwijssector. Uit de tabel blijkt dat in 2003 8.890 VMBO'ers hun opleiding succesvol hebben afgerond. Dit is 7% minder dan in 2002. Hiermee lijkt een kentering te zijn gekomen in de stijgende lijn die van 1998 tot 2002 zichtbaar was. Ongeveer een derde deel van de VMBO'ers heeft een opleiding volgens de theoretische leerweg gevolgd. Dit aandeel was in 2002 en eerdere jaren nog ongeveer 40%.

Verder laat tabel 2.1 zien dat er in Overijssel in 2003 ongeveer 11.430 MBO'ers hun diploma hebben gehaald. Daarmee is het aantal gediplomeerden met ongeveer 100 gedaald ten opzichte van 2002. De meeste Overijsselse MBO'ers hebben een opleiding in de sector MBO Economie gevolgd. Het aandeel gediplomeerden met een techniek diploma is over de laatste vier jaren gezien aan het afnemen. Ongeveer een derde deel van de gediplomeerden heeft een BBL-opleiding gevolgd. Het aandeel BBL'ers is het grootst onder de MBO gediplomeerden met een techniek diploma (66%) en het kleinst in de sector MBO Economie (22%).

Tabel 2.1

Aantal gediplomeerden van het VMBO en het MBO in Overijssel naar opleidingscategorie en leerweg, 1998 en 2003.

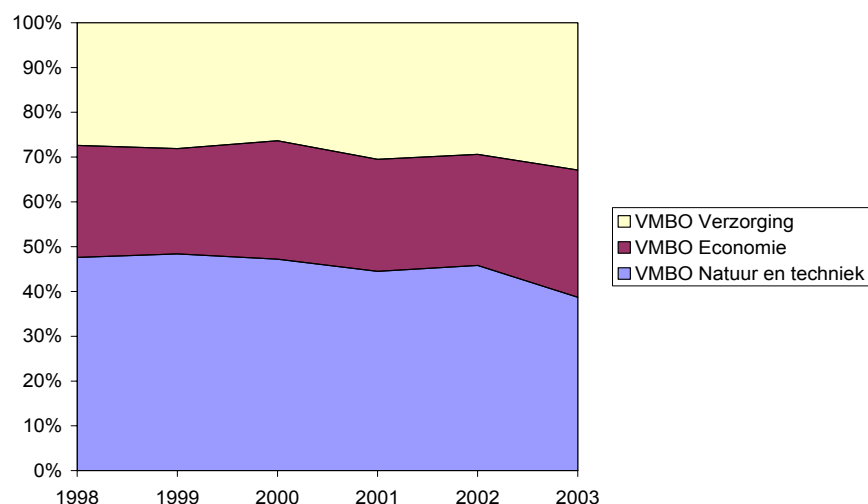
	1998	2003	% BBL (2003)
VMBO Theorie	3.980	2.760	-
VMBO Natuur en techniek	2.350	2.300	-
VMBO Verzorging	1.350	1.690	-
VMBO Economie	1.230	1.960	-
VMBO Totaal (incl. Overig)	9.080	8.890	-
HAVO/VWO	4.890	4.580	-
MBO Natuur en techniek	3.740	3.620	66
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	2.850	3.620	44
MBO Economie	3.370	3.700	22
MBO Totaal (incl. Overig)	9.980	11.430	39

Bron: ROC's Overijssel (Bekostigingsstellingen 2003, CFI/STOAS)

4. ROA (2003), de Arbeidsmarkt naar Opleiding en Beroep tot 2008.

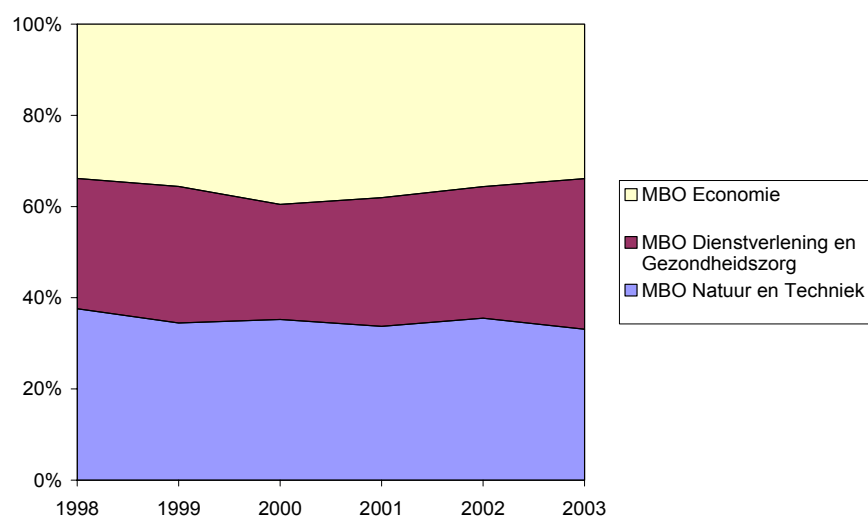
In figuur 2.1 wordt het aandeel gediplomeerden per opleidingsrichting van het VMBO voor de afgelopen zes jaren getoond. De figuur laat zien dat er in 2003 relatief meer gediplomeerden van VMBO Economie en VMBO Verzorging waren terwijl het aandeel gediplomeerden van VMBO Natuur en Techniek ongeveer constant bleef.

Figuur 2.1
VMBO-gediplomeerden naar opleidingscategorie, 1998-2003, %.

Bron: ROC's Overijssel (Bekostigingstellingen 2003, CFI/STOAS)

Figuur 2.2
MBO-gediplomeerden naar opleidingscategorie, 1998-2003, %.

Bron: ROC's Overijssel (Bekostigingstellingen 2003, CFI/STOAS)

Figuur 2.2 laat de gediplomeerden zien met een MBO opleiding. Het aandeel MBO-afgestudeerden met een Economie diploma blijkt de laatste jaren kleiner te worden.

2.3 Het aantal leerlingen

Met behulp van het aantal leerlingen kan een eerste indicatie worden gegeven van het toekomstige arbeidsaanbod. Het overgrote deel van de VMBO-leerlingen in Overijssel (35.770 leerlingen van in totaal 49.990 VMBO-leerlingen) volgt de theoretische leerweg of zit in de eerste twee jaar van deze opleiding (de zogenaamde basisvorming). Dit aandeel is met ongeveer 5% gedaald ten opzichte van 1997. Met name VMBO Economie en VMBO Verzorging zijn populairder geworden. Populaire richtingen binnen het VMBO zijn bouwtechniek en voertuigtechniek. Het aantal leerlingen in het MBO blijft, in vergelijking met eerdere jaren redelijk constant op 41.500. De sector MBO Economie is het grootst. Er gaan steeds minder MBO-leerlingen een techniek opleiding volgen.⁵

Tabel 2.2

Aantal (bekostigde) leerlingen in het VMBO en het MBO in Overijssel naar opleidingscategorie en leerweg, kalenderjaar 1997 en 2003

	1997	2003	% BBL (2003)
VMBO Theorie	35.140	35.770	-
VMBO Natuur en techniek	5.460	5.500	-
VMBO Verzorging	2.900	4.440	-
VMBO Economie	2.850	4.200	-
VMBO Totaal (incl. Overig)	46.610	49.990	-
HAVO/VWO	21.930	21.690	-
MBO Natuur en techniek	16.160	12.350	52
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	11.010	12.830	31
MBO Economie	12.620	14.900	23
MBO Totaal (incl. Overig)	39.810	40.620	34

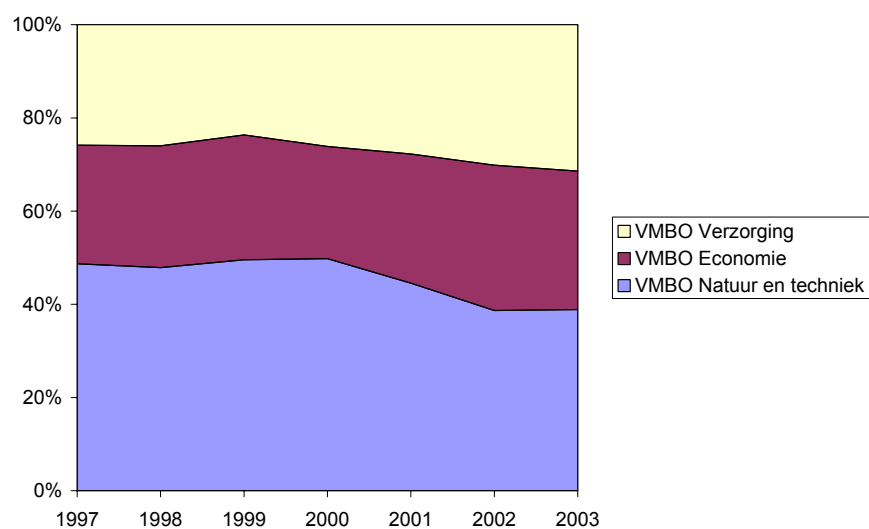
Bron: AOC en ROC's Overijssel (Bekostigingsstellingen 2003, CFI/STOAS)

Eenderde deel van de Overijsselse MBO'ers volgt een opleiding volgens de meer praktisch georiënteerde beroepsbegeleidende leerweg. Dit percentage is lager dan het percentage BBL-gediplomeerden, zoals dat in tabel 2.1 werd gepresenteerd. Dit kan erop wijzen dat de populariteit van de BBL bij de studiekeuze of bij de werkgever die een leerlingplaats moet creëren aan het afnemen is. Dit is ook op temaken uit de cijfers van 2002 ten opzichte van 2003 (tabel 2.1 in de statistische bijlage) die voor

5. Voor een overzicht van de onderliggende richtingen binnen de opleidingen zie tabel 2.1 in de statistische bijlage.

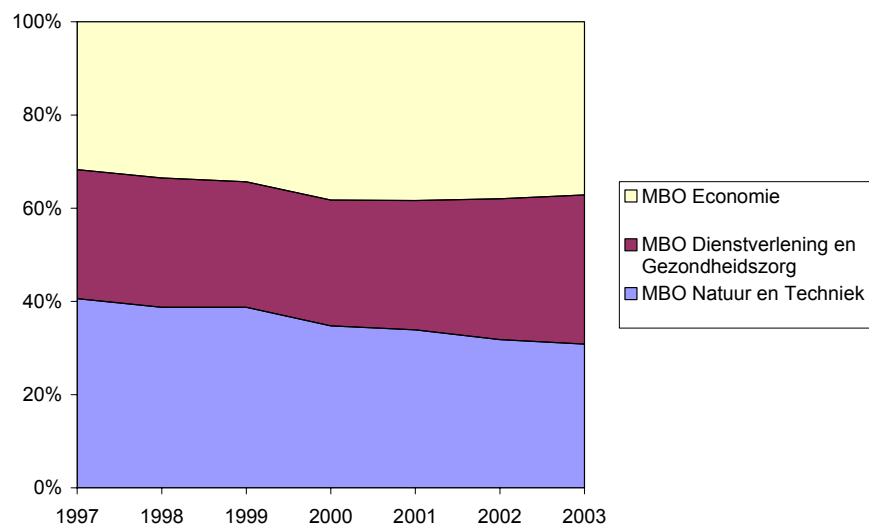
de meeste opleidingstypes een daling van het percentage BBL laten zien. Het kan er daarnaast ook op wijzen dat de uitval in de BBL lager is dan in de BOL.

Figuur 2.3
VMBO-leerlingen naar opleidingscategorie, 1997-2003, %.

Bron: AOC en ROC's Overijssel (Bekostigingen 2003, CFI/STOAS)

Figuur 2.4
MBO-leerlingen naar opleidingscategorie, 1997-2003, %

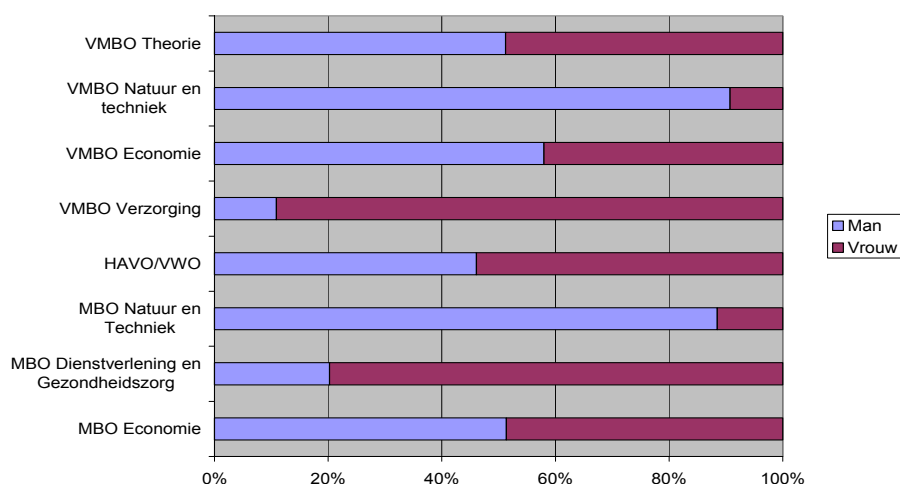
Bron: AOC en ROC's Overijssel (Bekostigingen 2003, CFI/STOAS)

Opvallend is dat in de sector MBO Dienstverlening en gezondheidszorg ongeveer 69% van de leerlingen een BOL-opleiding volgt, terwijl van de gediplomeerden ongeveer 56% een BOL-diploma heeft. Het aandeel leerlingen dat een opleiding in de sector MBO Dienstverlening en gezondheidszorg volgens de BOL volgt is dus groter dan het aandeel dat zij hebben in het aantal gediplomeerden van deze sector. Zoals al gezegd, kan dit erop wijzen dat in deze sector de uitval uit de BOL-opleidingen relatief groot is. Hetzelfde geldt voor de techniek opleidingen waar ongeveer 48% van de leerlingen een BOL-opleiding volgt ten opzichte van 34% van de gediplomeerden. Wellicht is het raadzaam leerlingen meer op de mogelijkheden in de BBL te wijzen, die door het meer praktische en daarmee laagdrempelige karakter een belangrijke rol kan vervullen in het streven iedereen een startkwalificatie te laten behalen. In de overige sectoren is het aantal leerlingen in de verschillende leerwegen meer in balans met het aantal gediplomeerden.

Daarnaast valt op dat er binnen het VMBO relatief veel minder gediplomeerden dan leerlingen van VMBO Theorie zijn. De overige richtingen binnen het VMBO hebben relatief meer gediplomeerden dan leerlingen. Een belangrijke reden hiervoor is van statistische aard. Het leerlingenaantal van VMBO Theorie omvat namelijk ook de leerlingen van de eerste twee jaar basisvorming die nog naar beroepsvoorbereidende richtingen zullen doorstromen.

Figuur 2.3 laat zien dat het aandeel VMBO-leerlingen met een Natuur en techniek diploma sinds 2000 met ongeveer 12% is afgenomen. Het aandeel leerlingen binnen VMBO Verzorging en VMBO Economie is toegenomen. Figuur 2.4 toont dat MBO Natuur en techniek ook steeds minder populair wordt. Steeds meer leerlingen kiezen voor een opleiding binnen MBO Dienstverlening en gezondheidszorg.

Figuur 2.5
Leerlingen per opleidingsrichting naar geslacht, 2003

Bron: AOC en ROC's Overijssel (Bekostigingstellingen 2003, CFI/STOAS)

Traditioneel zijn er grote verschillen in de opleidingskeuze van mannen en vrouwen. Uit figuur 2.5 blijkt dat de grootste verschillen zich voordoen bij de techniek opleidingen op VMBO en MBO niveau, VMBO Verzorging en MBO Dienstverlening en gezondheidszorg. Slechts 6% van de leerlingen die een opleiding op VMBO niveau in een technische richting volgt is vrouw. Op MBO niveau is dit ongeveer 8%. In de zorg sector is daarentegen ongeveer 89% van de VMBO- en 80% van de MBO-leerlingen vrouw.

2.4 Aanbod van schoolverlaters

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de verwachte arbeidsmarktinstroom in Overijssel op de middellange termijn. Hierbij worden alleen de lagere en middelbare opleidingssectoren besproken omdat, zoals al opgemerkt, afgestudeerden van het hoger onderwijs doorgaans een grote mobiliteit laten zien en hierdoor veel minder afhankelijk zijn van de perspectieven op de regionale arbeidsmarkt.

Opleidingssectoren

De verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters ligt over de middellange termijn gezien voor de meeste lagere en middelbare opleidingssectoren rond de 20% à 30% van de in het basisjaar werkenden uit de desbetreffende opleidingssector. Er zijn hierbij twee belangrijke uitschieters, één omhoog, VMBO Economie (47%), en één omlaag, MBO Natuur en techniek (18%). De arbeidsmarktinstroom vanuit de verschillende VMBO-opleidingen en het HAVO/VWO is voor een belangrijk deel afkomstig van werkenden die postinitieel een dergelijke opleiding hebben gevolgd. Door het afronden van één van deze opleidingen ontstaat er aan de vraagzijde vervangingsvraag naar arbeidskrachten met de 'oude' opleidingsachtergrond (bijv. ongeschoolden).

Tabel 2.3

Verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters naar opleidingssector in Overijssel, 2003-2008, in procenten van de werkenden uit de sector in 2003

	Overijssel 2003-2008 %	Nederland 2003-2008 %
Basisonderwijs	31	24
VMBO Theorie	22	23
VMBO Natuur en techniek	26	26
VMBO Economie	52	47
VMBO Verzorging	29	32
HAVO/VWO	29	37
MBO Natuur en techniek	17	18
MBO Economie	21	22
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	25	29
Totaal (incl. HBO en WO)	23	22

Bron: ROA

Lagere en middelbare opleidingstypen met een relatief hoge arbeidsmarktinstream van schoolverlaters in Overijssel:

- MBO sociaal-pedagogisch en welzijn
- VMBO consumptief en levensmiddelentechniek
- MBO ICT
- VMBO administratie, handel en mode
- MBO facilitaire dienstverlening
- MBO horeca

Lagere en middelbare opleidingstypen met een relatief lage arbeidsmarktinstream van schoolverlaters in Overijssel:

- MBO werktuigbouw en mechanische techniek
- MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking
- VMBO transport en logistiek
- MBO openbare orde en veiligheid
- MBO administratie en logistiek
- MBO elektrotechniek

De arbeidsmarktinstream over de middellange termijn levert voor Overijssel en Nederland een vergelijkbaar beeld op. Op MBO-niveau ligt de arbeidsmarktinstream in Overijssel over het algemeen even hoog als voor Nederland. Voor de lagere opleidingssectoren is de Overijsselse arbeidsmarktinstream relatief lager dan de landelijke arbeidsmarktinstream voor VMBO Theorie, VMBO Verzorging en HAVO/VWO. Daarentegen is voor Basisonderwijs en VMBO Economie de arbeidsmarktinstream van schoolverlaters iets groter dan landelijk.

De arbeidsmarktinstream per opleidingssector bestaat uit verschillende opleidingstypen. Dit houdt in dat de relatief lage gemiddelde instroom van de opleidingssector MBO Natuur en techniek niet bij alle onderliggende opleidingstypen te vinden is. Zo blijkt dat MBO Installatietechniek met 32% relatief veel instroom heeft terwijl het opleidingstype MBO Werktuigbouw en mechanische techniek met 9% de laagste instroom heeft van alle opleidingstypen.

2.5 Conclusie

In 2003 hebben bijna 9.000 VMBO'ers hun opleiding succesvol afgerond. Dit is 7% minder dan in 2002. Hiermee lijkt een kentering te zijn gekomen in de stijgende lijn die van 1998 tot 2002 zichtbaar was. Ongeveer een derde deel van de VMBO'ers heeft een opleiding volgens de theoretische leerweg gevolgd. Dit aandeel was in 2002 en eerdere jaren nog ongeveer 40%. Er hebben ongeveer 11.500 MBO'ers hun diploma gehaald. Daarmee is het aantal gediplomeerden bijna gelijk gebleven ten opzichte van 2002. De meeste Overijsselse MBO'ers hebben een opleiding in de

sector MBO Economie gevolgd. Het aandeel gediplomeerden met een techniek diploma is neemt over de laatste vier jaren gezien af. Ongeveer een derde deel van de gediplomeerden heeft een BBL-opleiding gevolgd. Het aandeel BBL'ers is het grootst onder de MBO gediplomeerden met een techniek diploma (66%) en het kleinst in de sector MBO Economie (22%).

Het overgrote deel van de 50.000 VMBO-leerlingen volgt de theoretische leerweg of zit in de eerste twee jaar van deze opleiding (de zogenaamde basisvorming). Dit aandeel is met ongeveer 5% gedaald ten opzichte van 1997. Met name VMBO Economie en VMBO Verzorging zijn populairder geworden. Het aantal leerlingen in het MBO blijft, in vergelijking met eerdere jaren, redelijk constant op 41.500 leerlingen. De sector MBO Economie is het grootst. Er gaan steeds minder MBO-leerlingen een techniek opleiding volgen. Een derde deel van de Overijsselse MBO'ers volgt een opleiding volgens de meer praktisch georiënteerde beroeps-begeleidende leerweg.

De verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters als percentage van de werkenden uit de desbetreffende opleidingssector ligt voor de meeste lagere en middelbare opleidingssectoren op de middellange termijn rondde 20% à 30%, met twee belangrijke uitschieters: VMBO Economie (47%) en MBO Natuur en techniek (18%). De arbeidsmarktinstroom vanuit de verschillende VMBO-opleidingen en het HAVO/VWO is voor een belangrijk deel afkomstig van werkenden die postinitieel een dergelijke opleiding hebben gevolgd.

3 De Overijsselse arbeidsmarkt op middellange termijn

De arbeidsmarktprognose 2003-2008 voor Overijssel is voor wat de uitbreidingsvraag betreft gebaseerd op een gematigde groeiverwachting voor de werkgelegenheid in bedrijfssectoren. De verwachte sectorale werkgelegenheidsontwikkeling wordt vertaald in een toekomstige uitbreidingsvraag voor beroepen en opleidingen. Het tweede element aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt is de vervangingsvraag – het aantal werkenden dat vervangen moet worden omdat zij door hun leeftijd de arbeidsmarkt verlaten of om andere redenen niet meer in dezelfde baan blijven of van opleiding zijn veranderd. Tezamen vormen de uitbreidingsvraag, voorzover deze positief is, en de vervangingsvraag de baanopeningen die doorschoolverlaters en andere werkzoekenden vervuld moeten worden.

De voorspelde sectorale groei voor Overijssel is enigszins hoger dan de vijfjaarsprognose voor Nederland. De industriële sectoren zowel als de landbouw vertonen een krimpende werkgelegenheid. Dit komt overeen met de Nederlandse cijfers. De groei van de werkgelegenheid komt vanuit de sectoren Handel en reparatie, Horeca en zakelijke dienstverlening en de (semi-)overheidssectoren. Opvallend is de krimp van de werkgelegenheid in het Bank- en verzekeringswezen en de groei in Transport en communicatie, wat tegen de Nederlandse trend ingaat.

Deze sectorale werkgelegenheidsontwikkeling vertaalt zich in een positieve groei van de werkgelegenheid voor informatica- en culturele beroepen. Ook de pedagogische en medische beroepen profiteren van de vergroting van de werkgelegenheid, vooral in de Kwartaire diensten en bij de overheid en het onderwijs. Bij de werkgelegenheid voor opleidingen is het doorzetten van de trend naar hogere opleidingen te zien. Negatieve uitbreidingsvraag, d.w.z. een voorspelde krimp van de werkgelegenheid, is vooral onder ongeschoolden en laaggeschoolden te vinden.

Een belangrijke en tegelijk stabiliserende factor op de arbeidsmarkt is de vervangingsvraag. Door het invullen van vrijgekomen banen ontstaat het gros van de baanopeningen bij veel beroepsgroepen. De vervangingsvraag wordt beïnvloed door de participatiegraden en de demografische ontwikkeling binnen sectoren en beroepen. De vervangingsvraag in Overijssel ligt iets onder het Nederlandse niveau.

De baanopeningen zijn dankzij de positievere uitbreidingsvraag hoger in Overijssel dan voor Nederland voorspeld werd. Vooral de informatica- en culturele beroepen profiteren van de hoge uitbreidingsvraag, door het hoge aandeel van deze vraag in het totaal aan baanopeningen voor deze beroepen. Bij de opleidingen is een tweedeling zichtbaar: lagere opleidingen zijn vooral van de vervangingsvraag afhankelijk terwijl hogere opleidingen een groot deel van de baanopeningen door de uitbreidingsvraag gecreëerd zien.

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de verwachte vraag- en aanbodontwikkelingen op de Overijsselse arbeidsmarkt op de middellange termijn (2003-2008). Dit hoofdstuk correspondeert direct met hoofdstuk 3 van het vorige rapport, 'Ratio – De Overijsselse arbeidsmarkt naar opleiding en beroep 2001-2006'. Dit keer is er echter geen korte termijn prognose gemaakt. De opzet van het hoofdstuk is als volgt. In paragraaf 3.2 zal de actuele situatie van de vacaturemarkt naar beroep worden geschetst. Paragraaf 3.3 belicht de verwachte uitbreidingsvraag naar bedrijfssector, beroep en opleiding. In paragraaf 3.4 wordt de vervangingsvraag naar beroep en opleiding besproken. Bij zowel de uitbreidings- als de vervangingsvraag zullen de hoofdlijnen per beroepsklasse en opleidingssector worden weergegeven. Ook de onderliggende opleidingstypen met de grootste dan wel de kleinste verwachte groei (of krimp in het geval van negatieve groei) zullen apart worden besproken. De uitbreidings- en vervangingsvraag vormen tezamen de totale verwachte vraag (baanopeningen) naar nieuwe arbeidskrachten. De prognose van het aantal baanopeningen naar beroep wordt behandeld in paragraaf 3.5.

3.2 Vacatures

Vacatures geven een beeld van de huidige situatie aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt. Zij geven een inschatting van de actuele tekorten aan werknemers in beroepen en in sectoren. Wij zullen deze inschatting maken op basis van de vacaturegegevens zoals deze door het CWI gepubliceerd worden. Deze kunnen echter nooit een volledig beeld geven van de openstaande vacatures, omdat slechts een deel van de beroepen via het CWI bemiddeld wordt, en ook omdat slechts een deel van de bedrijven gebruik maakt van het CWI om vacatures te melden. Wel kunnen ze een algemeen beeld geven van de mogelijke krapte op de arbeidsmarkt. In Tabel 3.1 geven wij de vacaturegraad per sector weer. De vacaturegraad is gedefinieerd als het aantal vacatures per 1.000 werknemers in de desbetreffende bedrijfssector.

Er is een hoge vacaturegraad in de voedingsindustrie en bij de Horeca en zakelijke dienstverlening. Opvallend is dat de hoge vacaturegraad in de voedingsindustrie gepaard gaat met een voorspelde werkgelegenheidskrimp in deze sector (vgl. tabel 3.2). Laag zijn de vacaturegraden bij Energie, Chemie, landbouw en de Overige industrie. Dit correspondeert ook enigszins met de negatieve uitbreidingsvraag in deze sectoren. Ook Bank- en verzekeringswezen, waarvoor een toekomstige krimp voorspeld wordt, blijkt nog een hoge vacaturegraad te kennen. Onder de beroepen hebben vooral de hogere beroepen zoals bijvoorbeeld managers en hogere pedagogische beroepen een erg lage vacaturegraad. Dit is het gevolg van de gebruikte databron. De vacatures worden verzameld door het CWI onder de bij hun ingeschreven banen. Slechts weinig managementfuncties of andere hogere beroepen worden via het CWI bezet. Vooral onder de hogere beroepen zal dus de vacaturegraad vertekend zijn. Onder de middelbare agrarische beroepen vinden wij bijvoorbeeld een erg lage vacaturegraad. Dit correspondeert wederom met de daling van de

werkgelegenheid in de gehele landbouwsector. Verder is onder de transportberoepen – laag en middelbaar – een lage vacaturegraad te vinden. Aan het andere einde van het spectrum bevinden zich de verzorgende beroepen: laag en middelbaar kennen een hoge tot zelfs zeer hoge vacaturegraad. Technische beroepen vertonen op alle niveaus een hoge vacaturegraad, dit kan onder meer het gevolg zijn van mismatch. De vacatures hebben speciale competentie-eisen die niet makkelijk onder (lokale) werkzoekenden in te vullen is.

Tabel 3.1
Vacaturegraad per sector in Overijssel, 2004, promillages

Bedrijfssector	Vacaturegraad
Landbouw en visserij	5
Voeding	41
Chemie	4
Metaal en elektrotechniek	8
Overige industrie	6
Energie	2
Bouw en onroerend goed	15
Handel en reparatie	11
Transport en communicatie	11
Bank- en verzekeringswezen	28
Horeca en zakelijke dienstverlening	46
Kwartaire diensten	12
Overheid en onderwijs	10
Totaal	17

Bron: CWI / Etil – April 2004

3.3 Uitbreidingsvraag

Bedrijfssectoren

De vraag naar schoolverlaters wordt door twee componenten bepaald: de *uitbreidingsvraag* ten gevolge van de verwachte werkgelegenheidsgroei en de *vervangingsvraag* veroorzaakt door (tijdelijke) uitstroom van reeds werkenden. In deze paragraaf bespreken we de uitkomsten voor de eerste vraagcomponent: de uitbreidingsvraag. Tabel 3.2 geeft voor de verschillende sectoren de uitbreidingsvraag op de middellange termijn (2003-2008) weer als percentage van de werkgelegenheid in het basisjaar (2003).⁶ Voor de middellange termijn worden deze cijfers tevens vergeleken met het landelijke beeld.⁷

6. Voor de middellange termijn is – conform de landelijke prognose – de periode 2003-2008 gekozen. Basisdata voor de prognose zijn de meest recente “Enquête Beroepsbevolking”, EBB 2002.

7. ROA (2003), De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2008, ROA-R-2003/11.

Tabel 3.2

Verwachte uitbreidingsvraag naar bedrijfssector 2003-2008, Overijssel en Nederland, percentage van werkenden 2003

Bedrijfssector	Overijssel 2003-2008	Nederland 2003-2008
Landbouw en visserij	-11	-12
Voeding	-4	-1
Chemie	-3	-6
Metaal en elektrotechniek	-9	-9
Overige industrie	-3	-6
Energie	0	2
Bouw en onroerend goed	0	-3
Handel en reparatie	12	2
Transport en communicatie	2	-5
Bank- en verzekeringswezen	-10	6
Horeca en zakelijke dienstverlening	7	3
Kwartaire diensten	14	6
Overheid en onderwijs	7	5
Totaal	4	1

Bron: CPB/ETIL/ROA

De voorspelde totale groei van Overijssel is enigszins hoger dan de 1% die voor Nederland als geheel is voorspeld. In de tijd die sinds het opstellen van het landelijke rapport is verstreken zijn de prognoses op basis van de recente conjuncturele ontwikkeling positief bijgesteld. Drijvende krachten zijn met name de sectoren Handel en reparatie, Horeca en dienstverlening, maar ook de Kwartaire diensten en Overheid en onderwijs. Met name de laatste twee laten een bepaalde fragiliteit van de prognose zien. De uitwerking van de huidige bezuinigingsmaatregelen zijn voor de kwartaire en overheidssector echter nog niet te overzien, ten minstens wat betreft de werkgelegenheid. Juist deze twee sectoren zijn in Overijssel relatief groot (vgl. figuur 1.1 in Hoofdstuk 1 van dit rapport). De landelijke trend van afnemende werkgelegenheid in de industrie is ook in Overijssel terug te vinden. Opvallend is hier vooral de sterkere daling van de voedingsindustrie. Tegen de landelijke trend in gaat de al eerder genoemde sterke groei van de Handel en reparatie, maar ook de dalende werkgelegenheidsontwikkeling in het Bank- en verzekeringswezen. Het Bank- en verzekeringswezen is in Overijssel een tamelijk kleine sector. De krimp is daarom niet zo belangrijk voor het totaalcijfer. De voor Overijssel grote sectoren Kwartaire diensten, Overheid en onderwijs, Handel en reparatie, en Horeca en dienstverlening vertonen een beter of duidelijk beter beeld dan de prognose die aan het landelijke model ten grondslag ligt. Dit is te danken aan de positievere vooruitzichten sinds het opstellen van de landelijke rapportage.

Beroepsklassen

De verwachte groei of krimp van de werkgelegenheid naar bedrijfssector heeft gevolgen voor de werkgelegenheid naar beroep. In tabel 3.3 wordt de uitbreidingsvraag naar beroepsklasse weergegeven. De twaalf beroepsklassen omvatten 128 beroepsgroepen.⁸ De onderliggend beroepsgroepen en hun uitbreidingsvraag zijn in tabel 4.2 van de statistische bijlage aan het einde van dit rapport terug te vinden. De verwachte uitbreidingsvraag verschilt nogal van het landelijke beeld zoals dit in de landelijke rapportage geschetst werd.

Hoewel de uitbreidingsvraag naar Agrarische, en ook Technische, ambachts- en industrieberoepen zowel landelijk als ook in Overijssel terugloopt, is deze terugloop minder sterk in de provincie. Dit komt door de over het algemeen positievere vooruitzichten voor Overijssel. Bij de Agrarische beroepen zijn vooral de middelbare beroepen die een lagere uitbreidingsvraag vertonen. Dit gaat voornamelijk ten koste van op VMBO niveau of lager geschoolde werknemers. Bij de technische beroepen is het beeld divers: terwijl bijvoorbeeld conciërges een hoge uitbreidingsvraag vertonen, zijn typische industrieberoepen zoals productiemedewerkers, bankwerkers en lassers, werktuigbouwkundige ontwerpers en elektromonteurs duidelijk de dupe van een tegenvallend uitbreidingsvraag. Ook de uitbreidingsvraag naar de Economisch-administratieve, de Transportberoepen en de Openbare orde beroepen is in Overijssel iets gunstiger dan bij de prognose voor Nederland. Veel gunstiger zijn vooral de Pedagogische beroepen, de Culturele beroepen, de (Para-)medische beroepen, de Informatica-, en de Verzorgende en dienstverlenende beroepen. De Pedagogische beroepen profiteren van een grote uitbreidingsvraag naar leraren in het basisonderwijs maar ook naar 1^e, 2^e, en 3^e graads lesbevoegde leraren van bijna alle vakrichtingen. Slechts de docenten voor landbouw en van sociale vakken hebben een lage uitbreidingsvraag. De kleine groep van Culturele beroepen profiteert van de uitbreidingsvraag naar bibliotheekmedewerkers en ook naar journalisten. Bij de Informaticaberoepen doet zich naar verwachting een duidelijke substitutie voor van programmeurs en systeemanalisten ten koste van informatici en technische systeemanalisten. De (Para)medische beroepen hebben vooral een hoge uitbreidingsvraag onder de grote groep van therapeuten en verpleegkundigen maar ook onder de meer bestuurlijke functies van Afdelingshoofden zorginstellingen. Overal correspondeert de beroepensamenstelling met de sectorale ontwikkeling. Beroepsklassen die in groeiende bedrijfssectoren zitten, hebben een grotere uitbreidingsvraag.

Aangezien de vooruitzichten voor een beroepsklasse niet noodzakelijkerwijs hoeven te gelden voor alle onderliggende beroepsgroepen, zijn in het kader de meest opvallende uitkomsten op beroepsgroepenniveau weergegeven.⁹ Het betreft de vier

8. Voor een indeling van beroepsgroepen in beroepsklassen zie bijvoorbeeld tabel 4.13 in de statistische bijlage.

9. Voor het complete overzicht van de middellangetermijnprognoses op dit lagere aggregatieniveau wordt verwezen naar het 'Arbeidsmarkt Informatiesysteem' (AIS) voor Overijssel. Dit en de volgende kaders geven de hoogste en laagste procentuele verandering van een bepaalde beroepsgroep ofwel opleidingsrichting weer. Vaak zijn dit kleinere groepen die sterkere schommelingen vertonen.

Tabel 3.2

Verwachte uitbreidingsvraag naar beroepsklasse 2003-2008, Overijssel en Nederland, percentage van werkenden in 2003

Beroepsklasse	Overijssel 2003-2008	Nederland 2003- 2008
Pedagogische beroepen	10	5
Culturele beroepen	19	5
Agrarische beroepen	-7	-9
Technische, ambachts- en industrieberoepen	-1	-3
Transportberoepen	3	0
Medische en paramedische beroepen	11	3
Economisch-administratieve beroepen	3	1
Informatica beroepen	22	11
Sociaal-culturele beroepen	2	4
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	9	3
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	5	2
Totaal	4	1

Bron: CPB/ETIL/ROA

Beroepsgroepen met een relatief hoge uitbreidingsvraag in Overijssel:

- verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen
- afdelingshoofden zorginstelling
- journalisten
- weg- en waterbouwkundigen

Beroepsgroepen met een relatief lage uitbreidingsvraag in Overijssel:

- technisch systeemanalisten
- elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden
- brandweerlieden
- werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst

beroepsgroepen met de relatief sterkste uitbreidingsvraag en de vier beroepsgroepen met de relatief geringste uitbreidingsvraag. Een bijzonder hoge uitbreidingsvraag is te vinden onder journalisten, weg- en waterbouwkundigen, afdelingshoofden zorginstelling maar ook onder de laag opgeleide verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen. Van een bijzonder lage uitbreidingsvraag is sprake bij werktuigbouwkundige ontwerpers, brandweerlieden, elektrotechnische ontwerpers en bedrijfs-
hoofden, maar ook bij technische systeemanalisten. Het laatste strookt niet helemaal met de sterke uitbreidingsvraag onder IT beroepen en moet derhalve uit een verschuiving binnen de ICT beroepen verklaard worden.

Opleidingssectoren

De vraag naar werknemers in een bepaald beroep kan worden vertaald in een vraag naar mensen met een bepaalde opleidingsachtergrond. Tabel 3.3 geeft een overzicht van de verwachte uitbreidingsvraag naar opleidingssector voor Overijssel. Duidelijk is een voortgaande trend naar hoger opgeleide werknemers te zien. Negatieve uitbreidingsvraag is vooral bij lagere opleidingen te vinden, terwijl hogere opleidingen vaak een positieve uitbreidingsvraag tegemoet zien. Dit komt doordat binnen bedrijfssectoren een verschuiving plaatsvindt van laag opgeleide werknemers naar hoger opgeleide werknemers. Ook al is het hoger onderwijs sterk vertegenwoordigd in een bedrijfssector die krimpt, kan door de sterke groei van het aandeel in die sector toch een positieve uitbreidingsvraag voor het hoger onderwijs optreden. Deze algemene trend doet zich ook in Overijssel voor.

De negatieve uitbreidingsvraag voor de opleidingssector VMBO Natuur en techniek is vooral terug te vinden beide opleidingen VMBO Landbouw en VMBO Voertuigtechniek. Bij MBO Natuur en techniek vormen vooral MBO Werktuigbouw en MBO Grafische techniek negatieve uitschieters, terwijl de kleine opleiding MBO Laboratorium wel een hoge uitbreidingsvraag heeft. In het volgende kader zijn de opvallende uitkomsten per opleidingstype weergegeven. Genoemd worden de vijf sterkste en de zeven minst sterke groeiers. De hogere uitbreidingsvraag is bij opleidingen terug te vinden die een duidelijk verband met een van de groeiende bedrijfssectoren hebben. Afwijkend van de algemene trend die in de Nederlandse prognose zichtbaar is, valt de uitbreidingsvraag voor VMBO Verzorging duidelijk lager uit, evenals MBO en HBO Natuur en techniek. Voor HBO Paramedisch en WO Medisch voorspellen wij een duidelijk hogere uitbreidingsvraag. Ook de WO richtingen Economie en Letteren en Sociaal cultureel hebben een duidelijk sterkere uitbreidingsvraag ten opzichte van de landelijke ontwikkeling. Vooral de laatste groep profiteert hier van de verwachte uitbreiding van de kwartaire en overheidssector.

Zeer sterk groeiende opleidingsrichtingen zijn vooral onder de hoog opgeleiden te vinden: WO Economie, HBO Communicatie en journalistiek, Bibliotheek en documentatie zijn allemaal sterke groeiers. Deze opleidingen vertegenwoordigen slechts een zeer klein deel van de werkende Overijsselse bevolking. Grote krimp wordt voorspeld voor de lagere opleidingen VMBO Grafische techniek, Voertuigtechniek, Landbouw en natuurlijke omgeving, en Fijne mechanische techniek. Maar ook voor

Tabel 3.3

Verwachte uitbreidingsvraag naar opleidingssector 2003-2008, Overijssel en Nederland, percentage van werkenden in 2003

Opleidingssector	Overijssel 2003-2008	Nederland 2003-2008
Basisonderwijs	-20	-24
VMBO Theorie	5	-1
VMBO Natuur en techniek	-12	-15
VMBO Economie	5	0
VMBO Verzorging	3	7
HAVO/VWO	15	9
MBO Natuur en techniek	1	6
MBO Economie	1	0
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	7	5
HBO Natuur en techniek	0	5
HBO Economie	4	5
HBO Onderwijs en sociaal-cultureel	9	6
HBO Paramedisch	22	18
WO Natuur en techniek	8	4
WO Economie	16	11
WO Letteren en sociaal-cultureel	18	9
WO Medisch	11	1
Totaal	4	1

Bron: CPB/ETIL/ROA

Opleidingstypen met een relatief hoge uitbreidingsvraag in Overijssel:

- MBO horeca
- HBO communicatie en journalistiek
- HBO bibliotheek en documentatie
- WO informatica en bestuurlijke informatiekunde
- WO econom(etr)ie

Opleidingstypen met een relatief lage uitbreidingsvraag in Overijssel:

- VMBO grafische techniek
- VMBO voertuigentechniek
- VMBO landbouw en natuurlijke omgeving
- VMBO fijnemechanische techniek
- VMBO brood en banket
- MBO verzekeringswezen
- HBO vervoer en logistiek

het MBO Verzekeringswezen en HBO Vervoer en logistiek verwachten wij een krimpende uitbreidingsvraag.

3.4 Vervangingsvraag

In deze paragraaf behandelen we de tweede vraagcomponent: de vervangingsvraag. Dit is de vraag naar arbeidskrachten welke voortvloeit uit het vertrek van werkenden. Deze werkenden kunnen om een breed scala aan redenen besluiten al dan niet tijdelijk de arbeidsmarkt te verlaten. Hierbij kan gedacht worden aan pensioen, VUT, arbeidsongeschiktheid en bijvoorbeeld zorgtaken. Andere oorzaken van vervangingsvraag zijn baan-baan mobiliteit van werkenden tussen beroepsgroepen en het volgen van cursussen of opleidingstrajecten die leiden tot verandering van de opleidingsachtergrond van werkenden. Een werkgever moet deze vertrekkende werknemers vervangen, tenzij er sprake is van een reductie van het aantal banen. Hiermee genereert een vertrekkende werknemer dus vraag naar een vervanger.

Beroepsklassen

Tabel 3.4 geeft voor Overijssel een overzicht van de verwachte vervangingsvraag per beroepsklasse op de middellange termijn. De resultaten voor Overijssel worden vergeleken met de middellange termijn prognose voor Nederland.

De vervangingsvraag wordt voor een belangrijk deel bepaald door de samenstelling van de werkende beroepsbevolking. De leeftijd- en geslachtsopbouw van de werkenden binnen een beroepsklasse zijn voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor de verwachte uittrede uit de arbeidsmarkt. Wanneer een beroepsklasse getypeerd wordt door een groot aandeel ouderen tegen de VUT- en pensioengerechtigde leeftijd, ligt het in de lijn der verwachting dat deze beroepsklasse binnenkort veel vervangingsvraag tegemoet zal zien.

Tabel 3.4 laat de middellange termijn vervangingsvraag voor de verschillende beroepsklassen zien. Overijssel is wat de vervangingsvraag betreft redelijk vergelijkbaar met de Nederlandse situatie. Slechts de Openbare orde- en veiligheidsberoepen vertonen een duidelijk hogere vervangingsvraag. Dit is vooral aan Agenten, onderofficieren en beveiligingsemployés te danken, die ook getalsmatig een grote groep vormen. Aan der andere kant vertonen Transportberoepen en Economisch-administratieve beroepen gemiddeld genomen een iets lagere vervangingsvraag. Bij de Transportberoepen is de lage vervangingsvraag bij de twee grootste groepen daarbinnen terug te vinden: zowel de laders en lossers als de chauffeurs hebben een lage vervangingsvraag. De economisch-administratieve beroepen hebben vooral een lage vervangingsvraag bij de grote groep van de productieplanners, boekhouders en secretaresses, en de commerciële medewerkers.

Tabel 3.4

Verwachte vervangingsvraag naar beroepsklasse 2003-2008, Overijssel en Nederland, percentage van de werkenden in 2003

	Overijssel 2003-2008	Nederland 2003-2008
Pedagogische beroepen	22	22
Culturele beroepen	17	18
Agrarische beroepen	19	18
Technische, ambachts- en industrieberoepen	18	17
Transportberoepen	12	15
Medische en paramedische beroepen	17	18
Economisch-administratieve beroepen	14	16
Informatica beroepen	9	9
Sociaal-culturele beroepen	14	17
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	16	16
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	23	16
Totaal	16	16

Bron: ROA

Beroepsgroepen met een relatief hoge vervangingsvraag in Overijssel:

- leidinggevenden
- conciërges
- politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés
- docenten landbouw en techniek (2e graads)
- docenten 2e graads zonder specialisatie
- docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)

Beroepsgroepen met een relatief lage vervangingsvraag in Overijssel:

- vakkenvullers
- informatici
- activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling
- boekhouders en secretaresses
- commercieel medewerkers
- programmeurs

Het kader geeft zes beroepsgroepen weer die op middellange termijn een erg hoge vervangingsvraag te verwachten hebben en zes beroepen met een te verwachten erg lage vervangingsvraag.

Opleidingssector

Vertaald naar opleidingssector is voor Overijssel een enigszins hogere vervangingsvraag te verwachten dan voor Nederland als geheel. Deze ten opzichte van de vervangingsvraag naar beroepen hogere vraag komt doordat een opscholen van werknemers automatisch als vervangingsvraag meegeteld wordt, ook al blijft deze in dezelfde beroep.

Tabel 3.5

Verwachte vervangingsvraag naar opleidingssector 2003-2008, Overijssel en Nederland, percentage van werkenden in 2003

	Overijssel 2003-2008	Nederland 2003-2008
Basisonderwijs	20	24
VMBO Theorie	13	21
VMBO Natuur en techniek	20	19
VMBO Economie	17	22
VMBO Verzorging	14	24
HAVO/VWO	9	15
MBO Natuur en techniek	18	19
MBO Economie	16	21
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	11	19
HBO Natuur en techniek	19	18
HBO Economie	13	13
HBO Onderwijs en sociaal-cultureel	20	22
HBO Paramedisch	18	17
WO Natuur en techniek	17	18
WO Economie	13	15
WO Letteren en sociaal-cultureel	19	20
WO Medisch	27	19
Totaal	20	19

Bron: ROA

In het volgende kader is een aantal opleidingstypen weergegeven met relatief veel (zes) of weinig (drie) vervangingsvraag in Overijssel. Hier zijn onder de opleidingen met lage vervangingsvraag vooral opleidingen te vinden die een jonge leeftijdsopbouw hebben. WO Bedrijfskunde en HBO Verpleegkunde zijn studies die vooral in de laatste jaren veel afstudeerders op de arbeidsmarkt afgeleverd hebben. Derhalve is hun participatie hoog. Aan de andere kant van het spectrum zijn de VMBO opleidingen voor Mechanische techniek, Elektrotechniek en Voertuigtechniek te

vinden die allen een lagere participatie vertonen, onder meer door de leeftijdsopbouw maar ook door de algemeen lagere participatiegraden onder lager opgeleiden. Ook de HBO Lerarenopleiding economie en maatschappij vertoont een hoge vervangingsvraag door de relatief oude werknemers met deze opleiding.

Opleidingstypen met een relatief hoge vervangingsvraag in Overijssel:

- HBO lerarenopleiding economie en maatschappij
- HBO lerarenopleiding expressie
- VMBO consumptief en levensmiddelentechniek
- VMBO mechanische techniek
- VMBO elektrotechniek
- VMBO voertuigentechniek

Opleidingstypen met een relatief lage vervangingsvraag in Overijssel:

- WO bedrijfskunde
- HBO verpleegkunde
- MBO procestechniek

3.5 Baanopeningen

Wanneer we de prognoses van de positieve uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag optellen, dan geeft dit een indicatie van de totale verwachte vraag voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt: de baanopeningen. Bij krimpende werkgelegenheid – dus negatieve uitbreidingsvraag – bestaan de baanopeningen alleen uit de vervangingsvraag. D.w.z. voorzover de uitstroom althans uitgaat boven de eventuele negatieve uitbreidingsvraag in het beroep. Het vertrek van werkenden draagt dan toch bij aan het aantal baanopeningen dat door nieuwkomers vervuld kan worden.

Beroepsklassen

Tabel 3.6 geeft een overzicht van de baanopeningen (als jaarlijks groeipercentage van de werkgelegenheid) naar beroepsklasse voor Overijssel. De combinatie van uitbreidingsvraag en vervangingsvraag leidt op de middellange termijn in Overijssel tot relatief meer baanopeningen dan in Nederland. Gezien de sterkere werkgelegenheidsgroei en de slechts weinig lagere vervangingsvraag is dit beeld ook te verwachten.

Tabel 3.6

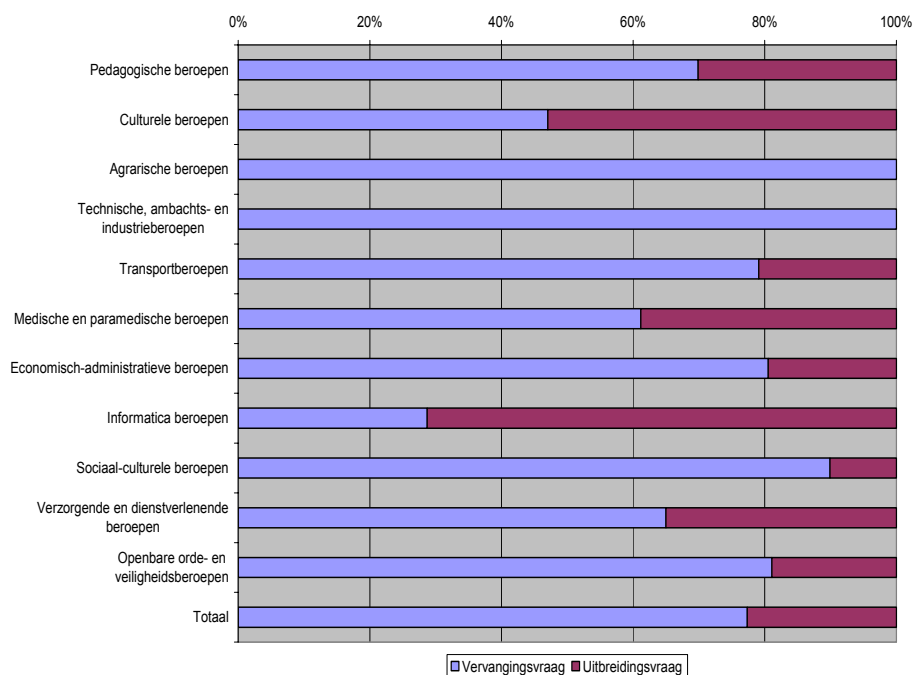
Verwachte baanopeningen naar beroepsklasse 2003-2008, Overijssel en Nederland, percentage van werkenden in 2003

	Overijssel 2003-2008	Nederland 2003-2008
Pedagogische beroepen	32	27
Culturele beroepen	36	24
Agrarische beroepen	19	18
Technische, ambachts- en industrieberoepen	21	18
Transportberoepen	16	17
Medische en paramedische beroepen	28	21
Economisch-administratieve beroepen	18	19
Informatica beroepen	32	20
Sociaal-culturele beroepen	20	21
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	26	21
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	30	20
Totaal	26	19

Bron: ROA

Figuur 3.7

Aandeel positieve uitbreidingsvraag en vervangingsvraag in de totale vraag, 2003-2008, Overijssel

Bron: ROA

Voor sommige beroepsklassen vormt de uitbreidingsvraag de voornaamste bron van vraag naar nieuwe arbeidskrachten, voor andere is juist de vervangingsvraag meer van belang. Figuur 3.7 geeft voor Overijssel per beroepsklasse het aandeel in de verwachte baanopeningen weer van de uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag.

Gemiddeld genomen is de vervangingsvraag de belangrijkste component van de vraag naar nieuwe arbeidskrachten per beroep. Over alle beroepsklassen gezien is het aandeel van de vervangingsvraag meer dan driekwart van de baanopeningen. In sommige beroepen zijn de baanopeningen volledig terug te voeren op de vervangingsvraag, omdat de uitbreidingsvraag negatief is. Maar er zijn ook beroepsklassen waarvan de baanopeningen sterk beïnvloed worden door de uitbreidingsvraag. De informaticaberoepen – die een hoge uitbreidingsvraag hebben – ontleen meer dan tweederde van hun baanopeningen aan de uitbreidingsvraag. Dit komt ook doordat de vervangingsvraag voor deze beroepen tamelijk laag is: jongere werknemers zijn in de IT beroepen ingestroomd en hebben een hogere participatiegraad dan in beroepsklassen waar een redelijk oud werknemerbestand te vinden is.

In het volgende kader staan voor Overijssel de zes beroepsgroepen met de relatief hoogste en de drie beroepsgroepen met de laagste percentages baanopeningen op middellange termijn.

Beroepsgroepen met relatief hoog percentage baanopeningen in Overijssel:

- onderwijskundig medewerkers
- kunstenaars
- verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen
- journalisten
- organisatiedeskundigen
- afdelingshoofden zorginstelling
- weg- en waterbouwkundigen

Beroepsgroepen met relatief laag percentage baanopeningen in Overijssel:

- economen
- activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling
- ondersteunende administratieve hulpkrachten

Opleidingssectoren

Ook naar opleidingsniveau zien de toekomstige baanopeningen in Overijssel er qua omvang tamelijk goed uit. Zij zijn redelijk vergelijkbaar met de situatie in Nederland. De verwachtingen voor Overijssel zijn zelfs enigszins gunstiger dan voor Nederland als geheel. Mede dankzij de positievere uitbreidingsvraag wordt de iets geringere vervangingsvraag in Overijssel ruimschoots gecompenseerd. In tabel 3.7 staan de verwachte baanopeningen naar opleidingssector voor Overijssel op de middellange termijn weergegeven als percentage van de werkgelegenheid.

In figuur 3.9 staat het relatieve aandeel van de (positieve) uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag in de uiteindelijke baanopeningen weergegeven. Voor de meeste opleidingssectoren geldt hetzelfde als voor de totale arbeidsmarkt: de vervangingsvraag vormt de voornaamste bron van de vraag naar nieuwe arbeidskrachten. Zoals te verwachten was, is – met uitzondering van VMBO Verzorging – voor de laagste (VMBO) opleidingen de toekomstige uitbreidingsvraag minder belangrijk voor het aantal baanopeningen. Vooral onder de hoger opgeleiden is sprake van een groot aandeel van de uitbreidingsvraag, zodat vooral deze component bijdraagt aan de toekomstige baanopeningen.

Tabel 3.7

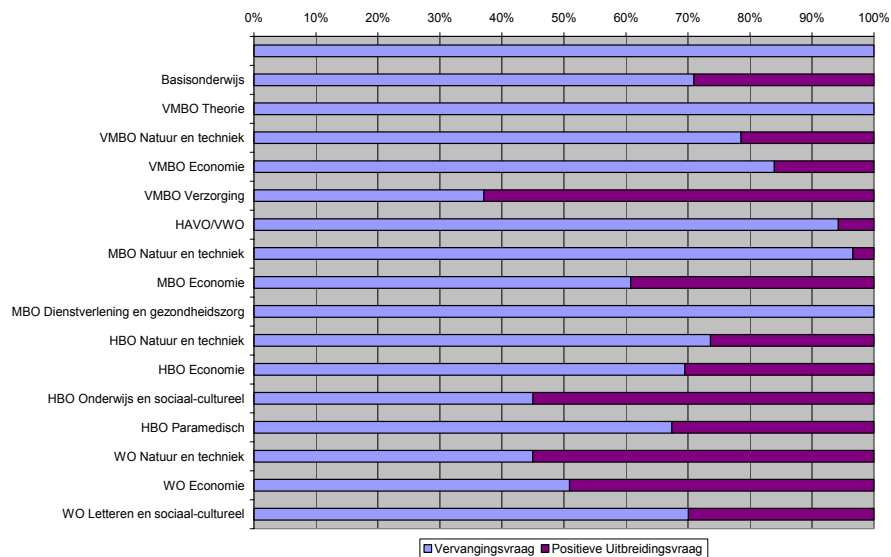
Verwachte baanopeningen naar opleidingssector 2003-2008, Overijssel en Nederland, percentage van de werkenden in 2003

	Overijssel 2003-2008	Nederland 2003-2008
Basisonderwijs	27	26
VMBO Theorie	31	21
VMBO Natuur en techniek	27	19
VMBO Economie	36	30
VMBO Verzorging	24	24
HAVO/VWO	32	24
MBO Natuur en techniek	24	26
MBO Economie	23	23
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	25	26
HBO Natuur en techniek	21	24
HBO Economie	18	17
HBO Onderwijs en sociaal-cultureel	29	29
HBO Paramedisch	36	34
WO Natuur en techniek	21	22
WO Economie	28	25
WO Letteren en sociaal-cultureel	38	29
WO Medisch	34	19
Totaal	26	24

Bron: ROA

Figuur 3.9

Aandeel uitbreidingsvraag en vervangingsvraag in de totale vraag, 2003-2008, Overijssel

Bron: ROA

Opleidingstypen met een relatief hoog percentage baanopeningen in Overijssel:

- WO tandheelkunde
- WO econom(etr)ie
- HBO bibliotheek en documentatie
- MBO horeca

Opleidingstypen met een relatief laag percentage baanopeningen in Overijssel:

- WO werktuigbouwkunde
- WO theologie
- WO elektrotechniek
- WO bedrijfskunde
- HBO vervoer en logistiek
- HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie
- HBO commerciële economie
- MBO fijnmechanische techniek

In het kader staan beroepen en opleidingen met relatief hoge of relatief lage percentages baanopeningen voor Overijssel. De verzameling opleidingstypen in dit kader is redelijk divers. Interessant onder deze opleidingen met hoge of juist lage percentages aan baanopeningen is de universitaire economieopleiding. Deze wordt met een hoog percentage baanopeningen aangegeven, terwijl in het voorgaande kader ten aanzien van het beroep economen schijnbaar het tegendeel beweerd werd. Zij werden immers als beroep met een lage baanopening gekarakteriseerd. Maar werknemers met een economisch wetenschappelijke opleiding hoeven niet als econoom te werken. Zij zijn in een groot aantal beroepen werkzaam waarvan er velen een hoge baanopening hebben. Er is dus vaak geen directe één-op-één relatie tussen beroep en opleiding.

4 Verwachte knelpunten en perspectieven op de arbeidsmarkt voor schoolverlaters

Ten aanzien van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt vormen de arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters en de knelpunten in de personeelsvoorziening voor werkgevers elkaars tegenhanger.¹⁰ Zijn de arbeidsmarktvooruitzichten voor schoolverlaters bijvoorbeeld goed dan zullen werkgevers grote knelpunten ondervinden bij de werving van jongeren. Uit de prognoses tot 2008 blijkt dat de perspectieven voor schoolverlaters alleen goed zijn voor de opleidingssectoren VMBO Theorie en MBO Natuur en techniek. De keerzijde van de gunstige perspectieven voor deze opleidingssectoren is bijgevolg dat werkgevers op de middellange termijn knelpunten zullen ondervinden bij het aantrekken van schoolverlaters uit deze sectoren.

Bij het bepalen van de arbeidsmarktvooruitzichten voor schoolverlaters worden de vraagcomponenten (uitbreidingsvraag en vervangingsvraag) en de aanbodcomponenten (uitstroom uit opleidingen en kortdurend werklozen) met elkaar geconfronteerd. De totale vraag naar schoolverlaters blijkt voor de VMBO-opleidingssectoren vooral bepaald te worden door het hoge aandeel van de vervangingsvraag in de baanopeningen, terwijl voor de MBO-opleidingssectoren ook de uitbreidingsvraag bijdraagt aan de totale vraag. Als men de prognoses van beide vraagcomponenten confronteert met het aanbod van schoolverlaters dat verwacht wordt, blijkt dat voor de sectoren economie en verzorging op zowel VMBO als MBO niveau het aanbod van schoolverlaters de verwachte baanopeningen overstijgt. Hierdoor zullen schoolverlaters met een dergelijke opleidingsachtergrond in de toekomst problemen ondervinden bij het vinden van een geschikte baan.

Werkgevers kunnen tot 2008, door de lage instroom van schoolverlaters, grote knelpunten in de personeelsvoorziening verwachten bij onder andere de Pedagogische beroepen. Bij deze beroepen zijn bovendien de mogelijkheden voor werkgevers beperkt om schoolverlaters aan te trekken met een andere dan de meest geëigende opleidingsachtergrond. Bij de Culturele beroepen, de Technische en industrieberoepen, Medische en paramedische beroepen, de Informaticaberoepen en de Openbare orde en veiligheidsberoepen worden ook grote knelpunten in de personeelsvoorziening verwacht.

Vrijwel geen knelpunten in de personeelsvoorziening worden verwacht bij de Agrarische beroepen en de Verzorgende en dienstverlenende beroepen. Deze voor

10. De opleidingen van het HBO en het WO blijven hier buiten beschouwing, omdat de arbeidsmarktperspectieven voor deze opleidingen vooral bepaald worden door het landelijke beeld (zie ook hoofdstuk 3). Dit hangt samen met het gegeven dat de instroom van afgestudeerden van het hoger onderwijs op de arbeidsmarkt een grote geografische mobiliteit vertoont. Zie voor de landelijke arbeidsmarktperspectieven voor HBO- en WO-opleidingen (ROA, 2003), De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2008, ROA-R-2003/11, Maastricht.

werkgevers gunstige situatie wordt veroorzaakt door het krimpen van de werkgelegenheid voor de Agrarische beroepen, tezamen met een relatief lage vervangingsvraag vergeleken met de instroom van schoolverlaters.

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de middellangetermijnprognoses van de perspectieven en knelpunten op de Overijsselse arbeidsmarkt tot 2008. De verwachte ontwikkelingen met betrekking tot de uitbreidingsvraag, vervangingsvraag, baanopeningen en instroom van schoolverlaters zijn al besproken in het voorgaande hoofdstuk. In dit hoofdstuk zal de nadruk liggen op de arbeidsmarktvooruitzichten voor schoolverlaters en de verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening voor werkgevers. Dit houdt in dat de vraag- en aanbodcomponenten met elkaar worden geconfronteerd.

De toekomstige arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters worden besproken aan de hand van de *Indicator Toekomstperspectieven op de Arbeidsmarkt* (ITA). De ITA geeft aan wat voor schoolverlaters en andere werkzoekenden de kansen zijn op de arbeidsmarkt. Een ITA die groter is dan één geeft een ongunstige arbeidsmarkt weer voor schoolverlaters en werkzoekenden. Indien de ITA namelijk groter is dan één, is er meer aanbod van arbeid dan vraag en is er dus sprake van een overschot aan arbeidskrachten. Bij een ITA kleiner dan één is er sprake van een gunstige arbeidsmarkt voor schoolverlaters en werkzoekenden. Het aanbod van werkenden is dan kleiner dan de vraag.

Voor werkgevers is het van belang een indicatie te krijgen van de toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening in de beroepssector waarvoor ze personeel werven. Als er voor bepaalde sectoren tekorten aan personeel worden verwacht kunnen zij tijdig besluiten hun personeel elders te werven of door *preventief* arbeidsmarktbeleid de instroom van schoolverlaters te vergroten. De knelpunten in de personeelsvoorziening zullen worden besproken aan de hand van de *Indicator Toekomstige Knelpunten op de arbeidsmarkt naar Beroep* (ITKB). Deze geeft aan in welke mate het voor werkgevers mogelijk is om binnen een beroepsgroep de gewenste personeelssamenstelling naar opleidingsachtergrond te realiseren. Hierbij wordt rekening gehouden met de vraag- aanbod verhoudingen voor de verschillende opleidingstypen. De ITKB heeft een waarde tussen nul en één. Naarmate de indicator lager is, zijn de knelpunten groter voor de opleidingstypen die voor de betreffende beroepsgroep relevant zijn. De werkgevers zullen dan problemen ondervinden bij het aantrekken van dit type personeel. Wanneer de ITKB echter dicht bij één ligt, zullen werkgevers weinig moeite hebben de gewenste personeelssamenstelling te realiseren.

Bij een aanbodoverschot is het niet vanzelfsprekend dat schoolverlaters werkloos worden, evenals dat het bij een vraagoverschot niet vanzelfsprekend is dat er onvervulde vacatures zijn. Het is namelijk ook mogelijk dat werkgevers hun eisen aanpassen aan de arbeidsmarktsituatie op dat moment. Bij een vraagoverschot op

specifieke opleidingssegmenten kunnen werkgevers ook personeel werven dat niet volledig beschikt over de benodigde kwalificaties. Deze mensen moeten dan wel om- of bijgeschoold worden om aan de kwalificatievereisten voor deze banen te voldoen.

De opzet van dit hoofdstuk is als volgt: In paragraaf 4.2 worden de middellange-termijnperspectieven naar opleidingssector gepresenteerd. Vervolgens worden in paragraaf 4.3 de toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening besproken. In paragraaf 4.4 wordt ingegaan op de uitwijkmogelijkheden voor schoolverlaters in combinatie met hun arbeidsmarktperspectieven. Daarna komen de substitutiemogelijkheden voor werkgevers aan de orde, welke in verband worden gebracht met de toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening.

4.2 De arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters

In tabel 4.1 wordt voor Overijssel de Indicator Toekomstig Arbeidsmarktperspectief (ITA) gepresenteerd voor de lagere en middelbare opleidingssectoren. De aangegeven typeringingen hebben de volgende betekenis. Als het arbeidsaanbod kleiner is dan de vraag en rekeninghoudend met de aanwezigheid van fricties (ITA kleiner of gelijk aan 1,04) wordt het arbeidsmarktperspectief als redelijk, goed of zeer goed getypeerd. Als daarentegen het aanbod de vraag overtreft (ITA groter dan 1,04), wordt het arbeidsmarktperspectief als matig, slecht of zeer slecht getypeerd. Als de arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters en werkzoekenden gunstig zijn, zullen zij relatief gemakkelijk een baan vinden in de beroepsgroep waarvoor hun opleidingsachtergrond vereist is. Voor werkgevers daarentegen zal het dan juist moeilijk zijn om schoolverlaters met deze opleidingsachtergrond aan te trekken. Een bijvoorbeeld als 'goed' getypeerd arbeidsmarktperspectief voor schoolverlaters en werkzoekenden zal dus doorgaans samenvallen met grote knelpunten in de personeelsvoorziening voor werkgevers.

Tabel 4.1 laat zien dat in Overijssel op de middellange termijn de arbeidsmarktperspectieven voor de schoolverlaters van de lagere opleidingen over het algemeen wisselend zijn. Met name schoolverlaters van de opleidingsrichtingen VMBO Economie, VMBO Verzorging, MBO Dienstverlening en gezondheidszorg en HAVO/ VWO kunnen problemen verwachten bij het vinden van een geschikte baan. De matige middellange-termijnperspectieven voor deze opleidingssectoren worden veroorzaakt door de hoge instroom van schoolverlaters. Het aantal baanopeningen weegt onvoldoende op tegen de arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters.

Alleen de schoolverlaters met een opleiding binnen VMBO Theorie en MBO Natuur en techniek hebben gunstige arbeidsmarktvooruitzichten. De keerzijde van de matige toekomstperspectieven voor meerdere opleidingssectoren is dat werkgevers voor deze sectoren minder knelpunten in de personeelsvoorziening zullen ondervinden.

De Overijsselse arbeidsmarktvooruitzichten voor schoolverlaters verschillen nogal van de vooruitzichten voor de Nederlandse arbeidsmarkt. Vergeleken met Nederland zijn de arbeidsmarktperspectieven voor Overijsselse schoolverlaters meestal gun-

stiger. Met name schoolverlaters met VMBO Theorie en VMBO Natuur en techniek hebben in Overijssel een grotere kans om een baan te vinden dan elders in Nederland. Schoolverlaters in Overijssel met MBO Dienstverlening en gezondheidszorg kunnen misschien beter ook buiten de provincie een baan zoeken omdat de arbeidsmarktperspectieven elders in Nederland gunstiger zijn.

Tabel 4.1

Indicator Toekomstige Arbeidsmarktperspectieven (ITA) per opleidingssector tot 2008, Overijssel en Nederland

Opleidingssector	Overijssel		Nederland	
	ITA	Typering	ITA	typering
Basisonderwijs	1,02	Redelijk	1,11	Matig
VMBO Theorie	0,97	Goed	1,13	Matig
VMBO Natuur en techniek	1,01	Redelijk	1,16	Slecht
VMBO Economie	1,10	Matig	1,29	Slecht
VMBO Verzorging	1,08	Matig	1,19	Slecht
HAVO/VWO	1,06	Matig	1,14	Matig
MBO Natuur en techniek	0,98	Goed	1,00	Goed
MBO Economie	1,01	Redelijk	1,06	Matig
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	1,05	Matig	1,05	Redelijk

Bron: ROA

De opleidingen met de beste en slechtste arbeidsmarktvooruitzichten

De arbeidsmarktperspectieven van opleidingssectoren op de middellange termijn zoals beschreven in tabel 4.1, worden in onderstaand kader verbijzonderd naar opleidingstype. Het kader beperkt zich tot de zes opleidingstypen met de meest gunstige arbeidsmarktvooruitzichten en de zes opleidingstypen met de meest ongunstige vooruitzichten. Zo blijkt dat de goede arbeidsmarktperspectieven voor de opleidingssectoren MBO Natuur en techniek betrekking hebben op de onderliggende opleidingstypen MBO bouw, MBO installatietechniek, MBO operationele techniek en MBO laboratorium. De goede arbeidsmarktperspectieven voor deze opleidingstypen worden met name veroorzaakt door de qua omvang gemiddelde instroom van schoolverlaters vergeleken met het grote aantal baanopeningen.

Matige arbeidsmarktperspectieven worden verwacht voor de VMBO opleidingssectoren VMBO Economie, VMBO Verzorging en HAVO/VWO. Voor VMBO Economie zijn deze ongunstige arbeidsmarktperspectieven terug te vinden bij het onderliggende opleidingstype VMBO administratie, handel en mode. Voor MBO Dienstverlening en gezondheidszorg zijn de ongunstige arbeidsmarktperspectieven te vinden bij MBO gezondheidstechniek en MBO facilitaire dienstverlening. Ondanks het hoge aantal baanopeningen worden voor deze opleidingstypen matige perspectieven verwacht door de nog hogere instroom van schoolverlaters.

Opleidingstypen met gunstige arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters en werkzoekenden in Overijssel tot 2008:

- VMBO brood en banket
- MBO apothekersassistent
- MBO installatietechniek
- MBO operationele techniek
- MBO bouw
- MBO laboratorium

Opleidingstypen met ongunstige arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters en werkzoekenden in Overijssel tot 2008:

- VMBO fijnmechanische techniek
- VMBO administratie, handel en mode
- MBO gezondheidstechniek
- MBO grond-, weg- en waterbouw
- MBO facilitaire dienstverlening
- MBO fijnmechanische techniek

Voorts blijkt dat ook al zijn de arbeidsmarktperspectieven voor de opleidingssector MBO Dienstverlening en gezondheidszorg matig, er toch nog onderliggende opleidingstypen zijn die gunstige perspectieven kunnen verwachten. Met name schoolverlaters van het opleidingstype MBO apothekersassistent kunnen in Overijssel op de middellange termijn gunstige arbeidsmarktperspectieven verwachten. Het omgekeerde geldt voor de opleidingssector MBO Natuur en techniek waarvoor gunstige arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters voorspeld worden. Twee onderliggende opleidingstypen van de sector MBO Natuur en techniek, te weten MBO grond-, weg- en waterbouw en MBO fijnmechanische techniek hebben arbeidsmarktperspectieven die aanmerkelijk minder gunstig zijn dan voor de andere opleidingstypen binnen deze sector.

4.3 Knelpunten in de personeelsvoorziening voor werkgevers

Werkgevers zullen om het personeelsbeleid voor hun organisatie nader te kunnen invullen, willen weten waar de baanopeningen in de toekomst zullen gaan optreden. In eerste instantie zullen zij grotere of kleinere knelpunten ondervinden voor het vervullen van bepaalde *functies*. Op deze functies kunnen echter vaak schoolverlaters en werkzoekenden met een uiteenlopende opleidingsachtergrond worden ingezet. De Indicator Toekomstige Knelpunten in de personeelsvoorziening naar

Beroep (ITKB) houdt rekening met de verwachte schaarste op de arbeidsmarkt van de verschillende relevante opleidingstypen voor een beroep. Indien er een sterke één-op-één relatie is tussen opleiding en beroep, zoals in de zorg en het onderwijs, komt de verwachte vraag-aanbod verhouding voor deze opleidingen uiteraard grotendeels overeen met die voor de desbetreffende beroepen. De strategieën voor werkgevers om de tekorten op te vangen zijn beperkt als de substitutiemogelijkheden tussen schoolverlaters met een uiteenlopende opleidingsachtergrond gering zijn. De opleidingsvereisten in met name de zorg en het onderwijs liggen in belangrijke mate vast, waardoor werkgevers op dit punt weinig flexibel kunnen zijn in hun aannamebeleid.

Tabel 4.2 geeft de ITKB per beroepsklasse met bijbehorende typeringen weer voor zowel Overijssel als Nederland. Hieruit blijkt dat in Overijssel de knelpunten in de personeelsvoorziening op de middellange termijn groot zullen zijn bij de Pedagogische beroepen, Culturele beroepen, Technische en industrieberoepen, Informaticaberoepen en de Openbare orde en veiligheidsberoepen. Vergeleken met Nederland zullen de knelpunten in Overijssel over het algemeen groter zijn. Met name voor werkgevers in de Culturele beroepen, Technische en industrieberoepen en Informaticaberoepen zal het vinden van geschikt personeel in Overijssel moeizamer gaan dan in de rest van Nederland. In de Sociaal-culturele beroepen zullen de knelpunten voor Overijsselse werkgevers echter kleiner zijn dan landelijk gezien.

Tabel 4.2

Indicator Toekomstige Knelpunten in de personeelsvoorziening naar Beroep (ITKB) per beroepsklasse tot 2008, Overijssel en Nederland

Beroepsklasse	ITKB	Overijssel typering	Nederland typering
Pedagogische beroepen	0,89	Groot	Groot
Culturele beroepen	0,89	Groot	Enige
Agrarische beroepen	0,97	Vrijwel geen	Geen
Technische en industrie beroepen	0,90	Groot	Vrijwel geen
Transportberoepen	0,95	Vrijwel geen	Geen
Medische en paramedische beroepen	0,90	Groot	Groot
Economisch-administratieve beroepen	0,94	Enige	Enige
Informaticaberoepen	0,91	Groot	Enige
Sociaal-culturele beroepen	0,93	Enige	Groot
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	0,96	Vrijwel geen	Geen
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	0,90	Groot	Groot

Note: Omdat de ITKB voor Nederland op een andere manier berekend wordt dan voor Overijssel, zijn de getallen niet direct vergelijkbaar. Daarom worden voor Nederland geen ITKB's weergegeven.

Bron: ROA

De knelpunten bij de Pedagogische beroepen in Overijssel worden veroorzaakt door de zeer lage instroom van schoolverlaters. Met name de relatief oude beroepsbevolking leidt bij de Pedagogische beroepen tot veel vervangingsvraag. Doordat de verwachte instroom van schoolverlaters deze vervangingsvraag niet kan bijbenen,

ontstaan er grote knelpunten. Bij de Pedagogische beroepen speelt bovendien een rol dat de substitutiemogelijkheden voor werkgevers beperkt zijn. Bij de Culturele beroepen, Technische en industrieberoepen, Informaticaberoepen en de Openbare orde en veiligheidsberoepen worden ook grote knelpunten verwacht.

Vrijwel geen knelpunten in de personeelsvoorziening worden met name verwacht bij de Agrarische beroepen, Transportberoepen en Verzorgende en dienstverlenende beroepen. Deze gunstige situatie voor de werkgevers wordt veroorzaakt door het krimpen van de werkgelegenheid voor de Agrarische beroepen, tezamen met een relatief lage vervangingsvraag vergeleken met de instroom van schoolverlaters. Voor de Transportberoepen en de Verzorgende en dienstverlenende beroepen geldt dat de werkgelegenheid over het algemeen niet daalt, maar dat het aantal baanopeningen toch niet toereikend is voor de relatief grote instroom van schoolverlaters.

De kleinste en grootste knelpunten naar beroep

Aan de hand van de scores op de indicator voor te verwachten knelpunten in de personeelsvoorziening binnen de verschillende beroepsklassen kunnen de knelpunten voor de onderliggende beroepsgroepen bekeken worden. Uit tabel 4.2 is bijvoorbeeld gebleken dat op de middellange termijn grote knelpunten verwacht kunnen worden bij de Pedagogische beroepen. Echter, niet alle werkgevers die een vacature open hebben staan in deze beroepsklasse zullen geconfronteerd worden met knelpunten in de personeelsvoorziening. Aangezien de vooruitzichten voor een beroepsklasse niet identiek zijn voor alle onderliggende beroepsgroepen wordt in onderstaand schema een overzicht gegeven van de zes beroepsgroepen waarvoor Overijsselse werkgevers relatief veel knelpunten in de personeelsvoorziening kunnen verwachten en de zes beroepsgroepen waarvoor zij relatief weinig knelpunten kunnen verwachten.

Binnen de Pedagogische beroepen worden de grote rekruteringsproblemen niet door één of meer onderliggende beroepsgroepen veroorzaakt, maar zijn voor alle onderliggende beroepsgroepen grote tot zeer grote rekruteringsproblemen te verwachten. Bij de Technische en industrieberoepen worden de grote rekruteringsproblemen met name veroorzaakt door de onderliggende beroepsgroepen aannemers en installateurs, architecten en bouwkundige projectleiders, weg- en waterbouwkundige vakkrachten en door de monteurs. Ondanks de daling van de werkgelegenheid die verwacht wordt bij deze beroepsgroepen zorgt de hoge vervangingsvraag voor problemen bij de rekrutering. Rekruteringsproblemen zullen optreden bij de leraren Basisonderwijs. Dit wordt veroorzaakt door de relatief hoge uitbreidingsvraag. Voor werkgevers die op zoek zijn naar leraren Basisonderwijs geldt dat de toename van de werkgelegenheid te groot is om alle baanopeningen te kunnen vervullen.

Beroepsgroepen met relatief veel rekruteringsproblemen voor werkgevers in Overijssel tot 2008:

- hoofden technische dienst
- docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)
- bibliothecarissen
- weg- en waterbouwkundigen
- docenten sociale vakken (1e graads)

Beroepsgroepen met relatief weinig rekruteringsproblemen voor werkgevers in Overijssel tot 2008:

- confectie-arbeiders
- verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen
- interieurverzorgers
- agrarische hulparbeiders
- landbouwmachinebestuurders en vissers
- vakkenvullers

Op de middellange termijn worden geen rekruteringsproblemen verwacht voor de beroepsgroep vakkenvullers, welke gekenmerkt wordt door een (zeer) lage vervangingsvraag. Werkgevers die mensen zoeken voor een baan als verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen zullen naast een stijging van de werkgelegenheid ook te maken krijgen met een gemiddelde vervangingsvraag. Toch zijn er relatief weinig rekruteringsproblemen te verwachten doordat de instroom van schoolverlaters en werkzoekenden deze vraag teniet zullen doen.

Weinig rekruteringsproblemen worden onder andere ook verwacht voor de beroepsgroepen interieurverzorgers, landbouwmachinebestuurders, agrarische hulparbeiders en confectiearbeiders. Dit wordt veroorzaakt door de combinatie van krimp in de werkgelegenheid en gemiddelde instroom van schoolverlaters bij deze beroepsgroepen. De gemiddelde instroom van schoolverlaters is hier groter dan het aantal baanopeningen waardoor werkgevers weinig moeite hoeven te doen om een geschikte kandidaat te vinden.

4.4 Uitwijk- en substitutiemogelijkheden op de arbeidsmarkt

De uitwijkmogelijkheden die schoolverlaters kunnen benutten om in slechte tijden te switchen van baan houden verband met de structurele positie van opleidingen. Opleidingen beschikken namelijk over een bepaald curriculum dat kan variëren van een smal en specialistisch vakgebied tot een breed en algemeen gericht studie-

programma. Verandering van deze 'arbeidsmarktscope' van het curriculum, bijvoorbeeld een verbreding van de opleiding, geeft toegang tot een breder beroependomein. Door deze verbreding wordt de kwetsbaarheid voor specifieke beroepsontwikkelingen verminderd en daarmee de conjunctuurgevoeligheid van de desbetreffende opleiding. Een nadeel van verbreding van een opleiding is het mogelijk verlies aan productiviteit in het beroep ten opzichte van een smalle gespecialiseerde opleiding. Het kan vanuit arbeidsmarktoogpunt overigens efficiënt zijn om voor een beroependomein een kern van specialisten te hebben naast een periferie van breed opgeleiden die door hun grote uitwijkmogelijkheden als conjunctuurbuffer kunnen fungeren. Er kan dus wel degelijk behoefte zijn aan specifiek opgeleid personeel, zodat het wenselijk is dat onderwijsinstellingen tevens specialistische opleidingen aanbieden.

In deze paragraaf wordt voor de Overijsselse arbeidsmarkt een overzicht gegeven van de arbeidsmarktkansen voor schoolverlaters van de onderscheiden opleidings typen op VMBO- en MBO-niveau. Dit gebeurt door te kijken naar zowel de toekomstige arbeidsmarktperspectieven als de uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt.¹¹ Daarnaast zullen de substitutiemogelijkheden voor werkgevers in verband gebracht worden met de verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening. De substitutiemogelijkheden geven aan in hoeverre werkgevers voor een beroep arbeidskrachten kunnen aantrekken met uiteenlopende opleidingsachtergronden. Indien werkgevers afhankelijk zijn van het arbeidsaanbod van een bepaald opleidingstype zullen de substitutiemogelijkheden beperkt zijn.

Uitwijkmogelijkheden voor schoolverlaters

De mate waarin schoolverlaters en werkzoekenden afhankelijk zijn van de werkgelegenheidsperspectieven van een bepaalde beroepsgroep vormt een risicoelement op de arbeidsmarkt. Dit risico is vooral groot bij opleidingen die specifiek gericht zijn op functies in één bepaalde vakdeelmarkt. Een voorbeeld van een zeer specialistische vakdeelmarkt is de arbeidsmarkt voor apothekersassistenten. Gediplomeerde apothekersassistenten zijn namelijk specifiek opgeleid en hun expertise is in vrijwel geen enkele andere beroepsgroep bruikbaar. Derhalve zal deze groep schoolverlaters, wanneer het werkgelegenheidsperspectief minder gunstig is, betrekkelijk moeilijk kunnen uitwijken naar beroepen waarvoor de werkgelegenheidsontwikkeling gunstiger is. Degenen die daarentegen een opleiding hebben gevolgd waarmee men in diverse beroepsgroepen aan de slag kan, kunnen gemakkelijker uitwijken naar beroepen waarvoor de werkgelegenheidsontwikkeling gunstiger is. In dit geval is er sprake van risicospreiding. Het volgen van een brede opleiding is overigens vanuit het oogpunt van de arbeidsmarkt gezien niet in alle gevallen als gunstig te beschouwen. Indien er sprake is van veel uitwijkmogelijkheden impliceert dit immers ook dat de schoolverlaters meer concurrentie ondervinden van andere opleidingstypen. Tevens kan een verbreding van de

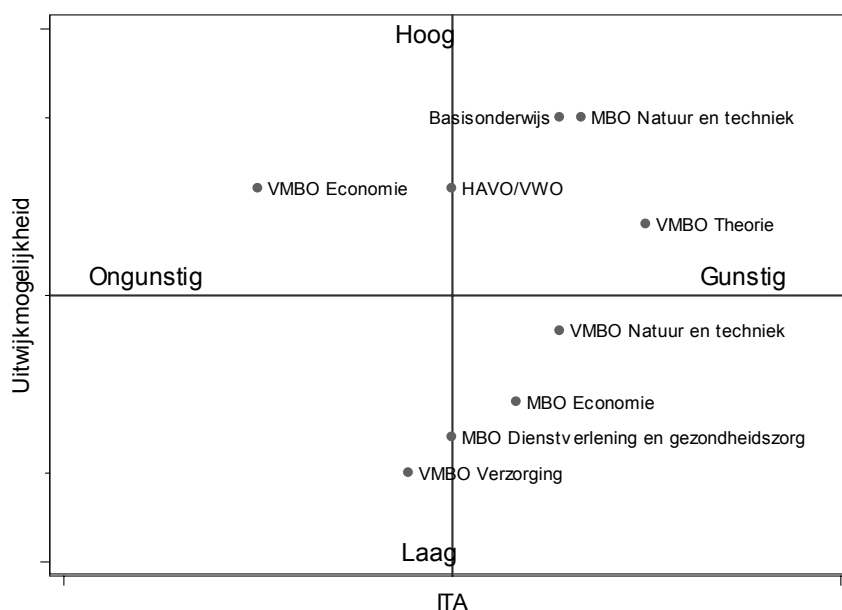
11. In het kader van de betrouwbaarheid en de beschikbaarheid van de vereiste regionale data zijn de indicatoren voor de uitwijkmogelijkheden van schoolverlaters gebaseerd op landelijke cijfers.

opleiding ten koste gaan van de specialisatie waardoor de productiviteit, c.q. de directe inzetbaarheid van de schoolverlaters, geringer wordt. Figuur 4.1 laat zien hoe groot in Overijssel de uitwijkmogelijkheden naar de verschillende beroepen zijn in combinatie met de toekomstige arbeidsmarkt-perspectieven voor schoolverlaters.

Het blijkt dat een aantal opleidingscategorieën zowel slechte arbeidsmarktperspectieven kunnen verwachten als te maken hebben met lage uitwijkmogelijkheden. Zij bevinden zich in het kwadrant linksonder in de figuur. Het betreft met name de opleidingssectoren VMBO Verzorging en MBO Dienstverlening en gezondheidszorg. Schoolverlaters met een dergelijke opleidingsachtergrond zullen geconfronteerd worden met relatief ongunstige arbeidsmarktperspectieven. Omdat het domein van opleidingen in deze richting vrij smal is, hebben schoolverlaters niet veel mogelijkheden om uit te wijken naar andere beroepsgroepen voor het vinden van een baan.

Figuur 4.1

De uitwijkmogelijkheden naar beroepsgroepen voor schoolverlaters in combinatie met de ITA voor Overijssel

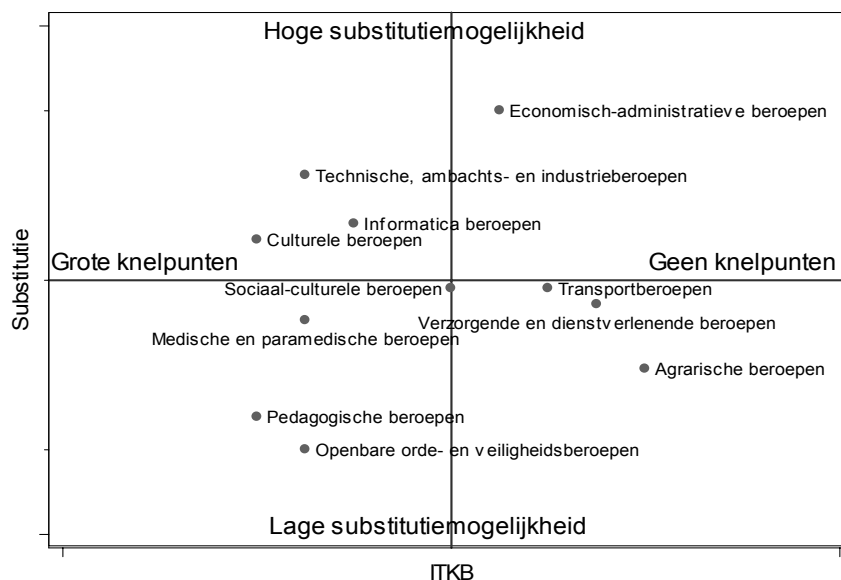
Substitutiemogelijkheden voor werkgevers

De uitwijkmogelijkheden zullen hun weerslag hebben op de rekrutering van personeel voor verschillende beroepsgroepen. Wanneer voor een bepaald beroep kennis en vaardigheden vereist zijn die met name aanwezig zijn bij schoolverlaters met opleidingen waarvoor er tekorten zijn, zullen werkgevers problemen ondervinden bij het vinden van geschikt personeel. Indien tevens geldt dat voor dit beroep zeer beroepsspecifieke kennis en vaardigheden vereist zijn, zullen de knelpunten extra groot zijn. Men kan dan immers geen beroep doen op schoolverlaters met een

opleiding die weliswaar niet direct aansluit op het beroep maar die met behulp van enige bijscholing de vereiste kennis en vaardigheden op kunnen doen. Als daarentegen een werkgever personeel nodig heeft voor beroepen waarvoor algemene competenties vereist zijn, kan de werkgever alternatieve opleidingen gebruiken om de knelpunten in de personeelsvoorziening op te lossen.

De aanwezigheid van substitutiemogelijkheden van personeel met verschillende opleidingsachtergrond kan dus van belang zijn afhankelijk van de verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening, zoals deze gepresenteerd werden in paragraaf 4.3. De substitutiemogelijkheden geven aan in hoeverre werkgevers arbeidskrachten kunnen aantrekken met uiteenlopende opleidingsachtergronden. Indien werkgevers afhankelijk zijn van het arbeidsaanbod van maar één bepaald opleidingstype zullen de substitutiemogelijkheden beperkt zijn. De substitutiemogelijkheden voor de werkgevers kunnen bepaald worden aan de hand van een spreidingsindex van opleidingen over beroepsgroepen.

Figuur 4.2
De substitutiemogelijkheden voor werkgevers in combinatie met de ITKB voor Overijssel

Figuur 4.2 laat zien dat er drie beroepsklassen zijn waarvoor de knelpunten in de personeelsvoorziening naar verwachting groot zullen zijn, terwijl de substitutiemogelijkheden gering zijn. Het betreft de Pedagogische beroepen, de Openbare orde en veiligheidsberoepen en de Medische en paramedische beroepen. Werkgevers die op zoek zijn naar personeel voor de openstaande vacatures zullen hier niet veel mogelijkheden hebben mensen aan te trekken uit andere beroepsklassen om de knelpunten te reduceren. Daarnaast blijken er vrijwel geen knelpunten in de personeelsvoorziening te worden verwacht bij de Agrarische beroepen, die wel lage substitutiemogelijkheden hebben. Voor de Technische en industrieberoepen daaren-

tegen geldt dat er grote knelpunten verwacht worden, terwijl ook de substitutiemogelijkheden er groot zijn. Hetzelfde geldt voor Informatica beroepen en Culturele beroepen, zij het dat hier enigszins hogere substitutiemogelijkheden bestaan.

4.5 Conclusie

De arbeidsmarktvooruitzichten zijn goed voor schoolverlaters van de opleidingssectoren VMBO Theorie en MBO Natuur en techniek, en redelijk voor MBO Economie. Dit betekent voor werkgevers, dat werknemers uit deze opleidingssectoren op de middellange termijn moeilijker te vinden zijn. Voor de sector VMBO Economie en de sector verzorging op zowel VMBO als MBO niveau blijkt het aanbod van schoolverlaters op de middellange termijn de verwachte baanopeningen te overstijgen. Hierdoor zullen schoolverlaters met een dergelijke opleidingsachtergrond problemen ondervinden bij het vinden van een geschikte baan.

Werkgevers kunnen tot 2008 grote knelpunten in de personeelsvoorziening verwachten bij onder andere de Pedagogische beroepen door de zeer lage instroom van schoolverlaters. Bij deze beroepen zijn bovendien de substitutiemogelijkheden voor werkgevers beperkt. Bij de Culturele beroepen, de Technische en industrieberoepen, Medische en paramedische beroepen, de Informaticaberoepen en de Openbare orde en veiligheidsberoepen worden ook grote knelpunten in de personeelsvoorziening verwacht. Vrijwel geen knelpunten in de personeelsvoorziening worden verwacht bij de Agrarische beroepen en Verzorgende en dienstverlenende beroepen. De Transportberoepen evenals de Economisch-administratieve beroepen zullen geringe knelpunten vertonen.

5 De invloed van de conjunctuur op de prognose

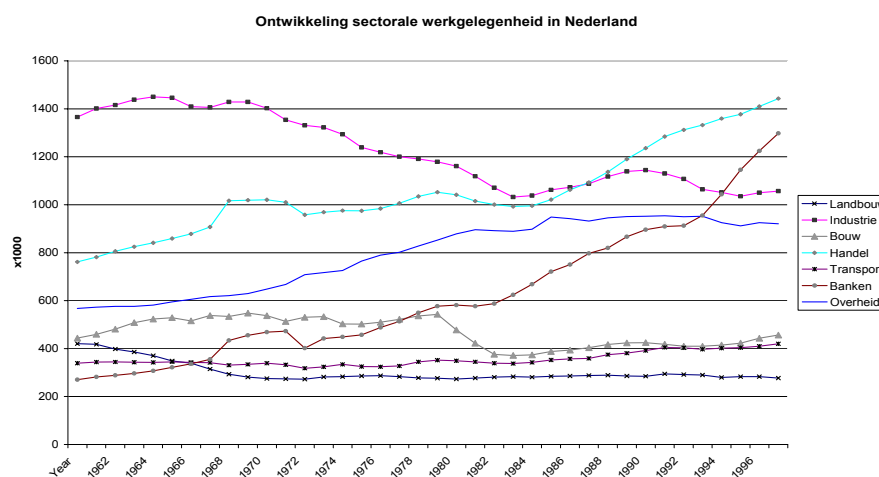
5.1 Inleiding

De arbeidsmarktprognose die in de hoofdstukken 3 en 4 is besproken is gebaseerd op de CPB prognose van de sectorale ontwikkeling voor Nederland. Deze prognose is door Etil vertaald naar Overijssel. Hierbij is rekening gehouden met de meest actuele cijfers op het moment van de prognose. Onverwachte ontwikkelingen kunnen immers tot een verandering in de inschatting van de eerder gemaakte prognose leiden. In dit hoofdstuk gaan wij in op de invloed van de - moeilijk voorspelbare - conjuncturele ontwikkeling op de prognose. Hierbij gaat het met name om de mogelijke gevolgen voor de uitbreidingsvraag van bedrijven. De vervangingsvraag is namelijk minder conjunctuurgevoelig. Hier gaat het immers voornamelijk om de demografische ontwikkeling en de participatie op de arbeidsmarkt. De participatie wordt wel enigszins beïnvloed door de conjuncturele ontwikkeling, maar zal in dit hoofdstuk toch niet meegenomen worden. De invloed van de moeilijk voorspelbare conjuncturele ontwikkelingen op de prognose van de uitbreidingsvraag zal worden afgetast door een viertal groeiscenario's op te stellen van de sectorale werkgelegenheid. Voor elk scenario zullen vervolgens de gevolgen voor de uitbreidingsvraag naar beroepen en naar opleidingen worden nagegaan. De gevonden resultaten indiceren de bandbreedte voor de onzekerheden die verbonden zijn aan de officiële prognose van Etil.

5.2 Sectorale trends

Figuur 5.1

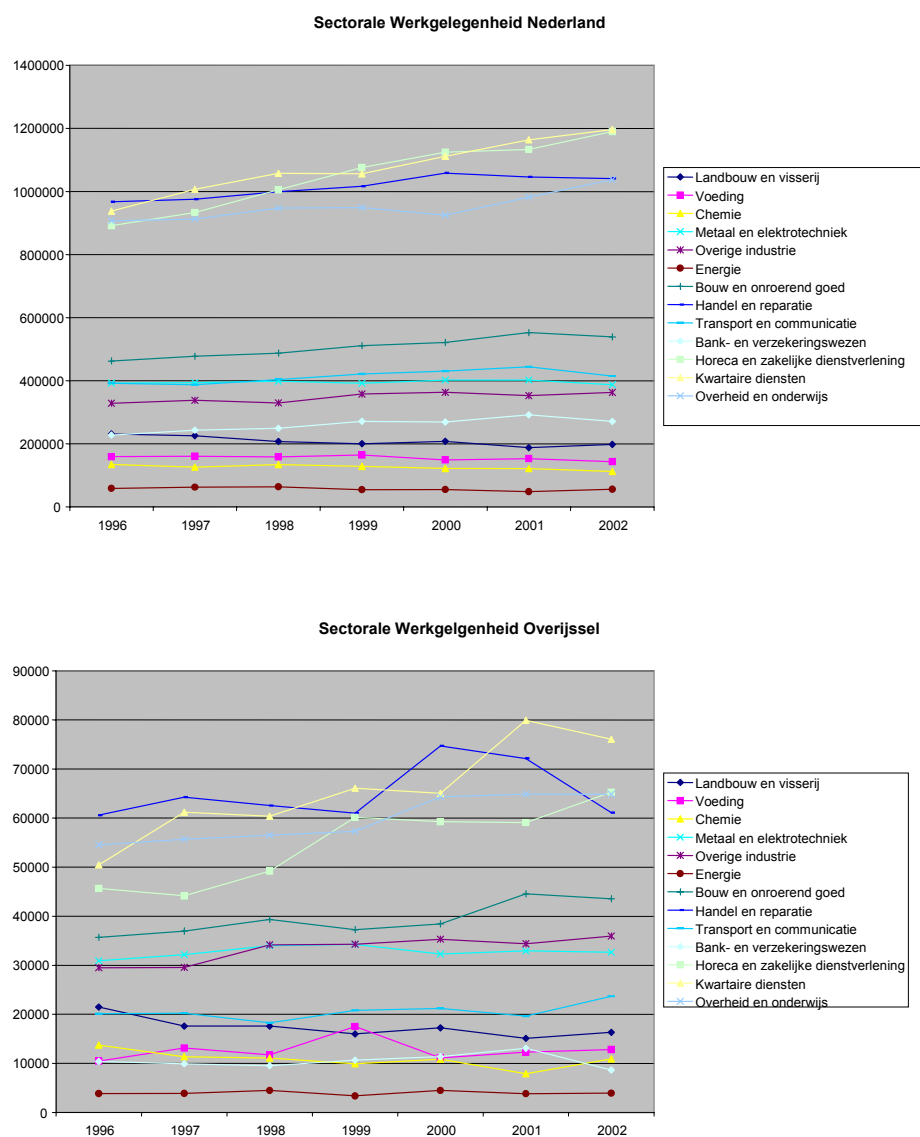
Lange termijn sectorale ontwikkeling van de werkgelegenheid in Nederland

Bron: Groningen Long Data Series

De sectorale werkgelegenheid in Nederland verandert over de jaren heen. Wij kunnen hier een onderscheid maken tussen structurele veranderingen en conjuncturele variaties.

Figuur 5.2
Ontwikkeling van de sectorale werkgelegenheid in Nederland en Overijssel op de middellange termijn

Bron: EBB (CBS), Etil

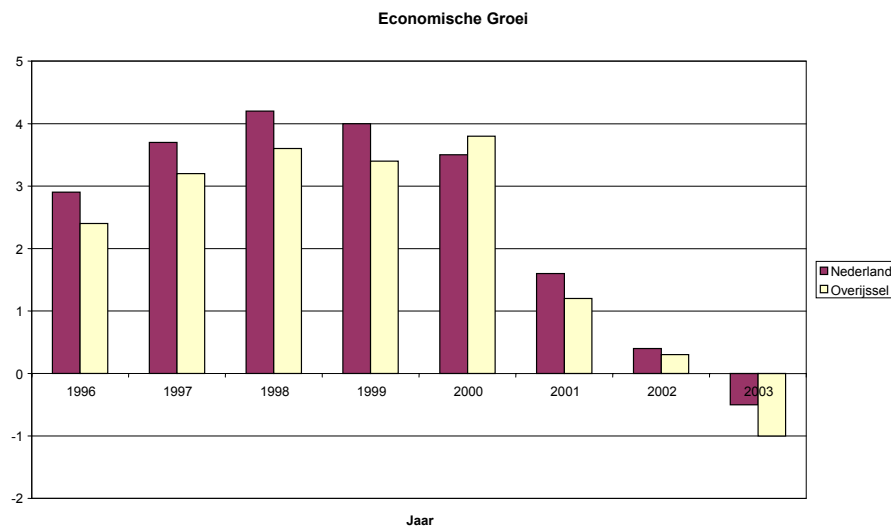
De structurele veranderingen zijn alleen over de lange termijn te identificeren. Helaas zijn geen databronnen voor de lange termijn ontwikkeling van de sectorale werkgelegenheid in Overijssel beschikbaar. In de Nederlandse data vanaf 1960 zijn de algemene trends, die ook voor Overijssel zullen gelden, toch duidelijk te zien (zie figuur 5.1). De landbouw boet duidelijk in qua werkgelegenheid, vooral in de jaren zestig en zeventig. De werkgelegenheid in de industrie krimpt eveneens vanaf 1960 maar blijft sinds 1980 stabiel. De bouw verliest werkgelegenheid in de late jaren 70 en begin jaren 80, om vervolgens op dat niveau te stabiliseren. De groei van de werkgelegenheid zit vooral in de dienstensectoren: financiële diensten, overheid, en ook tot op zekere hoogte, transport. Dit zijn de lange termijn trends die in Nederland speelden, maar die ook typisch zijn voor ontwikkelde economieën in de westelijke wereld. Deze lange termijn ontwikkeling heeft ook invloed op de prognose, zoals deze is weergegeven in de hoofdstukken 3 en 4. Ook met betrekking tot de beroepenstructuur van sectoren treden veranderingen op van structurele aard. Het gebruikte prognosemodel houdt rekening met deze structurele veranderingen in zowel de sector als ook de beroepen (en opleidingen). Conjuncturele invloeden daarentegen worden in eerste instantie zoveel mogelijk buiten het model gehouden. Zij komen slechts indirect, via de gemaakte sectorprognose – dus de verwachte ontwikkeling van de sectorale werkgelegenheid – terug in de prognose voor de vraag naar beroepen en opleidingen.

5.3 Sectorale ontwikkeling van de beroepsbevolking in Overijssel

De sectorale ontwikkeling van de beroepsbevolking van 1996-2002 wordt geschetst in figuur 5.2. Hier kunnen ook enkele trends waargenomen worden. Er moet echter rekening worden gehouden met de aanwezigheid van conjuncturele invloeden. Voor de groei van de werkgelegenheid is met name de economische groei (groei van de toegevoegde waarde) belangrijk. Figuur 5.3 schetst de economische groei van Overijssel in vergelijking met de economische groei voor heel Nederland. Van 1996-1999 loopt Overijssel achter op de Nederlandse groei, om in 2000 aan het einde van een periode van economische groei te versnellen en een iets hogere groei te realiseren dan Nederland. In dit jaar bereikt Overijssel ook de hoogste groei voor de periode van 1996-2003. In de daaropvolgende jaren 2001-2003 doet Overijssel het weer slechter dan Nederland. De groei zakt in en er is zelfs sprake van werkgelegenheidskrimp volgens de (voorlopige) cijfers van de regionaal economische statistieken van het CBS.

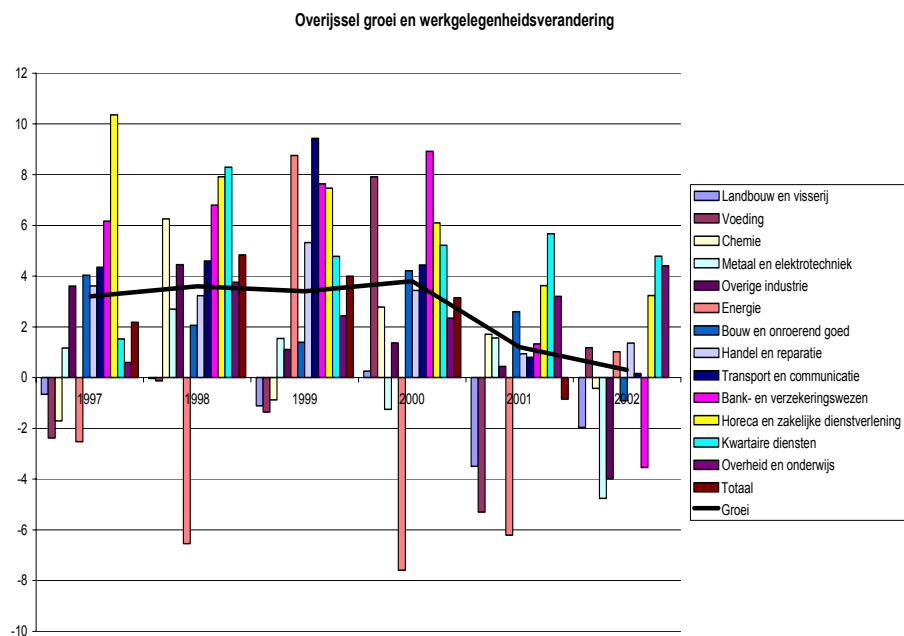
Wat betekent economische groei in Overijssel voor de sectorale werkgelegenheid? Om dit goed voor ogen te krijgen gebruiken wij een figuur waarin de economische groei en de procentuele verandering van de sectorale werkgelegenheid naast elkaar weergegeven worden (figuur 5.4). Over deze korte periode is het moeilijk om structurele trends en conjuncturele variaties uit elkaar te halen. De structurele daling van de werkgelegenheid in de sector Landbouw is weliswaar terug te vinden in de grafiek, maar of de relatieve veranderingen het gevolg zijn van de conjunctuurcyclus is niet gemakkelijk af te leiden. Wel kunnen wij vaststellen dat sommige sectoren redelijk onafhankelijk van de economische groei blijken te zijn. De sectoren Kwartaire

Figuur 5.3
Economische groei in Nederland en Overijssel 1996-2003, percentages

Bron: CBS Regionale Statistieken

Figuur 5.4
Economische groei en sectorale werkgelegenheidsgroei in Overijssel 1996-2003, percentages

Bron: CBS Regionale Statistieken

diensten en Overheid en onderwijs lijken niet bijzonder beïnvloed door de conjunctuur. Maar Horeca en zakelijke dienstverlening groeit duidelijk minder in periodes van lage economische groei. Er is dus een positief verband tussen economische groei en groei van de werkgelegenheid in sectoren, maar wanneer een sector precies de conjuncturele ontwikkeling volgt is onduidelijk. Dit hangt mede samen met de aanpassingskosten van personeel, hoe lang bedrijven werknemers in dienst houden bij tegenvallende opdrachten en de verwachtingen die ondernemers hebben.

5.4 Vier Scenario's

De vier scenario's van de uitbreidingsvraag naar arbeid die wij hier presenteren schetsen een situatie waarin de groei van de werkgelegenheid afwijkt van de officiële prognose van het Etil. De gekozen scenario's geven situaties weer die ten opzichte van de originele prognose te betitelen zijn als 'zeer pessimistisch' (scenario 1), 'pessimistisch' (scenario 2), een 'gematigd middenscenario' (scenario 3) en 'zeer optimistisch' (scenario 4) (zie tabel 5.1). De zeer pessimistische prognose gaat uit van een langdurige krimp van de werkgelegenheid, waardoor slechts in enkele sectoren baangroei te verwachten is. Dit komt overeen met een langdurige recessie. Het pessimistische scenario (scenario 2) schetst een gematigde tot slechte economische situatie. Enkele sectoren vertonen hier een krimpende werkgelegenheid, terwijl andere sectoren matig groeien. Dit scenario weerspiegelt een situatie van een aanhoudende lichte tot afwezige economische groei: een kwakkelende economie. De matige groei van scenario 3 geeft een licht optimistischer beeld weer dan de prognose die in de hoofdstukken 3 en 4 is gebruikt. Scenario 4 ten slotte moet gezien worden als een exercitie van wat in een periode van bijzonder hoge werkgelegenheidsgroei zal gebeuren. In de volgende tabellen zijn prognoses en scenario's aangegeven met een donkerder getinte ondergrond naarmate zij aannemelijker zijn. Uiteraard houden wij de prognose het meest aannemelijk terwijl de twee scenario's met licht hogere of lagere groei iets minder aannemelijk geacht worden. De twee scenario's met bijzonder lage of bijzonder hoge werkgelegenheidsgroei zijn niet grijs ingekleurd: wij achten deze het minst aannemelijk en ze moeten gezien worden als een analyse wat onder zulke – extreme - omstandigheden zou gebeuren.

In de scenario's is duidelijk te zien dat de uitbreidingsvraag conjunctuurafhankelijk is. Slechts in het zeer optimistische groeiscenario 4 is een positieve uitbreidingsvraag van alle beroepsgroepen te zien. Zelfs de Agrarische beroepen vertonen hier een lichte groei. Het licht positieve Scenario 3 laat een positieve uitbreidingsvraag zien voor alle beroepsgroepen met uitzondering van de Agrarische beroepen. De groei pakt dus positief uit voor alle beroepsgroepen of zij direct conjunctuurafhankelijk zijn of niet. Het tegenovergestelde beeld, namelijk een langere periode van krimp, is het duidelijkst in scenario 1 te zien. Interessant is dat enkele beroepsgroepen zich aan de economische malaise kunnen onttrekken. Dit zijn de Pedagogische beroepen, de Culturele beroepen, de (Para-)medische beroepen, de Informatica beroepen en in mindere mate de Verzorgende en dienstverlenende beroepen. Deze beroepsgroepen blijken uit de scenario-analyse ook bij tegenvallende economische groei nog

uitbreidingsvraag te vertonen, en duidelijk, althans qua groeirichting, conjunctuur-onafhankelijk te zijn.

Tabel 5.1
Vier Scenario's, 2003-2008, percentages

	5-jaars groei	jaarlijkse groei
Scenario 1: extreem lage werkgelegenheidsgroei	-5	-1.0
Scenario 2: lage werkgelegenheidsgroei	3	0.5
Prognose	4	0.8
Scenario 3: matige werkgelegenheidsgroei	8	1.5
scenario 4: hoge werkgelegenheidsgroei	13	2.5

Bron: ROA

Tabel 5.2
Uitbreidingsvraag beroepen volgens de Scenario's, 2003-2008, percentages

	Scenario 1	Scenario 2	Prognose	Scenario 3	Scenario 4	Variatie
Pedagogische beroepen	1	8	10	13	18	17
Culturele beroepen	7	17	19	24	31	24
Agrarische beroepen	-14	-8	-7	-4	0	14
Technische, ambachts- en industrieberoepen	-9	-2	-1	3	8	17
Transportberoepen	-5	2	3	7	12	17
Medische en paramedische beroepen	1	9	11	15	21	20
Economisch- administratieve beroepen	-6	2	3	7	13	19
Informatica beroepen	7	19	22	28	37	30
Sociaal-culturele beroepen	-8	0	2	5	11	19
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	0	7	9	12	17	17
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	-2	4	5	8	13	15
Totaal	-5	3	4	8	13	18

Bron: ROA

De stabiele onderlinge verhouding tussen de beroepen is niet verassend omdat de conjuncturele ontwikkeling via de werkgelegenheidsgroei van sectoren aan het bestaande model opgelegd is. Er is dus geen rekening gehouden met de wisselwerking tussen vraag en aanbod. Ook is het interessant om naar de absolute verandering te kijken van scenario 1 naar scenario 4, dus van het meest pessimistische naar het meest optimistische scenario (zie laatste kolom 'Variatie' in tabel 5.2).

Grote veranderingen zijn te zien bij de Informaticaberoepen, de Culturele beroepen en enigermate bij de Medische en paramedische beroepen. De laagste volatiliteit is bij de Openbare orde- en veiligheidsberoepen en de Agrarische beroepen. Toch is het belangrijk om een onderscheid te maken tussen beroepen die een hoge variabiliteit over de scenario's hebben terwijl zij altijd groei blijven vertonen (bijvoorbeeld Informaticaberoepen) en beroepen die van krimp overgaan op groei (bijvoorbeeld Agrarische beroepen). Bij de laatste categorie is het duidelijk afhankelijker van de conjuncturele situatie om daar werk te vinden. Aan de andere kant is het bij beroepen die extreme variabiliteit in groei vertonen voor werkgevers een probleem omdat voor deze beroepen in tijden van sterke economische groei moeilijker voldoende werknemers te vinden zijn.

Ook bij de opleidingen zijn duidelijke verschillen in conjuncturele afhankelijkheid vast te stellen (zie tabel 5.3). Lager opgeleide werknemers lijken meer last te hebben van conjunctuurgevoeligheid. Opvallend is dat twee opleidingen – Basisonderwijs en VMBO Natuur en techniek – ook bij sterk positieve groei een negatieve uitbreidingsvraag vertonen. Dit blijkt het gevolg te zijn van veranderingen van de werkgelegenheidsstructuur van sectoren en beroepen waarin veel mensen met deze opleidingsachtergrond werken. Interessant is dat de beroepen en opleidingen die minder conjunctuurgevoelig zijn redelijk met elkaar overeenkomen. De medische en verzorgende opleidingen lijken bijvoorbeeld minder conjunctuurgevoelig te zijn.

Als wij wederom naar de variatie over de scenario's kijken dan is de grootste variatie bij HAVO/VWO, WO Economie, en WO Letteren en sociaal-cultureel te vinden. Maar dit zijn wederom categorieën die in alle scenario's een positieve uitbreidingsvraag vertonen. Opvallend is dat WO Medisch een redelijk lage variatie vertoont, zodat de gevonden hoge werkgelegenheidsvariatie van de medische en verzorgende beroepen vooral in de lagere en middelbaar opgeleide beroepen zal zitten.

5.5 Conclusie

Uit de scenario-analyse blijkt dat de lagere beroepen en vooral ook de middelbare beroepen door tegenvallende groei kunnen worden getroffen. Terwijl zij flink zullen groeien in een voorspoedige economische omgeving, krimpen zij ook net zo hard in bij tegenvallende economische groei. De vervulling van beroepen gaat bij tegenvallende groei ten koste van de laagst opgeleiden. Hoe slechter de economische situatie hoe groter de krimp onder werknemers met 'Basisonderwijs' of 'VMBO'.

Tabel 5.3
Uitbreidingsvraag opleidingen volgens de Scenario's, 2003-2008, percentages

	Scenario 4	Scenario 1	Prognose	Scenario 2	Scenario 3	Variatie
Basisonderwijs	-28	-21	-20	-17	-12	16
VMBO Theorie	-4	4	5	9	15	19
VMBO Natuur en techniek	-18	-13	-12	-9	-5	13
VMBO Economie	-2	3	5	7	12	14
VMBO Verzorging	-5	1	3	6	11	16
HAVO/WO	3	13	15	20	28	25
MBO Natuur en techniek	-7	0	1	4	9	16
MBO Economie	-7	-1	1	4	8	15
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	-1	6	7	11	15	16
HBO Natuur en techniek	-8	-1	0	3	7	15
HBO Economie	-6	3	4	9	15	21
HBO Onderwijs en sociaal-cultureel	0	7	9	12	18	18
HBO Paramedisch	12	21	22	27	34	22
WO Natuur en techniek	-3	6	8	12	19	22
WO Economie	1	13	16	22	30	29
WO Letteren en sociaal-cultureel	1	15	18	25	36	35
WO Medisch	0	9	11	16	23	23
Totaal	-5	3	4	8	13	18

Bron: ROA

Hieruit valt te concluderen dat werkgevers proberen om vooral hoger en middelbaar opgeleide werknemers in dienst te houden, ook al zitten zij op functies die ook door lager opgeleiden vervuld kunnen worden.

Aan de andere kant van het spectrum kunnen bij positieve economische omstandigheden vooral bij hoger opgeleiden personele knelpunten ontstaan voor werkgevers. Hierdoor zal ruimte ontstaan voor het aantrekken van iets lager opgeleiden, zodat via een 'schoorsteeneffect' alle opleidingsniveaus van het gunstige economische tij profiteren. Door werkgevers zou in een dergelijke situatie van goede economische vooruitzichten vroegtijdig gereageerd moeten worden om het benodigde personeel te kunnen aantrekken.

6 De onderkant van de arbeidsmarkt

6.1 Inleiding

De aantrekkelijkheid van een baan hangt van een aantal factoren af. Van belang zijn bij voorbeeld de inhoud en het niveau van de baan en hoe deze aansluiten bij de gevolgde opleiding. Daarnaast zijn de arbeidsvoorwaarden van belang, zoals het salaris en de baan zekerheid. Ook de doorgroeimogelijkheden en de arbeidsomstandigheden vormen factoren die de aantrekkelijkheid van een baan bepalen. Een slechte arbeidsmarktpositie valt dan te typeren door een weinig aantrekkelijke inhoud en niveau van werkzaamheden die slecht bij de gevolgde opleiding aansluiten, ongunstige arbeidsvoorwaarden, beperkte doorgroeimogelijkheden en arbeidsomstandigheden die te wensen overlaten. Aan de 'onderkant van de arbeidsmarkt', waar zich de banen bevinden voor ongeschoolden en laagopgeleiden, is vaak sprake van een cumulatie van de genoemde ongunstige factoren.. Een belangrijke aanwijzing voor de slechte arbeidsmarktpositie van ongeschoolden en laagopgeleiden is hun lage arbeidsparticipatie. Over het algemeen neemt de participatie toe naarmate het opleidingsniveau hoger is. Van de ongeschoolden is bijna 50% niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt, tegenover nog geen 10% van de universitair opgeleiden. Dit wijst erop dat velen die ongeschoold of laagopgeleid zijn vroeg of laat de arbeidsmarkt de rug toekeren.

In dit hoofdstuk zullen wij ons bezighouden met de economische achtergronden voor de geschetste problemen aan de onderkant van arbeidsmarkt. Deze problemen betreffen vooral laag opgeleiden die ouder zijn en geen langdurige arbeidsverhouding hebben, of jong zijn en hun school niet hebben afgemaakt. Met name de laatste groep, de jongeren, zijn beleidsmatig van belang omdat zij nog een heel arbeidsleven voor de boeg hebben. Vroegtijdig ingrijpen kan hier wellicht veel leed besparen. Problemen aan de onderkant houden vaak verband met de aanwezigheid van bepaalde instituties. Het aannemen van personeel is bijvoorbeeld duur in verband met de te maken kosten voor werving en selectie en voor het opvangen van het afbreukrisico van een verkeerde keuze. Ook kunnen minimumlonen werknemers te duur maken voor bepaalde werkzaamheden. Het gebrek aan competenties die voor een goed functioneren nodig zijn en een te lage productiviteit zijn de andere kant van het verhaal. Hier speelt bovendien dat competenties en productiviteit door leereffecten verbeteren waardoor werkloze jongeren zonder ervaring die de benodigde competenties en ervaring niet kunnen opbouwen, minder kansen hebben op een baan. Sterker nog, een deel van de aanwezige kennis en vaardigheden kan verloren gaan, waardoor zij nog onaantrekkelijker worden voor de arbeidsmarkt. Hier dreigt dus een vicieuze cirkel die vroegtijdig doorbroken moet worden.

In paragraaf 6.2 zullen wij de onderkant van de arbeidsmarkt afbakenen. In paragraaf 6.3 geven wij een economische analyse van het probleem van de onderkant van de arbeidsmarkt. In paragraaf 6.4 wordt een vergelijking gemaakt van de situatie aan de

onderkant tussen Nederland en Overijssel. Door deze vergelijking te maken kunnen mogelijke probleemgroepen geïdentificeerd worden en kan een inschatting gemaakt worden van de grootte van het probleem. Dit is ook het doel van paragraaf 6.5 waar wordt teruggekeken op de in hoofdstuk 5 gemaakte conjunctuur scenario's. Deze scenario's worden nu vooral belicht vanuit het de implicaties die zij hebben voor de onderkant van de arbeidsmarkt. In paragraaf 6.6 worden de conclusies van het hoofdstuk samengevat en worden enkele mogelijke beleidsopties aangegeven,

6.2 Afbakening van de onderkant

Voor de afbakening van de onderkant van de arbeidsmarkt moet een keuze voor een bepaald criterium worden gemaakt. Men kan deze afbakening op basis van het inkomen maken en derhalve iedereen van de beroepsbevolking tot de onderkant van de arbeidsmarkt rekenen die laag in de (nationale) inkomensverdeling zit. Een andere mogelijkheid is om mensen die herhaaldelijk werkloos worden tot de onderkant te rekenen. In het vervolg zullen wij de 'onderkant van de arbeidsmarkt' definiëren aan de hand van de hoogst behaalde opleiding omdat het opleidingsniveau samenhangt met een veelheid van andere factoren die relevant zijn voor de arbeidsmarktpositie. Personen die geen afgesloten VMBO- of vergelijkbare opleiding hebben, zullen – als ongeschoolden – tot de 'onderkant' gerekend worden. Maar ook werkenden met een VMBO-opleiding kampen vaak met de typische problemen van de 'onderkant': baanonzekerheid, tijdelijke contracten en opeenvolgende werkloosheid. Daarom zullen de analyses in dit hoofdstuk meestal worden uitgevoerd aan de hand van een indeling in vijf opleidingsniveaus: Basisonderwijs, VMBO (incl. theorie), MBO/HAVO/VWO, HBO, en WO.

6.3 Het economische probleem

In deze paragraaf zal een aantal theoretische noties worden gegeven met betrekking tot de onderkant van de arbeidsmarkt. Hierbij wordt een economische invalshoek gevolgd waarbij het met name zal gaan om de productiviteit en het loon van ongeschoolden en laagopgeleiden gedurende hun levensloop. Er zal worden ingegaan op de implicaties van de theorie van de duale arbeidsmarkt voor ongeschoolden en laagopgeleiden.

De traditionele economische theorie gaat ervan uit dat werknemers naar hun productiviteit betaald worden. Dit is gebaseerd op een veronderstelde wereld waar geen informatieproblemen zijn. Werknemers worden geacht mobiel en flexibel genoeg te zijn om elke baan aan te kunnen nemen. Ook lonen zijn flexibel en kunnen aan de productiviteit aangepast worden. Werknemers kunnen zonder kosten in dienst genomen worden, en ook net zo makkelijk weer ontslagen. Dit geeft vanzelfsprekend niet de actuele situatie voor de laag opgeleide werknemer weer. De arbeidsmarkten kenmerken zich door fricties. Institutionele belemmeringen zorgen ervoor dat arbeidsmarkten geen volledige markten zijn. Zo zorgt bijvoorbeeld het

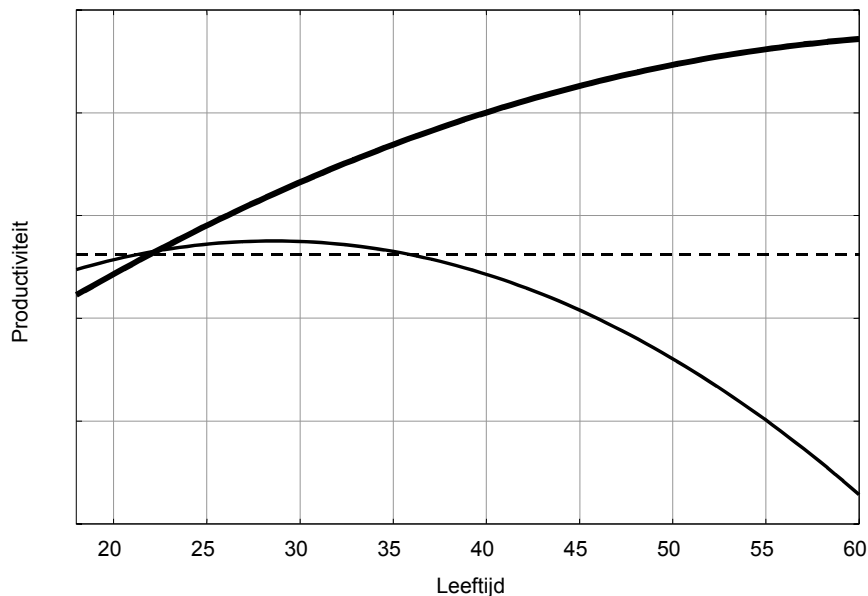
minimum(jeugd)loon ervoor dat werknemers met een productiviteit die lager is dan het minimumloon niet aantrekkelijk zijn voor werkgevers.

Een institutionele factor die invloed heeft op het functioneren van de arbeidsmarkt is de wettelijke bescherming van werknemers bij ontslag. Het ontslaan van een werknemer brengt een 'opzegtermijn' en bepaalde kosten voor de werkgever met zich mee. Anticiperend op deze kosten die bij een tegenvallende productie moeten worden gemaakt, is een werkgever daarom minder gauw geneigd om werknemers in dienst te nemen dan in het geval werknemers minder beschermd zijn. Deze aanpassingskosten bij ontslag komen nog bovenop de kosten die gemaakt moeten worden bij het in dienst nemen van nieuwe krachten. Ook hier zijn vaak hoge kosten aan verbonden. Dit is ook de verklaring waarom in tijden van aantrekkende vraag in eerste instantie met overwerk en met tijdelijke uitzendkrachten gewerkt wordt, ook al zijn de directe kosten hiervan hoger. Kennelijk wegen de hogere flexibiliteit ondanks de hieraan verbonden hoge aanpassingskosten op tegen het risico om een nieuwe werknemer in dienst te nemen.

Werknemers hebben in hun baan te maken met een inwerktijd en met leereffecten. De productiviteit van de werknemer stijgt met zijn ervaring. In economische termen gezien, bouwt hij ook na het onderwijs verlaten te hebben menselijk kapitaal op door bij de werkgever ervaring op te doen en verdere scholing te volgen. Hoe hoger het menselijk kapitaal hoe hoger de productiviteit. Het is belangrijk onderscheid te maken tussen algemeen menselijk kapitaal en specifiek menselijk kapitaal. Het algemeen menselijk kapitaal is bij verschillende werkgevers in verschillende bedrijfssectoren te gebruiken terwijl specifiek menselijk kapitaal slechts nuttig is bij de huidige werkgever, in de huidige functie of wellicht in de huidige bedrijfssector. Hierdoor is de initiële productiviteit laag, immers alleen het dan bij de nieuwe werknemer aanwezige algemeen kapitaal wordt beloond. In figuur 6.1 wordt een hypothetisch geval weergegeven van een werknemer die op zijn 18e begint te werken en vervolgens bij zijn werkgever verder bouwt aan zijn menselijk kapitaal. De stijgende lijn in de figuur geeft het verloop van zijn productiviteit weer. Problematisch is echter indien de werknemer naar een andere baan of werkgever zou willen overstappen waar de door hem bij zijn werkgever opgebouwde kennis niet van belang is. Hierdoor zou zijn productiviteit omlaag vallen. Indien een aanpassing van het salaris niet mogelijk of acceptabel is, zal een dergelijke werknemer geen nieuwe baan vinden.

Een ander probleem is dat menselijk kapitaal, met name kennis, veelal verouderd. Door onvoldoende benutting van zijn vaardigheden verleert men hoe bepaalde handelingen verricht moeten worden. Of bepaalde beroepen vergen juist een continue aanpassing aan nieuwe technieken die men eerst moet leren onder de knie te krijgen. Werkloosheid of inactiviteit van mensen kan daarom tot een dramatische daling van de marktwaaarde van hun kennis leiden. Zij worden door niet te werken minder productief en daarom onaantrekkelijk voor potentiële werkgevers. Het is moeilijk om deze vicieuze cirkel te doorbreken.

Figuur 6.1
Productiviteit en menselijk kapitaal naar leeftijd

In veel Nederlandse bedrijven en CAO's zijn ook zogenoemde 'age-tenure-profiles' afgesproken. Dit betekent dat jongere werknemers lager ingeschaald en beloond worden dan oudere werknemers. Oudere mensen, zo is de redenering, hebben meer ervaring en verdienen daarom een hoger loon. Economisch gezien zou een stijgend 'age-tenure-profile' slechts nuttig zijn indien dit de met de leeftijd stijgende productiviteit weerspiegelt. Dus als oudere mensen door hun grotere ervaring ook beter functioneren. Verder zou zulk een aan leeftijd gebonden loonprofiel ook voor carrières binnen bedrijven nuttig zijn als men werknemers aan zich wil binden. In dat geval wordt de werknemer initieel onderbetaald, om later meer dan zijn productiviteit betaald te krijgen.¹² Dit is dan een impliciete afspraak tussen bedrijf en werknemer, maar het is moeilijk een economisch reden te vinden om het bestaan van een dergelijke afspraak over de hele economie vol te kunnen houden.

Voor de onderkant van de arbeidsmarkt betekent dit dat oudere werknemers die onvoldoende kennis of ervaring hebben geen baan aangeboden krijgen. Zij zijn relatief te duur voor een werkgever, die liever een jonge kracht wil hebben die nog kan worden ingeschaald aan het begin van het loongebouw. Dit wordt nog verergerd als functies een langere (interne) opleiding of inwerktijd vergen. Deze opleiding leidt wel tot hogere productiviteit in de functie, maar de kosten ervan moeten normaal gesproken over het arbeidsleven terugverdiend worden. Als de verwachte duur van

12. Dit is uitgewerkt in een inmiddels klassiek economisch artikel: E. Lazear (1979), *The Journal of Political Economy*.

de resterende terugverdientijd kort is, zal een werkgever niet graag in een oudere werknemer investeren.

Aan andere kant staat het probleem van de jeugdwerkloosheid. Hier spelen andere factoren een rol. Ten eerste is jeugdwerkloosheid vooral een probleem onder laag opgeleide jongeren. Als zij nog geen werk ervaring hebben, zou hun (minimum-)loon hoger kunnen zijn dan de productiviteit die zij voor een bedrijf opleveren. Slechts nadat zij enkele jaren gewerkt hebben, zou dit probleem verholpen zijn. Dit is een reden om in beginsel een jeugdminimumloon in te voeren dat lager is dan voor werknemers die ouder zijn. Hier komt nog vaak bij dat de werkgever onzeker is over de betrouwbaarheid van de (jonge) werknemer. Hoe lang zal deze in het bedrijf blijven? Is het de moeite waard om in hem of haar te investeren? Pas als iemand – ook met weinig opleiding – een langer arbeidsverleden heeft, lijkt hij of zij betrouwbaar te zijn. Deze vicieuze cirkel moet doorbroken worden. Jongeren moeten in staat zijn om zichzelf te bewijzen en door enkele jaren te werken hun betrouwbaarheid aan te tonen en de werkervaring op te bouwen die hun waarde op de arbeidsmarkt vergroot.

Juist onder jongeren is het erg om langere tijd niet te werken. Zij krijgen zo gemakkelijk het stigma onbetrouwbaar te zijn. Zij kunnen dan ook niet leren om een regelmatig dagritme aan te houden. Het solliciteren en vervolgens afzeggingen ontvangen motiveert niet om het te blijven proberen, zodat op een gegeven moment de hoop op een baan wordt opgegeven en de werkloosheidssituatie duurzaam dreigt te worden. Zo kan een potentieel goed functionerende werknemer over de tijd heen in een probleemgeval veranderen. Dit is funest, te meer als het om een jong persoon gaat, dat eigenlijk nog de komende veertig jaar in de arbeidsmarkt zou moeten participeren.

Een bijzondere groep vormen de voortijdig schoolverlaters. Zij sluiten hun opleiding niet af en stromen zonder afgeronde opleiding de arbeidsmarkt op. In tijden van hoogconjunctuur kunnen zij vaak ongeschoold werk verrichten en 'direct geld verdienen'. Zij bouwen dan echter nauwelijks enige kennis op. Zodra zij ontslagen worden, staan zij zonder enige certificering van hun eventueel opgedane kennis op straat. Indien de opgedane ervaring op zich onvoldoende is om door te stromen naar een nieuwe functie komen zij in de werkloosheid terecht die zonder enige opleiding moeilijk te verlaten is.

Duale arbeidsmarkten

Een aan het bovenstaande gerelateerde opvatting is de theorie van de duale arbeidsmarkten. Hierbij vormt het bestaan van een primaire, goede sector naast een secundaire, slechte sector een gegeven.

De primaire arbeidsmarkt wordt gekenmerkt door te nemen carrièrestappen, het doen van investeringen in al dan niet bedrijfsspecifiek menselijk kapitaal en stijgende

lonen over de duur van de baan.¹³ Ook de baan zekerheid is hier groter, omdat zowel de onderneming als de werknemer investeren in specifieke kennis of het opdoen van productieve ervaring in het beroep. Op de primaire arbeidsmarkt heeft men met langdurige contracten, carrières en productiviteitsverhogende leereffecten (ervaring) te maken. Terwijl de secundaire sector slechts 'fysieke productiviteit' betaalt, er geen leereffecten zijn of promotiemogelijkheden, geen opbouw van ervaring en korte termijn contracten. De levensloop of loon-tenure verhouding kan geschetst worden aan de hand van in figuur 6.1. De dikkere lijn geeft het leeftijdsverloop van het loon (de productiviteit) weer van een hypothetische werknemer in de primaire arbeidsmarkt. Duidelijk is te zien dat de primaire arbeidsmarkt een met de leeftijd stijgend loonverloop vertoont. Deze effecten zijn (voornamelijk) het gevolg van de geboden mogelijkheid tot leereffecten in de primaire sector.

De dunnere lijn geeft het loonverloop weer op de secundaire arbeidsmarkt. Hier is geen leereffect te zien. Weliswaar geeft de lijn een lichte stijging rond de middelbare leeftijd aan – maar dit is het resultaat van de op deze leeftijd fysieke productiviteit. De productiviteit wordt duidelijk minder met het bereiken van een hogere leeftijd. Dit is het gevolg van het type banen op de secundaire arbeidsmarkt, die slechts de bij werknemers aanwezige fysieke productiviteit benutten, en geen gelegenheid bieden om (structurele) leerervaring op te bouwen. De grafiek geeft weer dat de fysieke krachten en de gezondheid van de werknemers afneemt bij stijgende leeftijd. Zeker als de werknemers in beroepen werken die fysiek zwaar of gevaarlijk zijn.

Op de secundaire arbeidsmarkt is het niet belangrijk om bij dezelfde werkgever in dienst te blijven, aangezien de productiviteit onafhankelijk is van de opgedane ervaring, dus onafhankelijk is van opgebouwd specifiek menselijk kapitaal. Let wel dat wij tot nog toe niet geïmpliceerd hebben dat hoger opgeleide werknemers noodzakelijkerwijs in de primaire arbeidsmarkt terechtkomen, terwijl voor laag opgeleide werknemers slechts de secundaire arbeidsmarkt voorbehouden blijft. In Brunello (1996) wordt een verband gelegd tussen scholingsniveau en duale arbeidsmarkten en met interne carrières binnen bedrijven. Werknemers kunnen volgens zijn argumentatie in beide, de primaire of secundaire arbeidsmarkt, of (hoger) geschoold zijn of ongeschoold. Bedrijven hebben voor de primaire arbeidsmarkt getraind personeel nodig. De trainingkosten zijn lager voor geschoolde werknemers dan voor ongeschoolde, en de ontvangen training is specifiek voor het bedrijf.

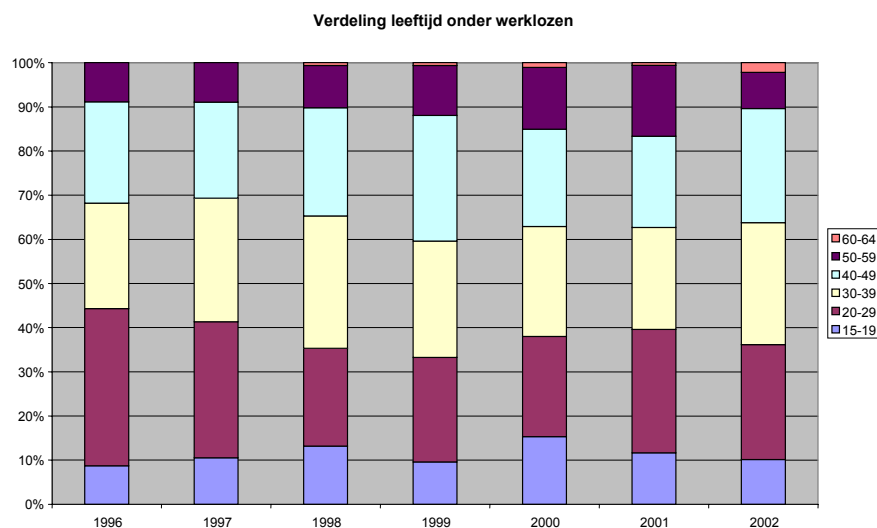
Brunello laat zien dat laag opgeleide werknemers aan het begin van hun carrière ook kans maken op een carrière, maar indien zij er niet in slagen om in de primaire, goede, arbeidsmarkt terecht te komen of eruit ontslagen worden, vallen zij terug naar de secundaire arbeidsmarkt, of in de werkloosheid. Voor (hoger) opgeleide werknemers bestaat ook na ontslag uit de primaire arbeidsmarkt de kans om een nieuwe baan in de primaire arbeidsmarkt te vinden.

13. Een vergelijkbaar beeld wordt door Bewley (1999) geschetst. In zijn op interviews gebaseerde, empirische studie over de loonrigiditeit is de secundaire sector gekenmerkt door kortdurende en deeltijd banen. Hij vindt een hoger verloop van personeel, die volgens de interviews ook door de personeelsfunctionarissen gewenst zijn.

6.4 Probleemgroepen in Overijssel en Nederland

Nadat de bevindingen uit de economische literatuur over de problemen aan de onderkant van de arbeidsmarkt geschetst zijn, is het tijd om enig empirisch inzicht te verwerven in de voor Overijssel relevante situatie. In figuur 6.2 geven wij de leeftijdsopbouw weer van de werkloze beroepsbevolking in Overijssel van 1996 tot 2002. De eerste probleemgroep aan de onderkant zouden de jongere werklozen zijn. Dat zijn de leeftijdsgroepen van 15-19, maar ook van 20-29. Schoolverlaters zouden – zoals eerder gezegd – zo snel mogelijk geïntegreerd moeten worden in de werkende bevolking om zo de nodige praktische vaardigheden te verwerven en het geleerde te gebruiken. De tweede probleemgroep wordt gevormd door de oudere werklozen in de leeftijdsgroepen 50-59 en 60-65. Hun inzetbaarheid kan beperkt zijn door slijtage en veroudering van kennis die bovendien vaak een specifiek karakter heeft. Scholing van deze groep is duur door de korte periode waarover de baten terugverdiend moeten worden.

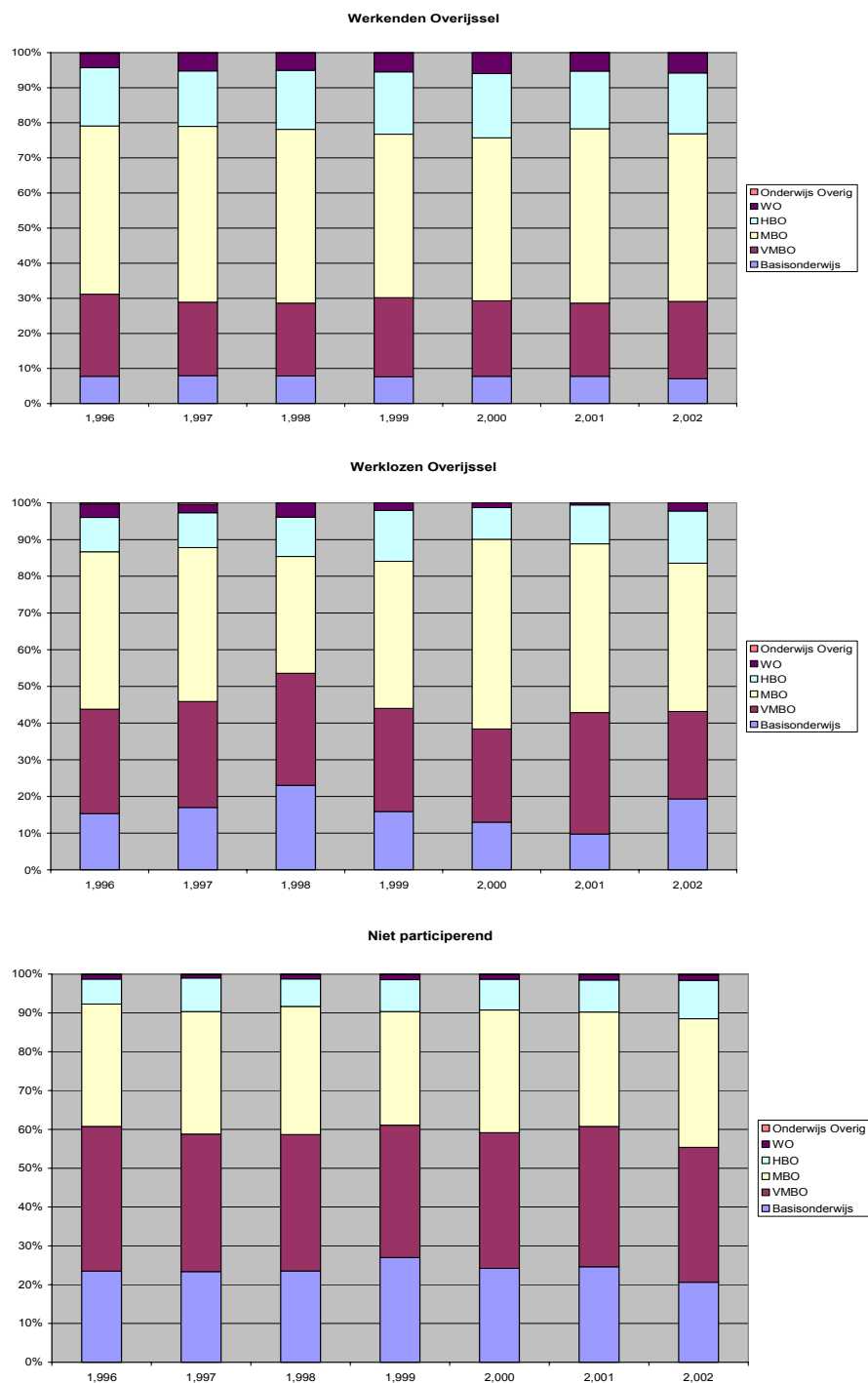
Figuur 6.2
Leeftijdsverdeling van werklozen in Overijssel, 1996-2002

Bron: EBB

Voor de twee jongste leeftijdsgroepen samen is over de periode 1996-1999 een duidelijke vermindering van hun aandeel in de werkloze bevolking van Overijssel vast te stellen. In economisch goede tijden blijkt het makkelijker om als jongere te starten, en is de kans in de werkloosheid te belanden kleiner. Dit verandert echter in 2000 en

Figuur 6.3
Opleidingsverdeling van werkenden, werklozen en niet participierenden in Overijssel

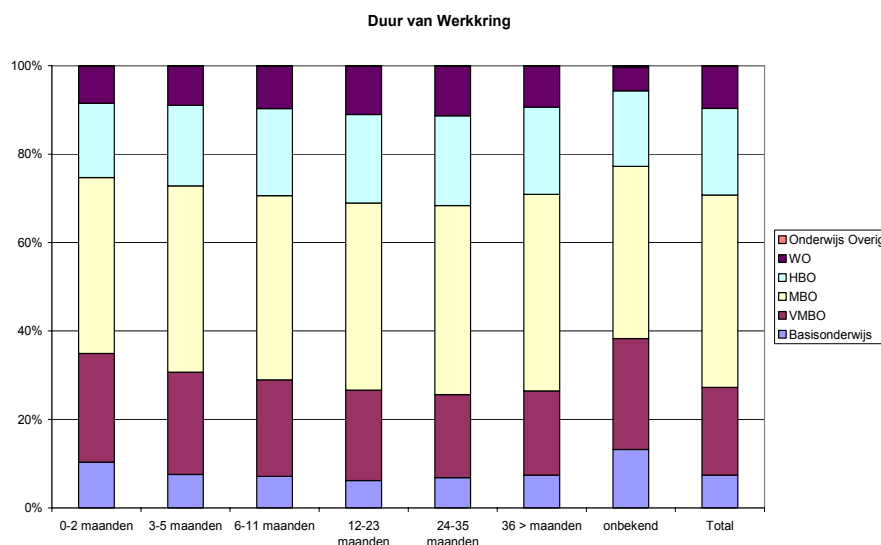

Bron: EBB

2001 als het aandeel van de werkloze beroepsbevolking onder de 29 jaar duidelijk toeneemt, en tot 2002 stabiliseert. Dit is het gevolg van de slechtere economische situatie. Een conclusie is dan ook dat de zwakke groepen onder de jongeren waarschijnlijk, afhankelijk van de economische situatie, vaak in de werkloosheid terechtkomen. Ook de andere probleemgroep – de oudere laag opgeleide werknemer – lijkt in economisch moeilijke tijden vaker in de werkloosheid terecht te komen: Terwijl het werkloosheidsaandeel 50+'ers van 1996-1998 redelijk stabiel blijkt te zijn, groeit hun aandeel vanaf 1999. Of het terugdringen van hun aandeel in 2002 structureel is, of het gevolg van een algemeen grote instroom in de werkloosheid blijft afwachten.

Figuur 6.3 geeft de verdeling van opleidingen weer voor werkenden, werklozen, en niet-participerenden in Overijssel. Interessant is dat de verhouding van werkenden redelijk stabiel blijft over de periode van 1996 – 2002, terwijl er onder werkzoekenden en niet-participerenden iets meer dynamiek is. Hier is geen eenduidig beeld voor de probleemgroepen terug te vinden. Bij de werklozen is er namelijk in de periode 1996-1998 weliswaar een toenemend aandeel van laag opgeleiden te vinden, maar dit neemt weer af in de daarop volgende periode. Dit komt waarschijnlijk door de toestroom van middelbaar opgeleide werklozen in de periode 1999-2002.

Figuur 6.4
Duur van werkkring naar opleiding, Overijssel

Bron: EBB 2002

Van belang is dat werkloosheid op zich geen probleem hoeft te zijn als er daarna weer een langdurige, goede werkkring gevonden kan worden. In termen van de duale arbeidsmarkt is dat dus een baan in de primaire sector. Dit is makkelijker te realiseren voor middelbaar en hoger opgeleide werknemers, zoals in figuur 6.3 te

zien is. Lager opgeleiden of mensen zonder opleiding hebben vaker kortdurende werkrelaties en kunnen daarom geen specifieke kennis in hun baan of beroep opbouwen. Dit, terwijl zij juist de grootste behoefte aan een dergelijke opbouw van hun kennis hebben.

De relatief hoge werkloosheid en non-participatie van ongeschoolden en laag opgeleiden kan enerzijds verklaard worden uit een gebrek aan bepaalde competenties en te weinig scholing en anderzijds door de grote dynamiek aan de onderkant van de arbeidsmarkt, waardoor laag opgeleiden voortdurend het hebben van een baan afwisselen met periodes van werkloosheid. Omdat er geen Overijsselse cijfers over de werkloosheidsdynamiek beschikbaar zijn, zullen wij dit aan de hand van Nederlandse cijfers verduidelijken. Wij gebruiken hiervoor het sociaal economisch panel (SEP) van het CBS. Het fenomeen van 'draaideur-werklozen' wordt geïllustreerd in tabel 6.1. Uit de tabel blijkt dat de kans op werkloosheid onder werkenden samenhangt met het opleidingsniveau. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe kleiner de kans om werkloos te worden. Met name onder ongeschoolden komt herhaalde werkloosheid vaak voor. Zo is het percentage werkzoekenden met als hoogst behaald opleidingsniveau basisonderwijs of VMBO dat in de afgelopen vijf jaar drie keer of vaker werkloos is geweest, 17% van het totaal aantal werkenden op het betreffende opleidingsniveau. Voor werkzoekende MBO'ers, HBO'ers en WO'ers zijn deze percentages respectievelijk 13%, 12% en 9%. Het opleidingsniveau heeft derhalve een grote invloed op de frequentie van werkloosheid.

Tabel 6.1

De kans om meervoudig werkloos te worden, naar opleidingsniveau, Nederland 1997-2001

	Hoe vaak werkloos in de afgelopen 5 jaar?				totaal %
	1 keer %	2 keer %	3 keer %	> 3 keer %	
Basisonderwijs	74	9,1	2,6	14,3	100
VMBO	68,6	14,3	5,7	11,4	100
MBO	71,8	15,8	3,8	8,6	100
HBO	72,5	15	5,3	7,2	100
WO	71,2	20,3	2,6	5,9	100
Totaal	71,4	15,4	4,2	9	100

Bron: CBS(SEP)

Een andere dimensie van de werkloosheid betreft de duur ervan. In tabel 6.2 is de werkloosheidsduur weergegeven van werkenden gedurende de afgelopen vijf jaar naar opleidingsniveau. Uit de tabel blijkt dat met name ongeschoold werkenden (*basisonderwijs*) die gedurende de afgelopen vijf jaar werkloos zijn geweest, significant langer werkloos waren dan de werkenden van een hoger opleidingsniveau (die eveneens werkloos zijn geweest). Bovendien blijkt dat de kans op langdurige werkloosheid daalt naarmate het opleidingsniveau stijgt. Uit de tabellen 6.1 en 6.2 blijkt derhalve dat zowel de frequentie als de duur van de werkloosheid toenemen

naarmate werklozen lager opgeleid zijn. Dit kan erop wijzen dat bij een deel van de laag opgeleiden periodes van werkloosheid en het hebben van werk elkaar snel opvolgen en dat een ander deel van de laag opgeleide werklozen juist periodes van langdurige werkloosheid kent.

Tabel 6.2

Kans van werkenden op langdurige werkloosheid, naar opleidingsniveau, Nederland 1997-2001

	Langer dan 1 jaar werkloos in de afgelopen 5 jaren?		Totaal %
	Ja %	Neen %	
Basisonderwijs	60	40	100
VMBO	39	61	100
MBO	34	66	100
HBO	34	66	100
WO	29	71	100
Totaal	36	64	100

Bron: CBS(SEP)

Die groepen onder de werknemers die een verhoogde kans hebben op werkloosheid, laten ook een hogere kans zien om herhaaldelijk in de werkloosheid terecht te komen (tabel 6.1). Deze groep van werknemers zorgt ervoor dat het aantal werkzoekenden en vacatures in de lagere opleidingscategorie hoog blijft. De langdurige werkloosheid is ten dele te wijten aan het niet meer actief zoeken van de werkloze. Dit 'opgeven' komt op de arbeidsmarkt vaker voor onder de laag opgeleiden. Dit verklaart waarom deze groep vaker en langer werkloos is. Hoe hoger de opleiding, hoe actiever naar een nieuwe baan gezocht wordt. Tabel 6.3 geeft een overzicht waaruit duidelijk wordt, dat – om verschillende redenen – lager opgeleide werklozen voor bijna 50% niet actief naar een nieuwe baan zoekt. Daarentegen geeft slechts 27,4% van de universitair opgeleiden aan niet actief naar nieuw werk te zoeken.

Het zoekgedrag kan natuurlijk het resultaat zijn van eerder opgedane ervaringen. In ieder geval is het niet bevorderlijk voor de transitiekansen uit de werkloosheid om niet actief te zoeken. Zo is het ook niet verbazingwekkend dat de transitiekansen verschillen per opleidingsniveau. Tabel 6.4 geeft aan dat gemiddeld genomen 16,5% van de werklozen in de laatste vier weken een baan heeft aangeboden gekregen. Het percentage werklozen, dat aangeeft banen aangeboden gekregen te hebben, is vooral onder werklozen met een minimaal opleidingsniveau van MBO te vinden. Zowel het laagste opleidingsniveau als ook het VMBO blijven hierbij duidelijk achter. Dit terwijl er voor laag opgeleiden (VMBO en lager) relatief meer vacatures waren dan voor de hogere opleidingsniveaus.

Tabel 6.3
Zoekgedrag werklozen, Nederland 1997-2001

	Actief zoeken	
	Ja	Neen
Basis	50,6	49,4
VMBO	51,1	48,9
MBO	67,0	33,0
HBO	70,4	29,6
WO	72,6	27,4
Totaal	64,8	35,2

Bron: CBS(SEP)

Tabel 6.4
Transitiekansen werklozen, Nederland 1997-2001, percentage

	Baan aangeboden in laatste 4 weken	
	Ja	Neen
Basis	6,6	93,4
VMBO	13,5	86,5
MBO	17,2	82,8
HBO	19,7	80,3
WO	17,1	82,9
Totaal	16,5	83,5

Bron: SEP 1997-2001

6.5 Invloed conjunctuur op de werkgelegenheid aan de onderkant

In de scenario's van hoofdstuk 5 konden wij zien dat de onderliggende economische groei van groot belang is voor de uitbreidingsvraag in de verschillende sectoren en beroepen. In dit hoofdstuk is het vooral belangrijk om na te gaan hoe de omvang van de werkgelegenheid in een beroep of opleiding door de verschillende scenario's beïnvloed wordt.

Tabel 6.5

Scenario-analyse voor beroepen, verandering werkgelegenheid 2003-2008, percentage van werkenden in 2002

	Scenario 1	Scenario 2	Prognose	Scenario 3	Scenario 4
Elementaire en lagere beroepen	-3	4	6	9	14
Middelbare beroepen	-8	-1	1	4	9
Hogere en wetenschappelijke beroepen	-2	6	8	12	18
Totaal	-5	3	4	8	13

In tabel 6.5 is duidelijk te zien dat de lagere beroepen, maar vooral ook de middelbare beroepen getroffen worden door de economische situatie. Terwijl zij qua werkgelegenheid flink groeien bij een voorspoedige economische ontwikkeling, krimpen zij ook net zo hard als de economische groei tegenvalt. In tabel 6.6 is te zien dat de werving voor de verschillende beroepscategorieën ten koste gaat van de laagst opgeleiden. Hoe slechter de economische situatie hoe groter de krimp onder de werknemers met Basisonderwijs of VMBO. Hieruit valt te concluderen dat werkgevers proberen om vooral hoger en middelbaar opgeleide werknemers in dienst te houden, ook al zitten zij op functies die ook door lager opgeleiden vervuld kunnen worden.

Tabel 6.6

Scenario-analyse voor opleidingen, verandering werkgelegenheid 2003-2008, percentage van werkenden in 2002

	Scenario 1	Scenario 2	Prognose	Scenario 3	Scenario 4
Basisonderwijs	-28	-21	-20	-17	-12
VMBO	-10	-4	-2	1	6
MBO	0	8	9	13	18
HBO	1	9	10	14	20
WO	1	12	14	20	28
Totaal	-5	3	4	8	13

6.6 Conclusies en beleidsopties

In voorgaande discussie werd erop gewezen dat laag opgeleiden – de door ons gedefinieerde onderkant – slechts dan goed kunnen functioneren op de arbeidsmarkt als zij langdurige arbeidsrelaties kunnen aangaan. Bedreigend voor laag opgeleiden is als zij een combinatie van 'probleemkenmerken' met zich meebrengen. Zo zijn jonge voortijdig schoolverlaters niet alleen laag opgeleid, maar zij hebben ook nog geen ervaring en kennis opgebouwd op de arbeidsmarkt. Indien deze probleem-

groepen in de werkloosheid terecht komen, is het van belang om deze daar zo kort mogelijk te houden, om een draaideur- of langdurige werkloosheid te voorkomen.

Bij een duale arbeidsmarkt waarbij slechts op de primaire arbeidsmarkt ervaring opgebouwd kan worden, is het duidelijk dat er tijdens het arbeidsleven van een werknemer op den duur problemen kunnen ontstaan. Werknemers in de secundaire sector zullen namelijk op hogere leeftijd door slijtage een lagere productiviteit hebben (zie figuur 6.1), die mogelijk onder het minimumloon komt te liggen of waarbij het herstel van verloren capaciteiten niet meer loont.¹⁴ Hierdoor kunnen werknemers op een hogere leeftijd in de werkloosheid terecht komen, en zich mogelijk volledig uit de arbeidsmarkt terugtrekken.

Conceptueel zouden leerplekken voor laaggeschoolde (jonge) werknemers en de kosten voor het deelnemende bedrijf gesubsidieerd moeten worden, zodat laaggeschoolde werknemers zich naar een hogere of andersoortige opleiding kunnen opscholen of omscholen. De trend op middellange termijn is naar een afnemende vraag naar ongeschoolden bij bedrijven, als ook een afname van de vraag naar laag opgeleiden (VMBO). In tabel 1.1 van hoofdstuk 1 was duidelijk te zien dat de uitbreidingsvraag negatief was voor beide groepen. Werknemers met een middelbare beroepsopleiding daarentegen kunnen in veel gevallen wel een positieve uitbreidingsvraag tegemoet zien. Hier is dus een duidelijke behoefte om ongeschoolden en met name laag opgeleiden te helpen op MBO niveau te komen. Maar ook binnen de MBO opleidingen zijn er duidelijke verschillen in arbeidsmarktperspectief (zie bijvoorbeeld figuur 4.1 in hoofdstuk 4). Zo biedt MBO Natuur en techniek betere vooruitzichten en tevens hogere substitutiemogelijkheden tussen beroepen dan MBO Dienstverlening en gezondheidszorg. Het opscholen van VMBO Economie naar MBO Economie verbetert ook duidelijk de vooruitzichten van lager opgeleiden. Een verbetering van perspectief wordt ook bereikt bij het opscholen van VMBO Natuur en techniek naar MBO Natuur en techniek. Indien men naar specifiekere opleidingen kijkt zijn deze verschillen in arbeidsmarktvooruitzichten en perspectieven voor op- of omscholing nog duidelijker te zien. Leerlingen of jongeren die werkloos zijn en gezien hun opleidingsachtergrond ongunstige arbeidsmarktperspectieven hebben, zouden dan ook geadviseerd moeten worden om zich om te scholen of nog beter op te scholen naar perspectiefvolle opleidingen.

14. CAO lonen op lage salarisschalen zijn vaak gebaseerd op een opslag op de wettelijke minimumloon.

7 Geografische mobiliteit en werkgelegenheid

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen drie verschillende invalshoeken aan de orde voor de geografische mobiliteit van werkenden op de Overijsselse arbeidsmarkt. In paragraaf 7.2 wordt gekeken naar de regio waar schoolverlaters en afgestudeerden van een Overijsselse onderwijsinstelling terechtkomen als ze een baan gevonden hebben. Dit wordt gezien in samenhang met de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In paragraaf 7.3 wordt ingegaan op de mobiliteitsontwikkeling van 1991 tot 2001. In paragraaf 7.4 wordt nagegaan of en in welke mate aanpassingen in regionale mobiliteitsstromen een oplossing kunnen zijn voor tekorten en overschotten op de Overijsselse arbeidsmarkt. In deze paragraaf worden twee soorten stromen onderscheiden. De ene stroom betreft de schoolverlaters die na hun afstuderen een baan vinden in Overijssel of daar buiten. De andere stroom betreft de inkomende pendelaars die buiten Overijssel wonen, maar in Overijssel werkzaam zijn.

7.2 Mobiliteit van schoolverlaters

Mobiliteit en passende baan?

Verschillen tussen vraag en aanbod van arbeid kunnen leiden tot werkloosheid of onvervulde vacatures. Om werkloosheid te voorkomen kunnen werkzoekenden hun zoekgedrag aanpassen door een baan te accepteren die minder goed aansluit bij de verworven kennis en vaardigheden. Er bestaat veel literatuur over deze aanpassing van werkzoekenden. Hierbij ligt de nadruk op overscholing: het hebben van een baan beneden het behaalde opleidingsniveau. Overscholing is in de belangstelling van onderzoekers komen te staan vanwege het feit dat in de afgelopen decennia het gemiddelde opleidingsniveau van de Nederlandse beroepsbevolking is gestegen, terwijl het niveau van de beschikbare banen niet in gelijke mate is toegenomen.¹⁵ Hierdoor zijn steeds meer personen in Nederland werkzaam in banen onder het behaalde opleidingsniveau. Naast acceptatie van een baan onder het behaalde opleidingsniveau, kunnen werkzoekenden om werkloosheid te voorkomen hun zoekgedrag ook aanpassen door een baan buiten de opleidingsrichting te accepteren.¹⁶ De mate waarin een baan aansluit bij het behaalde opleidingsniveau, de gevolgde opleidingsrichting, de beloning of de zekerheid die een baan biedt, zoals vast werk¹⁷, wordt echter door werkzoekenden verschillend gewaardeerd. Bij elke vacature die werkzoekenden tegenkomen wordt dan ook een afweging gemaakt, waarbij de verschillende aanpassingen tegen elkaar worden afgezet.

15. Asselberghs et al, 1998; Wolbers, de Graaf & Ultee, 2001.

16. Wolbers, 2003.

17. Kalleberg, Reskin & Hudson, 2000.

Volgens Büchel & van Ham (2003) wordt in onderzoek naar overscholing van werknemers de rol van de geografische mobiliteit over het hoofd gezien. De kans op overscholing kan worden verminderd wanneer werkzoekenden bereid zijn een grotere afstand af te leggen om de werklocatie te bereiken. Deze grotere afstand kan afgelegd worden door te pendelen of te verhuizen. Doordat regio's in Nederland worden gekenmerkt door lokale arbeidsmarkten die verschillen in vraag en aanbod van arbeid, hebben werkzoekenden een grotere kans een baan te vinden die aansluit bij de door hen gevolgde opleiding (qua niveau en/of –richting) als hun zoekgebied meerdere lokale arbeidsmarkten omvat. Over het algemeen geldt dan ook dat degenen die zoeken naar vacatures op de landelijke arbeidsmarkt vaker een passende baan vinden dan degenen die alleen op de lokale arbeidsmarkt zoeken. Aangezien niet iedereen bereid is voor het werk over een grote afstand te pendelen of te verhuizen, kan geografische mobiliteit worden beschouwd als één van de aanpassingen die werkzoekenden meewegen bij de keuze voor een baan.

In deze paragraaf wordt gekeken naar de rol die geografische mobiliteit speelt bij de inpassing van *schoolverlaters* in het arbeidsproces. Dit wordt gedaan voor schoolverlaters van het VMBO, de BOL, de BBL en het HBO¹⁸. Per provincie wordt de geografische mobiliteit van schoolverlaters in beeld gebracht en wordt aangegeven welk deel van de schoolverlaters een (bij de opleiding) passende baan heeft gevonden. Hiertoe worden vier kenmerken van de banen van schoolverlaters bekeken: (1) een baan die past bij het behaalde opleidingsniveau (baan op niveau); (2) een baan die past bij de gevolgde opleidingsrichting (baan in de richting); (3) een vaste baan en (4) een voltijdbaan. Deze kenmerken geven een indicatie van de mate van inpassing in het arbeidsproces.

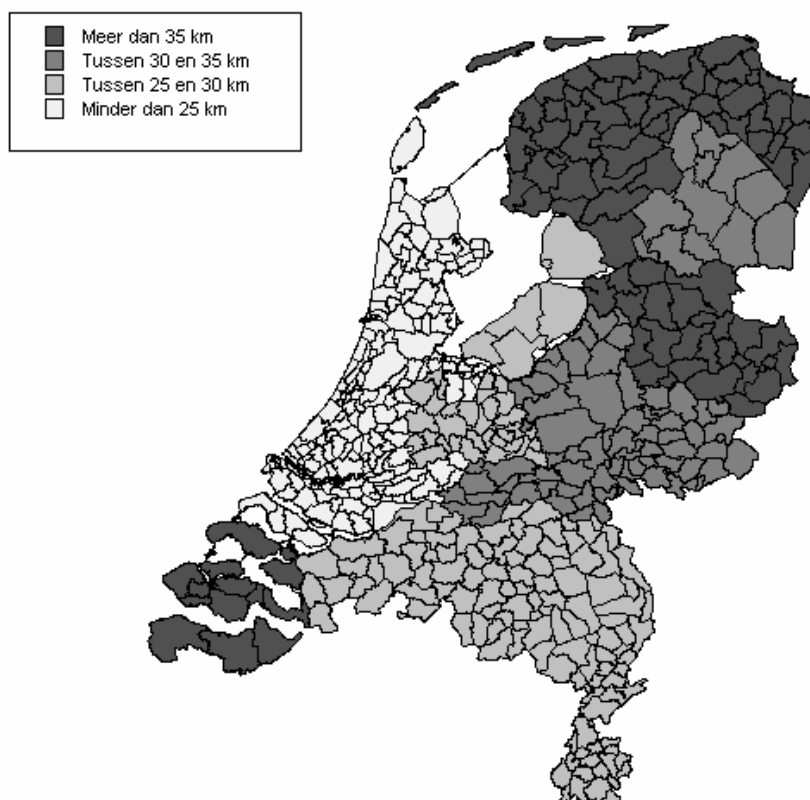
Voor de analyse zijn zes uitstroomcohorten samengenomen. Deze hebben betrekking op de meetjaren 1996 tot en met 2001 van de RUBS-enquête en de HBO-Monitor. In de analyse is geselecteerd op gediplomeerde schoolverlaters tussen 16 en 30 jaar, die een voltijdse opleiding hebben gevolgd en na het verlaten van het onderwijs betaald werk hebben gevonden.

Geografische mobiliteit en inpassing in het arbeidsproces

Verschillen tussen vraag en aanbod van arbeid op lokale arbeidsmarkten leiden ertoe dat werkzoekenden worden geconfronteerd met discrepanties op lokale arbeidsmarkten. Een deel van de schoolverlaters zal worden geconfronteerd met werkloosheid of een baan die minder goed aansluit bij de gevolgde opleiding.

18. Schoolverlaters van het HAVO, VWO en het WO worden buiten beschouwing gelaten in dit hoofdstuk. Voor het HAVO en VWO geldt dat zeer weinig schoolverlaters doorstromen naar de arbeidsmarkt. Hierdoor bevinden zich relatief weinig HAVO- en VWO-schoolverlaters in onze onderzoekspopulatie. De resultaten van de analyse voor deze groep schoolverlaters worden daarom niet voldoende betrouwbaar geacht. Voor het WO geldt dat universiteiten niet gelijk zijn verdeeld over Nederland. WO'ers zijn daarom niet meegenomen in de analyse.

Figuur 7.1
Geografische mobiliteit van schoolverlaters per RPA(34)-gebied

Bron: ROA(SIS)

Figuur 7.1 geeft een overzicht van de regionale verschillen in geografische mobiliteit voor schoolverlaters in Nederland. Hiervoor is per provincie de gemiddelde geografische mobiliteit van schoolverlaters bepaald. In tabel 7.1 is de geografische mobiliteit van schoolverlaters cijfermatig weergegeven. De geografische mobiliteit van schoolverlaters is bepaald aan de hand van de afstand¹⁹ (in kilometers) tussen de gemeente waar de schoolverlater de opleiding heeft gevolgd en de gemeente waar de schoolverlater een baan heeft gevonden.²⁰ Het algemene beeld dat uit figuur 7.1 naar voren komt is dat de gemiddelde afstand tussen de gemeente waar men de opleiding heeft gevolgd en de gemeente waar men gaat werken het grootst is voor schoolverlaters in het noorden van Nederland en Zeeland. Daarna volgen schoolverlaters uit het oosten en zuiden van Nederland. Schoolverlaters uit het westen van

19. Hierbij wordt de afstand tussen twee gemeenten bepaald als de kortste goniometrische afstand.

20. De afstand tussen de gemeente waar de opleiding is gevolgd en de huidige werkgemeente verschilt van de afstand tussen woon- en werkgemeente. Het betreft dus de mobiliteit ten opzichte van de schoollocatie.

Nederland zijn geografisch gezien het minst mobiel. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de lokale arbeidsmarkt voor schoolverlaters in het Westen doorgaans groter is dan de lokale arbeidsmarkt voor schoolverlaters in het Noorden.

Tabel 7.1 laat zien dat de gemiddelde afstand tussen de gemeente waar de opleiding gevolgd is en de gemeente waar gewerkt wordt voor schoolverlaters in Friesland maar liefst 48 kilometer bedraagt. Dit betekent dat veel schoolverlaters die in Friesland een opleiding gevolgd hebben buiten Friesland werkzaam zijn. Daarnaast zijn ook schoolverlaters uit de provincie Groningen relatief mobiel (44 kilometer). Dit geldt niet voor schoolverlaters afkomstig uit de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland. De gemiddelde afstand tussen de gemeente waar de opleiding gevolgd is en de gemeente waar gewerkt wordt, is voor schoolverlaters in deze provincies minder dan 20 kilometer.

Daarnaast worden in tabel 7.1 de regionale verschillen vermeld in de kans op een baan op niveau, een baan in de richting, vast werk en een voltijd baan. Vast werk betekent hier dat schoolverlaters geen flexibele arbeidsrelatie hebben, dat wil zeggen niet werkzaam zijn als uitzendkracht, oproepkracht e.d. of werkzaam zijn in een tijdelijke aanstelling. Hieruit blijkt dat de kans op het vinden van een bij de opleiding passende baan duidelijk verschilt per provincie.

Tabel 7.1

Geografische mobiliteit en vier kenmerken van de inpassing van schoolverlaters in het arbeidsproces, naar provincie

Provincie	Mobiliteit Km.	Baan op niveau %	Baan in richting %	Vast werk %	Voltijdbaan %
Groningen	45	72	70	73	65
Friesland	48	68	64	72	70
Drenthe	32	64	57	81	69
Overijssel	39	71	74	85	74
Gelderland	31	74	74	80	69
Flevoland	29	67	62	71	51
Utrecht	26	74	73	83	75
Noord Holland	17	70	65	83	76
Zuid Holland	20	75	69	85	76
Zeeland	37	64	72	86	72
Noord Brabant	26	72	74	86	79
Limburg	29	69	69	81	75
Totaal	28	71	70	83	75

Bron: ROA/SIS

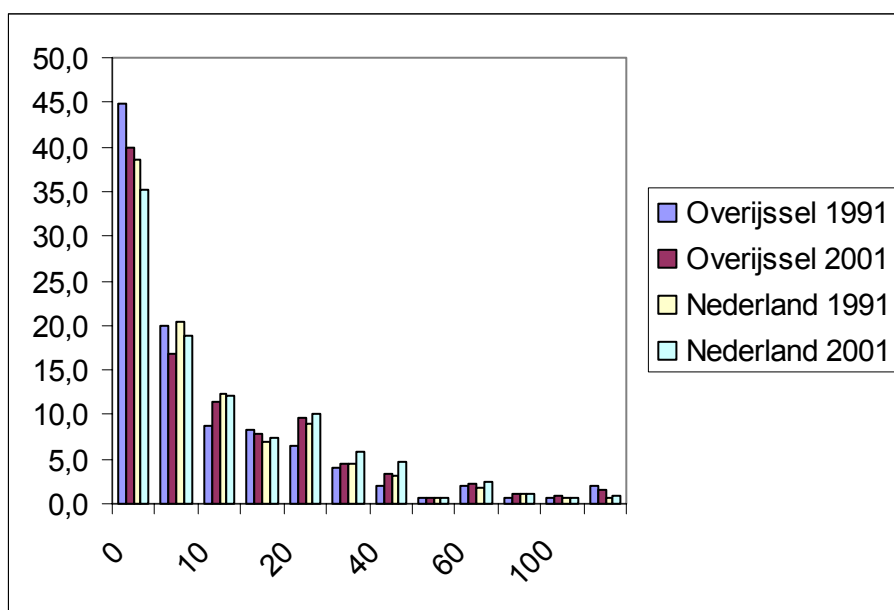
De inpassing van Overijsselse schoolverlaters in het arbeidsproces is doorgaans redelijk gunstig. Overijsselse schoolverlaters leggen gemiddeld een afstand van 39

kilometer af om een baan te vinden en zijn daarmee relatief veel mobieler dan de gemiddelde schoolverlater (28 kilometer). De inpassing in het arbeidsproces verloopt voor de Overijsselse schoolverlaters doorgaans beter dan gemiddeld ten aanzien van de richting van de baan en het soort arbeidscontract. Zo heeft 74% van de schoolverlaters een baan in de richting van de gevolgde opleiding gevonden. Tevens blijkt dat 85% van de schoolverlaters die in Overijssel een opleiding gevolgd hebben, een vaste baan hebben. Overijsselse schoolverlaters hebben echter een relatief lagere kans op het vinden van een baan op het niveau van de gevolgde opleiding of een voltijdbaan

7.3 Ontwikkeling in de mobiliteit 1991-2001

De gemiddelde afstand tussen woning en werk neemt de laatste tijd gestaag toe. Omdat mensen steeds vaker verder weg van hun werk wonen, komt het ook steeds vaker voor dat mensen in een andere provincie wonen dan ze werken. Werkgelegenheid in Overijssel betekent daarom niet alleen werk voor mensen die in de provincie wonen, maar trekt ook werkenden aan uit naburige provincies. Omgekeerd profiteren mensen die in Overijssel wonen ook van de werkgelegenheidsontwikkelingen in naburige provincies.

Figuur 7.2
Ontwikkeling reisafstand 1991-2001

Bron: CBS

In figuur 7.2 wordt getoond hoe de reisafstand van werkenden in de provincie zich tussen 1991 en 2001 heeft ontwikkeld. De grafiek geeft de frequentie weer van de verschillende reisafstanden van werkenden in Overijssel en de rest van Nederland. In vergelijking met de rest van Nederland blijken mensen in Overijssel dichter bij hun

werk te wonen. In 1991 woonde 45% van de werkenden in Overijssel minder dan 5 kilometer van het werk. Landelijk lag dit percentage op 38%. Inmiddels is dit gedaald tot 35%. Conform de landelijke ontwikkelingen is het percentage werkenden in Overijssel dat minder dan 5 kilometer van het werk woont afgenomen van 45 naar 40%. Ook het aantal mensen dat op hoogstens 10 kilometer van het werk woont neemt gestaag af. In Overijssel is het percentage mensen dat 10-25 of 20-30 kilometer van het werk woont flink gestegen.

Tabel 7.2
Gemiddelde reisafstand Overijssel, 1991 en 2001

	Afstand		Reistijd	
	1991	2001	1991	2001
Noord-Overijssel	14,4	16,9	19,0	22,8
Zuidwest-Overijssel	13,4	13,8	18,5	20,7
Twente	10,7	11,8	18,7	19,8
Totaal	12,2	13,8	18,8	20,9

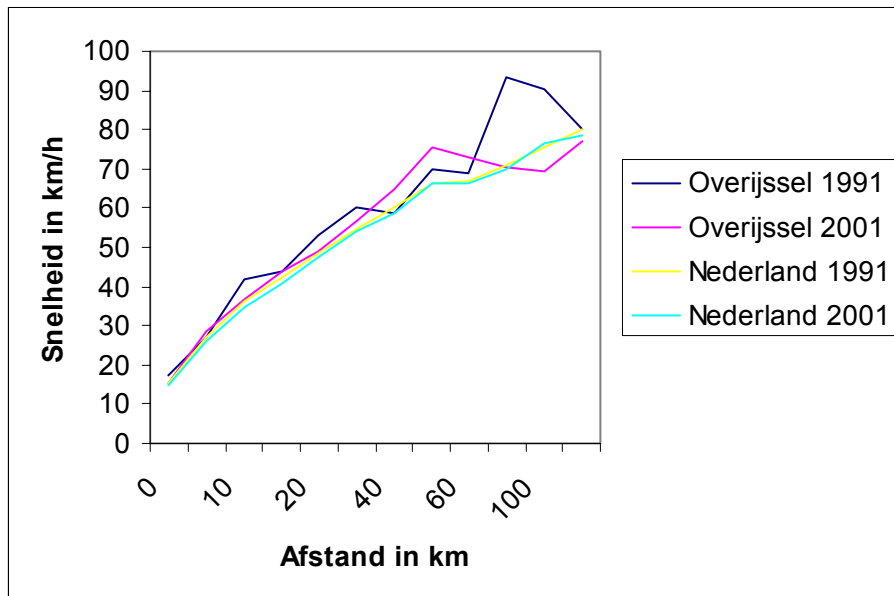
Bron: CBS

Tabel 7.2 geeft een overzicht van de gemiddelde reisafstanden in 1991 en 2001. De gemiddelde reisafstand in Overijssel is gestegen van 12,2 naar 13,8 kilometer. Met name in Noord-Overijssel is de gemiddelde reisafstand fors gestegen. In 1991 woonde de werkenden in Noord-Overijssel gemiddeld 14,4 kilometer van hun werk. In 2001 is dat 16,9 kilometer. Met het toenemen van de reisafstanden zijn ook de reistijden toegenomen. In 1991 deden werkenden uit Overijssel er gemiddeld 18,8 minuten over om op hun werk te komen. In 2001 is dit gestegen tot 20,9. Ook in reistijden is de grootste toename te vinden in Noord-Overijssel.

Veelal wordt gedacht dat ook de toegenomen congestie een grote invloed heeft op de reistijden. Het effect hiervan op de reistijden in Overijssel blijkt echter zeer gering te zijn. Figuur 7.3 laat voor verschillende afstanden de gemiddelde snelheid in kilometer per uur zien waarmee mensen de reis van huis naar werk afleggen. Korte afstanden gaan vaak per voet of met de fiets, waardoor hier de snelheid nog geen 20 kilometer per uur is. Naarmate de afstand groter wordt, wordt uiteraard ook de snelheid hoger. Doorgaans ligt de gemiddelde snelheid bij reizen in een bepaalde afstandscategorie in Overijssel iets hoger dan in de rest van Nederland, maar het verschil is maar klein. In de vergelijking tussen 1991 en 2001 blijken de snelheden vrijwel onveranderd te zijn. De toegenomen reistijd is dus vrijwel geheel het gevolg van het feit dat mensen gemiddeld steeds verder van hun werk wonen.

Figuur 7.3

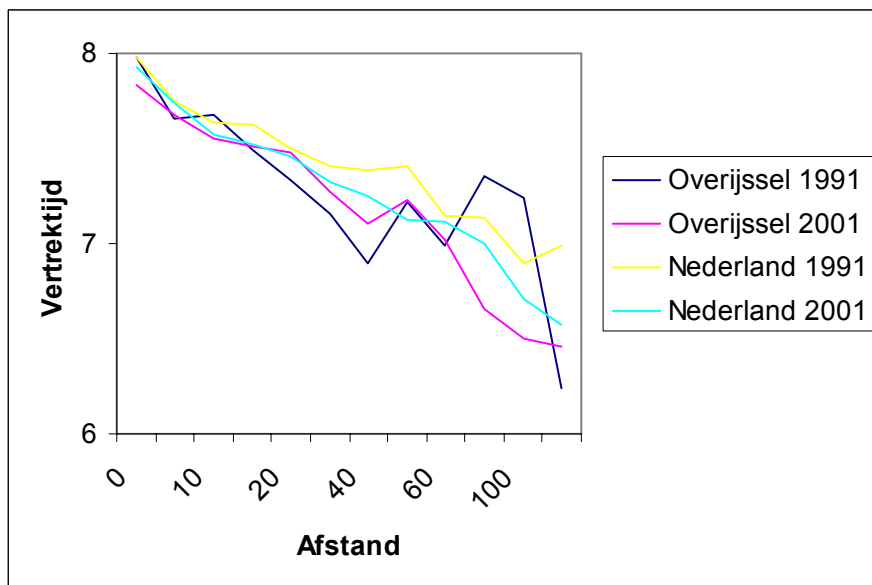
Relatie afstand en snelheid woon-werk verkeer, Overijssel en Nederland, 1991 en 2001

Bron: CBS

Figuur 7.4

Vertrektijd en afstand woon-werkverkeer, Overijssel en Nederland, 1991 en 2001

Bron: CBS

Een consequentie hiervan is dat werkenden in de provincie steeds vroeger op pad gaan. Figuur 7.4 geeft een beeld van de gemiddelde vertrektijd, opnieuw verdeeld naar afstandscategorie. Mensen die heel dicht bij hun werk wonen, gaan gemiddeld rond 8 uur van huis. Bij afstanden boven de 50 kilometer vertrekt men gemiddeld rond 7 uur of eerder. In Overijssel blijken werkenden die lange afstanden moeten overbruggen gemiddeld iets eerder te vertrekken dan in de rest van het land. In 1991 vertrok 25,9 % van de werkenden voor 7 uur. In 2001 is dat percentage gestegen tot 27,7 %. Landelijk is deze toename sterker geweest. In 1991 vertrok 22,6 % van de werkenden voor 7 uur. In 2001 is dat 28,3 %.

Tabel 7.3

Pendel vanuit Overijssel, 1991 en 2001, percentage werkenden

	N-Overijssel		ZW-Overijssel		Twente		Totaal	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991	2001
Groningen	0,6	0,4				0,0	0,2	0,1
Friesland	0,2	1,1		0,3		0,1	0,1	0,4
Drenthe	6,0	3,7		0,6	0,3	0,3	2,1	1,4
Overijssel	82,4	83,5	74,6	74,1	95,3	93,0	88,1	87,6
Flevoland	1,5	2,9			0,5	0,2	0,8	1,0
Gelderland	4,8	5,1	14,0	19,9	2,1	4,5	4,7	6,7
Utrecht	1,8	1,9	2,2	1,3	0,2	0,8	1,0	1,2
Noord-Holland	0,9	0,8		2,2	0,9	0,3	0,8	0,7
Zuid-Holland	1,7	0,6	9,3		0,1	0,5	2,0	0,5
Zeeland								
Noord-Brabant				1,2	0,5	0,3	0,3	0,3
Limburg				0,3				0,0
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

Uitsplitsing Overijssel

Noord-Overijssel	79,9	79,3	5,8	10,9	3,1	2,0	27,8	26,5
Zuidwest-Overijssel	0,7	1,9	61,0	60,2	0,7	1,3	9,8	9,3
Twente	2,7	2,3	7,8	3,0	91,9	89,7	50,9	51,7

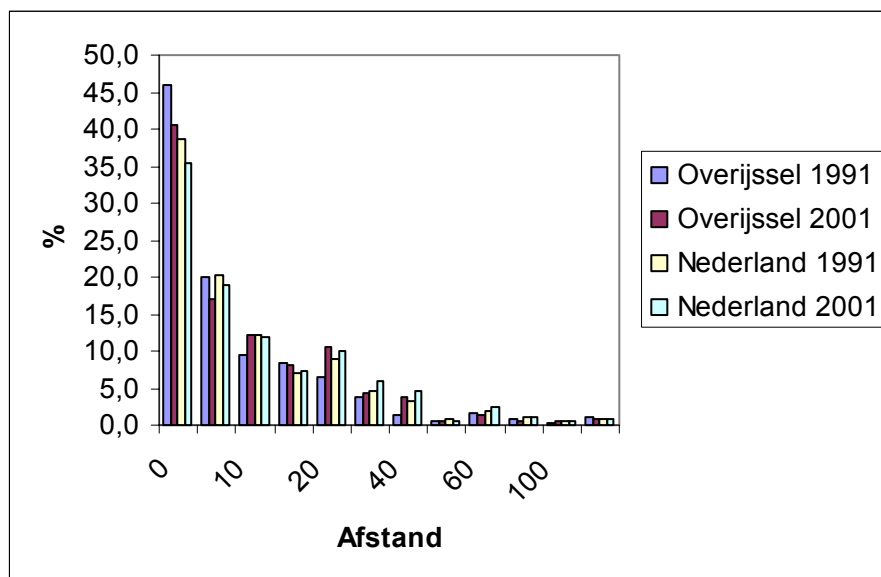
Bron: CBS

Bewoners uit Overijssel blijken dus steeds verder te reizen naar hun werk, maar omgekeerd komen de mensen die in de provincie werken ook steeds van verder. Figuur 7.5 laat dit zien. Ook hier zien we dat steeds minder werkenden in de provincie binnen een straal van 10 kilometer wonen, terwijl steeds meer werkenden in een straal van 10-50 kilometer van het werk wonen. Een gevolg van deze landelijke trend is dat steeds meer mensen in een andere provincie wonen dan dat ze werken. Tabel 7.3 geeft voor Overijssel een beeld van de mobiliteit tussen de provincies. De tabel laat zien in welke provincies (en COROP-gebieden binnen de provincie) de bewoners van Overijssel werken. De afname van het aantal mensen dat buiten Overijssel werkt, blijkt maar betrekkelijk gering te zijn. Voor Overijssel als

geheel is dit gedaald van 88,1 naar 87,6 %. In 1991 werkte dus 11,9 % van de werkenden uit Overijssel buiten de provincie. In 2001 was dat 12,4 %. Er zijn twee belangrijke oorzaken waarom ondanks de stijging van de reisafstanden toch maar zo'n kleine toename heeft plaatsgevonden van het percentage werkenden uit Overijssel dat buiten de provincie werkt.

Figuur 7.5

Verdeling van afstanden in woon-werkverkeer, Overijssel en Nederland, 1991 en 2001

Bron: CBS

In de eerste plaats blijkt er een landelijke trend te zijn, waarbij mensen gemiddeld genomen steeds dichterbij de Randstad gaan werken en omgekeerd mensen die in de Randstad of de ringen daar omheen werken steeds verder van de Randstad af gaan wonen. De reden hiervoor is dat de Randstad nog steeds een sterkere economische ontwikkeling doormaakt dan de rest van Nederland. Met name hoger opgeleiden vinden daardoor steeds vaker werk in de Randstad. Werken in de Randstad wordt ook beter beloond dan elders. De consequentie is echter dat met de toenemende werkgelegenheid en hogere lonen ook de huizenprijzen stijgen. Mensen gaan daarom op zoek naar goedkopere huisvesting buiten de Randstad. Als gevolg daarvan stijgen de huizenprijzen in de randen rondom de Randstad, waardoor de mensen die daar werken weer de neiging krijgen nog iets verder weg te gaan wonen.

Voor Overijssel betekent dit dat mensen steeds minder vaak in Drenthe gaan werken en juist steeds vaker werk vinden in Gelderland en Utrecht. Doordat deze twee ontwikkelingen tegen elkaar in gaan is de totale groei in de grensoverschrijdende mobiliteit betrekkelijk gering.

Daarnaast blijkt ook Zwolle de afgelopen tien jaar een sterke aantrekkingskracht te hebben gehad. Bewoners uit Noord-Overijssel zijn per saldo vaker in de eigen regio

blijven werken. Er is weliswaar een lichte groei van het aantal werkenden uit deze regio dat in Flevoland of Gelderland gaat werken, maar de afname van het aantal werkenden dat naar Drenthe gaat is veel groter. Ook blijkt er een sterke toename te zijn geweest van het aantal werkenden dat van Zuidwest-Overijssel naar Noord-Overijssel gaat. Het gaat hierbij vrijwel altijd om werk in Zwolle.

Tabel 7.4

Herkomst van werkenden in Overijssel, 1991 en 2001, percentage van werkenden in Overijssel

	Noord-Overijssel		Zuidwest-Overijssel		Twente		Overijssel totaal	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991	2001
Groningen	0,4	0,9				0,1	0,1	0,3
Friesland	1,9	2,2	0,5	0,5		0,1	0,7	0,9
Drenthe	4,0	6,9	1,4		0,3	0,1	1,6	2,4
Overijssel	87,0	79,1	78,2	80,6	95,0	96,0	90,1	88,5
Flevoland	1,2	2,4	1,8	0,2		0,1	0,6	0,9
Gelderland	4,2	6,8	15,9	17,0	2,6	2,8	4,9	5,8
Utrecht	0,6	0,3	1,2	0,2	0,5	0,1	0,6	0,2
Noord-Holland	0,2	0,1		1,1	0,8	0,2	0,5	0,3
Zuid-Holland	0,5	0,8	0,9		0,6	0,3	0,6	0,4
Zeeland								
Noord-Brabant		0,3		0,4	0,3	0,1	0,1	0,2
Limburg								
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

Uitsplitsing Overijssel								
Noord-Overijssel	79,2	71,4	1,7	4,9	1,6	1,3	26,9	25,5
Zuidwest-Overijssel	2,7	4,4	72,5	69,5	2,2	0,7	11,5	10,0
Twente	5,1	3,4	2,8	6,1	91,6	94,0	51,8	53,0

Bron: CBS

Tabel 7.4 geeft het spiegelbeeld van deze ontwikkeling, namelijk de herkomst van werkenden die in de provincie werken. Hier valt met name op de sterke daling van het percentage werkenden in Noord-Overijssel dat in Overijssel woont. In 1991 kwam nog 87 % van de werkenden in deze regio uit de eigen provincie. In 2001 was dit nog maar 79,1 %.

Tabel 7.5 splitst de groep bewoners uit Overijssel die buiten de provincie werkt uit naar geslacht en opleidingsniveau. Over het algemeen is de provinciegrensoverschrijdende mobiliteit groter bij mannen dan bij vrouwen en neemt deze toe met het opleidingsniveau. De tabel laat zien dat in Overijssel inderdaad meer mannen dan vrouwen buiten de provincie werken. In 1991 blijkt het percentage mannen met alleen basisschool of met een MBO-diploma dat buiten de provincie werkt echter opmerkelijk hoog te zijn.

Tabel 7.5

Pendelaars vanuit Overijssel, naar opleidingsniveau, 1991 en 2001, percentage van werknenden, wonend in Overijssel en werkend elders

Mannen	1991	2001
Basisschool	21,8	9,2
VMBO	15,6	15,5
MBO	20,2	14,3
HBO of WO	11,6	19,7
Totaal	16,7	15,5

Vrouwen	1991	2001
Basisschool		5,8
VMBO	2,1	4,4
MBO	4,4	7,6
HBO of WO	7,1	11,0
Totaal	3,9	7,4

Bron: CBS

Tabel 7.6

Pendelaars naar Overijssel, naar opleidingsniveau, 1991 en 2001, percentage van werknenden in Overijssel, wonend elders

Mannen	1991	2001
Basisschool	12,2	15,9
VMBO	11,6	12,8
MBO	13,0	10,6
HBO of WO	7,3	19,3
Totaal	12,1	13,5

Vrouwen	1991	2001
Basisschool	15,9	6,6
VMBO	2,4	5,3
MBO	7,9	7,5
HBO of WO	9,0	12,7
Totaal	6,2	8,3

Bron: CBS

Maar liefst 21,8 % van alle ongediplomeerden en 20,2 % van de MBO'ers werkte in 1991 buiten Overijssel. Het ging hierbij met name om mannen uit Zuidwest-Overijssel die in Gelderland werkten. In 2001 blijken deze percentages behoorlijk te

zijn afgenomen en is daarentegen het percentage hoog opgeleiden mannen dat buiten de provincie werkt van 11,6 naar 19,7 % behoorlijk gestegen. Bij de vrouwen blijkt op alle opleidingsniveaus het percentage werkenden dat buiten de provincie werkt te zijn gestegen.

Tabel 7.6 geeft een beeld van de verdeling naar geslacht en opleidingsniveau van de werkenden in de provincie die buiten Overijssel wonen. De enige omvangrijke verschuiving die zich hier heeft voorgedaan is dat steeds meer hoger opgeleiden die in de provincie werken, buiten de provincie wonen. Bij mannen is dit percentage gestegen van 12,1 naar 13,5 %; bij vrouwen van 9,0 naar 12,7 %.

7.4 Geografische mobiliteit en knelpunten in de personeelsvoorziening

Naast het effect van geografische mobiliteit op de aanpassingen die schoolverlaters bereid zijn te accepteren om een baan te vinden, heeft geografische mobiliteit een effect op de verwachte arbeidsmarktsituatie in Overijssel en Nederland. Hiervoor kan gekeken worden naar de vereiste verandering in de inkomende pendelstromen, of in de instroom van schoolverlaters, om toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening voor werkgevers op te lossen. Door mensen van buiten Overijssel aan te trekken voor specifieke functies kunnen de knelpunten in de personeelsvoorziening verkleind worden. Anderzijds kunnen eventuele overschotten voor bepaalde beroepen in Overijssel worden gereduceerd als de inkomende pendelstroom afneemt. Daarnaast kan een grotere instroom van schoolverlaters en afgestudeerden op de Overijsselse arbeidsmarkt de personeelsschaarste voor Overijsselse werkgevers verlichten ten koste van werkgevers in andere provincies, of kunnen schoolverlaters hun perspectief op de arbeidsmarkt verbeteren door zich aan te bieden in andere provincies waar de schaarste aan personeel groter is. Hieronder worden de verwachte toekomstige tekorten per beroepsklasse in verband gebracht met de inkomende pendelstroom en de instroom van schoolverlaters en afgestudeerden op de Overijsselse arbeidsmarkt.

Tabel 7.7 laat zien dat het aantal inkomende pendelaars voor de Pedagogische beroepen in totaliteit met 155% moet toenemen om de toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening in deze beroepsklasse op de Overijsselse arbeidsmarkt op te lossen. Hetzelfde wordt bereikt indien de instroom van schoolverlaters met 88% toeneemt. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de knelpunten in de personeelsvoorziening slechts in zeer beperkte mate verlicht kunnen worden door veranderingen in het arbeidsaanbod te bewerkstelligen, temeer omdat voor de Pedagogische beroepen de knelpunten in de rest van Nederland nog groter zijn (zie paragraaf 4.3). Ook voor de Openbare orde- en veiligheidsberoepen zijn de knelpunten in de rest van Nederland groter dan in Overijssel, waardoor een eventuele toename van de mobiliteit juist in de andere (voor Overijssel ongunstige) richting zou kunnen werken. Hierdoor zouden de knelpunten in de personeelsvoorziening voor werkgevers op de Overijsselse arbeidsmarkt juist vergroot worden.

Tabel 7.7

Vereiste verandering van pendelstromen en van arbeidsmarktinstream schoolverlaters (in procenten van de prognose tot 2008)

Beroepsklassen	Vereiste verandering	
	Inkomende pendelaars	Instream van schoolverlaters
	%	%
Pedagogische beroepen	155	88
Culturele beroepen	-	-
Agrarische beroepen	-	-
Technische en industrieberoepen	-9	-4
Transportberoepen	-96	-36
Medische en paramedische beroepen	69	38
Economisch-administratieve beroepen	-36	-22
Informaticaberoepen	62	34
Sociaal-culturele beroepen	-27	-23
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	-30	-7
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	131	33

- : geen betrouwbare gegevens beschikbaar

Bron: ROA/CBS

Uit tabel 7.7 blijkt dat de vereiste procentuele verandering van het aantal inkomende pendelaars aanmerkelijk groter is dan dezelfde verandering in de instroom van schoolverlaters. Dit komt doordat Overijssel gekenmerkt kan worden als een provincie met relatief weinig inkomende pendelaars ten opzichte van de instroom van schoolverlaters. Het verkleinen van de knelpunten in de personeelsvoorziening voor werkgevers vereist dan een relatief grote stijging of daling in het aantal pendelaars. Voor de Technische en industrieberoepen geldt dat een daling van het arbeidsaanbod van inkomende pendelaars of schoolverlaters van gemiddeld 6% leidt tot het oplossen van de knelpunten in de personeelsvoorziening in Overijssel. Dit is een aantrekkelijke optie omdat er slechts een relatief kleine verandering in het regionale arbeidsaanbod in Overijssel voor nodig is. Voor de Sociaal-culturele beroepen is ook een daling in het Overijsselse arbeidsaanbod vereist om op dit arbeidsmarktsegment evenwicht op de Overijsselse arbeidsmarkt te bereiken, namelijk van 27% voor de inkomende pendelaars en 23% voor de instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt. Dit is eveneens een aantrekkelijke optie, omdat de knelpunten voor deze beroepen in de rest van Nederland groter zijn. Hetzelfde speelt, in mindere mate, ook voor de Economisch-administratieve beroepen.

7.5 Conclusies

Bewoners uit Overijssel blijken steeds verder te reizen naar hun werk. Ook in Overijssel werkenden die in andere provincies wonen leggen grotere afstanden af om op hun werkplek te komen. Veelal wordt gedacht dat de toegenomen congestie een grote invloed heeft op de reistijden. Het effect hiervan op de reistijden in

Overijssel blijkt echter zeer gering te zijn. De reistijden nemen immers niet significant toe door de langere afstand of door een verhoogde congestie.

De inpassing van Overijsselse schoolverlaters in het arbeidsproces is doorgaans redelijk gunstig. Vanuit de plaats van de school gezien leggen Overijsselse schoolverlaters gemiddeld een afstand van 39 kilometer af om een baan te vinden en zijn daarmee relatief mobieler dan de gemiddelde schoolverlater (28 kilometer). Dit heeft natuurlijk ook met de regionale spreiding van het onderwijs te maken, en de grotere afstanden in de provincie. De inpassing in het arbeidsproces verloopt voor de Overijsselse schoolverlaters doorgaans beter dan gemiddeld. Een hoger percentage vindt een baan die past bij hun studie of opleidingsrichting. Ook hebben zij in hogere mate een vast contract vergeleken met het Nederlandse gemiddelde.

Knelpunten in de personeelsvoorziening kunnen slechts in zeer beperkte mate verlicht worden door pendel of verhuizing. Terwijl enige aanpassing langs deze weg zeker mogelijk is, moet evenwel het gros van de aanpassingen via substitutie vanuit andere opleidingen (of beroepen) komen of via een aanpassing in de opleidingskeuzes van leerlingen en studenten.

Verklarende woordenlijst²¹

Arbeidsmarktinstream van schoolverlaters

Het aanbod van nieuwe arbeidskrachten op de arbeidsmarkt, zoals deze is bepaald door de verwachte uitstroom van schoolverlaters uit het initiële dagonderwijs - inclusief de schoolverlaters van de beroepsbegeleidende leerweg (het voormalige leerlingwezen) - , de schoolverlaters van het deeltijdonderwijs, het niet-reguliere voltijdonderwijs en de beroepsgerichte volwasseneneducatie. Voor deze groep nieuwe arbeidskrachten wordt in dit rapport soms ook de alternatieve term 'nieuwkomers op de arbeidsmarkt' gebruikt.

Arbeidsmarktkrapte

Het begrip arbeidsmarktkrapte dat in deze rapportage gehanteerd wordt, is gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal openstaande vacatures en het aantal niet-werkende werkzoekenden in bemiddelingsfase 1 per arbeidsmarktsegment. Wanneer de indicator voor de arbeidsmarktkrapte kleiner is dan één, is er sprake van een aanbodoverschot op het betreffende segment. Wanneer de indicator voor de arbeidsmarktkrapte groter is dan één, is er sprake van een tekort aan niet-werkende werkzoekenden in het betreffende segment. Dit tekort kan twee oorzaken hebben: wanneer het aanbod getalsmatig tekortschiet is er sprake van een kwantitatief probleem. Wanneer het probleem vooral gelegen is in het feit dat het aantal niet-werkende werkzoekenden in fase 1 als percentage van het totaal aantal niet-werkende werkzoekenden laag is, is dit tekort vooral een kwalitatief aansluitingsprobleem.

Baanopeningen

De baanopeningen representeren de totale vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt, zoals deze is bepaald door de werkgelegenheidsgroei (positieve uitbreidingsvraag) en de (netto) vervangingsvraag. Bij het vaststellen van het aantal baanopeningen wordt ermee rekening gehouden dat het aannemen van schoolverlaters door bedrijven en instellingen ('de vraag naar schoolverlaters') op nagenoeg hetzelfde niveau blijft ondanks een eventuele werkgelegenheidskrimp vanwege de extra uitstroom van ouderen. Een werkgelegenheidskrimp voor een opleidingstype of beroepsgroep gaat derhalve nauwelijks ten koste van het aantal baanopeningen in een opleidingstype of beroepsgroep.

Bedrijfssector

Alle voorkomende bedrijven zijn ingedeeld in een aantal clusters. De in deze rapportage gepresenteerde informatie is – met uitzondering van de totale werkgelegenheid – verbijzonderd naar 13 bedrijfssectoren. Deze komen overeen met de

21. De definities van begrippen sluiten zoveel aan bij de definities die in de landelijke rapportage worden gebruikt. Zie voor een verdere toelichting op de gehanteerde definities F. Cörvers et al. (2004), Methodiek arbeidsmarktprognoses en -indicatoren 2003-2008, ROA-W-2004/2, Maastricht.

door het CPB gehanteerde bedrijfssectorindeling (zie Bijlage B). Verder wordt er in *RAMING Digitaal* waar mogelijk onderscheid gemaakt tussen 34 bedrijfssectoren.

Bemiddelingsfase

Het begrip bemiddelingsfase dat in deze rapportage wordt gehanteerd, is gebaseerd op de indeling van werkzoekenden zoals die door het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI) wordt gehanteerd. Een hogere bemiddelingsfase impliceert een grotere afstand tot de arbeidsmarkt:

- Fase 1: De werkzoekende voor wie arbeidsmarktinstrumenten beschikbaar zijn gericht op directe bemiddeling of terugkeer naar de arbeidsmarkt.
- Fase 2: De werkzoekende voor wie arbeidsmarktinstrumenten beschikbaar zijn gericht op een zodanige verbetering van de kans op werk, dat hij/zij binnen een tijdsbestek van maximaal een jaar als werkzoekende bemiddelbaar is op de arbeidsmarkt.
- Fase 3: De werkzoekende voor wie arbeidsmarktinstrumenten beschikbaar zijn gericht op een zodanige verbetering van de kans op werk, dat hij/zij binnen een tijdsbestek van meer dan een jaar als werkzoekende bemiddelbaar is op de arbeidsmarkt.
- Fase 4: De werkzoekende die tengevolge van zware persoonlijke werkbelemmeringen is aangewezen op hulp en zorg die gericht is op een zodanige verbetering van zijn/haar eigen positie dat eerst op termijn arbeidsmarktinstrumenten inzetbaar zijn gericht op de verbetering van zijn/haar kans op werk.

Beroepsgroep, Beroepsklasse, Beroepssegment

Alle voorkomende beroepen zijn ingedeeld in een aantal clusters. In deze rapportage en de bijbehorende *RAMING Digitaal* wordt afwisselend gebruik gemaakt van de indeling in 127 beroepsgroepen, 11 beroepsklassen en 43 beroepssegmenten (zie Bijlage B).

Conjunctuurgevoeligheid

De conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid heeft betrekking op de mate waarin de werkgelegenheid voor arbeidskrachten met een bepaalde opleidingsachtergrond of werkzaam in een bepaalde beroepsgroep gevoelig is voor veranderingen van de economische situatie. Deze indicator geeft daarmee de mate van werkzekerheid aan. De conjunctuurgevoeligheid wordt bepaald door de sectorale werkgelegenheidsfluctuaties in het verleden te relateren aan de mate waarin een opleidingstype of een beroepsgroep momenteel in de verschillende bedrijfssectoren is vertegenwoordigd. Hierbij wordt rekening gehouden met het feit dat niet ieder opleidingstype en elke beroepsgroep even sterk meefluctueren met de werkgelegenheidsschommelingen van de bedrijfssector.

Deeltijdarbeid

Deeltijdarbeid betreft personen die hoogstens 32 uur maar minstens 12 uur per week werkzaam zijn.

Eigen vakrichting

Een indicatie van de mate waarin arbeidskrachten werkzaam zijn in een functie die niet goed aansluit bij de gevolge opleidingsrichting. De mate waarin schoolverlaters buiten de eigen vakrichting werkzaam zijn wordt in dit rapport vastgesteld door de schoolverlaters zelf te laten aangeven in hoeverre voor de door hen uitgeoefende functie de eigen of een verwante opleidingsrichting vereist is.

Flexibel werk

Van flexibel werk is sprake bij uitzendkrachten, oproepkrachten, invalkrachten, contracten zonder een vast aantal arbeidsuren en indien geen vast dienstverband is overeengekomen.

Opleidingscategorie, Opleidingstype

Alle voorkomende opleidingen zijn samengevoegd tot een aantal clusters. In de prognosemethodiek en in de bij dit rapport verschenen *RAMING Digitaal* wordt voornamelijk uitgegaan van 113 opleidingstypen. In het rapport wordt in de meeste gevallen een indeling naar 17 opleidingscategorieën gehanteerd (zie Bijlage B).

Potentiële beroepsbevolking

De potentiële beroepsbevolking omvat de werkenden, de werklozen en de niet-participerenden. Iedereen die tussen de 15 en de 64 jaar oud is en geen voltijdopleiding volgt, wordt tot de potentiële beroepsbevolking gerekend. Als men meer dan 12 uur per week werkt, wordt men tot de werkzame beroepsbevolking gerekend. Werkt men niet of minder dan 12 uur, maar wil men wel minstens 12 uur per week betaalde arbeid verrichten, dan behoort men tot de werkloze beroepsbevolking. Werkt men niet of minder dan 12 uur, en is men niet op zoek naar betaalde arbeid voor minstens 12 uur per week, dan behoort men tot de niet-participerende beroepsbevolking (de zgn. 'stille reserve').

Substitutiemogelijkheden

Deze wordt bepaald met behulp van een spreidingsindex die te interpreteren is als het genormeerde aantal opleidingstypen waaruit werkenden in deze beroepsgroep afkomstig zijn. De spreidingsindex geeft de mate aan waarin werkgevers voor een bepaalde beroepsgroep arbeidskrachten kunnen aantrekken met een uiteenlopende opleidingsachtergrond, zodat ze niet afhankelijk zijn van het arbeidsaanbod van één bepaald opleidingstype.

Toekomstig arbeidsmarktperspectief

Het toekomstig arbeidsmarktperspectief geeft de verhouding tussen aanbod en vraag in de prognoseperiode voor een opleidingstype weer. Als het arbeidsmarktperspectief slecht is, betekent dit dat er in het (de) komende ja(a)r(en) veel meer aanbod van nieuwkomers is dan er baanopeningen zijn. Hierdoor zal de arbeidsmarktpositie gaan verslechteren. Deze verslechtering kan een hogere werkloosheid betekenen, maar door aanpassingsprocessen op de arbeidsmarkt kan dit ook leiden tot het moeten aanvaarden van banen op een lager niveau, een lagere beloning en meer tijdelijke contracten. Omgekeerd zal een goed perspectief tot een grotere kans op werk, maar ook tot een verbeterde positie op andere punten leiden. Het toekomstig arbeids-

marktperspectief per opleidingstype wordt bepaald door middel van de Indicator Toekomstige Arbeidsmarktsituatie (ITA), die is gedefinieerd als de verhouding tussen enerzijds de verwachte instroom van schoolverlaters en het aantal kortdurig werklozen (i.e. korter dan 1 jaar werkloos) en anderzijds de verwachte baanopeningen. Naarmate de waarde van de indicator hoger is, is het perspectief slechter. Een waarde rond de 1 duidt op een evenwichtssituatie. Merk overigens op dat een hogere ITA een slechtere (toekomstige) arbeidsmarktsituatie impliceert, terwijl een hogere arbeidsmarktkrapte een indicatie is voor een betere (huidige) arbeidsmarktpositie van een opleidingstype.

Toekomstige knelpunten in de Personeelsvoorziening

Als de toekomstige vraag naar werkenden met een bepaalde opleidingsachtergrond groter is dan het aanbod, kunnen knelpunten in de personeelsvoorziening verwacht worden. Vergelijkbaar met de Indicator Toekomstige Arbeidsmarktsituatie (ITA, zie hierboven) geeft de Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening (ITKP) deze vraag-aanbod-spanning aan. Het verschil met de ITA is dat bij de ITKP de uitstroom van werkenden als gevolg van een krimpende werkgelegenheid is meegerekend in de vraag, omdat verwacht mag worden dat bij knelpunten in de personeelsvoorziening deze (gedwongen) uitstroom kan worden afgeremd of elders werk zou kunnen vinden. Naarmate de waarde van de indicator lager is, zijn de verwachte knelpunten groter. Een waarde rond de 1 duidt op een evenwichtssituatie.

Toekomstige Knelpunten in de personeelsvoorziening naar Beroep

Om inzicht te verschaffen hoe de aansluitingsproblematiek tussen onderwijs en arbeidsmarkt zijn weerslag heeft op de wervingsproblematiek in de verschillende beroepsgroepen, wordt gebruik gemaakt van de Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening naar Beroepsgroep (ITKB). De ITKB geeft aan in welke mate het voor werkgevers mogelijk is om de gewenste personeelssamenstelling naar opleidingsachtergrond binnen beroepen te realiseren bij de voorspelde vraag-aanbod-verhoudingen voor de verschillende opleidingstypen. De ITKB heeft een waarde tussen 0 en 1. Naarmate de waarde van de indicator lager is, zijn de knelpunten in de personeelsvoorziening voor de betreffende beroepsgroep groter. Werkgevers zullen dan relatief veel moeite hebben nieuw personeel met de door hen gewenste opleidingsachtergrond te vinden. Wanneer de ITKB daarentegen bijna gelijk is aan 1, zullen werkgevers weinig moeite hebben de gewenste personeelssamenstelling binnen het beroep te realiseren. Voor die opleidingen die aandacht schenken aan de in dat beroep relevante kennis en vaardigheden, worden dan geringe knelpunten verwacht.

Uitbreidingsvraag

De uitbreidingsvraag is de vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat door groei van de werkgelegenheid. Als er sprake is van een werkgelegenheidsdaling, is de uitbreidingsvraag negatief.

Uitwijkmogelijkheden

Dit is de mate waarin arbeidskrachten met een bepaalde opleidingsachtergrond terecht kunnen komen in andere beroepsgroepen op een aansluitend of hoger

functieniveau. Deze maatstaf geeft daarmee aan in hoeverre arbeidskrachten afhankelijk zijn van de arbeidsmarktsituatie in een bepaald beroep. De uitwijk-mogelijkheden worden bepaald met behulp van een spreidingsindex. Deze index geeft een indicatie van het aantal beroepsgroepen waarnaar men kan uitwijken.

Vacature

Openstaande vacatures die geregistreerd worden bij het CWI, en vervolgens worden opgehoogd op basis van vacaturecijfers van het CBS. Het begrip vacature is in *RAMING Digitaal* gebaseerd op de door het CBS gehanteerde definitie van een openstaande vacature, zijnde een arbeidsplaats waarvoor personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden.

Vervangingsvraag

Vervangingsvraag is de vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat doordat de arbeidsplaatsen van werkenden die met pensioen gaan, arbeidsongeschikt worden of zich (tijdelijk) terugtrekken van de arbeidsmarkt, opnieuw moeten worden opgevuld. De vervangingsvraag per beroepsgroep kan bovendien ontstaan door de beroepsmobiliteit. Verder kan een onderscheid worden gemaakt tussen de *netto* en de *bruto* vervangingsvraag. De netto vervangingsvraag heeft alleen betrekking op de vervangingsbehoefte voor zover deze opgevuld zou moeten worden door school-verlaters die op de arbeidsmarkt instromen. De bruto vervangingsvraag is de totale uitstroom van werkenden die vervangen moeten worden. De bruto vervangingsvraag omvat dus ook de vervangingsvraag die zou kunnen worden opgevuld door herintreders en baanwisselaars. In het huidige rapport wordt alleen de *netto* vervangingsvraag gebruikt en gepresenteerd.

Werkende

Het aantal werkenden heeft betrekking op iedereen die ouder is dan 15 jaar en jonger is dan 65 jaar en minstens 12 uur per week werkt.

Werkloosheid

Werkloosheid wordt gedefinieerd op basis van de CBS-definitie van de werkloze beroepsbevolking. Tot de werkloze beroepsbevolking worden gerekend de personen die niet of minder dan 12 uur werken en die:

- werk hebben aanvaard waardoor ze ten minste 12 uur per week gaan werken, of;
- verklaren ten minste 12 uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste 12 uur per week te vinden.

Het werkloosheidspercentage wordt normaal gesproken bepaald door het aantal werklozen te relateren aan de beroepsbevolking. In *RAMING Digitaal* is het aantal werklozen echter gedeeld door de *potentiële bevolking* (zie definitie in deze bijlage). Bovendien hanteert het Etil in de regiorapportages een werkloosheidspercentage dat is gebaseerd op het aantal *werkzoekenden* van het CWI (zie definitie in deze bijlage en regiorapportages van het Etil).

Werkzoekende

Het begrip werkzoekende is in deze rapportage gedefinieerd als de het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI) ingeschreven *niet-werkende werkzoekenden*, inclusief de categorie 'geen beroep op dienstverlening'. De werkzoekenden kunnen worden naar *bemiddelingsfase* (zie definitie in deze bijlage).

**Statistische Bijlage
De Overijsselse arbeidsmarkt naar
opleiding en beroep
2003-2008**

ROA-R-2005/1B

S. Dijksman
B. Kriechel

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde
Universiteit Maastricht

Maastricht, februari 2005

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de directeur van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt. In geval van overname van het datamateriaal moet telkens als bron worden vermeld: "Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt" of "ROA". Van publicaties waarin gebruik wordt gemaakt van gegevens uit dit rapport ontvangen wij gaarne een exemplaar.

Hoewel de grootst mogelijke zorg is besteed aan de inhoud van dit rapport, kan het ROA in generlei opzicht verantwoordelijkheid op zich nemen voor eventuele onvolledigheden of onjuistheden.

Inhoud

	Pagina
Voorwoord	i
1 De werkgelegenheidsstructuur in Overijssel	v
Tabel 1.1 Aantal werkenden per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	1
Tabel 1.2 Belangrijkste opleidingsniveaus van de werkenden per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	3
Tabel 1.3 Percentage jongeren (15-29 jaar) per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	5
Tabel 1.4 Percentage ouderen (50-64 jaar) per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	6
Tabel 1.5 Percentage vrouwen per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	7
Tabel 1.6 Percentage flexibel werk per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	8
Tabel 1.7 Percentage deeltijdwerk per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	9
Tabel 1.8 Percentage zelfstandigen per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	10
Tabel 1.9 Aantal werkenden per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	11
Tabel 1.10 Percentage jongeren (15-29 jaar) per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	16
Tabel 1.11 Percentage ouderen (50-64 jaar) per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	17
Tabel 1.12 Percentage vrouwen per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	18
Tabel 1.13 Percentage flexibel werk per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	19
Tabel 1.14 Percentage deeltijdwerk per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	20
Tabel 1.15 Percentage zelfstandigen per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	21
Tabel 1.16 Aantal werkenden per opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	22
Tabel 1.17 Arbeidsmarktpositie potentiële beroepsbevolking naar opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	26
Tabel 1.18 Percentage jongeren (15-29 jaar) per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	29
Tabel 1.19 Percentage ouderen (50-64) per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	30
Tabel 1.20 Percentage vrouwen per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	31
Tabel 1.21 Percentage flexibel werk per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	32
Tabel 1.22 Percentage deeltijdwerk per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	33
Tabel 1.23 Percentage zelfstandigen per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	34

2	Leerlingen en gediplomeerden in Overijssel	35
Tabel 2.1	Aantal leerlingen in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003	37
Tabel 2.2	Percentage leerlingen (BBL) in het MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003	39
Tabel 2.3	Percentage vrouwelijke leerlingen in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003	40
Tabel 2.4	Aantal gediplomeerden in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003	42
Tabel 2.5	Percentage gediplomeerden (BBL) in het MBO per opleidingstype, Overijssel 2002 en 2003	44
Tabel 2.6	Percentage vrouwelijke gediplomeerden in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003	45
3	Actuele discrepanties op de Overijsselse arbeidsmarkt	47
Tabel 3.1	Openstaande vacatures per bedrijfssector, Overijssel, april 2004	49
Tabel 3.2	Openstaande vacatures per beroepssegment, Overijssel, april 2004	50
Tabel 3.3	Niet-werkende werkzoekenden per beroepssegment, Overijssel, april 2004	51
Tabel 3.4	Niet-werkende werkzoekenden per beroepssegment en bemiddelingsfase, Overijssel, april 2004	52
Tabel 3.5	Kenmerken niet-werkende werkzoekenden per beroepssegment, Overijssel, april 2004	53
Tabel 3.6	Discrepanties per bedrijfssector, Overijssel, april 2004	54
Tabel 3.7	Discrepanties per beroepssegment, Overijssel, april 2004	55
4	De Overijsselse arbeidsmarkt tot 2008	57
Tabel 4.1	Verwachte uitbreidingsvraag per bedrijfssector (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008	59
Tabel 4.2	Verwachte uitbreidingsvraag per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008	60
Tabel 4.3	Verwachte vervangingsvraag per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008	63
Tabel 4.4	Verwachte baanopeningen per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008	66
Tabel 4.5	Indicator Toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening per Beroep (ITKB) per beroepsgroep, Overijssel, 2003-2008 (alleen elementaire, lagere en middelbare beroepen)	69
Tabel 4.6	Verwachte uitbreidingsvraag per opleidingstype (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008	71
Tabel 4.7	Verwachte vervangingsvraag per opleidingstype (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008	73
Tabel 4.8	Verwachte baanopeningen per opleidingstype (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008	75
Tabel 4.9	Verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters per opleidings-type (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008 (alleen lagere en middelbare opleidingen)	77

Tabel 4.10	Indicator Toekomstperspectieven op de arbeidsmarkt voor schoolverlaters (ITA) en Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening (ITKP) per opleidingstype, Overijssel, 2003-2008 (alleen lagere en middelbare opleidingen)	78
Tabel 4.11	Conjunctuurgevoeligheid per opleidingstype	79
Tabel 4.12	Uitwijkmogelijkheden naar verschillende beroepsgroepen per opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	82
Tabel 4.13	Substitutiemogelijkheden tussen mensen met uiteenlopende opleidingsachtergronden per beroepsgroep, Overijssel, gemiddelde 2001-2002	85
5	Classificaties	89
	Overzicht van opleidingstypen	91
	Beroepsgroepen, volgorde ROA	95
	Beroepsgroepen, volgens SBC '92	98
	Beknopte Bedrijfsclassificatie SBI '93	105
	Uitgebreide Bedrijfsclassificatie SBI '93	106

Voorwoord

Deze *Statistische Bijlage* bij het rapport *De Overijsselse arbeidsmarkt 2003-2008* geeft een systematisch overzicht van de verwachte arbeidsmarktontwikkelingen en de actuele arbeidsmarktgegevens die ten grondslag liggen aan het hoofdrapport. Op basis van de in het kader van het project *Regionale ArbeidsMarkt Informatiesysteem Overijssel* (RATIO) gegenereerde en verzamelde kwantitatieve informatie wordt een zo volledig mogelijk beeld gegeven, verbijzonderd naar 13 bedrijfssectoren, 127 beroepsgroepen en 113 opleidingstypen. Het doel van RATIO is het ontwikkelen en actualiseren van een informatiesysteem dat een breed overzicht geeft van de huidige arbeidsmarktsituatie en de toekomstige arbeidsmarktontwikkelingen in de provincie Overijssel en de twee onderscheiden RPA-rayons (Regionale Platforms Arbeidsmarkt) IJssel Vecht en Twente. Uit dit overzicht komen de huidige en toekomstige discrepanties naar beroep en opleiding naar voren. Op basis van het informatiesysteem van RATIO kan door de provincie Overijssel en de verschillende arbeidsmarktparticipanten in de provincie beleid geformuleerd en uitgevoerd worden. Bovendien kan de informatie gebruikt worden in het kader van de studie- en beroepskeuzevoorlichting, bijvoorbeeld voor jongeren die hun opleidingskeuze moeten bepalen. Het hoofdrapport *De Overijsselse arbeidsmarkt 2003-2008* geeft het kader aan waarin de tabellen in deze *Statistische Bijlage* moeten worden geplaatst. Voor de gebruikte terminologie wordt verwezen naar de *Verklarende woordenlijst* achter in het hoofdrapport.

Deze *Statistische Bijlage* bestaat uit vijf delen. In de eerste drie delen staat de actuele arbeidsmarktsituatie centraal. In het eerste deel wordt een beeld geschetst van de werkgelegenheidsstructuur in de provincie Overijssel. Er wordt achtereenvolgens informatie gepresenteerd over de persoons- en functiekenmerken van de werkzame beroepsbevolking in Overijssel naar bedrijfssector, beroepsgroep en opleidingstype (dan wel beroepssegment en opleidingssector). Hierbij wordt telkens ook een vergelijking gemaakt met het landelijke beeld. De arbeidsmarktgegevens met betrekking tot de werkzame en niet-werkzame bevolking in het eerste deel zijn afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Het tweede deel bevat gegevens over het aantal leerlingen en gediplomeerden in het voorbereidend en middelbaar beroepsonderwijs (VMBO en MBO). Hiermee wordt een indruk verkregen van het potentiële actuele en toekomstige aanbod van schoolverlaters op de Overijsselse arbeidsmarkt. Van belang is echter op te merken dat een aanzienlijk deel van de schoolverlaters doorstroomt binnen de beroepskolom. De gegevens hebben betrekking op de kalenderjaren 2002 en 2003 en zijn uitgesplitst naar opleidingstype en geslacht. Bovendien zijn de aantallen leerlingen en gediplomeerden van het MBO uitgesplitst naar beroepsbegeleidende leerweg (BBL). De gegevens zijn gebaseerd op de aanlevering door de Overijsselse ROC's en AOC in het kader van de Bekostigingsstellingen van de Centrale Financiën Instellingen (Cfi) voor het Ministerie van OCenW en de Landbouwtellingen¹ van STOAS voor het Ministerie van LNV.

In het derde deel staan de actuele discrepanties tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, alsmede de actuele arbeidsmarktsituatie van de MBO-schoolverlaters centraal. In dit derde deel wordt eerst aandacht geschonken aan de openstaande vacatures naar bedrijfssector en beroepssegment. Hierbij wordt niet alleen het aantal openstaande vacatures weergegeven, maar ook de vacaturegraad en het percentage langdurig openstaande vacatures. Tevens wordt er informatie gepresenteerd over het aantal niet-werkende werkzoekenden en hun achtergrondkenmerken naar geslacht, leeftijd, zoekduur en bemiddelbaarheid. Verder wordt er informatie gegeven over de verhouding tussen vacatures en werkzoekenden (fase 1 en fase 2/3) per bedrijfssector en beroepssegment. In aansluiting hierop worden de aantallen openstaande vacatures en niet-werkende werkzoekenden met elkaar geconfronteerd. Dit maakt het mogelijk

1. Opgemerkt dient te worden dat de gegevens van de gediplomeerden in de landbouwopleidingen van het VMBO en het MBO in het kalenderjaar 2001 alleen betrekking hebben op de gediplomeerden die *niet* in het onderwijs doorstromen.

de kwantitatieve en kwalitatieve discrepanties op de Overijsselse arbeidsmarkt in beeld te brengen. Hiervoor worden twee indicatoren gepresenteerd. De indicator voor de *arbeidsmarktkrapte* naar bedrijfssector, beroepssegment of opleidingssector geeft de verhouding weer tussen het aantal openstaande vacatures en het aantal direct bemiddelbare werkzoekenden (fase 1). Wanneer de indicator voor de arbeidsmarktkrapte groter is dan één, is er sprake van een tekort. Wanneer de indicator daarentegen kleiner is dan één, dan is er sprake van (enige) ruimte op het desbetreffende arbeidsmarktsegment. De *knelpuntindicator* geeft aan in hoeverre een tekort aan direct-inzetbaar aanbod een kwantitatief of een kwalitatief karakter heeft. De indicator geeft de verhouding weer tussen enerzijds het aantal openstaande vacatures dat niet door direct inzetbare werkzoekenden kan worden opgevuld en anderzijds het aantal niet-werkende werkzoekenden met een wat grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Naarmate deze verhouding groter wordt, heeft het tekort een meer kwantitatief karakter. Het aantal niet-werkende werkzoekenden schiet in dit geval eenvoudigweg tekort om aan de openstaande vraag te voldoen. De gegevens over vacatures en niet-werkende werkzoekenden zijn afkomstig van het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI Oost-Nederland). De informatie per opleidingssector kon door omstandigheden niet door het Centrum voor Werk en Inkomen worden samengesteld. Het derde deel eindigt met informatie over de actuele arbeidsmarktpositie van MBO-schoolverlaters op de Overijsselse arbeidsmarkt en is gebaseerd op gegevens uit het Schoolverlaters Informatie Systeem (SIS) van het ROA. Deze informatie geeft niet alleen de werkloosheid weer, maar ook bijvoorbeeld de mate waarin schoolverlaters onder hun niveau of buiten hun vakrichting werken. Daarbij wordt per opleidingssector een vergelijking gemaakt met de landelijke arbeidsmarktpositie van MBO-schoolverlaters.

De in deel vier gepresenteerde tabellen geven een beeld van de te verwachten toekomstige ontwikkelingen op de Overijsselse arbeidsmarkt naar beroepsgroep en opleidingstype. In deel vier wordt een overzicht gegeven van de prognoses voor de middellange termijn (de periode 2003-2008). De prognoses binnen *RATIO* zijn (deels) gebaseerd op de uitkomsten van het landelijke model waarvan de uitkomsten door het ROA zijn gepresenteerd in *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2008* (ROA-R-2002/8). Het Etil heeft de prognoses voor de werkgelegenheidsgroei per bedrijfssector aan het ROA geleverd. Bij het samenstellen van deze prognoses door Etil is mede gebruik gemaakt van de op dit moment meest recente sectorprognoses uit het Centraal Economisch Plan van het Centraal Planbureau.

De gepresenteerde prognoses hebben zowel betrekking op de vraagzijde als op de aanbodzijde van de arbeidsmarkt. Aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt wordt een onderscheid gemaakt tussen de uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag, die tezamen de baanopeningen voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt vormen. De Indicator Toekomstige Arbeidsmarktperspectieven (ITA) geeft de verhouding tussen vraag en aanbod per opleidingstype weer. Daarbij moet worden bedacht dat een aanbodoverschot van mensen met een bepaalde opleidingsachtergrond of beroep niet per se tot werkloosheid van de betrokkenen hoeft te leiden. Een gebrekkige aansluiting tussen vraag en aanbod kan zich ook manifesteren in een hogere kans op werk buiten het eigen vakgebied of beneden het gevolgde opleidingsniveau, een lagere beloning, een grotere kans op een tijdelijk contract, etc. De Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening (ITKP) en de Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening naar Beroep (ITKB) bezien de implicaties van de verhouding tussen vraag en aanbod vanuit het gezichtspunt van de werkgever. Ook hierbij moet bedacht worden dat een aanbodtekort niet per se tot openstaande vacatures hoeft te leiden, maar ook aanpassingsprocessen op gang kan brengen.

De prognoses voor de perspectieven en knelpunten naar beroepsgroep hebben alleen betrekking op de elementaire, lagere en middelbare beroepen, terwijl de prognoses voor de perspectieven en knelpunten naar opleidingstype alleen betrekking hebben op het Basisonderwijs, de VMBO-opleidingen en de opleidingen op MBO-niveau. Bij de hogere beroepen en opleidingen is de instroom op de arbeidsmarkt van afgestudeerden veel moeilijker aan één bepaalde regio of

provincie toe te schrijven. Voor de hogere beroepen en opleidingen worden alleen prognoses voor de uitbreidings- en vervangingsvraag en de daaruit resulterende baanopeningen gepresenteerd.

In deel vijf is ook informatie opgenomen over de structurele positie van opleidingen op de arbeidsmarkt. Het betreft hier de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid en de uitwijkmogelijkheden van de schoolverlaters op de arbeidsmarkt. Deze indicatoren hebben tot doel het perspectief in een breder kader te plaatsen. De prognoses van vraag en aanbod zijn uiteraard aan onzekerheid onderhevig. Bovendien zal een schoolverlater doorgaans een lange tijd op de arbeidsmarkt vertoeven. De structurele kenmerken beogen daarom een indicatie te geven van de risico's die men op een bepaald arbeidsmarktsegment loopt. Zo geeft de conjunctuurgevoeligheid aan in welke mate de werkgelegenheid voor het desbetreffende opleidingstype aan schommelingen onderhevig is, terwijl de uitwijkmogelijkheden aangeven in welke mate de werkenden afhankelijk zijn van de werkgelegenheidsontwikkelingen in één beroepsgroep of juist uit kunnen wijken naar meerdere beroepsgroepen.

In de meeste tabellen wordt ook een kwalitatieve typering gegeven van de gepresenteerde informatie. Dit maakt het mogelijk de informatie voor een bepaalde sector, beroepsgroep of opleiding snel te interpreteren. Bij de actuele arbeidsmarktinformatie wordt tevens een indicatie gegeven van de trend in de afgelopen jaren. Bij de informatie over beroepsgroepen, opleidingstypen en bedrijfssectoren gaat het hierbij om de ontwikkeling in de periode 1998-2002. De informatie over de trendmatige ontwikkeling heeft meestal betrekking op de ontwikkeling van het aandeel van de desbetreffende categorie. Alleen bij de tabellen 1.1, 1.9 en 1.16 gaat het om de ontwikkeling van het aantal werkenden.

Om de robuustheid van de informatie uit de EBB te vergroten, hebben de gepresenteerde gegevens telkens betrekking op het gemiddelde van de jaren 2001 en 2002. Om de herkenbaarheid van individuele respondenten te voorkomen, heeft het CBS de restrictie gesteld dat bij het publiceren van tweejaarlijkse gemiddelden alleen cijfers over categorieën mogen worden gepresenteerd die betrekking hebben op tenminste 2.500 personen, of op een randtotaal van tenminste 15.000 personen. In deel drie heeft het ROA, in het licht van de betrouwbaarheid van de informatie, de aantallen openstaande vacatures en niet-werkende werkzoekenden afgerond op tientallen. Bovendien is er een ondergrens van 10 gehanteerd. In de delen vier en vijf is een ondergrens van 2.000 personen gehanteerd. Wanneer er in een beroepsgroep of opleidingstype minder dan 2.000 mensen werkzaam zijn, worden alleen kwalitatieve typering van de verwachte ontwikkelingen gepresenteerd.

De informatie naar bedrijfssector is gebaseerd op de Standaard Bedrijfsindeling 1993 (SBI'93) van het CBS. De informatie naar beroepsgroep is gebaseerd op de Standaard Beroepsclassificatie 1992 (SBC'92) van het CBS. Hierbij is de 3-digitcode van het CBS gebruikt, waarbij code 471 is uitgesplitst in *Bakkers en slagers* en *Procesoperators*. Bovendien is bij de elementaire beroepen een uitsplitsing gemaakt naar zes beroepsgroepen. Tevens is afgeweken van de door het CBS gehanteerde namen. In plaats daarvan worden kortere beroepsnamen gebruikt. Voor de informatie naar opleidingstype is door het ROA een eigen classificatie ontwikkeld waarin opleidingen geclusterd zijn die in hoge mate hetzelfde beroependomein kennen. Deze classificatie is overigens wel gekoppeld aan de Standaard Onderwijs Indeling (SOI) van het CBS. Achter in deze *Statistische Bijlage* is een overzicht opgenomen van de gehanteerde classificaties. Meer informatie over deze classificaties is opgenomen in de *ROA-classificatiegids 2002*.

1 De werkgelegenheidsstructuur in Overijssel

Tabel 1.1

Aantal werkenden per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Bedrijfssector	Aantal	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Landbouw en visserij	15.500	gemiddeld	dalend
Tuinbouw	-	erg laag	constant
Veehouderij	12.500	hoog	constant
Akkerbouw, bosbouw en visserij	-	gemiddeld	sterk dalend
Voeding	12.500	hoog	constant
Vlees- en visverwerking	5.000	erg hoog	constant
Overige voedingsproducten	6.500	gemiddeld	constant
Drank en tabaksproducten		laag	sterk dalend
Chemie	9.000	gemiddeld	constant
Basischemie	-	erg laag	sterk dalend
Eindproducten chemie	-	laag	sterk dalend
Kunststofverwerking	6.000	erg hoog	constant
Metaal en elektrotechniek	32.500	hoog	constant
Basismetaal		erg laag	sterk dalend
Metaalproducten	9.500	hoog	constant
Machine-industrie	9.500	hoog	dalend
Elektrotechniek	9.000	hoog	constant
Transportmiddelen	4.000	gemiddeld	stijgend
Overige industrie	34.500	erg hoog	constant
Textiel	6.500	erg hoog	constant
Hout- en bouwmaterialen	18.000	hoog	constant
Papier	-	hoog	sterk stijgend
Grafische industrie	7.500	gemiddeld	stijgend
Energie	4.000	gemiddeld	constant
Energie	4.000	gemiddeld	constant
Bouw en onroerend goed	44.000	hoog	stijgend
Bouw	41.000	hoog	stijgend
Exploitatie van onroerend goed	3.000	laag	stijgend
Handel en reparatie	66.000	gemiddeld	constant
Handel en reparatie	66.000	gemiddeld	constant
Transport en communicatie	21.500	laag	stijgend
Scheep- en luchtvaart	-	erg laag	sterk stijgend
Weg- en railvervoer	14.500	gemiddeld	constant
Communicatie	6.500	gemiddeld	stijgend
Bank- en verzekeringswezen	10.500	erg laag	constant
Bankwezen	6.500	laag	constant
Verzekeringswezen	4.500	laag	constant

Tabel 1.1 (vervolg)

Aantal werkenden per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Bedrijfssector	Aantal	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Horeca en zakelijke dienstverlening	62.000	laag	stijgend
Horeca	13.500	gemiddeld	stijgend
Zakelijke dienstverlening	39.000	laag	stijgend
Overige commerciële dienstverlening	9.500	gemiddeld	constant
Kwartaire diensten	78.500	gemiddeld	stijgend
Gezondheidszorg	71.500	gemiddeld	stijgend
Overige kwartaire diensten	7.000	laag	constant
Overheid en onderwijs	65.500	gemiddeld	constant
Onderwijs	34.500	gemiddeld	stijgend
Overheid	31.000	gemiddeld	constant
Totaal	465.500	-	constant

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.2

Belangrijkste opleidingsniveaus van de werkenden per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Bedrijfssector	%
Landbouw en visserij	
Basisonderwijs	8
VMBO	28
HAVO/VWO/MBO	59
HBO	4
WO	0
Voeding	
Basisonderwijs	-
VMBO	34
HAVO/VWO/MBO	44
HBO	-
WO	-
Chemie	
Basisonderwijs	-
VMBO	30
HAVO/VWO/MBO	47
HBO	-
WO	-
Metaal en elektrotechniek	
Basisonderwijs	8
VMBO	25
HAVO/VWO/MBO	52
HBO	11
WO	4
Overige industrie	
Basisonderwijs	22
VMBO	27
HAVO/VWO/MBO	40
HBO	9
WO	2
Energie	
Basisonderwijs	-
VMBO	-
HAVO/VWO/MBO	-
HBO	-
WO	-
Bouw en onroerend goed	
Basisonderwijs	8
VMBO	34
HAVO/VWO/MBO	51
HBO	6
WO	1

Tabel 1.2 (vervolg)

Belangrijkste opleidingsniveaus van de werkenden per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Bedrijfssector	%
Handel en reparatie	
Basisonderwijs	8
VMBO	29
HAVO/VWO/MBO	56
HBO	7
WO	1
Transport en communicatie	
Basisonderwijs	9
VMBO	30
HAVO/VWO/MBO	54
HBO	7
WO	1
Bank- en verzekeringswezen	
Basisonderwijs	-
VMBO	-
HAVO/VWO/MBO	59
HBO	-
WO	-
Horeca en zakelijke dienstverlening	
Basisonderwijs	6
VMBO	22
HAVO/VWO/MBO	44
HBO	18
WO	9
Kwartaire diensten	
Basisonderwijs	4
VMBO	11
HAVO/VWO/MBO	53
HBO	23
WO	10
Overheid en onderwijs	
Basisonderwijs	2
VMBO	8
HAVO/VWO/MBO	36
HBO	42
WO	12
Totaal	
Basisonderwijs	7
VMBO	22
HAVO/VWO/MBO	49
HBO	17
WO	6

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.3

Percentage jongeren (15-29 jaar) per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Bedrijfssector	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Landbouw en visserij	20	gemiddeld	gemiddeld	constant
Voeding	30	gemiddeld	hoog	constant
Chemie	-	laag	laag	-
Metaal en elektrotechniek	22	gemiddeld	gemiddeld	sterk dalend
Overige industrie	20	laag	erg hoog	dalend
Energie	-	erg laag	hoog	-
Bouw en onroerend goed	30	gemiddeld	hoog	dalend
Handel en reparatie	35	erg hoog	gemiddeld	constant
Transport en communicatie	31	hoog	gemiddeld	stijgend
Bank- en verzekeringswezen	25	gemiddeld	erg laag	dalend
Horeca en zakelijke dienstverlening	34	hoog	laag	dalend
Kwartaire diensten	23	gemiddeld	gemiddeld	dalend
Overheid en onderwijs	18	laag	gemiddeld	constant
Totaal	26	-	-	dalend

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.4

Percentage ouderen (50-64 jaar) per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Bedrijfssector	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Landbouw en visserij	28	hoog	hoog	constant
Voeding	-	erg laag	gemiddeld	-
Chemie	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Metaal en elektrotechniek	19	gemiddeld	hoog	stijgend
Overige industrie	22	hoog	hoog	constant
Energie	-	erg hoog	erg hoog	-
Bouw en onroerend goed	17	gemiddeld	gemiddeld	-
Handel en reparatie	17	laag	gemiddeld	stijgend
Transport en communicatie	18	gemiddeld	laag	sterk stijgend
Bank- en verzekeringswezen	-	gemiddeld	laag	-
Horeca en zakelijke dienstverlening	16	laag	laag	stijgend
Kwartaire diensten	19	gemiddeld	gemiddeld	sterk stijgend
Overheid en onderwijs	27	hoog	gemiddeld	constant
Totaal	20	-	-	stijgend

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.5

Percentage vrouwen per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Bedrijfssector	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Landbouw en visserij	26	gemiddeld	hoog	constant
Voeding	23	gemiddeld	gemiddeld	dalend
Chemie	-	laag	laag	-
Metaal en elektrotechniek	12	laag	hoog	constant
Overige industrie	26	gemiddeld	erg hoog	-
Energie	-	laag	hoog	-
Bouw en onroerend goed	9	erg laag	gemiddeld	constant
Handel en reparatie	41	gemiddeld	gemiddeld	constant
Transport en communicatie	27	gemiddeld	gemiddeld	stijgend
Bank- en verzekeringswezen	49	hoog	erg laag	constant
Horeca en zakelijke dienstverlening	42	hoog	laag	constant
Kwartaire diensten	74	erg hoog	gemiddeld	constant
Overheid en onderwijs	44	hoog	gemiddeld	constant
Totaal	39	-	-	constant

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.6

Percentage flexibel werk per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Bedrijfssector	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Landbouw en visserij	-	laag	erg laag	-
Voeding	-	hoog	erg hoog	-
Chemie	-	gemiddeld	hoog	-
Metaal en elektrotechniek	5	gemiddeld	gemiddeld	constant
Overige industrie	8	gemiddeld	hoog	-
Energie	-	laag	laag	-
Bouw en onroerend goed	3	erg laag	gemiddeld	sterk dalend
Handel en reparatie	9	gemiddeld	gemiddeld	sterk dalend
Transport en communicatie	11	hoog	gemiddeld	constant
Bank- en verzekeringswezen	-	gemiddeld	laag	-
Horeca en zakelijke dienstverlening	12	hoog	gemiddeld	dalend
Kwartaire diensten	8	gemiddeld	gemiddeld	dalend
Overheid en onderwijs	5	laag	hoog	sterk dalend
Totaal	8	-	-	dalend

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.7

Percentage deeltijdwerk per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Bedrijfssector	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Landbouw en visserij	23	gemiddeld	hoog	constant
Voeding	-	laag	gemiddeld	-
Chemie	-	erg laag	laag	-
Metaal en elektrotechniek	9	laag	gemiddeld	constant
Overige industrie	19	gemiddeld	hoog	stijgend
Energie	-	gemiddeld	erg hoog	-
Bouw en onroerend goed	9	laag	hoog	constant
Handel en reparatie	34	hoog	gemiddeld	stijgend
Transport en communicatie	28	gemiddeld	gemiddeld	sterk stijgend
Bank- en verzekeringswezen	32	gemiddeld	erg laag	sterk stijgend
Horeca en zakelijke dienstverlening	36	hoog	laag	stijgend
Kwartaire diensten	64	erg hoog	gemiddeld	constant
Overheid en onderwijs	35	hoog	gemiddeld	stijgend
Totaal	32	-	-	stijgend

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.8

Percentage zelfstandigen per bedrijfssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Bedrijfssector	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Landbouw en visserij	71	erg hoog	hoog	constant
Voeding	-	gemiddeld	erg hoog	-
Chemie	-	erg laag	erg laag	-
Metaal en elektrotechniek	3	laag	gemiddeld	stijgend
Overige industrie	4	gemiddeld	hoog	-
Energie	-	-	-	-
Bouw en onroerend goed	13	gemiddeld	gemiddeld	constant
Handel en reparatie	16	hoog	hoog	constant
Transport en communicatie	3	laag	laag	sterk dalend
Bank- en verzekeringswezen	-	gemiddeld	laag	-
Horeca en zakelijke dienstverlening	16	hoog	laag	-
Kwartaire diensten	7	gemiddeld	gemiddeld	constant
Overheid en onderwijs	2	laag	gemiddeld	constant
Totaal	11	-	-	constant

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.9

Aantal werkenden per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Beroepssegment	Aantal	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Elementaire beroepen	35.000	hoog	
Kantoorhulpen, inpakkers en colporteurs	5.000	hoog	constant
Agrarische hulparbeiders	-	erg laag	-
Productiemedewerkers	7.000	hoog	dalend
Laders en lossers	8.500	gemiddeld	stijgend
Vakkenvullers	-	laag	-
Interieurverzorgers	12.000	gemiddeld	stijgend
Lagere niet-specialistische beroepen	-	hoog	
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	-	hoog	-
Lagere docenten sportvakken	-	laag	
Zweminstructeurs	-	laag	-
Lagere agrarische beroepen	7.000	gemiddeld	
Agrarische arbeiders	6.500	gemiddeld	dalend
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-	laag	-
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	laag	
Laboratorium-assistenten	-	laag	-
Lagere technische beroepen	44.500	erg hoog	
Conciërges	-	gemiddeld	dalend
Bouwwerkers	18.000	erg hoog	stijgend
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	-	hoog	constant
Metaalarbeiders	6.000	hoog	dalend
Assembleurs	-	hoog	dalend
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	-	erg hoog	constant
Grafisch productiepersoneel	-	hoog	dalend
Mechanisch operators	7.500	erg hoog	constant
Confectie-arbeiders	3.000	erg hoog	constant
Lagere transportberoepen	15.000	gemiddeld	
Chauffeurs	15.000	gemiddeld	constant
Lagere (para)medische beroepen	-	gemiddeld	
Verpleeghulpen en leerling-verpleegkundigen	-	laag	stijgend
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	34.500	gemiddeld	
Receptionisten en administratieve employés	14.500	gemiddeld	stijgend
Verzekeringsagenten	-	gemiddeld	constant
Verkopers	18.500	gemiddeld	stijgend
Lagere beveiligingsberoepen	4.000	hoog	
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	4.000	hoog	sterk stijgend

Tabel 1.9 (vervolg)

Aantal werkenden per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Beroepssegment	Aantal	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Lagere verzorgende beroepen	12.500	gemiddeld	
Hulpkrachten horeca en verzorging	11.500	gemiddeld	stijgend
Café- en snackbarhouders	-	hoog	-
Middelbare docenten transport- en sportvakken	-	gemiddeld	
Rij-instructeurs	-	gemiddeld	stijgend
Sportinstructeurs	-	gemiddeld	dalend
Middelbare agrarische beroepen	11.500	erg hoog	
Agrarische vakkrachten	-	gemiddeld	constant
Agrarische bedrijfschoufden	11.000	erg hoog	dalend
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	erg laag	
Laboranten	-	erg laag	
Middelbare technische beroepen	58.000	erg hoog	
Hoofden technische dienst	-	gemiddeld	dalend
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	16.000	hoog	constant
Bankwerkers en lassers	3.000	hoog	constant
Monteurs	5.500	hoog	dalend
Elektronicamonteurs	16.000	hoog	constant
Elektromonteurs	-	gemiddeld	-
Grafische vakkrachten	7.500	hoog	stijgend
Schoen- en kleermakers	3.000	hoog	dalend
Brandweerlieden	-	hoog	-
Procesoperators	-	gemiddeld	dalend
Bakkers en slagers	3.500	gemiddeld	dalend
Middelbare transportberoepen e.d.	-	erg laag	
Schippers en conducteurs	-	laag	dalend
Administratieve transportemployés	-	laag	stijgend
Stewards	-	erg laag	-
Middelbare (para)medische beroepen	20.000	hoog	
Verplegenden en doktersassistenten	7.500	gemiddeld	stijgend
Apothekersassistenten en medisch laboranten	3.000	gemiddeld	stijgend
Medisch secretaresses	-	gemiddeld	constant
Ziekenverzorgenden	8.000	erg hoog	sterk stijgend
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	63.500	gemiddeld	
Productieplanners	4.000	gemiddeld	stijgend
Programmeurs	4.500	laag	stijgend
Boekhouders en secretaresses	26.000	gemiddeld	stijgend
Commercieel employés	17.500	gemiddeld	constant
Winkeliers	10.000	hoog	constant
Technisch-commercieel employés	-	hoog	constant

Tabel 1.9 (vervolg)

Aantal werkenden per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Beroepssegment	Aantal	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Middelbare juridische, bestuurlijke beveiligingsberoepen	5.500	gemiddeld	
Juridisch en fiscaal medewerkers	-	gemiddeld	dalend
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	3.000	gemiddeld	constant
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	2.500	hoog	
Bibliotheekassistenten	-	hoog	-
Grafisch ontwerpers	-	gemiddeld	-
Middelbare beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij	5.500	hoog	
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	5.500	gemiddeld	stijgend
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	16.500	gemiddeld	
Verzorgend personeel	14.500	hoog	constant
Bedrijfshoofden horeca	-	laag	dalend
Hogere pedagogische beroepen	22.000	erg hoog	
Docenten 2e graads zonder specialisatie	-	erg hoog	constant
Onderwijskundig medewerkers	-	gemiddeld	-
Leraar basisonderwijs	13.000	hoog	stijgend
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	-	gemiddeld	constant
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	-	hoog	dalend
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	-	erg hoog	-
Docenten talen en expressie	2.500	gemiddeld	stijgend
Docenten sociale vakken (2e graads)	-	hoog	stijgend
Hogere landbouwkundige beroepen	-	hoog	
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	-	gemiddeld	constant
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	gemiddeld	
Technisch analisten	-	gemiddeld	-
Hogere technische beroepen	9.000	hoog	
Architecten en bouwkundig projectleiders	3.000	gemiddeld	constant
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	hoog	-
Bedrijfshoofden metaalbewerking	-	erg hoog	-
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	-	gemiddeld	stijgend
Technisch systeemanalisten	-	laag	-
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	gemiddeld	-
Procestechnologen	-	erg hoog	-
Hogere transportberoepen	-	erg laag	
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevend transport	-	erg laag	dalend
Hogere (para)medische beroepen	9.500	hoog	
Therapeuten en verpleegkundigen	8.500	hoog	stijgend
Medisch analisten	-	gemiddeld	-

Tabel 1.9 (vervolg)

Aantal werkenden per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Beroepssegment	Aantal	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Hogere administratieve, commerciële beroepen	26.500	laag	
Bedrijfshoofden	2.500	laag	stijgend
Organisatie-adviseurs	-	erg laag	constant
Systeemanalisten	5.500	laag	stijgend
Assistent accountants	4.500	laag	sterk dalend
Commercieel medewerkers	12.000	gemiddeld	constant
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	-	laag	-
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	-	gemiddeld	
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	-	laag	dalend
Politie-inspecteurs en officieren	-	gemiddeld	dalend
Hogere taalkundige, culturele beroepen	3.000	laag	
Tolken, vertalers en schrijvers	-	gemiddeld	-
Bibliothecarissen	-	gemiddeld	-
Kunstenaars	-	laag	constant
Hogere beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij e.d.	8.500	gemiddeld	
Geestelijk verzorgers	-	erg hoog	-
Medewerkers sociaal-cultureel werk en personeel en arbeid	6.500	gemiddeld	stijgend
Journalisten	-	erg laag	-
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	-	laag	stijgend
Hogere verzorgende beroepen	-	laag	
Afdelingshoofden zorginstelling	-	laag	dalend
Managers (HBO werk- en denkniveau)	3.000	gemiddeld	
Leidinggevend	3.000	laag	constant
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	4.500	gemiddeld	
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	gemiddeld	dalend
Onderwijskundigen en pedagogen	-	gemiddeld	-
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	-	laag	constant
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	erg hoog	-
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	-	erg laag	-
Docenten letteren (1e graads)	-	gemiddeld	dalend
Docenten sociale vakken (1e graads)	-	laag	constant
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	-	laag	
Landbouwkundigen	-	laag	-
Wetensch. wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	gemiddeld	
Natuurwetenschappers	-	gemiddeld	-
Wetenschappelijke technische beroepen	2.500	laag	
Werktuigbouwkundigen	-	gemiddeld	stijgend
Weg- en waterbouwkundigen	-	erg laag	dalend

Tabel 1.9 (vervolg)
Aantal werkenden per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Beroepssegment	Aantal	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Wetenschappelijke technische beroepen (vervolg)	2.500	laag	
Elektrotechnici	-	erg laag	stijgend
Materiaalkundigen	-	gemiddeld	sterk dalend
Wetenschappelijke (para)medische beroepen	4.000	gemiddeld	
Artsen	3.500	gemiddeld	stijgend
Apothekers	-	laag	constant
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen	4.500	laag	
Economen	-	erg laag	constant
Organisatieskundigen	-	erg laag	-
Informatici	-	laag	-
Accountants	-	gemiddeld	constant
Wetenschappelijke juridische, bestuurlijke beroepen	3.000	laag	
Juristen	3.000	laag	constant
Wetenschappelijke beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij		- erg laag	
Geestelijken	-	gemiddeld	-
Hoofden sociaal-cultureel werk en personeel en arbeid	-	gemiddeld	dalend
Taalkundigen	-	erg laag	-
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	-	erg laag	dalend
Managers (wetenschappelijk werk- en denkniveau)	6.000	gemiddeld	
Managers	6.000	gemiddeld	stijgend
Totaal	465.500	-	constant

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.10

Percentage jongeren (15-29 jaar) per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Beroepssegment	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Elementaire beroepen	34	hoog	gemiddeld	dalend
Lagere niet-specialistische beroepen	-	hoog	gemiddeld	-
Lagere docenten sportvakken	-	erg hoog	hoog	-
Lagere agrarische beroepen	35	hoog	gemiddeld	constant
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Lagere technische beroepen	25	gemiddeld	hoog	sterk dalend
Lagere transportberoepen	23	gemiddeld	gemiddeld	-
Lagere (para)medische beroepen	-	erg hoog	laag	-
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	40	erg hoog	gemiddeld	constant
Lagere beveiligingsberoepen	-	hoog	gemiddeld	-
Lagere verzorgende beroepen	39	hoog	gemiddeld	constant
Middelbare docenten transport-, sportvakken	-	laag	erg laag	-
Middelbare agrarische beroepen	-	laag	hoog	-
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	erg hoog	laag	-
Middelbare technische beroepen	25	gemiddeld	hoog	constant
Middelbare transportberoepen e.d.	-	gemiddeld	laag	-
Middelbare (para)medische beroepen	29	hoog	hoog	-
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	26	gemiddeld	gemiddeld	dalend
Middelbare juridische, bestuurlijke beveiligingsberoepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Middelbare beroepen mbt. gedrag en maatschappij	-	hoog	hoog	-
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	35	hoog	gemiddeld	dalend
Hogere pedagogische beroepen	17	laag	hoog	-
Hogere landbouwkundige beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Hogere technische beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Hogere transportberoepen	-	laag	laag	-
Hogere (para)medische beroepen	-	gemiddeld	hoog	-
Hogere administratieve, commerciële beroepen	18	gemiddeld	laag	sterk dalend
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	-	laag	laag	-
Hogere taalkundige, culturele beroepen	-	erg laag	laag	-
Hogere beroepen mbt. gedrag en maatschappij e.d.	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Hogere verzorgende beroepen	-	-	-	-
Managers (HBO werk- en denkniveau)	-	laag	erg hoog	-
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	-	gemiddeld	erg hoog	-
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Wetensch. wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Wetenschappelijke technische beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Wetenschappelijke (para)medische beroepen	-	gemiddeld	erg hoog	-
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen	-	laag	laag	-
Wetenschappelijke juridische, bestuurlijke beroepen	-	hoog	hoog	-
Wetenschappelijke beroepen mbt. gedrag en maatschappij	-	laag	laag	-
Managers (wetenschappelijk werk- en denkniveau)	-	laag	erg hoog	-
Totaal	26	-	-	dalend

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.11

Percentage ouderen (50-64 jaar) per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Beroepssegment	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Elementaire beroepen	18	gemiddeld	gemiddeld	stijgend
Lagere niet-specialistische beroepen	-	gemiddeld	erg hoog	-
Lagere docenten sportvakken	-	erg hoog	erg hoog	-
Lagere agrarische beroepen	-	gemiddeld	hoog	-
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	erg hoog	gemiddeld	-
Lagere technische beroepen	18	gemiddeld	hoog	constant
Lagere transportberoepen	26	hoog	gemiddeld	sterk stijgend
Lagere (para)medische beroepen	-	erg laag	laag	-
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	15	laag	gemiddeld	-
Lagere beveiligingsberoepen	-	laag	gemiddeld	-
Lagere verzorgende beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Middelbare docenten transport-, sportvakken	-	laag	laag	-
Middelbare agrarische beroepen	37	hoog	erg hoog	constant
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Middelbare technische beroepen	21	gemiddeld	hoog	-
Middelbare transportberoepen e.d.	-	hoog	laag	-
Middelbare (para)medische beroepen	11	laag	gemiddeld	stijgend
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	18	gemiddeld	gemiddeld	stijgend
Middelbare juridische, bestuurlijke beveiligingsberoepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	-	gemiddeld	hoog	-
Middelbare beroepen mbt. gedrag en maatschappij	-	laag	hoog	-
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	16	laag	gemiddeld	-
Hogere pedagogische beroepen	26	hoog	hoog	constant
Hogere landbouwkundige beroepen	-	hoog	erg hoog	-
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	laag	gemiddeld	-
Hogere technische beroepen	-	hoog	hoog	-
Hogere transportberoepen	-	gemiddeld	laag	-
Hogere (para)medische beroepen	-	gemiddeld	hoog	-
Hogere administratieve, commerciële beroepen	21	gemiddeld	gemiddeld	constant
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	-	hoog	gemiddeld	-
Hogere taalkundige, culturele beroepen	-	erg hoog	hoog	-
Hogere beroepen mbt. gedrag en maatschappij e.d.	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Hogere verzorgende beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Managers (HBO werk- en denkniveau)	-	hoog	laag	-
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	-	erg hoog	gemiddeld	-
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Wetensch. wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Wetenschappelijke technische beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Wetenschappelijke (para)medische beroepen	-	gemiddeld	laag	-
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen	-	laag	laag	-
Wetenschappelijke juridische, bestuurlijke beroepen	-	laag	laag	-
Wetenschappelijke beroepen mbt. gedrag en maatschappij	-	gemiddeld	erg laag	-
Managers (wetenschappelijk werk- en denkniveau)	-	hoog	laag	-
Totaal	20	-	-	stijgend

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.12

Percentage vrouwen per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Beroepssegment	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Elementaire beroepen	45	gemiddeld	hoog	constant
Lagere niet-specialistische beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Lagere docenten sportvakken	-	erg hoog	gemiddeld	-
Lagere agrarische beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Lagere technische beroepen	10	laag	erg hoog	dalend
Lagere transportberoepen	-	laag	gemiddeld	-
Lagere (para)medische beroepen	-	erg hoog	gemiddeld	-
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	75	hoog	gemiddeld	constant
Lagere beveiligingsberoepen	-	laag	gemiddeld	-
Lagere verzorgende beroepen	73	hoog	gemiddeld	constant
Middelbare docenten transport-, sportvakken	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Middelbare agrarische beroepen	29	gemiddeld	erg hoog	sterk stijgend
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	hoog	gemiddeld	-
Middelbare technische beroepen	5	erg laag	hoog	constant
Middelbare transportberoepen e.d.	-	laag	erg laag	-
Middelbare (para)medische beroepen	88	erg hoog	hoog	constant
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	47	gemiddeld	gemiddeld	constant
Middelbare juridische, bestuurlijke beveiligingsberoepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	-	hoog	erg hoog	-
Middelbare beroepen mbt. gedrag en maatschappij	-	hoog	hoog	constant
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	75	hoog	hoog	constant
Hogere pedagogische beroepen	62	hoog	hoog	stijgend
Hogere landbouwkundige beroepen	-	laag	gemiddeld	-
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	gemiddeld	hoog	-
Hogere technische beroepen	-	laag	hoog	-
Hogere transportberoepen	-	gemiddeld	erg hoog	-
Hogere (para)medische beroepen	75	hoog	hoog	constant
Hogere administratieve, commerciële beroepen	27	gemiddeld	laag	constant
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	-	gemiddeld	laag	-
Hogere taalkundige, culturele beroepen	-	gemiddeld	laag	-
Hogere beroepen mbt. gedrag en maatschappij e.d.	57	hoog	gemiddeld	constant
Hogere verzorgende beroepen	-	erg hoog	gemiddeld	-
Managers (HBO werk- en denkniveau)	-	laag	laag	-
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	-	gemiddeld	laag	-
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Wetensch. wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Wetenschappelijke technische beroepen	-	laag	laag	-
Wetenschappelijke (para)medische beroepen	-	gemiddeld	laag	-
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen	-	laag	laag	-
Wetenschappelijke juridische, bestuurlijke beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Wetenschappelijke beroepen mbt. gedrag en maatschappij	-	gemiddeld	laag	-
Managers (wetenschappelijk werk- en denkniveau)	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Totaal	39	-	-	constant

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.13

Percentage flexibel werk per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Beroepssegment	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Elementaire beroepen	21	erg hoog	hoog	dalend
Lagere niet-specialistische beroepen	-	erg hoog	gemiddeld	-
Lagere docenten sportvakken	-	erg laag	erg laag	-
Lagere agrarische beroepen	-	hoog	gemiddeld	-
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Lagere technische beroepen	8	gemiddeld	erg hoog	dalend
Lagere transportberoepen	-	hoog	gemiddeld	-
Lagere (para)medische beroepen	-	hoog	hoog	-
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	15	hoog	hoog	constant
Lagere beveiligingsberoepen	-	laag	laag	-
Lagere verzorgende beroepen	-	erg hoog	gemiddeld	-
Middelbare docenten transport-, sportvakken	-	hoog	hoog	-
Middelbare agrarische beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	erg hoog	gemiddeld	-
Middelbare technische beroepen	4	gemiddeld	hoog	constant
Middelbare transportberoepen e.d.	-	hoog	laag	-
Middelbare (para)medische beroepen	5	gemiddeld	gemiddeld	sterk dalend
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	6	gemiddeld	gemiddeld	dalend
Middelbare juridische, bestuurlijke beveiligingsberoepen	-	laag	laag	-
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	-	hoog	hoog	-
Middelbare beroepen mbt. gedrag en maatschappij	-	hoog	hoog	-
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Hogere pedagogische beroepen	7	gemiddeld	erg hoog	sterk dalend
Hogere landbouwkundige beroepen	-	gemiddeld	erg hoog	-
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	-	-	-
Hogere technische beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Hogere transportberoepen	-	erg laag	erg laag	-
Hogere (para)medische beroepen	-	gemiddeld	erg hoog	-
Hogere administratieve, commerciële beroepen	2	laag	laag	sterk dalend
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	-	-	-	-
Hogere taalkundige, culturele beroepen	-	gemiddeld	laag	-
Hogere beroepen mbt. gedrag en maatschappij e.d.	-	gemiddeld	hoog	-
Hogere verzorgende beroepen	-	-	-	-
Managers (HBO werk- en denkniveau)	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	-	-	-	-
Wetensch. wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	-	-	-
Wetenschappelijke technische beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Wetenschappelijke (para)medische beroepen	-	laag	gemiddeld	-
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen	-	laag	gemiddeld	-
Wetenschappelijke juridische, bestuurlijke beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Wetenschappelijke beroepen mbt. gedrag en maatschappij	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Managers (wetenschappelijk werk- en denkniveau)	-	laag	laag	-
Totaal	8	-	-	dalend

Bron: CBS/ROA

Van flexibel werk is sprake bij uitzendkrachten, oproepkrachten, invalkrachten, contracten zonder een vast aantal arbeidsuren en indien geen vast dienstverband is overeengekomen.

Tabel 1.14

Percentage deeltijdwerk per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Beroepssegment	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Elementaire beroepen	47	gemiddeld	hoog	stijgend
Lagere niet-specialistische beroepen	-	erg hoog	erg hoog	-
Lagere docenten sportvakken	-	erg hoog	gemiddeld	-
Lagere agrarische beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	-	-	-
Lagere technische beroepen	12	laag	hoog	constant
Lagere transportberoepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Lagere (para)medische beroepen	-	erg hoog	gemiddeld	-
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	64	hoog	gemiddeld	stijgend
Lagere beveiligingsberoepen	-	erg laag	laag	-
Lagere verzorgende beroepen	72	hoog	gemiddeld	constant
Middelbare docenten transport-, sportvakken	-	gemiddeld	laag	-
Middelbare agrarische beroepen	-	gemiddeld	erg hoog	-
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	hoog	erg hoog	-
Middelbare technische beroepen	7	erg laag	hoog	constant
Middelbare transportberoepen e.d.	-	laag	laag	-
Middelbare (para)medische beroepen	70	hoog	hoog	stijgend
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	28	gemiddeld	gemiddeld	stijgend
Middelbare juridische, bestuurlijke beveiligingsberoepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	-	gemiddeld	erg hoog	-
Middelbare beroepen mbt. gedrag en maatschappij	59	hoog	hoog	stijgend
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	66	hoog	hoog	constant
Hogere pedagogische beroepen	52	hoog	hoog	sterk stijgend
Hogere landbouwkundige beroepen	-	laag	hoog	-
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Hogere technische beroepen	-	erg laag	gemiddeld	-
Hogere transportberoepen	-	laag	gemiddeld	-
Hogere (para)medische beroepen	53	hoog	gemiddeld	constant
Hogere administratieve, commerciële beroepen	16	gemiddeld	laag	sterk stijgend
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	-	laag	erg laag	-
Hogere taalkundige, culturele beroepen	-	gemiddeld	laag	-
Hogere beroepen mbt. gedrag en maatschappij e.d.	46	gemiddeld	gemiddeld	constant
Hogere verzorgende beroepen	-	erg hoog	gemiddeld	-
Managers (HBO werk- en denkniveau)	-	laag	gemiddeld	-
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	-	gemiddeld	laag	-
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	-	hoog	hoog	-
Wetensch. wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Wetenschappelijke technische beroepen	-	laag	gemiddeld	-
Wetenschappelijke (para)medische beroepen	-	gemiddeld	erg laag	-
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen	-	laag	laag	-
Wetenschappelijke juridische, bestuurlijke beroepen	-	gemiddeld	erg laag	-
Wetenschappelijke beroepen mbt. gedrag en maatschappij	-	gemiddeld	laag	-
Managers (wetenschappelijk werk- en denkniveau)	-	laag	laag	-
Totaal	32	-	-	stijgend

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.15

Percentage zelfstandigen per beroepssegment, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Beroepssegment	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Elementaire beroepen	4	laag	hoog	sterk stijgend
Lagere niet-specialistische beroepen	-	hoog	erg hoog	-
Lagere docenten sportvakken	-	-	-	-
Lagere agrarische beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Lagere technische beroepen	7	gemiddeld	gemiddeld	-
Lagere transportberoepen	-	laag	laag	-
Lagere (para)medische beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	3	laag	gemiddeld	-
Lagere beveiligingsberoepen	-	-	-	-
Lagere verzorgende beroepen	-	gemiddeld	hoog	-
Middelbare docenten transport-, sportvakken	-	erg hoog	gemiddeld	-
Middelbare agrarische beroepen	92	erg hoog	erg hoog	constant
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	-	-	-
Middelbare technische beroepen	9	gemiddeld	gemiddeld	-
Middelbare transportberoepen e.d.	-	hoog	gemiddeld	-
Middelbare (para)medische beroepen	1	laag	laag	sterk dalend
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	9	gemiddeld	gemiddeld	dalend
Middelbare juridische, bestuurlijke beveiligingsberoepen	-	erg laag	laag	-
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	-	hoog	hoog	-
Middelbare beroepen mbt. gedrag en maatschappij	-	erg laag	laag	-
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	13	gemiddeld	gemiddeld	-
Hogere pedagogische beroepen	3	laag	hoog	sterk stijgend
Hogere landbouwkundige beroepen	-	erg laag	erg laag	-
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	-	-	-
Hogere technische beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Hogere transportberoepen	-	gemiddeld	hoog	-
Hogere (para)medische beroepen	-	hoog	hoog	-
Hogere administratieve, commerciële beroepen	26	hoog	gemiddeld	stijgend
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	-	laag	laag	-
Hogere taalkundige, culturele beroepen	-	hoog	laag	-
Hogere beroepen mbt. gedrag en maatschappij e.d.	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Hogere verzorgende beroepen	-	-	-	-
Managers (HBO werk- en denkniveau)	-	hoog	hoog	-
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	-	laag	erg laag	-
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	-	erg hoog	erg hoog	-
Wetensch. wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	-	-	-
Wetenschappelijke technische beroepen	-	gemiddeld	laag	-
Wetenschappelijke (para)medische beroepen	-	erg hoog	gemiddeld	-
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Wetenschappelijke juridische, bestuurlijke beroepen	-	gemiddeld	erg laag	-
Wetenschappelijke beroepen mbt. gedrag en maatschappij	-	gemiddeld	gemiddeld	-
Managers (wetenschappelijk werk- en denkniveau)	-	gemiddeld	erg hoog	-
Totaal	11	-	-	constant

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.16

Aantal werkenden per opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Aantal	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Basisonderwijs	34.000	gemiddeld	constant
Basisonderwijs	34.000	gemiddeld	constant
VMBO Theorie	27.500	gemiddeld	stijgend
VMBO theorie	27.500	gemiddeld	stijgend
VMBO Landbouw en natuurlijke omgeving	4.500	hoog	constant
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	4.500	hoog	constant
VMBO Techniek	39.000	erg hoog	constant
VMBO bouwtechniek	12.500	erg hoog	stijgend
VMBO installatietechniek	-	gemiddeld	dalend
VMBO mechanische techniek	10.000	hoog	stijgend
VMBO fijnmechanische techniek	-	erg laag	-
VMBO voertuigtechniek	2.500	gemiddeld	dalend
VMBO elektrotechniek	6.000	erg hoog	sterk stijgend
VMBO grafische techniek	-	laag	-
VMBO brood en banket	-	laag	-
VMBO transport en logistiek	-	laag	-
VMBO Economie	12.500	hoog	stijgend
VMBO administratie, handel en mode	9.000	hoog	constant
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	3.500	hoog	sterk stijgend
VMBO Zorg en welzijn	13.500	gemiddeld	constant
VMBO (uiterlijke) verzorging	13.500	gemiddeld	constant
VMBO Beveiliging	-	erg hoog	-
VMBO beveiliging	-	erg hoog	-
HAVO/VWO	21.000	gemiddeld	stijgend
HAVO/VWO			
MBO Landbouw en natuurlijke omgeving	12.500	erg hoog	dalend
MBO voeding, natuur en milieu	21.000	gemiddeld	stijgend
MBO groene ruimte	9.000	erg hoog	dalend
MBO Techniek	65.500	hoog	constant
MBO laboratorium	-	gemiddeld	-
MBO bouw	14.500	erg hoog	constant
MBO grond-, weg- en waterbouw	2.500	erg hoog	sterk stijgend
MBO installatietechniek	-	hoog	dalend
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	11.000	hoog	constant
MBO fijnmechanische techniek	-	erg laag	constant
MBO motorvoertuigtechniek en tweewielers	5.000	hoog	dalend
MBO vliegtuigtechniek	-	gemiddeld	-
MBO operationele techniek	-	gemiddeld	constant

Tabel 1.16 (vervolg)

Aantal werkenden per opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Aantal	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
MBO Techniek (vervolg)			
MBO elektrotechniek	13.500	hoog	constant
MBO grafische techniek	3.000	gemiddeld	dalend
MBO procestechniek	-	gemiddeld	constant
MBO brood en banket	-	hoog	stijgend
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	2.500	erg hoog	stijgend
MBO vervoer	2.500	gemiddeld	dalend
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg	51.500	hoog	stijgend
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	-	gemiddeld	-
MBO apothekersassistent	-	gemiddeld	constant
MBO verpleging	8.500	gemiddeld	constant
MBO gezondheidstechniek	-	laag	stijgend
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	7.500	hoog	constant
MBO verzorging	21.500	erg hoog	stijgend
MBO uiterlijke verzorging	4.000	gemiddeld	stijgend
MBO horeca	5.000	gemiddeld	constant
MBO beweging en therapie	-	hoog	dalend
MBO Economie	64.000	hoog	constant
MBO administratie en logistiek	21.500	gemiddeld	constant
MBO handel	22.000	hoog	constant
MBO secretariaat	8.500	hoog	stijgend
MBO toerisme en recreatie	-	gemiddeld	stijgend
MBO facilitaire dienstverlening	4.000	hoog	constant
MBO ICT	3.000	gemiddeld	stijgend
MBO geld, bank en belastingen	-	gemiddeld	dalend
MBO verzekeringswezen	-	gemiddeld	constant
MBO Openbare orde en veiligheid	7.000	gemiddeld	stijgend
MBO openbare orde en veiligheid	7.000	gemiddeld	stijgend
HBO Onderwijs en tolk en vertaler	23.500	gemiddeld	constant
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	14.000	hoog	stijgend
HBO lerarenopleiding talen	-	laag	-
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	2.500	hoog	constant
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	-	gemiddeld	constant
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	-	hoog	dalend
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	-	gemiddeld	-
HBO lerarenopleiding expressie	-	hoog	stijgend
HBO tolk en vertaler	-	erg laag	-
HBO Landbouw	-	hoog	
HBO landbouw en veeteelt	-	erg hoog	-
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	-	gemiddeld	dalend
HBO Techniek	14.000	gemiddeld	constant
HBO laboratorium	-	gemiddeld	constant
HBO bouwkunde	-	gemiddeld	constant
HBO civiele techniek	-	hoog	stijgend
HBO werktuigbouwkunde	-	gemiddeld	-

Tabel 1.16 (vervolg)
Aantal werkenden per opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Aantal	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
HBO Techniek (vervolg)			
HBO elektrotechniek	3.500	hoog	stijgend
HBO informatica	2.500	gemiddeld	constant
HBO chemische technologie	-	gemiddeld	constant
HBO vervoer en logistiek	-	erg laag	-
HBO Paramedisch	8.500	gemiddeld	constant
HBO verpleegkunde	4.000	gemiddeld	constant
HBO (fysio)therapie	3.000	gemiddeld	stijgend
HBO voeding	-	erg laag	-
HBO radiologie	-	erg hoog	-
HBO Economie	17.500	gemiddeld	stijgend
HBO accountancy en bedrijfseconomie	4.000	gemiddeld	constant
HBO commerciële economie	4.000	gemiddeld	stijgend
HBO toerisme en recreatie	-	laag	-
HBO recht en bestuur	-	gemiddeld	stijgend
HBO secretariaat	-	laag	-
HBO bedrijfskunde	6.000	gemiddeld	sterk stijgend
HBO Sociaal-cultureel	10.500	gemiddeld	stijgend
HBO communicatie en journalistiek	-	laag	constant
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	7.000	hoog	stijgend
HBO personeel en arbeid	-	laag	constant
HBO bibliotheek en documentatie	-	laag	-
HBO Kunst	2.500	laag	constant
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	2.500	laag	constant
HBO Openbare orde en veiligheid	-	laag	
HBO openbare orde en veiligheid	-	laag	-
WO Letteren en theologie	-	laag	
WO letteren	-	laag	-
WO theologie	-	gemiddeld	-
WO Landbouw en milieukunde	-	hoog	
WO landbouw en milieukunde	-	hoog	stijgend
WO Techniek	5.000	laag	dalend
WO wiskunde en natuurwetenschappen	2.500	laag	dalend
WO bouwkunde	-	erg laag	dalend
WO civiele techniek	-	laag	-
WO werktuigbouwkunde	-	gemiddeld	constant
WO elektrotechniek	-	laag	-
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	-	laag	stijgend

Tabel 1.16 (vervolg)

Aantal werkenden per opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Aantal	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
WO Medisch	3.000	laag	constant
WO (dier)geneeskunde	2.500	laag	constant
WO tandheelkunde	-	laag	-
WO farmacie en medische biologie	-	erg laag	-
WO Economie	7.000	laag	sterk stijgend
WO econom(etr)ie	-	erg laag	stijgend
WO bedrijfskunde	2.500	gemiddeld	sterk stijgend
WO accountancy en belastingen	-	laag	stijgend
WO rechten en bestuurskunde	2.500	laag	constant
WO Sociaal-cultureel	4.500	laag	stijgend
WO sociale wetenschappen	3.500	laag	stijgend
WO Kunst	-	erg laag	-
WO kunstwetenschappen	-	erg laag	-
Totaal	465.500	-	-

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.17

Arbeidsmarktpositie potentiële beroepsbevolking naar opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Werkzaam %	Werkloos %	Niet- participerend %	Totaal
Basisonderwijs				
<i>Basisonderwijs</i> Basisonderwijs	37	3	60	92.000
VMBO				
<i>VMBO Theorie</i> VMBO theorie	42	-	55	65.000
<i>VMBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i> VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	73	-	-	4.000
<i>VMBO Techniek</i> VMBO bouwtechniek	85	-	-	15.000
VMBO installatietechniek	-	-	-	-
VMBO mechanische techniek	84	-	-	11.500
VMBO fijnmechanische techniek	-	-	-	-
VMBO voertuigtechniek	84	-	-	3.500
VMBO elektrotechniek	81	-	-	7.500
VMBO grafische techniek	-	-	-	-
VMBO brood en banket	-	-	-	-
VMBO transport en logistiek	-	-	-	3.000
<i>VMBO Economie</i> VMBO administratie, handel en mode	55	-	42	16.500
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	81	-	-	4.000
<i>VMBO Zorg en welzijn</i> VMBO (uiterlijke) verzorging	31	-	67	44.500
<i>VMBO Beveiliging</i> VMBO beveiliging	-	-	-	-
HAVO/VWO, MBO				
<i>HAVO/VWO</i> HAVO/VWO	51	-	46	41.500
<i>MBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i> MBO voeding, natuur en milieu	88	-	-	7.000
MBO groene ruimte	88	-	-	4.000
<i>MBO Techniek</i> MBO laboratorium	-	-	-	-
MBO bouw	89	-	-	16.000
MBO grond-, weg- en waterbouw	91	-	-	3.000
MBO installatietechniek	-	-	-	2.500
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	82	-	-	13.500
MBO fijnmechanische techniek	-	-	-	-
MBO motorvoertuigtechniek en tweewielers	87	-	-	5.500
MBO vliegtuigtechniek	-	-	-	-
MBO operationele techniek	-	-	-	-
MBO elektrotechniek	87	-	-	15.500
MBO grafische techniek	82	-	-	3.500
MBO procestechniek	-	-	-	-

Tabel 1.17 (vervolg)

Arbeidsmarktpositie potentiële beroepsbevolking naar opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Werkzaam %	Werkloos %	Niet- participerend %	Totaal
<i>MBO Techniek (vervolg)</i>				
MBO brood en banket	-	-	-	-
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	95	-	-	3.000
MBO vervoer	82	-	-	3.000
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>				
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	-	-	-	2.500
MBO apothekersassistent	-	-	-	-
MBO verpleging	58	-	40	14.500
MBO gezondheidstechniek	-	-	-	-
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	69	-	28	10.500
MBO verzorging	62	-	36	35.000
MBO uiterlijke verzorging	66	-	-	5.500
MBO horeca	87	-	-	5.500
MBO beweging en therapie	-	-	-	-
<i>MBO Economie</i>				
MBO administratie en logistiek	79	-	19	23.500
MBO handel	70	-	28	31.500
MBO secretariaat	68	-	29	12.500
MBO toerisme en recreatie	-	-	-	2.500
MBO facilitaire dienstverlening	94	-	-	4.000
MBO ICT	82	-	-	3.500
MBO geld, bank en belastingen	-	-	-	-
MBO verzekeringswezen	-	-	-	-
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>				
MBO openbare orde en veiligheid	81	-	-	9.000
HBO				
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>				
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	78	-	20	18.000
HBO lerarenopleiding talen	-	-	-	-
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	-	-	-	3.500
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	-	-	-	2.500
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	-	-	-	-
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	-	-	-	-
HBO lerarenopleiding expressie	-	-	-	3.000
HBO tolk en vertaler	-	-	-	-
<i>HBO Landbouw</i>				
HBO landbouw en veeteelt	-	-	-	-
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	-	-	-	-
<i>HBO Techniek</i>				
HBO laboratorium	-	-	-	2.500
HBO bouwkunde	-	-	-	-
HBO civiele techniek	-	-	-	-
HBO werktuigbouwkunde	-	-	-	2.500
HBO elektrotechniek	77	-	-	4.500
HBO informatica	-	-	-	3.500
HBO chemische technologie	-	-	-	-
HBO vervoer en logistiek	-	-	-	-
<i>HBO Paramedisch</i>				
HBO verpleegkunde	81	-	-	5.000
HBO (fysio)therapie	87	-	-	3.500

Tabel 1.17 (vervolg)

Arbeidsmarktpositie potentiële beroepsbevolking naar opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Werkzaam %	Werkloos %	Niet- participerend %	Totaal
<i>HBO Paramedisch (vervolg)</i>				
HBO voeding	-	-	-	-
HBO radiologie	-	-	-	-
<i>HBO Economie</i>				
HBO accountancy en bedrijfseconomie	86	-	-	4.500
HBO commerciële economie	90	-	-	4.500
HBO toerisme en recreatie	-	-	-	-
HBO recht en bestuur	-	-	-	-
HBO secretariaat	-	-	-	2.500
HBO bedrijfskunde	86	-	-	7.000
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>				
HBO communicatie en journalistiek	-	-	-	-
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	78	-	-	8.500
HBO personeel en arbeid	-	-	-	-
HBO bibliotheek en documentatie	-	-	-	-
<i>HBO Kunst</i>				
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	66	-	-	4.400
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>				
HBO openbare orde en veiligheid	-	-	-	-
WO				
<i>WO Letteren en theologie</i>				
WO letteren	-	-	-	-
WO theologie	-	-	-	-
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>				
WO landbouw en milieukunde	-	-	-	-
<i>WO Techniek</i>				
WO wiskunde en natuurwetenschappen	-	-	-	3.000
WO bouwkunde	-	-	-	-
WO civiele techniek	-	-	-	-
WO werktuigbouwkunde	-	-	-	-
WO elektrotechniek	-	-	-	-
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	-	-	-	-
<i>WO Medisch</i>				
WO (dier)geneeskunde	88	-	-	3.000
WO tandheelkunde	-	-	-	-
WO farmacie en medische biologie	-	-	-	-
<i>WO Economie</i>				
WO econom(etr)ie	-	-	-	-
WO bedrijfskunde	-	-	-	2.500
WO accountancy en belastingen	-	-	-	-
WO rechten en bestuurskunde	100	-	-	2.500
<i>WO Sociaal-cultureel</i>				
WO sociale wetenschappen	87	-	-	4.000
<i>WO Kunst</i>				
WO Kunstwetenschappen	-	-	-	-
Totaal	64	2	34	726.500

Bron CBS/ROA

Tabel 1.18

Percentage jongeren (15-29 jaar) per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingssector	% Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Basisonderwijs	18 laag	gemiddeld	dalend
VMBO theorie	35 erg hoog	gemiddeld	dalend
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	- gemiddeld	gemiddeld	-
VMBO techniek	25 gemiddeld	hoog	-
VMBO economie	29 hoog	hoog	dalend
VMBO zorg en welzijn	- laag	gemiddeld	-
VMBO beveiliging	- hoog	erg hoog	-
HAVO/VWO	48 erg hoog	gemiddeld	constant
MBO landbouw en natuurlijke omgeving	30 hoog	erg hoog	sterk stijgend
MBO techniek	26 gemiddeld	hoog	dalend
MBO dienstverlening en gezondheidszorg	30 hoog	hoog	dalend
MBO economie	30 hoog	hoog	constant
MBO openbare orde en veiligheid	- laag	gemiddeld	-
HBO onderwijs en tolk en vertaler	16 laag	hoog	-
HBO landbouw	- laag	laag	-
HBO techniek	26 gemiddeld	hoog	constant
HBO paramedisch	- hoog	gemiddeld	-
HBO economie	24 gemiddeld	laag	sterk dalend
HBO sociaal-cultureel	24 gemiddeld	gemiddeld	-
HBO kunst	- laag	laag	-
HBO openbare orde en veiligheid	- gemiddeld	erg hoog	-
WO letteren en theologie	- erg laag	erg laag	-
WO landbouw en milieukunde	- erg laag	erg laag	-
WO techniek	- hoog	gemiddeld	-
WO medisch	- gemiddeld	gemiddeld	-
WO economie	- gemiddeld	laag	-
WO sociaal-cultureel	- gemiddeld	gemiddeld	-
WO kunst	- erg laag	erg laag	-
Totaal	26 -	-	dalend

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.19

Percentage ouderen (50-64) per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingssector	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Basisonderwijs	35	erg hoog	hoog	stijgend
VMBO theorie	19	gemiddeld	gemiddeld	constant
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	-	hoog	hoog	-
VMBO techniek	18	gemiddeld	gemiddeld	constant
VMBO economie	-	gemiddeld	hoog	-
VMBO zorg en welzijn	25	gemiddeld	gemiddeld	constant
VMBO beveiliging	-	laag	hoog	-
HAVO/VWO	6	erg laag	laag	constant
MBO landbouw en natuurlijke omgeving	-	gemiddeld	erg hoog	-
MBO techniek	22	gemiddeld	hoog	stijgend
MBO dienstverlening en gezondheidszorg	13	laag	gemiddeld	sterk stijgend
MBO economie	17	gemiddeld	gemiddeld	constant
MBO openbare orde en veiligheid	-	gemiddeld	hoog	-
HBO onderwijs en tolk en vertaler	26	hoog	gemiddeld	constant
HBO landbouw	-	laag	erg hoog	-
HBO techniek	19	gemiddeld	gemiddeld	-
HBO paramedisch	-	gemiddeld	hoog	-
HBO economie	14	laag	gemiddeld	constant
HBO sociaal-cultureel	-	laag	laag	-
HBO kunst	-	hoog	gemiddeld	-
HBO openbare orde en veiligheid	-	laag	erg laag	-
WO letteren en theologie	-	erg hoog	gemiddeld	-
WO landbouw en milieukunde	-	erg laag	laag	-
WO techniek	-	hoog	laag	-
WO medisch	-	hoog	gemiddeld	-
WO economie	-	laag	laag	-
WO sociaal-cultureel	-	hoog	laag	-
WO kunst	-	-	-	-
Totaal	20	-	-	stijgend

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.20

Percentage vrouwen per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingssector	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Basisonderwijs	31	gemiddeld	gemiddeld	stijgend
VMBO theorie	48	hoog	gemiddeld	constant
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	-	laag	hoog	-
VMBO techniek	0	erg laag	laag	-
VMBO economie	43	gemiddeld	hoog	constant
VMBO zorg en welzijn	95	erg hoog	hoog	constant
VMBO beveiliging	-	laag	gemiddeld	-
HAVO/VWO	40	gemiddeld	gemiddeld	dalend
MBO landbouw en natuurlijke omgeving	-	gemiddeld	erg hoog	-
MBO techniek	4	erg laag	gemiddeld	constant
MBO dienstverlening en gezondheidszorg	85	erg hoog	erg hoog	constant
MBO economie	47	hoog	hoog	stijgend
MBO openbare orde en veiligheid	-	laag	gemiddeld	-
HBO onderwijs en tolk en vertaler	63	hoog	hoog	constant
HBO landbouw	-	laag	laag	-
HBO techniek	-	gemiddeld	hoog	-
HBO paramedisch	75	erg hoog	hoog	constant
HBO economie	35	gemiddeld	gemiddeld	constant
HBO sociaal-cultureel	64	hoog	gemiddeld	constant
HBO kunst	-	gemiddeld	laag	-
HBO openbare orde en veiligheid	-	laag	erg hoog	-
WO letteren en theologie	-	gemiddeld	laag	-
WO landbouw en milieukunde	-	laag	laag	-
WO techniek	-	laag	erg laag	-
WO medisch	-	gemiddeld	laag	-
WO economie	-	gemiddeld	laag	-
WO sociaal-cultureel	61	hoog	gemiddeld	stijgend
WO kunst	-	erg laag	erg laag	-
Totaal	39	-	-	constant

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.21

Percentage flexibel werk per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingssector	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Basisonderwijs	11	hoog	gemiddeld	dalend
VMBO theorie	18	hoog	gemiddeld	constant
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	-	laag	gemiddeld	-
VMBO techniek	7	gemiddeld	hoog	-
VMBO economie	-	gemiddeld	hoog	-
VMBO zorg en welzijn	-	hoog	hoog	-
VMBO beveiliging	-	hoog	erg hoog	-
HAVO/VWO	23	erg hoog	gemiddeld	-
MBO landbouw en natuurlijke omgeving	-	gemiddeld	erg hoog	-
MBO techniek	3	erg laag	gemiddeld	sterk dalend
MBO dienstverlening en gezondheidszorg	7	gemiddeld	gemiddeld	sterk dalend
MBO economie	7	gemiddeld	gemiddeld	sterk dalend
MBO openbare orde en veiligheid	-	erg laag	gemiddeld	-
HBO onderwijs en tolk en vertaler	7	gemiddeld	hoog	-
HBO landbouw	-	laag	hoog	-
HBO techniek	-	laag	laag	-
HBO paramedisch	-	gemiddeld	hoog	-
HBO economie	3	erg laag	laag	-
HBO sociaal-cultureel	-	gemiddeld	gemiddeld	-
HBO kunst	-	hoog	erg laag	-
HBO openbare orde en veiligheid	-	-	-	-
WO letteren en theologie	-	gemiddeld	laag	-
WO landbouw en milieukunde	-	-	-	-
WO techniek	-	laag	laag	-
WO medisch	-	laag	erg laag	-
WO economie	-	laag	laag	-
WO sociaal-cultureel	-	gemiddeld	gemiddeld	-
WO kunst	-	-	-	-
Totaal	8	-	-	dalend

Bron: CBS/ROA

Van flexibel werk is sprake bij uitzendkrachten, oproepkrachten, invalkrachten, contracten zonder een vast aantal arbeidsuren en indien geen vast dienstverband is overeengekomen.

Tabel 1.22

Percentage deeltijdwerk per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingssector	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Basisonderwijs	32	gemiddeld	gemiddeld	sterk stijgend
VMBO theorie	44	gemiddeld	gemiddeld	stijgend
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	-	laag	laag	-
VMBO techniek	9	erg laag	erg hoog	constant
VMBO economie	39	gemiddeld	hoog	constant
VMBO zorg en welzijn	77	erg hoog	hoog	constant
VMBO beveiliging	-	laag	gemiddeld	-
HAVO/VWO	45	hoog	gemiddeld	stijgend
MBO landbouw en natuurlijke omgeving	-	gemiddeld	erg hoog	-
MBO techniek	8	erg laag	hoog	constant
MBO dienstverlening en gezondheidszorg	69	erg hoog	erg hoog	stijgend
MBO economie	28	gemiddeld	hoog	stijgend
MBO openbare orde en veiligheid	-	erg laag	gemiddeld	-
HBO onderwijs en tolk en vertaler	51	hoog	hoog	sterk stijgend
HBO landbouw	-	laag	gemiddeld	-
HBO techniek	-	gemiddeld	gemiddeld	-
HBO paramedisch	50	hoog	gemiddeld	constant
HBO economie	17	gemiddeld	laag	-
HBO sociaal-cultureel	56	hoog	hoog	stijgend
HBO kunst	-	hoog	gemiddeld	-
HBO openbare orde en veiligheid	-	laag	laag	-
WO letteren en theologie	-	hoog	laag	-
WO landbouw en milieukunde	-	gemiddeld	gemiddeld	-
WO techniek	-	laag	laag	-
WO medisch	-	laag	erg laag	-
WO economie	-	gemiddeld	laag	-
WO sociaal-cultureel	-	gemiddeld	laag	-
WO kunst	-	hoog	erg laag	-
Totaal	32	-	-	stijgend

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.23

Percentage zelfstandigen per opleidingssector, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingssector	%	Typering	Overijssel t.o.v. Nederland	Trend 1998-2002
Basisonderwijs	9	gemiddeld	gemiddeld	constant
VMBO theorie	8	laag	gemiddeld	-
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	-	hoog	gemiddeld	-
VMBO techniek	7	laag	hoog	constant
VMBO economie	-	laag	gemiddeld	-
VMBO zorg en welzijn	-	hoog	erg hoog	-
VMBO beveiliging	-	-	-	-
HAVO/VWO	9	gemiddeld	gemiddeld	constant
MBO landbouw en natuurlijke omgeving	39	erg hoog	hoog	-
MBO techniek	9	gemiddeld	hoog	constant
MBO dienstverlening en gezondheidszorg	7	laag	gemiddeld	sterk dalend
MBO economie	14	gemiddeld	hoog	constant
MBO openbare orde en veiligheid	-	laag	hoog	-
HBO onderwijs en tolk en vertaler	5	erg laag	gemiddeld	dalend
HBO landbouw	-	hoog	erg hoog	-
HBO techniek	-	gemiddeld	hoog	-
HBO paramedisch	-	hoog	gemiddeld	-
HBO economie	9	laag	gemiddeld	-
HBO sociaal-cultureel	-	laag	laag	-
HBO kunst	-	hoog	laag	-
HBO openbare orde en veiligheid	-	gemiddeld	laag	-
WO letteren en theologie	-	hoog	laag	-
WO landbouw en milieukunde	-	hoog	erg hoog	-
WO techniek	-	gemiddeld	gemiddeld	-
WO medisch	-	erg hoog	hoog	-
WO economie	-	gemiddeld	laag	-
WO sociaal-cultureel	-	gemiddeld	laag	-
WO kunst	-	erg hoog	laag	-
Totaal	11	-	-	constant

Bron: CBS/ROA

2 Leerlingen en gediplomeerden in Overijssel

Tabel 2.1

Aantal leerlingen in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003

Opleidingstype	Aantal 2002	Aantal 2003	Overijssel t.o.v. Nederland 2003
<i>VMBO Theorie</i>			
VMBO theorie	36.840	35.770	gemiddeld
<i>VMBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>			
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	610	660	erg laag
<i>VMBO Techniek</i>			
VMBO bouwtechniek	2.070	1.740	hoog
VMBO installatietechniek	120	100	gemiddeld
VMBO mechanische techniek	640	650	gemiddeld
VMBO fijnmechanische techniek	-	-	-
VMBO voertuigtechniek	630	730	gemiddeld
VMBO elektrotechniek	1.010	900	gemiddeld
VMBO grafische techniek	140	150	gemiddeld
VMBO brood en banket	20	10	laag
VMBO transport en logistiek	130	130	laag
<i>VMBO Economie</i>			
VMBO administratie, handel en mode	4.070	3.670	gemiddeld
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	560	530	laag
<i>VMBO Zorg en welzijn</i>			
VMBO (uiterlijke) verzorging	4.480	4.440	hoog
<i>VMBO Beveiliging</i>			
VMBO beveiliging	260	80	erg laag
<i>HAVO/VWO</i>			
HAVO/VWO	21.820	21.690	laag
<i>MBO Landbouw</i>			
MBO voeding, natuur en milieu	880	890	laag
MBO groene ruimte	470	460	laag
<i>MBO Techniek</i>			
MBO laboratorium	170	160	erg laag
MBO bouw	3.010	2.990	erg hoog
MBO grond-, weg- en waterbouw	400	320	hoog
MBO installatietechniek	720	640	gemiddeld
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	1.160	1.110	gemiddeld
MBO fijnmechanische techniek	50	30	erg laag
MBO motorvoertuigtechniek en tweewielers	1.190	1.290	gemiddeld
MBO vliegtuigtechniek	100	90	erg hoog
MBO operationele techniek	270	250	laag
MBO elektrotechniek	2.070	1.870	hoog
MBO grafische techniek	940	900	gemiddeld
MBO procestechniek	130	120	erg laag
MBO brood en banket	310	350	hoog
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking			
MBO vervoer	740	780	gemiddeld
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	460	450	hoog
MBO apothekersassistent	160	170	laag
MBO verpleging	1.320	1.440	gemiddeld
MBO gezondheidstechniek	140	90	laag
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	3.920	4.180	gemiddeld
MBO verzorging	3.240	3.380	gemiddeld

Tabel 2.1 (vervolg)

Aantal leerlingen in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003

Opleidingstype	Aantal 2002	Aantal 2003	Overijssel t.o.v. Nederland 2003
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg (vervolg)</i>			
MBO uiterlijke verzorging	950	910	laag
MBO horeca	1.390	1.460	gemiddeld
MBO beweging en therapie	480	760	gemiddeld
<i>MBO Economie</i>			
MBO administratie en logistiek	5.150	4.170	hoog
MBO handel	5.000	5.110	hoog
MBO secretariaat	1.050	1.000	gemiddeld
MBO toerisme en recreatie	1.430	1.270	hoog
MBO facilitaire dienstverlening	0	60	hoog
MBO ICT	2.470	2.740	erg hoog
MBO geld, bank en belastingen	50	-	-
MBO verzekeringswezen	10	-	-
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	370	540	gemiddeld

Tabel 2.2

Percentage leerlingen (BBL) in het MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003

Opleidingstype	% 2002	% 2003	Overijssel t.o.v. Nederland 2003
<i>MBO Landbouw</i>			
MBO voeding, natuur en milieu	20	22	laag
MBO groene ruimte	55	53	gemiddeld
<i>MBO Techniek</i>			
MBO laboratorium			
MBO bouw	64	61	hoog
MBO grond-, weg- en waterbouw	72	80	hoog
MBO installatietechniek	92	89	gemiddeld
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	45	43	gemiddeld
MBO fijnmechanische techniek	18	15	laag
MBO motorvoertuigentechniek en tweewielers	71	68	gemiddeld
MBO vliegtuigtechniek	50	32	hoog
MBO operationele techniek	100	100	gemiddeld
MBO elektrotechniek	63	55	hoog
MBO grafische techniek	14	10	erg hoog
MBO procestechniek	85	97	laag
MBO brood en banket	47	40	gemiddeld
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	-	-	-
MBO vervoer	42	40	gemiddeld
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	-	-	-
MBO apothekersassistent	-	4	erg laag
MBO verpleging	49	45	gemiddeld
MBO gezondheidstechniek	100	69	laag
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	16	20	gemiddeld
MBO verzorging	47	46	gemiddeld
MBO uiterlijke verzorging	48	44	gemiddeld
MBO horeca	39	36	gemiddeld
MBO beweging en therapie	-	-	-
<i>MBO Economie</i>			
MBO administratie en logistiek	28	19	hoog
MBO handel	30	26	gemiddeld
MBO secretariaat	6	6	laag
MBO toerisme en recreatie	7	7	hoog
MBO facilitaire dienstverlening	100	2	erg laag
MBO ICT	3	41	erg hoog
MBO geld, bank en belastingen	-	-	-
MBO verzekeringswezen	-	-	-
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	6	13	erg laag

Tabel 2.3

Percentage vrouwelijke leerlingen in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003

Opleidingstype	% 2002	% 2003	Typering t.o.v. Nederland 2003
<i>VMBO Theorie</i>			
VMBO theorie	48	49	gemiddeld
<i>VMBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>			
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	33	37	laag
<i>VMBO Techniek</i>			
VMBO bouwtechniek	4	4	gemiddeld
VMBO installatietechniek	0	1	hoog
VMBO mechanische techniek	1	10	erg hoog
VMBO fijnmechanische techniek	-	-	-
VMBO voertuigtechniek	1	1	erg laag
VMBO elektrotechniek	3	6	erg hoog
VMBO grafische techniek	17	19	laag
VMBO brood en banket	16	27	gemiddeld
VMBO transport en logistiek	3	1	erg laag
<i>VMBO Economie</i>			
VMBO administratie, handel en mode	44	44	gemiddeld
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	33	28	laag
<i>VMBO Zorg en welzijn</i>			
VMBO (uiterlijke) verzorging	91	89	gemiddeld
<i>VMBO Beveiliging</i>			
VMBO beveiliging	27	25	hoog
<i>HAVO/VWO</i>			
HAVO/VWO	54	54	gemiddeld
<i>MBO Landbouw</i>			
MBO voeding, natuur en milieu	61	63	gemiddeld
MBO groene ruimte	5	4	laag
<i>MBO Techniek</i>			
MBO laboratorium	45	41	gemiddeld
MBO bouw	9	10	hoog
MBO grond-, weg- en waterbouw	0	0	laag
MBO installatietechniek	1	0	erg laag
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	1	0	erg laag
MBO fijnmechanische techniek	22	21	erg laag
MBO motorvoertuigtechniek en tweewielers	0	1	laag
MBO vliegtuigtechniek	1	3	erg hoog
MBO operationele techniek	6	7	hoog
MBO elektrotechniek	1	1	laag
MBO grafische techniek	27	24	laag
MBO procestechniek	1	2	laag
MBO brood en banket	15	14	laag
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	-	-	-
MBO vervoer	18	20	hoog
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	100	99	gemiddeld
MBO apothekersassistent	99	99	gemiddeld
MBO verpleging	87	85	gemiddeld
MBO gezondheidstechniek	57	44	hoog
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	84	83	gemiddeld

Tabel 2.3 (vervolg)

Percentage vrouwelijke leerlingen in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2001 en 2002

Opleidingstype	% 2001	% 2002	Typering t.o.v. Nederland 2002
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg (vervolg)</i>			
MBO verzorging	93	93	gemiddeld
MBO uiterlijke verzorging	99	99	gemiddeld
MBO horeca	39	40	gemiddeld
MBO beweging en therapie	37	34	gemiddeld
<i>MBO Economie</i>			
MBO administratie en logistiek	56	47	hoog
MBO handel	54	54	hoog
MBO secretariaat	96	97	gemiddeld
MBO toerisme en recreatie	75	79	gemiddeld
MBO facilitaire dienstverlening	0	45	gemiddeld
MBO ICT	6	19	erg hoog
MBO geld, bank en belastingen	50	-	-
MBO verzekeringswezen	40	-	-
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	33	25	hoog

Tabel 2.4

Aantal gediplomeerden in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003

Opleidingstype	Aantal 2002	Aantal 2003	Overijssel t.o.v. Nederland 2003
<i>VMBO Theorie</i>			
VMBO theorie	4.060	2.760	gemiddeld
<i>VMBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>			
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	260	250	erg laag
<i>VMBO Techniek</i>			
VMBO bouwtechniek	770	820	hoog
VMBO installatietechniek	60	20	erg laag
VMBO mechanische techniek	380	270	gemiddeld
VMBO fijnmechanische techniek	-	-	-
VMBO voertuigtechniek	230	250	laag
VMBO elektrotechniek	440	470	hoog
VMBO grafische techniek	30	50	laag
VMBO brood en banket	40	10	gemiddeld
VMBO transport en logistiek	60	70	gemiddeld
<i>VMBO Economie</i>			
VMBO administratie, handel en mode	1.050	1.450	gemiddeld
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	210	240	laag
<i>VMBO Zorg en welzijn</i>			
VMBO (uiterlijke) verzorging	1.500	1.960	hoog
<i>VMBO Beveiliging</i>			
VMBO beveiliging	380	170	laag
<i>HAVO/VWO</i>			
HAVO/VWO	4.730	4.580	gemiddeld
<i>MBO Landbouw</i>			
MBO voeding, natuur en milieu	170	180	laag
MBO groene ruimte	140	110	gemiddeld
<i>MBO Techniek</i>			
MBO laboratorium	80	40	laag
MBO bouw	1.110	1.020	erg hoog
MBO grond-, weg- en waterbouw	200	160	hoog
MBO installatietechniek	290	300	hoog
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	380	350	gemiddeld
MBO fijnmechanische techniek	30	20	erg laag
MBO motorvoertuigtechniek en tweewielers	410	370	gemiddeld
MBO vliegtuigtechniek	10	10	gemiddeld
MBO operationele techniek	70	40	gemiddeld
MBO elektrotechniek	530	520	hoog
MBO grafische techniek	260	220	erg hoog
MBO procestechniek	30	20	erg laag
MBO brood en banket	80	60	gemiddeld
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking			
MBO vervoer	220	170	laag
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	100	160	hoog
MBO apothekersassistent	60	50	laag
MBO verpleging	370	340	gemiddeld
MBO gezondheidstechniek	70	50	gemiddeld
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	700	1.030	gemiddeld
MBO verzorging	1.270	1.270	gemiddeld

Tabel 2.4 (vervolg)

Aantal gediplomeerden in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003

Opleidingstype	Aantal 2002	Aantal 2003	Overijssel t.o.v. Nederland 2003
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg (vervolg)</i>			
MBO uiterlijke verzorging	320	330	gemiddeld
MBO horeca	370	390	gemiddeld
MBO beweging en therapie	-	-	-
<i>MBO Economie</i>			
MBO administratie en logistiek	1.040	780	gemiddeld
MBO handel	1.620	1.660	hoog
MBO secretariaat	300	260	gemiddeld
MBO toerisme en recreatie	280	290	erg hoog
MBO facilitaire dienstverlening			
MBO ICT	620	680	hoog
MBO geld, bank en belastingen	120	30	laag
MBO verzekeringswezen	40	0	erg laag
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	20	260	erg hoog

Tabel 2.5

Percentage gediplomeerden (BBL) in het MBO per opleidingstype, Overijssel 2002 en 2003

Opleidingstype	% 2002	% 2003	Overijssel t.o.v. Nederland 2003
<i>MBO Landbouw</i>			
MBO voeding, natuur en milieu	30	18	erg laag
MBO groene ruimte	68	64	gemiddeld
<i>MBO Techniek</i>			
MBO laboratorium			
MBO bouw	72	75	hoog
MBO grond-, weg- en waterbouw	75	67	hoog
MBO installatietechniek	98	99	hoog
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	60	54	gemiddeld
MBO fijnmechanische techniek	19	25	laag
MBO motorvoertuigentechniek en tweewielers	80	83	gemiddeld
MBO vliegtuigtechniek	100	100	hoog
MBO operationele techniek	100	100	gemiddeld
MBO elektrotechniek	62	64	hoog
MBO grafische techniek	27	30	erg hoog
MBO procestechniek	82	91	erg laag
MBO brood en banket	95	71	gemiddeld
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking			
MBO vervoer	59	56	laag
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	-	-	-
MBO apothekersassistent	-	-	-
MBO verpleging	66	56	laag
MBO gezondheidstechniek	100	100	gemiddeld
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	12	19	laag
MBO verzorging	51	58	gemiddeld
MBO uiterlijke verzorging	62	61	gemiddeld
MBO horeca	70	55	gemiddeld
MBO beweging en therapie	-	-	-
<i>MBO Economie</i>			
MBO administratie en logistiek	13	12	gemiddeld
MBO handel	29	36	hoog
MBO secretariaat	8	11	laag
MBO toerisme en recreatie	13	11	erg hoog
MBO facilitaire dienstverlening	-	-	-
MBO ICT	14	8	laag
MBO geld, bank en belastingen	1	-	-
MBO verzekeringswezen	-	-	-
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	-	6	erg laag

Tabel 2.6

Percentage vrouwelijke gediplomeerden in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003

Opleidingstype	% 2002	% 2003	Typering t.o.v. Nederland 2003
<i>VMBO Theorie</i>			
VMBO theorie	51	48	gemiddeld
<i>VMBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>			
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	32	31	laag
<i>VMBO Techniek</i>			
VMBO bouwtechniek	0	1	laag
VMBO installatietechniek	0	0	erg laag
VMBO mechanische techniek	0	1	laag
VMBO fijnmechanische techniek	-	-	-
VMBO voertuigtechniek	0	1	hoog
VMBO elektrotechniek	2	1	gemiddeld
VMBO grafische techniek	0	18	laag
VMBO brood en banket	30	0	erg laag
VMBO transport en logistiek	0	1	laag
<i>VMBO Economie</i>			
VMBO administratie, handel en mode	55	46	gemiddeld
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	23	37	gemiddeld
<i>VMBO Zorg en welzijn</i>			
VMBO (uiterlijke) verzorging	91	91	gemiddeld
<i>VMBO Beveiliging</i>			
VMBO beveiliging	27	28	hoog
<i>HAVO/VWO</i>			
HAVO/VWO	54	57	hoog
<i>MBO Landbouw</i>			
MBO voeding, natuur en milieu	53	56	hoog
MBO groene ruimte	6	5	laag
<i>MBO Techniek</i>			
MBO laboratorium	48	55	hoog
MBO bouw	6	5	erg hoog
MBO grond-, weg- en waterbouw	0	1	erg hoog
MBO installatietechniek	1	0	laag
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	1	2	erg hoog
MBO fijnmechanische techniek	3	17	laag
MBO motorvoertuigtechniek en tweewielers	1	0	erg laag
MBO vliegtuigtechniek	0	0	erg laag
MBO operationele techniek	12	10	erg hoog
MBO elektrotechniek	1	1	gemiddeld
MBO grafische techniek	30	27	gemiddeld
MBO procestechniek	11	0	erg laag
MBO brood en banket	17	23	gemiddeld
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking			
MBO vervoer	8	14	hoog
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	100	100	gemiddeld
MBO apothekersassistent	100	100	hoog
MBO verpleging	87	90	gemiddeld
MBO gezondheidstechniek	61	70	erg hoog
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	87	87	gemiddeld

Tabel 2.6 (vervolg)

Percentage vrouwelijke gediplomeerden in het VMBO en MBO per opleidingstype, Overijssel, 2002 en 2003

Opleidingstype	% 2002	% 2003	Typering t.o.v. Nederland 2003
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg (vervolg)</i>			
MBO verzorging	93	94	gemiddeld
MBO uiterlijke verzorging	99	100	gemiddeld
MBO horeca	33	37	gemiddeld
MBO beweging en therapie	-	-	-
<i>MBO Economie</i>			
MBO administratie en logistiek	30	43	gemiddeld
MBO handel	55	52	hoog
MBO secretariaat	99	100	gemiddeld
MBO toerisme en recreatie	80	82	gemiddeld
MBO facilitaire dienstverlening	-	-	-
MBO ICT	4	3	laag
MBO geld, bank en belastingen	52	41	gemiddeld
MBO verzekeringswezen	58	50	hoog
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	47	36	hoog

3 Actuele discrepanties op de Overijsselse arbeidsmarkt

Tabel 3.1

Openstaande vacatures per bedrijfssector, Overijssel, april 2004

Bedrijfssector	Aantal	Vacature- graad ‰	Typering
Landbouw en visserij	140	5	laag
Voeding	400	41	hoog
Chemie	40	4	laag
Metaal en elektrotechniek	250	8	gemiddeld
Overige industrie	190	6	gemiddeld
Energie	-	2	erg laag
Bouw en onroerend goed	640	15	gemiddeld
Handel en reparatie	1.000	11	gemiddeld
Horeca en zakelijke dienstverlening	290	11	gemiddeld
Transport en communicatie	290	28	hoog
Bank- en verzekeringswezen	3.740	46	erg hoog
Kwartaire diensten	930	12	gemiddeld
Overheid en onderwijs	590	10	gemiddeld
Totaal	8.510	17	-

Bron: CBS/CWI/Etil/ROA

Tabel 3.2
Openstaande vacatures per beroepssegment, Overijssel, april 2004

Beroepssegment	Aantal	Vacature- graad ‰	Typering
Elementaire beroepen	890	23	hoog
Lagere niet-specialistische beroepen	-	-	-
Lagere docenten sportvakken	-	-	-
Lagere agrarische beroepen	100	10	gemiddeld
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	-	-
Lagere technische beroepen	1.350	31	hoog
Lagere transportberoepen	170	10	laag
Lagere (para)medische beroepen	-	-	-
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	660	16	gemiddeld
Lagere beveiligingsberoepen	520	120	erg hoog
Lagere verzorgende beroepen	300	19	hoog
Middelbare docenten transport-, sportvakken	50	42	erg hoog
Middelbare agrarische beroepen	20	1	erg laag
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	-	-
Middelbare technische beroepen	1.170	20	hoog
Middelbare transportberoepen e.d.	10	4	laag
Middelbare (para)medische beroepen	150	7	laag
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	1.290	18	gemiddeld
Middelbare juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	-	-	-
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	30	11	gemiddeld
Middelbare beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij	80	18	gemiddeld
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	340	19	hoog
Hogere pedagogische beroepen	70	3	erg laag
Hogere landbouwkundige beroepen	10	8	laag
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	-	-
Hogere technische beroepen	320	31	hoog
Hogere transportberoepen	-	-	-
Hogere (para)medische beroepen	90	10	laag
Hogere administratieve, commerciële, economische beroepen	430	15	gemiddeld
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	20	15	gemiddeld
Hogere taalkundige, culturele beroepen	40	17	gemiddeld
Hogere beroepen mbt gedrag en maatschappij e.d.	150	18	gemiddeld
Hogere verzorgende beroepen	20	175	erg hoog
Managers (HBO werk- en denkniveau) e.d.	50	14	gemiddeld
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	-	-	-
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	-	-	-
Wetenschappelijke wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	-	-	-
Wetenschappelijke technische beroepen	60	27	hoog
Wetenschappelijke (para)medische beroepen e.d.	20	5	laag
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen e.d.	-	-	-
Wetenschappelijke, juridische, bestuurlijke beroepen	30	11	gemiddeld
Wetenschappelijke beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij e.d.	20	10	laag
Managers (wetenschappelijke werk- en denkniveau)	-	0	erg laag
Totaal	8.510	17	gemiddeld

Bron: CBS/CWI/Etil/ROA

Tabel 3.3

Niet-werkende werkzoekenden per beroepssegment, Overijssel, april 2004

Beroepssegment	Aantal
Elementaire beroepen	13.020
Lagere niet-specialistische beroepen	30
Lagere docenten sportvakken	20
Lagere agrarische beroepen	410
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	20
Lagere technische beroepen	4.020
Lagere transportberoepen	1.990
Lagere (para)medische beroepen	10
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	5.710
Lagere beveiligingsberoepen	290
Lagere verzorgende beroepen	1.940
Middelbare docenten transport-, sportvakken	130
Middelbare agrarische beroepen	170
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	50
Middelbare technische beroepen	3.810
Middelbare transportberoepen e.d.	150
Middelbare (para)medische beroepen	450
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	5.570
Middelbare juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	40
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	200
Middelbare beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij	660
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	1.360
Hogere pedagogische beroepen	650
Hogere landbouwkundige beroepen	40
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	40
Hogere technische beroepen	630
Hogere transportberoepen	20
Hogere (para)medische beroepen	150
Hogere administratieve, commerciële, economische beroepen	1.510
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	10
Hogere taalkundige, culturele beroepen	430
Hogere beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij e.d.	730
Hogere verzorgende beroepen	60
Managers (HBO werk- en denkniveau) e.d.	180
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	160
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	30
Wetenschappelijke wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	50
Wetenschappelijke technische beroepen	220
Wetenschappelijke (para)medische beroepen e.d.	80
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen e.d.	200
Wetenschappelijke, juridische, bestuurlijke beroepen	140
Wetenschappelijke beroepen mbt gedrag en maatschappij e.d.	70
Managers (wetenschappelijke werk- en denkniveau)	90
Totaal	45.550

Bron: CBS/CWI/Etil/ROA

Tabel 3.4

Niet-werkende werkzoekenden per beroepssegment en bemiddelingsfase, Overijssel, april 2004

Beroepssegment	Fase 1 %	Typering	Fase 2+3 %	Typering
Elementaire beroepen	17	laag	32	laag
Lagere niet-specialistische beroepen	27	gemiddeld	40	gemiddeld
Lagere docenten sportvakken	21	gemiddeld	38	gemiddeld
Lagere agrarische beroepen	21	gemiddeld	24	erg laag
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	17	laag	45	hoog
Lagere technische beroepen	31	hoog	33	laag
Lagere transportberoepen	23	gemiddeld	41	gemiddeld
Lagere (para)medische beroepen	9	erg laag	73	erg hoog
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	29	hoog	42	gemiddeld
Lagere beveiligingsberoepen	20	laag	43	gemiddeld
Lagere verzorgende beroepen	14	erg laag	32	laag
Middelbare docenten transport-, sportvakken	24	gemiddeld	36	laag
Middelbare agrarische beroepen	20	gemiddeld	24	erg laag
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	34	erg hoog	21	erg laag
Middelbare technische beroepen	29	hoog	35	laag
Middelbare transportberoepen e.d.	17	laag	25	erg laag
Middelbare (para)medische beroepen	21	gemiddeld	44	gemiddeld
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	27	gemiddeld	42	gemiddeld
Middelbare juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	27	gemiddeld	34	laag
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	25	gemiddeld	49	hoog
Middelbare beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij	25	gemiddeld	49	hoog
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	19	laag	38	gemiddeld
Hogere pedagogische beroepen	15	erg laag	42	gemiddeld
Hogere landbouwkundige beroepen	44	erg hoog	35	laag
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	28	gemiddeld	55	erg hoog
Hogere technische beroepen	31	hoog	44	gemiddeld
Hogere transportberoepen	28	hoog	40	gemiddeld
Hogere (para)medische beroepen	29	hoog	42	gemiddeld
Hogere administratieve, commerciële, economische beroepen	31	hoog	45	hoog
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	36	erg hoog	47	hoog
Hogere taalkundige, culturele beroepen	15	laag	30	laag
Hogere beroepen mbt gedrag en maatschappij e.d.	30	hoog	43	gemiddeld
Hogere verzorgende beroepen	27	gemiddeld	41	gemiddeld
Managers (HBO werk- en denkniveau) e.d.	19	laag	41	gemiddeld
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	23	gemiddeld	51	erg hoog
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	17	laag	69	erg hoog
Wetenschappelijke wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	20	gemiddeld	36	gemiddeld
Wetenschappelijke technische beroepen	27	gemiddeld	47	hoog
Wetenschappelijke (para)medische beroepen e.d.	18	laag	44	hoog
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen e.d.	25	gemiddeld	50	hoog
Wetenschappelijke, juridische, bestuurlijke beroepen	36	erg hoog	43	gemiddeld
Wetenschappelijke beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij e.d.	28	hoog	49	hoog
Managers (wetenschappelijke werk- en denkniveau)	7	erg laag	26	laag
Totaal	25	-	37	

Bron: CBS/CWI/Etil/ROA

Tabel 3.5

Kenmerken niet-werkende werkzoekenden per beroepssegment, Overijssel, april 2004

Beroepssegment	Vrouw %	Jong (15-29) %	Oud (50-64) %
Elementaire beroepen	47	30	21
Lagere niet-specialistische beroepen	47	29	18
Lagere docenten sportvakken	94	27	44
Lagere agrarische beroepen	25	26	23
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	53	24	13
Lagere technische beroepen	10	26	28
Lagere transportberoepen	10	18	30
Lagere (para)medische beroepen	77	0	26
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	85	35	19
Lagere beveiligingsberoepen	23	35	20
Lagere verzorgende beroepen	86	29	21
Middelbare docenten transport-, sportvakken	33	25	29
Middelbare agrarische beroepen	21	21	36
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	63	47	21
Middelbare technische beroepen	13	19	33
Middelbare transportberoepen e.d.	15	13	42
Middelbare (para)medische beroepen	89	22	27
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	54	23	25
Middelbare juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	43	32	18
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	44	24	24
Middelbare beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij	71	25	18
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	78	29	19
Hogere pedagogische beroepen	61	9	40
Hogere landbouwkundige beroepen	15	19	28
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	55	26	11
Hogere technische beroepen	10	14	37
Hogere transportberoepen	8	34	23
Hogere (para)medische beroepen	89	25	26
Hogere administratieve, commerciële, economische beroepen	20	12	32
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	12	21	46
Hogere taalkundige, culturele beroepen	49	12	33
Hogere beroepen mbt gedrag en maatschappij e.d.	63	17	24
Hogere verzorgende beroepen	63	16	42
Managers (HBO werk- en denkniveau) e.d.	20	1	51
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	47	12	32
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	14	0	13
Wetenschappelijke wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	30	26	38
Wetenschappelijke technische beroepen	10	13	35
Wetenschappelijke (para)medische beroepen e.d.	50	8	37
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen e.d.	19	10	37
Wetenschappelijke, juridische, bestuurlijke beroepen	41	20	25
Wetenschappelijke beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij e.d.	60	19	32
Managers (wetenschappelijke werk- en denkniveau)	11	1	78
Totaal	47	25	25

Bron: CBS/CWI/Etil/ROA

Tabel 3.6
Discrepanties per bedrijfssector, Overijssel, april 2004

Bedrijfssector	Arbeidsmarktkrapte	Typering
Landbouw en visserij	1.06	hoog
Voeding	0.99	gemiddeld
Chemie	0.16	laag
Metaal en elektrotechniek	0.35	gemiddeld
Overige industrie	0.18	laag
Energie	0.07	erg laag
Bouw en onroerend goed	0.59	gemiddeld
Handel en reparatie	0.50	gemiddeld
Horeca en zakelijke dienstverlening	0.45	gemiddeld
Transport en communicatie	1.42	hoog
Bank- en verzekeringswezen	2.20	erg hoog
Kwartaire diensten	0.77	gemiddeld
Overheid en onderwijs	0.66	gemiddeld
Totaal	0.81	-

Bron: CBS/CWI/Etil/ROA

Tabel 3.7
Discrepanties per beroepssegment, Overijssel, april 2004

Beroepssegment	Arbeidsmarktkrapte	Typering
Elementaire beroepen	0.41	laag
Lagere niet-specialistische beroepen		
Lagere docenten sportvakken		
Lagere agrarische beroepen	1.19	hoog
Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen		
Lagere technische beroepen	1.10	gemiddeld
Lagere transportberoepen	0.38	laag
Lagere (para)medische beroepen		
Lagere administratieve, commerciële beroepen e.d.	0.40	laag
Lagere beveiligingsberoepen	9.20	erg hoog
Lagere verzorgende beroepen	1.07	gemiddeld
Middelbare docenten transport-, sportvakken	1.57	hoog
Middelbare agrarische beroepen	0.64	gemiddeld
Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	0.00	erg laag
Middelbare technische beroepen	1.07	gemiddeld
Middelbare transportberoepen e.d.	0.52	laag
Middelbare (para)medische beroepen	1.61	hoog
Middelbare administratieve, commerciële beroepen e.d.	0.85	gemiddeld
Middelbare juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen	0.27	laag
Middelbare taalkundige, culturele beroepen	0.64	gemiddeld
Middelbare beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij	0.46	laag
Middelbare verzorgende beroepen e.d.	1.31	hoog
Hogere pedagogische beroepen	0.68	gemiddeld
Hogere landbouwkundige beroepen	0.60	laag
Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	0.00	erg laag
Hogere technische beroepen	1.63	hoog
Hogere transportberoepen		
Hogere (para)medische beroepen	2.20	erg hoog
Hogere administratieve, commerciële, economische beroepen	0.90	gemiddeld
Hogere juridische, bestuurlijke, beveiligingsberoepen		
Hogere taalkundige, culturele beroepen	0.61	laag
Hogere beroepen mbt gedrag en maatschappij e.d.	0.67	gemiddeld
Hogere verzorgende beroepen	1.40	hoog
Managers (HBO werk- en denkniveau) e.d.	1.53	hoog
Wetenschappelijke pedagogische beroepen	0.19	erg laag
Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen		
Wetenschappelijke technische beroepen	1.03	gemiddeld
Wetenschappelijke (para)medische beroepen e.d.	1.70	erg hoog
Wetenschappelijke economische, administratieve beroepen e.d.	0.14	erg laag
Wetenschappelijke, juridische, bestuurlijke beroepen	0.59	laag
Wetenschappelijke beroepen m.b.t. gedrag en maatschappij e.d.	1.17	gemiddeld
Managers (wetenschappelijke werk- en denkniveau)		
Totaal	0.81	gemiddeld

Bron: CBS/CWI/Etil/ROA

4 De Overijsselse arbeidsmarkt tot 2008

Tabel 4.1

Verwachte uitbreidingsvraag per bedrijfssector (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Bedrijfssector	%	Typering
Landbouw en visserij	-10.6	erg laag
Voeding	-4.4	laag
Chemie	-2.7	gemiddeld
Metaal en elektrotechniek	-9.5	laag
Overige industrie	-3.3	gemiddeld
Energie	-0.5	gemiddeld
Bouw en onroerend goed	0.0	gemiddeld
Handel	11.6	hoog
Transport en communicatie	2.1	gemiddeld
Bank en verzekeringswezen	-9.7	laag
Horeca, reparatie en zak. diensten	7.1	hoog
Kwartaire diensten	13.5	erg hoog
Overheid en onderwijs	6.6	hoog
Totaal	4.1	-

Bron: ROA

Tabel 4.2

Verwachte uitbreidingsvraag per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Beroepsgroep	%	Typering
Leraar basisonderwijs	10.8	gemiddeld
Docenten exacte, med. en verz. vakken (2e+3e gr.)	-	hoog
Docenten exacte, med. en verz. vakken (1e gr.)	-	gemiddeld
Docenten landbouw en techniek (2e en 3e gr.)	-	hoog
Docenten landbouw en techniek (1e gr. en WO)	-	laag
Docenten economisch-admin. vakken (2e en 3e gr.)	-	gemiddeld
Docenten economisch-admin. vakken (1e gr.)	-	hoog
Docenten talen en expressie	8.3	gemiddeld
Docenten letteren (1e gr. en WO)	-	laag
Docenten sociale vakken (2e en 3e gr.)	-	gemiddeld
Docenten sociale vakken (1e gr.)	-	laag
Docenten 2e en 3e graads zonder specialisatie	-	gemiddeld
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	hoog
Onderwijskundig medewerkers	-	erg hoog
Onderwijskundigen en pedagogen	-	hoog
Rij-instructeurs	-	hoog
Zweminstructeurs	-	gemiddeld
Sportinstructeurs	-	erg hoog
Tolken, vertalers en schrijvers	-	gemiddeld
Bibliotheekassistenten	6.4	gemiddeld
Bibliotheecarissen	-	erg hoog
Grafisch ontwerpers	-	erg hoog
Kunstenaars	-	laag
Geestelijk verzorgers	-	laag
Geestelijken	-	erg hoog
Journalisten	-	gemiddeld
Taalkundigen	-	gemiddeld
Agrarische hulparbeiders	-	gemiddeld
Agrarische arbeiders	-6.1	laag
Agrarische vakkrachten	-	erg laag
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	-	gemiddeld
Landbouwkundigen	-	gemiddeld
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-	laag
Agrarische bedrijfshoofden	-9	laag
Productiemedewerkers	-5.4	laag
Laboratoriumassistenten	-	erg hoog
Laboranten	-	erg hoog
Technisch analisten	-	hoog
Natuurwetenschappers	-	hoog
Conciërges	12.2	hoog
Hoofden technische dienst	-	erg laag
Werktuigbouwkundigen	-	hoog
Bouwvakkers	6.6	gemiddeld
Aannemers en installateurs	1.4	gemiddeld
Architecten en bouwkundig projectleiders	3.6	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundigen	-	erg hoog
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	0.7	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	-2.7	laag
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	gemiddeld
Metaalarbeiders	2.7	gemiddeld
Bankwerkers en lassers	-6.8	laag
Bedrijfshoofden metaalbewerking	-	laag
Assembleurs	-	gemiddeld
Monteurs	-9.3	erg laag
Werktuigbouwk. ontwerpers en hoofden techn. dienst	-15.1	erg laag
Elektronicamonteurs	-	gemiddeld
Monteurs en controleurs elektrotechn. producten	-	gemiddeld
Elektromonteurs	-7.2	laag
Electrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	erg laag

Tabel 4.2 (vervolg)

Verwachte uitbreidingsvraag per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Beroepsgroep	%	Typering
Elektrotechnici	-	hoog
Grafisch productiepersoneel	-	gemiddeld
Grafische vakkrachten	-14.8	erg laag
Mechanisch operators	-1.9	laag
Procesoperators	-4.3	laag
Procestechnologen	-	erg laag
Materiaalkundigen	-	gemiddeld
Confectie-arbeiders	-1.7	laag
Schoen- en kleermakers	-	laag
Laders en lossers	10.6	gemiddeld
Chauffeurs	-0.5	gemiddeld
Schippers en conducteurs	-	laag
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevend transport	-	laag
Stewards	-	-
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	-	erg hoog
Verplegenden en doktersassistenten	-1.9	laag
Therapeuten en verpleegkundigen	15.2	hoog
Artsen	10.5	gemiddeld
Apothekersassistenten en medisch laboranten	7.9	gemiddeld
Medisch analisten	-	hoog
Apothekers	-	gemiddeld
Afdelingshoofden zorginstelling	-	erg hoog
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	2.9	gemiddeld
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	-	gemiddeld
Bedrijfschefs	3.3	gemiddeld
Economen	-	erg laag
Productieplanners	18.6	hoog
Organisatie-adviseurs	22.3	hoog
Organisatiedeskundigen	-	erg hoog
Receptionisten en administratieve employés	4.1	gemiddeld
Boekhouders en secretaresses	7.4	gemiddeld
Assistent accountants	0.3	gemiddeld
Accountants	-	gemiddeld
Verzekeringsagenten	-	gemiddeld
Commercieel employés	-5.7	laag
Commercieel medewerkers	2.4	gemiddeld
Technisch-commercieel employés	-	erg laag
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	-	laag
Juridisch en fiscaal medewerkers	-	hoog
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	-	gemiddeld
Juristen	5.2	gemiddeld
Administratieve transportemployés	-	gemiddeld
Leidinggevend	0.5	gemiddeld
Managers	-0.9	gemiddeld
Medisch secretaresses	-	laag
Programmeurs	19.9	hoog
Systeemanalisten	27.7	erg hoog
Informatici	-	hoog
Technisch systeemanalisten	-	erg laag
Act.begeleiders en medew. arbeidsbemiddeling	-12.9	erg laag
Sociaal-cultureel werkers	6	gemiddeld
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	-	gemiddeld
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	-	hoog
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	-	hoog
Vakkenvullers	12.3	hoog
Interieurverzorgers	4.9	gemiddeld
Verkopers	11.9	hoog
Winkeliers	-10	erg laag

Tabel 4.2 (vervolg)

Verwachte uitbreidingsvraag per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Beroepsgroep	%	Typering
Hulpkrachten horeca en verzorging	17.6	hoog
Ziekenverzorgenden	15.1	hoog
Verzorgend personeel	7.9	gemiddeld
Café- en snackbarhouders	-	laag
Bedrijfschefs horeca	23	hoog
Bakkers en slaggers	-	gemiddeld
Asp. politie-agenten, soldaten en beveiligingshulpverleners	9.6	gemiddeld
Agenten, onderofficieren en beveiligingsmedewerkers	5.7	gemiddeld
Politie-inspecteurs en officieren	-	laag
Brandweerlieden	-	erg laag
Totaal	4.1	-

Bron: ROA

Tabel 4.3

Verwachte vervangingsvraag per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Beroepsgroep	%	Typering
Leraar basisonderwijs	17.5	gemiddeld
Docenten exacte, med. en verz. vakken (2e+3e gr.)	-	hoog
Docenten exacte, med. en verz. vakken (1e gr.)	-	erg hoog
Docenten landbouw en techniek (2e en 3e gr.)	-	erg hoog
Docenten landbouw en techniek (1e gr. en WO)	-	hoog
Docenten economisch-admin. vakken (2e en 3e gr.)	-	erg hoog
Docenten economisch-admin. vakken (1e gr.)	-	gemiddeld
Docenten talen en expressie	23.3	hoog
Docenten letteren (1e gr. en WO)	-	hoog
Docenten sociale vakken (2e en 3e gr.)	-	hoog
Docenten sociale vakken (1e gr.)	-	hoog
Docenten 2e en 3e graads zonder specialisatie	-	erg hoog
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	laag
Onderwijskundig medewerkers	-	hoog
Onderwijskundigen en pedagogen	-	laag
Rij-instructeurs	-	erg hoog
Zweminstructeurs	-	erg laag
Sportinstructeurs	-	erg laag
Tolken, vertalers en schrijvers	-	laag
Bibliotheekassistenten	14.2	laag
Bibliothecarissen	-	-
Grafisch ontwerpers	-	erg laag
Kunstenaars	-	gemiddeld
Geestelijk verzorgers	-	erg hoog
Geestelijken	-	erg hoog
Journalisten	-	erg laag
Taalkundigen	-	laag
Agrarische hulparbeiders	-	laag
Agrarische arbeiders	19.4	gemiddeld
Agrarische vakkrachten	-	gemiddeld
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	-	gemiddeld
Landbouwkundigen	-	hoog
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-	hoog
Agrarische bedrijfshoofden	17.7	gemiddeld
Productiemedewerkers	14.6	laag
Laboratoriumassistenten	-	hoog
Laboranten	-	laag
Technisch analisten	-	laag
Natuurwetenschappers	-	gemiddeld
Conciërges	29.9	erg hoog
Hoofden technische dienst	-	gemiddeld
Werktuigbouwkundigen	-	hoog
Bouwwakkers	19	gemiddeld
Aannemers en installateurs	14.9	gemiddeld
Architecten en bouwkundig projectleiders	17.2	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundigen	-	erg hoog
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	20.2	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	15.9	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	gemiddeld
Metaalarbeiders	19.6	gemiddeld
Bankwerkers en lassers	13.8	laag
Bedrijfshoofden metaalbewerking	-	gemiddeld
Assembleurs	-	hoog
Monteurs	16.1	gemiddeld
Werktuigbouwk. ontwerpers en hoofden techn. dienst	23.1	hoog
Elektronicamonteurs	-	gemiddeld
Monteurs en controleurs elektrotechn. producten	-	gemiddeld
Elektromonteurs	16.7	gemiddeld

Tabel 4.3 (vervolg)

Verwachte vervangingsvraag per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Beroepsgroep	%	Typering
Electrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	hoog
Elektrotechnici	-	laag
Grafisch productiepersoneel	-	hoog
Grafische vakkrachten	20	gemiddeld
Mechanisch operators	20.4	gemiddeld
Procesoperators	14.4	laag
Procestechnologen	-	gemiddeld
Materiaalkundigen	-	gemiddeld
Confectie-arbeiders	23.8	hoog
Schoen- en kleermakers	-	hoog
Laders en lossers	9.3	laag
Chauffeurs	13	laag
Schippers en conducteurs	-	hoog
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport	-	laag
Stewards	-	-
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	-	gemiddeld
Verplegenden en doktersassistenten	16.4	gemiddeld
Therapeuten en verpleegkundigen	15.7	gemiddeld
Artsen	21.2	hoog
Apothekersassistenten en medisch laboranten	16.6	gemiddeld
Medisch analisten	-	gemiddeld
Apothekers	-	gemiddeld
Afdelingshoofden zorginstelling	-	gemiddeld
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	12.9	laag
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	-	laag
Bedrijfshoofden	13.4	laag
Economen	-	erg laag
Productieplanners	8.8	erg laag
Organisatie-adviseurs	12.7	laag
Organisatiedeskundigen	-	hoog
Receptionisten en administratieve employés	21.3	hoog
Boekhouders en secretaresses	7.9	erg laag
Assistent accountants	15.5	gemiddeld
Accountants	-	gemiddeld
Verzekeringsagenten	-	gemiddeld
Commercieel employés	12.3	laag
Commercieel medewerkers	8.3	erg laag
Technisch-commercieel employés	-	gemiddeld
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	-	gemiddeld
Juridisch en fiscaal medewerkers	-	hoog
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	-	hoog
Juristen	13	laag
Administratieve transportemployés	-	gemiddeld
Leidinggevenden	28.3	erg hoog
Managers	21.7	hoog
Medisch secretaresses	-	laag
Programmeurs	8.6	erg laag
Systeemanalisten	8.9	laag
Informatici	-	erg laag
Technisch systeemanalisten	-	laag
Act.begeleiders en medew. arbeidsbemiddeling	7.8	erg laag
Sociaal-cultureel werkers	16.6	gemiddeld
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	-	gemiddeld
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	-	gemiddeld
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	-	gemiddeld
Vakkenvullers	3.5	erg laag
Interieurverzorgers	15.1	gemiddeld
Verkopers	17.7	gemiddeld
Winkeliers	14.8	gemiddeld

Tabel 4.3 (vervolg)

Verwachte vervangingsvraag per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Beroepsgroep	%	Typering
Hulpkrachten horeca en verzorging	19.8	gemiddeld
Ziekenverzorgenden	9.4	laag
Verzorgend personeel	15.9	gemiddeld
Café- en snackbarhouders	-	hoog
Bedrijfshoofden horeca	20.7	gemiddeld
Bakkers en slaggers	-	gemiddeld
Asp. politie-agenten, soldaten en beveiligingshulpen	18.2	gemiddeld
Agenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	30.6	erg hoog
Politie-inspecteurs en officieren	-	erg hoog
Brandweerlieden	-	erg laag
Totaal	16.2	-

Bron: ROA

Tabel 4.4

Verwachte baanopeningen per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Beroepsgroep	%	Typering
Leraar basisonderwijs	28.3	gemiddeld
Docenten exacte, med. en verz. vakken (2e+3e gr.)	-	hoog
Docenten exacte, med. en verz. vakken (1e gr.)	-	hoog
Docenten landbouw en techniek (2e en 3e gr.)	-	erg hoog
Docenten landbouw en techniek (1e gr. en WO)	-	gemiddeld
Docenten economisch-admin. vakken (2e en 3e gr.)	-	hoog
Docenten economisch-admin. vakken (1e gr.)	-	hoog
Docenten talen en expressie	31.6	hoog
Docenten letteren (1e gr. en WO)	-	gemiddeld
Docenten sociale vakken (2e en 3e gr.)	-	gemiddeld
Docenten sociale vakken (1e gr.)	-	gemiddeld
Docenten 2e en 3e graads zonder specialisatie	-	hoog
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	gemiddeld
Onderwijskundig medewerkers	-	erg hoog
Onderwijskundigen en pedagogen	-	gemiddeld
Rij-instructeurs	-	hoog
Zweminstructeurs	-	erg laag
Sportinstructeurs	-	hoog
Tolken, vertalers en schrijvers	-	gemiddeld
Bibliotheekassistenten	20.6	gemiddeld
Bibliotheacarissen	-	-
Grafisch ontwerpers	-	hoog
Kunstenaars	-	erg hoog
Geestelijk verzorgers	-	erg hoog
Geestelijken	-	hoog
Journalisten	-	erg hoog
Taalkundigen	-	gemiddeld
Agrarische hulparbeiders	-	laag
Agrarische arbeiders	19.4	laag
Agrarische vakkrachten	-	laag
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	-	gemiddeld
Landbouwkundigen	-	gemiddeld
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-	gemiddeld
Agrarische bedrijfshoofden	17.7	laag
Productiemedewerkers	14.6	laag
Laboratoriumassistenten	-	erg hoog
Laboranten	-	erg hoog
Technisch analisten	-	hoog
Natuurwetenschappers	-	hoog
Conciërges	42.1	hoog
Hoofden technische dienst	-	gemiddeld
Werktuigbouwkundigen	-	erg hoog
Bouwvakkers	25.6	gemiddeld
Aannemers en installateurs	16.3	laag
Architecten en bouwkundig projectleiders	20.8	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundigen	-	erg hoog
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	20.9	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	15.9	laag
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	laag
Metaalarbeiders	22.3	gemiddeld
Bankwerkers en lassers	13.8	erg laag
Bedrijfshoofden metaalbewerking	-	laag
Assembleurs	-	gemiddeld
Monteurs	16.1	laag
Werktuigbouwk. ontwerpers en hoofden techn. dienst	23.1	gemiddeld
Elektronicamonteurs	-	laag
Monteurs en controleurs elektrotechn. producten	-	gemiddeld
Elektromonteurs	16.7	laag
Electrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	gemiddeld
Elektrotechnici	-	hoog

Tabel 4.4 (vervolg)

Verwachte baanopeningen per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Beroepsgroep	%	Typering
Grafisch productiepersoneel	-	gemiddeld
Grafische vakkrachten	20	gemiddeld
Mechanisch operators	20.4	gemiddeld
Procesoperators	14.4	erg laag
Procestechnologen	-	laag
Materiaalkundigen	-	gemiddeld
Confectie-arbeiders	23.8	gemiddeld
Schoen- en kleermakers	-	gemiddeld
Laders en lossers	19.9	laag
Chauffeurs	13	erg laag
Schippers en conducteurs	-	gemiddeld
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport	-	erg laag
Stewards	-	-
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	-	erg hoog
Verplegenden en doktersassistenten	16.4	laag
Therapeuten en verpleegkundigen	30.9	hoog
Artsen	31.7	hoog
Apothekersassistenten en medisch laboranten	24.6	gemiddeld
Medisch analisten	-	hoog
Apothekers	-	gemiddeld
Afdelingshoofden zorginstelling	-	erg hoog
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	15.7	laag
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	-	erg laag
Bedrijfshoofden	16.7	laag
Economen	-	erg laag
Productieplanners	27.4	gemiddeld
Organisatie-adviseurs	35	hoog
Organisatiedeskundigen	-	erg hoog
Receptionisten en administratieve employés	25.4	gemiddeld
Boekhouders en secretaresses	15.3	laag
Assistent accountants	15.8	laag
Accountants	-	gemiddeld
Verzekeringsagenten	-	gemiddeld
Commercieel employés	12.3	erg laag
Commercieel medewerkers	10.7	erg laag
Technisch-commercieel employés	-	laag
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	-	laag
Juridisch en fiscaal medewerkers	-	hoog
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	-	gemiddeld
Juristen	18.1	laag
Administratieve transportemployés	-	laag
Leidinggevenden	28.8	gemiddeld
Managers	21.7	gemiddeld
Medisch secretaresses	-	erg laag
Programmeurs	28.5	gemiddeld
Systeemanalisten	36.6	hoog
Informatici	-	gemiddeld
Technisch systeemanalisten	-	erg laag
Act.begeleiders en medew. arbeidsbemiddeling	7.8	erg laag
Sociaal-cultureel werkers	22.5	gemiddeld
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	-	gemiddeld
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	-	hoog
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	-	hoog
Vakkenvullers	15.8	laag
Interieurverzorgers	20	gemiddeld
Verkopers	29.6	gemiddeld
Winkeliers	14.8	laag
Hulpkrachten horeca en verzorging	37.4	hoog
Ziekenverzorgenden	24.5	gemiddeld
Verzorgend personeel	23.9	gemiddeld

Tabel 4.4 (vervolg)

Verwachte baanopeningen per beroepsgroep (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Beroepsgroep	%	Typering
Café- en snackbarhouders	-	gemiddeld
Bedrijfshoofden horeca	43.7	hoog
Bakkers en slaggers	-	gemiddeld
Asp. politie-agenten, soldaten en beveiligingshulpen	27.8	gemiddeld
Agenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	36.3	hoog
Politie-inspecteurs en officieren	-	gemiddeld
Brandweerlieden	-	erg laag
Totaal	22.5	

Bron: ROA

Tabel 4.5

Indicator Toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening per Beroep (ITKB) per beroepsgroep, Overijssel, 2003-2008 (alleen elementaire, lagere en middelbare beroepen)

Beroepsgroep	ITKB	Typering
Rij-instructeurs	-	geen
Zweminstructeurs	-	vrijwel geen
Sportinstructeurs	-	vrijwel geen
Bibliotheekassistenten	-	vrijwel geen
Grafisch ontwerpers	-	vrijwel geen
Agrarische hulparbeiders	-	geen
Agrarische arbeiders	0.98	geen
Agrarische vakkrachten	-	vrijwel geen
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-	geen
Agrarische bedrijfshoofden	0.97	vrijwel geen
Productiemedewerkers	0.92	enige
Laboratoriumassistenten	-	vrijwel geen
Laboranten	-	groot
Conciërges	-	geen
Hoofden technische dienst	-	zeer groot
Bouwvakkers	0.95	vrijwel geen
Aannemers en installateurs	0.84	zeer groot
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	-	vrijwel geen
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	0.91	groot
Metaalarbeiders	0.95	vrijwel geen
Bankwerkers en lassers	0.84	zeer groot
Assembleurs	-	vrijwel geen
Monteurs	0.91	groot
Elektronicamonteurs	-	zeer groot
Monteurs en controleurs elektrotechn. producten	-	groot
Elektromonteurs	0.92	enige
Grafisch productiepersoneel	-	groot
Grafische vakkrachten	0.94	vrijwel geen
Mechanisch operators	0.95	vrijwel geen
Procesoperators	0.93	vrijwel geen
Confectie-arbeiders	0.98	geen
Schoen- en kleermakers	-	geen
Laders en lossers	0.96	vrijwel geen
Chauffeurs	0.96	vrijwel geen
Schippers en conducteurs	-	vrijwel geen
Stewards	-	zeer groot
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	-	geen
Verplegenden en doktersassistenten	0.94	vrijwel geen
Apothekersassistenten en medisch laboranten	0.86	zeer groot
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	0.94	vrijwel geen
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	-	geen
Productieplanners	0.92	groot
Receptionisten en administratieve employés	0.96	vrijwel geen
Boekhouders en secretaresses	0.96	vrijwel geen
Verzekeringsagenten	-	vrijwel geen
Commercieel employés	0.93	enige
Technisch-commercieel employés	-	vrijwel geen
Juridisch en fiscaal medewerkers	-	vrijwel geen
Administratieve transportemployés	-	vrijwel geen
Medisch secretaresses	-	vrijwel geen
Programmeurs	0.94	vrijwel geen
Act.begeleiders en medew. arbeidsbemiddeling	0.95	vrijwel geen
Vakkenvullers	-	geen
Interieurverzorgers	0.98	geen

Tabel 4.5 (vervolg)

Indicator Toekomstige Knelpunten in de personeelsvoorziening per Beroep (ITKB) per beroepsgroep, Overijssel, 2003-2008 (alleen elementaire, lagere en middelbare beroepen)

Beroepsgroep	ITKB	Typering
Verkopers	0.97	vrijwel geen
Winkeliers	0.97	vrijwel geen
Hulpkrachten horeca en verzorging	0.96	vrijwel geen
Ziekenverzorgenden	0.97	vrijwel geen
Verzorgend personeel	0.95	vrijwel geen
Café- en snackbarhouders	-	vrijwel geen
Bedrijfshoofden horeca	-	zeer groot
Bakkers en slaggers	-	vrijwel geen
Asp. politie-agenten, soldaten en beveiligingshulp	0.92	groot
Agenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	0.89	groot
Brandweerlieden	-	enige

Bron: ROA

Tabel 4.6

Verwachte uitbreidingsvraag per opleidingstype (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Opleidingstype	%	Typering
Basisonderwijs	-20.1	erg laag
VMBO theorie	5.2	gemiddeld
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	-29.7	erg laag
VMBO bouwtechniek	-0.5	gemiddeld
VMBO installatietechniek	-	laag
VMBO mechanische techniek	-16.4	laag
VMBO fijnmechanische techniek	-	erg laag
VMBO voertuigentechniek	-31.3	erg laag
VMBO elektrotechniek	-6.9	laag
VMBO grafische techniek	-	erg laag
VMBO brood en banket	-	erg laag
VMBO transport en logistiek	-1.7	laag
VMBO administratie, handel en mode	12.1	gemiddeld
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	-25.1	erg laag
VMBO (uiterlijke) verzorging	2.6	gemiddeld
VMBO beveiliging	-	hoog
HAVO/VWO	15.2	hoog
MBO voeding, natuur en milieu	5.4	gemiddeld
MBO groene ruimte	8.8	gemiddeld
MBO laboratorium	-	hoog
MBO bouw	8.9	gemiddeld
MBO grond-, weg- en waterbouw	-2	laag
MBO installatietechniek	-1.2	gemiddeld
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	-7.8	laag
MBO fijnmechanische techniek	-	erg laag
MBO motorvoertuigentechniek en tweewielers	1.3	gemiddeld
MBO vliegtuigtechniek	-	laag
MBO operationele techniek	-	gemiddeld
MBO elektrotechniek	-3	laag
MBO grafische techniek	-17.9	laag
MBO procestechniek	-	gemiddeld
MBO brood en banket	-	laag
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	9	gemiddeld
MBO vervoer	14.8	hoog
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	-	gemiddeld
MBO apothekersassistent	-	hoog
MBO verpleging	12.9	hoog
MBO gezondheidstechniek	-	hoog
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	10.2	gemiddeld
MBO verzorging	-1.9	laag
MBO uiterlijke verzorging	14.6	hoog
MBO horeca	25.7	erg hoog
MBO beweging en therapie	-	gemiddeld
MBO administratie en logistiek	3.2	gemiddeld
MBO handel	-2.8	laag
MBO secretariaat	7.1	gemiddeld
MBO toerisme en recreatie	-	gemiddeld
MBO facilitaire dienstverlening	-3.1	laag
MBO ICT	3.6	gemiddeld
MBO geld, bank en belastingen	-	laag
MBO verzekeringswezen	-	erg laag
MBO openbare orde en veiligheid	1.3	gemiddeld
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	12	gemiddeld
HBO lerarenopleiding talen	-	laag

Tabel 4.6 (vervolg)

Verwachte uitbreidingsvraag per opleidingstype (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Opleidingstype	%	Typering
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	5.5	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	13.1	hoog
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	-	gemiddeld
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	-	hoog
HBO lerarenopleiding expressie	-	gemiddeld
HBO tolk en vertaler	-	erg hoog
HBO landbouw en veeteelt	-	hoog
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	-	gemiddeld
HBO laboratorium	-0.4	gemiddeld
HBO bouwkunde	-2.5	laag
HBO civiele techniek	-	laag
HBO werktuigbouwkunde	-12	laag
HBO elektrotechniek	-0.5	gemiddeld
HBO informatica	17	hoog
HBO chemische technologie	-	gemiddeld
HBO vervoer en logistiek	-	erg laag
HBO verpleegkunde	22.7	hoog
HBO (fysio)therapie	23.3	hoog
HBO voeding	-	-
HBO radiologie	-	hoog
HBO accountancy en bedrijfseconomie	-2.1	laag
HBO commerciële economie	5.2	gemiddeld
HBO toerisme en recreatie	-	hoog
HBO recht en bestuur	-	hoog
HBO secretariaat	-	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	4.4	gemiddeld
HBO communicatie en journalistiek	-	erg hoog
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	3.5	gemiddeld
HBO personeelswerk	-	laag
HBO bibliotheek en documentatie	-	erg hoog
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	15.9	hoog
HBO openbare orde en veiligheid	5.5	gemiddeld
WO letteren	-	hoog
WO theologie	-	laag
WO landbouw en milieukunde	-	gemiddeld
WO wiskunde en natuurwetenschappen	3.4	gemiddeld
WO bouwkunde	-	erg hoog
WO civiele techniek	-	gemiddeld
WO werktuigbouwkunde	-	gemiddeld
WO elektrotechniek	-	gemiddeld
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	-	erg hoog
WO (dier)geneeskunde	9.4	gemiddeld
WO tandheelkunde	-	erg hoog
WO farmacie en medische biologie	-	hoog
WO econom(etr)ie	-	erg hoog
WO bedrijfskunde	10.9	gemiddeld
WO accountancy en belastingen	-	hoog
WO rechten en bestuurskunde	6	gemiddeld
WO sociale wetenschappen	23.4	erg hoog
WO kunstwetenschappen	-	erg hoog
Totaal	4.1	-

Bron: ROA

Tabel 4.7

Verwachte vervangingsvraag per opleidingstype (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Opleidingstype	%	Typering
Basisonderwijs	26.5	hoog
VMBO theorie	25.6	hoog
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	19	gemiddeld
VMBO bouwtechniek	27.7	hoog
VMBO installatietechniek	-	hoog
VMBO mechanische techniek	29.9	erg hoog
VMBO fijnmechanische techniek	-	hoog
VMBO voertuigentechniek	40.5	erg hoog
VMBO elektrotechniek	30.6	erg hoog
VMBO grafische techniek	-	erg hoog
VMBO brood en banket	-	erg hoog
VMBO transport en logistiek	15.7	gemiddeld
VMBO administratie, handel en mode	25.2	hoog
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	29.6	erg hoog
VMBO (uiterlijke) verzorging	21.8	hoog
VMBO beveiliging	-	gemiddeld
HAVO/VWO	16.6	gemiddeld
MBO voeding, natuur en milieu	17.4	gemiddeld
MBO groene ruimte	19.8	gemiddeld
MBO laboratorium	-	gemiddeld
MBO bouw	18.9	gemiddeld
MBO grond-, weg- en waterbouw	17.1	gemiddeld
MBO installatietechniek	21.6	hoog
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	22.5	hoog
MBO fijnmechanische techniek	-	laag
MBO motorvoertuigentechniek en tweewielers	19.6	gemiddeld
MBO vliegtuigtechniek	-	erg hoog
MBO operationele techniek	-	hoog
MBO elektrotechniek	20.2	gemiddeld
MBO grafische techniek	20.6	gemiddeld
MBO procestechniek	-	erg laag
MBO brood en banket	-	gemiddeld
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	17.6	gemiddeld
MBO vervoer	18.4	gemiddeld
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	-	laag
MBO apothekersassistent	-	gemiddeld
MBO verpleging	20.1	gemiddeld
MBO gezondheidstechniek	-	laag
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	13.5	laag
MBO verzorging	16	gemiddeld
MBO uiterlijke verzorging	17.7	gemiddeld
MBO horeca	23.5	hoog
MBO beweging en therapie	-	gemiddeld
MBO administratie en logistiek	18.9	gemiddeld
MBO handel	21.2	hoog
MBO secretariaat	13.2	laag
MBO toerisme en recreatie	-	hoog
MBO facilitaire dienstverlening	20.9	gemiddeld
MBO ICT	18.7	gemiddeld
MBO geld, bank en belastingen	-	gemiddeld
MBO verzekeringswezen	-	hoog
MBO openbare orde en veiligheid	27.4	hoog
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	18.3	gemiddeld
HBO lerarenopleiding talen	-	hoog

Tabel 4.7 (vervolg)

Verwachte vervangingsvraag per opleidingstype (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Opleidingstype	%	Typering
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	13.8	laag
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	28.5	erg hoog
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	-	laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	-	laag
HBO lerarenopleiding expressie	-	erg hoog
HBO tolk en vertaler	-	gemiddeld
HBO landbouw en veeteelt	-	erg laag
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	-	laag
HBO laboratorium	24.7	hoog
HBO bouwkunde	18.4	gemiddeld
HBO civiele techniek	-	hoog
HBO werktuigbouwkunde	18.5	gemiddeld
HBO elektrotechniek	18.7	gemiddeld
HBO informatica	11.3	laag
HBO chemische technologie	-	gemiddeld
HBO vervoer en logistiek	-	laag
HBO verpleegkunde	8.8	erg laag
HBO (fysio)therapie	19.4	gemiddeld
HBO voeding	-	-
HBO radiologie	-	gemiddeld
HBO accountancy en bedrijfseconomie	16.6	gemiddeld
HBO commerciële economie	9	laag
HBO toerisme en recreatie	-	erg laag
HBO recht en bestuur	-	gemiddeld
HBO secretariaat	-	hoog
HBO bedrijfskunde	11.5	laag
HBO communicatie en journalistiek	-	laag
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	18.4	gemiddeld
HBO personeelswerk	-	hoog
HBO bibliotheek en documentatie	-	laag
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	17.7	gemiddeld
HBO openbare orde en veiligheid	-	erg hoog
WO letteren	-	gemiddeld
WO theologie	-	laag
WO landbouw en milieukunde	-	laag
WO wiskunde en natuurwetenschappen	19.2	gemiddeld
WO bouwkunde	-	laag
WO civiele techniek	-	erg laag
WO werktuigbouwkunde	-	erg laag
WO elektrotechniek	-	laag
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	-	erg laag
WO (dier)geneeskunde	24.1	hoog
WO tandheelkunde	-	laag
WO farmacie en medische biologie	-	erg laag
WO econom(etr)ie	-	laag
WO bedrijfskunde	3.8	erg laag
WO accountancy en belastingen	-	gemiddeld
WO rechten en bestuurskunde	18.7	gemiddeld
WO sociale wetenschappen	20.9	gemiddeld
WO kunstwetenschappen	-	erg laag
Totaal	20.3	-

Bron: ROA

Tabel 4.8

Verwachte baanopeningen per opleidingstype (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Opleidingstype	%	Typering
Basisonderwijs	26.5	gemiddeld
VMBO theorie	30.9	gemiddeld
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	19.0	laag
VMBO bouwtechniek	27.7	gemiddeld
VMBO installatietechniek	-	gemiddeld
VMBO mechanische techniek	29.9	gemiddeld
VMBO fijnmechanische techniek	-	gemiddeld
VMBO voertuigentechniek	40.5	hoog
VMBO elektrotechniek	30.6	gemiddeld
VMBO grafische techniek	-	hoog
VMBO brood en banket	-	gemiddeld
VMBO transport en logistiek	15.7	erg laag
VMBO administratie, handel en mode	37.3	hoog
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	29.6	gemiddeld
VMBO (uiterlijke) verzorging	24.4	gemiddeld
VMBO beveiliging		hoog
HAVO/VWO	31.8	hoog
MBO voeding, natuur en milieu	22.8	gemiddeld
MBO groene ruimte	28.6	gemiddeld
MBO laboratorium	-	hoog
MBO bouw	27.8	gemiddeld
MBO grond-, weg- en waterbouw	17.1	laag
MBO installatietechniek	21.6	gemiddeld
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	22.5	gemiddeld
MBO fijnmechanische techniek	-	erg laag
MBO motorvoertuigentechniek en tweewielers	21.0	laag
MBO vliegtuigtechniek	-	hoog
MBO operationele techniek	-	gemiddeld
MBO elektrotechniek	20.2	laag
MBO grafische techniek	20.6	laag
MBO procestechniek	-	laag
MBO brood en banket	-	laag
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	26.6	gemiddeld
MBO vervoer	33.2	hoog
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	-	gemiddeld
MBO apothekersassistent	-	hoog
MBO verpleging	33.0	hoog
MBO gezondheidstechniek	-	hoog
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	23.8	gemiddeld
MBO verzorging	16.0	laag
MBO uiterlijke verzorging	32.4	hoog
MBO horeca	49.2	erg hoog
MBO beweging en therapie	-	gemiddeld
MBO administratie en logistiek	22.2	gemiddeld
MBO handel	21.2	laag
MBO secretariaat	20.3	laag
MBO toerisme en recreatie	-	gemiddeld
MBO facilitaire dienstverlening	20.9	laag
MBO ICT	22.3	gemiddeld
MBO geld, bank en belastingen	-	laag
MBO verzekeringswezen	-	gemiddeld
MBO openbare orde en veiligheid	28.7	gemiddeld
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	30.3	gemiddeld
HBO lerarenopleiding talen	-	gemiddeld
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	19.3	laag

Tabel 4.8 (vervolg)

Verwachte baanopeningen per opleidingstype (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008

Opleidingstype	%	Typering
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	41.6	erg hoog
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	-	laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	-	hoog
HBO lerarenopleiding expressie	-	gemiddeld
HBO tolk en vertaler	-	erg hoog
HBO landbouw en veeteelt	-	gemiddeld
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	-	erg laag
HBO laboratorium	24.7	gemiddeld
HBO bouwkunde	18.4	laag
HBO civiele techniek	-	gemiddeld
HBO werktuigbouwkunde	18.5	laag
HBO elektrotechniek	18.7	laag
HBO informatica	28.3	gemiddeld
HBO chemische technologie	-	laag
HBO vervoer en logistiek	-	erg laag
HBO verpleegkunde	31.6	hoog
HBO (fysio)therapie	42.7	erg hoog
HBO voeding	-	-
HBO radiologie	-	gemiddeld
HBO accountancy en bedrijfseconomie	16.6	laag
HBO commerciële economie	14.2	erg laag
HBO toerisme en recreatie	-	gemiddeld
HBO recht en bestuur	-	hoog
HBO secretariaat	-	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	15.9	erg laag
HBO communicatie en journalistiek	-	erg hoog
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	21.9	gemiddeld
HBO personeelswerk	-	gemiddeld
HBO bibliotheek en documentatie	-	erg hoog
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	33.6	hoog
HBO openbare orde en veiligheid	-	hoog
WO letteren	-	hoog
WO theologie	-	erg laag
WO landbouw en milieukunde	-	laag
WO wiskunde en natuurwetenschappen	22.6	gemiddeld
WO bouwkunde	-	hoog
WO civiele techniek	-	laag
WO werktuigbouwkunde	-	erg laag
WO elektrotechniek	-	erg laag
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	-	hoog
WO (dier)geneeskunde	33.4	hoog
WO tandheelkunde	-	erg hoog
WO farmacie en medische biologie	-	gemiddeld
WO econom(etr)ie	-	erg hoog
WO bedrijfskunde	14.7	erg laag
WO accountancy en belastingen	-	gemiddeld
WO rechten en bestuurskunde	24.8	gemiddeld
WO sociale wetenschappen	44.3	erg hoog
WO kunstwetenschappen	-	erg hoog
Totaal	29.1	-

Bron: ROA

Tabel 4.9

Verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters per opleidingstype (als percentage van de werkgelegenheid), Overijssel, 2003-2008 (alleen lagere en middelbare opleidingen)

Opleidingstype	%	Typering
Basisonderwijs	23.8	gemiddeld
VMBO theorie	23.1	gemiddeld
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	31.1	hoog
VMBO bouwtechniek	26.0	gemiddeld
VMBO installatietechniek	-	hoog
VMBO mechanische techniek	23.2	gemiddeld
VMBO fijnmechanische techniek	-	hoog
VMBO voertuigentechniek	27.3	gemiddeld
VMBO elektrotechniek	-	erg laag
VMBO grafische techniek	-	hoog
VMBO brood en banket	-	laag
VMBO transport en logistiek	41.7	erg hoog
VMBO administratie, handel en mode	50.1	erg hoog
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	31.5	hoog
VMBO (uiterlijke) verzorging	-	erg hoog
HAVO/VWO	36.8	hoog
MBO voeding, natuur en milieu	19.1	gemiddeld
MBO groene ruimte	28.7	hoog
MBO laboratorium	-	laag
MBO bouw	16.5	gemiddeld
MBO grond-, weg- en waterbouw	16.1	gemiddeld
MBO installatietechniek	-	hoog
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	9.4	laag
MBO fijnmechanische techniek	-	gemiddeld
MBO motorvoertuigentechniek en tweewielers	32.4	hoog
MBO vliegtuigtechniek	-	laag
MBO operationele techniek	-	erg hoog
MBO elektrotechniek	15.6	gemiddeld
MBO grafische techniek	-	gemiddeld
MBO procestechniek	-	erg laag
MBO brood en banket	-	gemiddeld
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	-	laag
MBO vervoer	35.4	hoog
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	-	gemiddeld
MBO apothekersassistent	-	gemiddeld
MBO verpleging	21.0	gemiddeld
MBO gezondheidstechniek	-	erg laag
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	52.7	erg hoog
MBO verzorging	27.3	gemiddeld
MBO uiterlijke verzorging	18.6	gemiddeld
MBO horeca	38.0	hoog
MBO beweging en therapie	-	laag
MBO administratie en logistiek	13.7	laag
MBO handel	27.3	gemiddeld
MBO secretariaat	17.2	gemiddeld
MBO toerisme en recreatie	-	hoog
MBO facilitaire dienstverlening	39.4	hoog
MBO ICT	42.3	erg hoog
MBO geld, bank en belastingen	-	laag
MBO verzekeringswezen	-	erg hoog
MBO openbare orde en veiligheid	13.1	laag
Totaal (inclusief hogere en wetenschappelijke opleidingen)	23.3	-

Bron: ROA

Tabel 4.10

Indicator Toekomstperspectieven op de arbeidsmarkt voor schoolverlaters (ITA) en Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening (ITKP) per opleidingstype, Overijssel, 2003-2008 (alleen lagere en middelbare opleidingen)

Opleidingstype	ITA	Typering	ITKP	Typering
Basisonderwijs	1.01	redelijk	1.2	geen
VMBO theorie	0.97	goed	0.97	groot
VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	1.11	matig	1.47	geen
VMBO bouwtechniek	1.00	goed	1.00	groot
VMBO installatietechniek		redelijk		vrijwel geen
VMBO mechanische techniek	0.98	goed	1.12	vrijwel geen
VMBO fijnmechanische techniek		zeer goed		vrijwel geen
VMBO motorvoertuigtechniek	1.00	goed	1.28	geen
VMBO elektrotechniek	0.98	goed	1.03	enige
VMBO grafische techniek		zeer goed		vrijwel geen
VMBO brood en banket		matig		geen
VMBO horeca en levensmiddelentechniek	1.04	redelijk	1.06	vrijwel geen
VMBO vervoer	1.06	matig	1.06	vrijwel geen
VMBO administratie, handel en textiel	1.17	slecht	1.45	geen
VMBO verzorging	1.08	matig	1.08	vrijwel geen
VMBO beveiliging		slecht		geen
HAVO/VWO	1.06	matig	1.06	vrijwel geen
MBO voeding, natuur en milieu	0.99	goed	0.99	groot
MBO groene ruimte	1.01	redelijk	1.01	enige
MBO laboratorium		goed		groot
MBO bouw	0.92	goed	0.92	groot
MBO grond-, weg- en waterbouw	1.03	redelijk	1.04	enige
MBO installatietechniek	1.09	matig	1.10	vrijwel geen
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	0.92	goed	0.98	groot
MBO fijnmechanische techniek		matig		geen
MBO motorvoertuigtechniek en tweewielers	1.14	matig	1.14	vrijwel geen
MBO vliegtuigtechniek		zeer goed		groot
MBO operationele techniek		slecht		geen
MBO elektrotechniek	0.99	goed	1.01	enige
MBO grafische techniek	1.08	matig	1.27	geen
MBO procestechniek		goed		groot
MBO brood en banket		redelijk		vrijwel geen
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	0.89	goed	0.89	groot
MBO vervoer	1.04	redelijk	1.04	enige
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent		redelijk		enige
MBO apothekersassistent		zeer goed		zeer groot
MBO verpleging	0.94	goed	0.94	groot
MBO gezondheidstechniek		zeer goed		zeer groot
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	1.26	slecht	1.26	geen
MBO verzorging	1.12	matig	1.14	vrijwel geen
MBO uiterlijke verzorging	0.93	goed	0.93	groot
MBO horeca	0.94	goed	0.94	groot
MBO beweging en therapie		goed		groot
MBO administratie en logistiek	0.96	goed	0.96	groot
MBO handel	1.06	matig	1.09	vrijwel geen
MBO secretariaat	1.00	goed	1.00	groot
MBO toerisme en recreatie		redelijk		enige
MBO facilitaire dienstverlening	1.16	slecht	1.19	geen
MBO ICT	1.18	slecht	1.18	geen
MBO geld, bank en belastingen		redelijk		geen
MBO verzekeringswezen		slecht		geen
MBO openbare orde en veiligheid	0.89	goed	0.89	groot

Bron: ROA

Tabel 4.11
Conjunctuurgevoeligheid per opleidingstype

Opleidingstype	Conjunctuur- gevoeligheid	Typering
BASISONDERWIJS		
Basisonderwijs	0.82	gemiddeld
VMBO		
<i>VMBO Theorie</i> VMBO theorie	0.74	laag
<i>VMBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i> VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	0.84	gemiddeld
<i>VMBO Techniek</i> VMBO bouwtechniek	1.02	hoog
VMBO installatietechniek	0.85	gemiddeld
VMBO mechanische techniek	0.82	gemiddeld
VMBO fijnmechanische techniek	0.79	gemiddeld
VMBO voertuigtechniek	0.76	gemiddeld
VMBO elektrotechniek	0.86	gemiddeld
VMBO grafische techniek	0.93	hoog
VMBO brood en banket	0.72	laag
VMBO transport en logistiek	0.74	laag
<i>VMBO Economie</i> VMBO administratie, handel en mode	0.73	laag
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	0.89	gemiddeld
<i>VMBO Zorg en welzijn</i> VMBO (uiterlijke) verzorging	0.80	gemiddeld
<i>VMBO Beveiliging</i> VMBO beveiliging	0.57	erg laag
HAVO/VWO, MBO		
<i>HAVO/VWO</i> HAVO/VWO	0.74	laag
<i>MBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i> MBO voeding, natuur en milieu	0.75	gemiddeld
MBO groene ruimte	0.89	hoog
<i>MBO Techniek</i> MBO laboratorium	0.86	gemiddeld
MBO bouw	1.00	hoog
MBO grond-, weg- en waterbouw	0.99	hoog
MBO installatietechniek	0.87	gemiddeld
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	0.68	laag
MBO fijnmechanische techniek	0.69	laag
MBO motorvoertuigtechniek en tweewielers	0.71	laag
MBO vliegtuigtechniek	0.71	laag
MBO operationele techniek	0.85	gemiddeld
MBO elektrotechniek	0.83	gemiddeld
MBO grafische techniek	0.98	hoog
MBO procestechniek	0.81	gemiddeld
MBO brood en banket	0.84	gemiddeld
MBO levensmiddelentechniek/ vleesverwerking	0.86	gemiddeld
MBO vervoer	0.96	hoog

Tabel 4.11 (vervolg)
Conjunctuurgevoeligheid per opleidingstype

Opleidingstype	Conjunctuur- gevoeligheid	Typering
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	1.15	erg hoog
MBO apothekersassistent	0.66	laag
MBO verpleging	1.12	erg hoog
MBO gezondheidstechniek	0.66	laag
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	0.81	gemiddeld
MBO verzorging	1.05	hoog
MBO uiterlijke verzorging	0.95	hoog
MBO horeca	0.97	hoog
MBO beweging en therapie	0.64	erg laag
<i>MBO Economie</i>		
MBO administratie en logistiek	0.68	laag
MBO handel	0.79	gemiddeld
MBO secretariaat	0.65	laag
MBO toerisme en recreatie	0.68	laag
MBO facilitaire dienstverlening	0.79	gemiddeld
MBO ICT	0.65	erg laag
MBO geld, bank en belastingen	0.74	gemiddeld
MBO verzekeringswezen	0.70	laag
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>		
MBO openbare orde en veiligheid	0.70	laag
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	0.59	erg laag
HBO lerarenopleiding talen	0.74	gemiddeld
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	0.74	laag
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	0.73	laag
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	0.57	erg laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	0.76	gemiddeld
HBO lerarenopleiding expressie	0.77	gemiddeld
HBO tolk en vertaler	0.79	gemiddeld
<i>HBO Landbouw</i>		
HBO landbouw en veeteelt	0.80	gemiddeld
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	0.91	hoog
<i>HBO Techniek</i>		
HBO laboratorium	0.66	laag
HBO bouwkunde	0.96	hoog
HBO civiele techniek	1.13	erg hoog
HBO werktuigbouwkunde	0.79	gemiddeld
HBO elektrotechniek	0.78	gemiddeld
HBO informatica	0.85	gemiddeld
HBO chemische technologie	0.87	gemiddeld
HBO vervoer en logistiek	0.72	laag
<i>HBO Paramedisch</i>		
HBO verpleegkunde	0.71	laag
HBO (fysio)therapie	0.59	erg laag
HBO voeding	0.63	erg laag
HBO radiologie	0.62	erg laag

Tabel 4.11 (vervolg)
Conjunctuurgevoeligheid per opleidingstype

Opleidingstype	Conjunctuur- gevoeligheid	Typering
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	0.88	gemiddeld
HBO commerciële economie	0.85	gemiddeld
HBO toerisme en recreatie	0.75	gemiddeld
HBO recht en bestuur	0.92	hoog
HBO secretariaat	0.73	laag
HBO bedrijfskunde	0.82	gemiddeld
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	0.97	hoog
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	0.88	gemiddeld
HBO personeel en arbeid	0.81	gemiddeld
HBO bibliotheek en documentatie	0.95	hoog
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	0.89	gemiddeld
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>		
HBO openbare orde en veiligheid	0.76	gemiddeld
WO		
<i>WO Letteren en theologie</i>		
WO letteren	1.09	erg hoog
WO theologie	0.65	erg laag
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>		
WO landbouw en milieukunde	1.01	hoog
<i>WO Techniek</i>		
WO wiskunde en natuurwetenschappen	0.94	hoog
WO bouwkunde	0.96	hoog
WO civiele techniek	0.98	hoog
WO werktuigbouwkunde	0.94	hoog
WO elektrotechniek	0.94	hoog
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	1.13	erg hoog
<i>WO Medisch</i>		
WO (dier)geneeskunde	0.46	erg laag
WO tandheelkunde	0.40	erg laag
WO farmacie en medische biologie	0.77	gemiddeld
<i>WO Economie</i>		
WO econom(etr)ie	1.08	erg hoog
WO bedrijfskunde	1.05	erg hoog
WO accountancy en belastingen	1.41	erg hoog
WO rechten en bestuurskunde	1.29	erg hoog
<i>WO Sociaal-cultureel</i>		
WO sociale wetenschappen	1.11	erg hoog
<i>WO Kunst</i>		
WO kunstwetenschappen	0.86	gemiddeld

Tabel 4.12

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende beroepsgroepen per opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Spreidings- index	Typering
BASISONDERWIJS		
Basisonderwijs	21.10	erg hoog
VMBO		
<i>VMBO Theorie</i> VMBO theorie	17.90	erg hoog
<i>VMBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i> VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	9.30	gemiddeld
<i>VMBO Techniek</i> VMBO bouwtechniek	4.59	laag
VMBO installatietechniek	5.50	gemiddeld
VMBO mechanische techniek	11.59	hoog
VMBO fijnmechanische techniek	9.35	gemiddeld
VMBO voertuigtechniek	8.02	gemiddeld
VMBO elektrotechniek	13.03	hoog
VMBO grafische techniek	11.56	hoog
VMBO brood en banket	14.68	hoog
VMBO transport en logistiek	2.33	erg laag
<i>VMBO Economie</i> VMBO administratie, handel en mode	16.10	hoog
VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	14.28	hoog
<i>VMBO Zorg en welzijn</i> VMBO (uiterlijke) verzorging	11.35	gemiddeld
<i>VMBO Beveiliging</i> VMBO beveiliging	4.50	laag
HAVO/VWO, MBO		
<i>HAVO/VWO</i> HAVO/VWO	18.98	erg hoog
<i>MBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i> MBO voeding, natuur en milieu	5.80	gemiddeld
MBO groene ruimte	4.79	laag
<i>MBO Techniek</i> MBO laboratorium	7.91	gemiddeld
MBO bouw	3.95	laag
MBO grond-, weg- en waterbouw	7.76	gemiddeld
MBO installatietechniek	2.91	laag
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	9.27	gemiddeld
MBO fijnmechanische techniek	8.62	gemiddeld
MBO motorvoertuigtechniek en tweewielers	3.95	laag
MBO vliegtuigtechniek	5.98	gemiddeld
MBO operationele techniek	5.60	gemiddeld
MBO elektrotechniek	8.43	gemiddeld
MBO grafische techniek	8.13	gemiddeld
MBO procestechniek	3.85	laag
MBO brood en banket	7.56	gemiddeld
MBO levensmiddelentechniek/ vleesverwerking	11.31	gemiddeld
MBO vervoer	11.47	hoog

Tabel 4.12 (vervolg)

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende beroepsgroepen per opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Spreidings-index	Typering
MBO Dienstverlening en gezondheidszorg		
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	2.55	erg laag
MBO apothekersassistent	1.75	erg laag
MBO verpleging	3.48	laag
MBO gezondheidstechniek	1.99	erg laag
MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	10.27	gemiddeld
MBO verzorging	7.12	gemiddeld
MBO uiterlijke verzorging	3.89	laag
MBO horeca	9.73	gemiddeld
MBO beweging en therapie	8.74	gemiddeld
MBO Economie		
MBO administratie en logistiek	6.08	gemiddeld
MBO handel	15.75	hoog
MBO secretariaat	3.47	laag
MBO toerisme en recreatie	5.93	gemiddeld
MBO facilitaire dienstverlening	19.07	erg hoog
MBO ICT	4.99	laag
MBO geld, bank en belastingen	6.75	gemiddeld
MBO verzekeringswezen	3.62	laag
MBO Openbare orde en veiligheid		
MBO openbare orde en veiligheid	7.44	gemiddeld
HBO		
HBO Onderwijs en tolk en vertaler		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	2.06	erg laag
HBO lerarenopleiding talen	4.42	laag
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	7.04	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	17.21	erg hoog
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	3.24	laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	5.49	gemiddeld
HBO lerarenopleiding expressie	7.07	gemiddeld
HBO tolk en vertaler	11.83	hoog
HBO Landbouw		
HBO landbouw en veeteelt	8.87	gemiddeld
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	16.37	hoog
HBO Techniek		
HBO laboratorium	10.65	gemiddeld
HBO bouwkunde	4.76	laag
HBO civiele techniek	7.88	gemiddeld
HBO werktuigbouwkunde	13.53	hoog
HBO elektrotechniek	11.42	hoog
HBO informatica	2.50	erg laag
HBO chemische technologie	10.75	gemiddeld
HBO vervoer en logistiek	10.10	gemiddeld
HBO Paramedisch		
HBO verpleegkunde	3.70	laag
HBO (fysio)therapie	1.98	erg laag
HBO voeding	5.20	gemiddeld
HBO radiologie	2.37	erg laag

Tabel 4.12 (vervolg)

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende beroepsgroepen per opleidingstype, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Spreadings-index	Typering
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	6.25	gemiddeld
HBO commerciële economie	5.24	gemiddeld
HBO toerisme en recreatie	7.56	gemiddeld
HBO recht en bestuur	13.89	hoog
HBO secretariaat	5.52	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	20.06	erg hoog
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	7.23	gemiddeld
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	5.67	gemiddeld
HBO personeel en arbeid	5.19	laag
HBO bibliotheek en documentatie	6.74	gemiddeld
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	6.69	gemiddeld
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>		
HBO openbare orde en veiligheid	10.25	gemiddeld
WO		
<i>WO Letteren en theologie</i>		
WO letteren	15.05	hoog
WO theologie	3.94	laag
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>		
WO landbouw en milieukunde	19.32	erg hoog
<i>WO Techniek</i>		
WO wiskunde en natuurwetenschappen	16.86	hoog
WO bouwkunde	2.34	erg laag
WO civiele techniek	6.44	gemiddeld
WO werktuigbouwkunde	11.39	gemiddeld
WO elektrotechniek	9.64	gemiddeld
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	4.53	laag
<i>WO Medisch</i>		
WO (dier)geneeskunde	1.27	erg laag
WO tandheelkunde	1.12	erg laag
WO farmacie en medische biologie	4.57	laag
<i>WO Economie</i>		
WO econom(etr)ie	12.78	hoog
WO bedrijfskunde	13.31	hoog
WO accountancy en belastingen	4.37	laag
WO rechten en bestuurskunde	3.44	laag
<i>WO Sociaal-cultureel</i>		
WO sociale wetenschappen	14.30	hoog
<i>WO Kunst</i>		
WO kunstwetenschappen	13.09	hoog

Tabel 4.13

Substitutiemogelijkheden tussen mensen met uiteenlopende opleidingsachtergronden per beroepsgroep, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Spreidings-index	Typering
PEDAGOGISCHE BEROEPEN		
Leraar basisonderwijs	1.48	erg laag
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	6.76	gemiddeld
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	3.02	erg laag
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	5.73	laag
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	7.33	gemiddeld
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	6.72	gemiddeld
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	6.22	gemiddeld
Docenten talen en expressie	5.34	laag
Docenten letteren (1e graads)	3.97	laag
Docenten sociale vakken (2e graads)	3.56	laag
Docenten sociale vakken (1e graads)	2.23	erg laag
Docenten 2e graads zonder specialisatie	7.61	gemiddeld
Docent 1e graads zonder specialisatie	6.16	gemiddeld
Onderwijskundig medewerkers	15.59	hoog
Onderwijskundigen en pedagogen	8.72	gemiddeld
Rij-instructeurs	3.32	laag
Zweminstructeurs	6.74	gemiddeld
Sportinstructeurs	7.82	gemiddeld
CULTURELE BEROEPEN		
Tolken, vertalers en schrijvers	7.38	gemiddeld
Bibliotheekassistenten	13.39	hoog
Bibliotheecarissen	3.07	erg laag
Grafisch ontwerpers	5.29	laag
Kunstenaars	5.62	laag
Geestelijk verzorgers	1.89	erg laag
Geestelijken	1.35	erg laag
Journalisten	7.77	gemiddeld
Taalkundigen	6.26	gemiddeld
AGRARISCHE BEROEPEN		
Agrarische hulpverleners	4.66	laag
Agrarische arbeiders	9.52	gemiddeld
Agrarische vakkrachten	7.28	gemiddeld
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	11.3	hoog
Landbouwkundigen	4.99	laag
Landbouwmachinebestuurders en vissers	8.93	gemiddeld
Agrarische bedrijfshoofden	8.45	gemiddeld
TECHNISCHE, AMBACHTS- EN INDUSTRIEBEROEPEN		
Productiemedewerkers	10.33	gemiddeld
Laboratorium-assistenten	8.32	gemiddeld
Laboranten	3.82	laag
Technisch analisten	4.37	laag
Natuurwetenschappers	6.67	gemiddeld
Conciërges	13.79	hoog
Hoofden technische dienst	15.18	hoog
Werktuigbouwkundigen	7.9	gemiddeld
Bouwwerkers	6.08	laag
Aannemers en installateurs	7.46	gemiddeld
Architecten en bouwkundig projectleiders	11.6	hoog
Weg- en waterbouwkundigen	5.11	laag

Tabel 4.13 (vervolg)
Substitutiemogelijkheden tussen mensen met uiteenlopende opleidingsachtergronden per beroepsgroep, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Spreidings-index	Typering
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	6.93	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	11.58	hoog
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	5.72	laag
Metaalarbeiders	7.8	gemiddeld
Bankwerkers en lassers	6.43	gemiddeld
Bedrijfschouften metaalbewerking	14.29	hoog
Assembleurs	10.56	gemiddeld
Monteurs	12.71	hoog
Werkuigbouwkundig ontwerpers en houften technische dienst	8.81	gemiddeld
Elektronicamonteurs	4.73	laag
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	7.29	gemiddeld
Elektromonteurs	3.53	laag
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshouften	5.1	laag
Elektrotechnici	6.3	gemiddeld
Grafisch productiepersoneel	6.44	gemiddeld
Grafische vakkrachten	5.95	laag
Mechanisch operators	9.87	gemiddeld
Procesoperators	13.66	hoog
Procestechnologen	17.18	erg hoog
Materiaalkundigen	9.89	gemiddeld
Confectie-arbeiders	7.41	gemiddeld
Schoen- en kleermakers	6.45	gemiddeld
TRANSPORT BEROEPEN		
Laders en lossers	11.88	hoog
Chauffeurs	12.75	hoog
Schippers en conducteurs	9.36	gemiddeld
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevendenden transport	8.14	gemiddeld
Stewards	10.97	gemiddeld
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN		
Verpleeghulpen en leerling-verpleegkundigen	6.5	gemiddeld
Verplegenden en doktersassistenten	2.75	erg laag
Therapeuten en verpleegkundigen	6.15	gemiddeld
Artsen	2.18	erg laag
Apothekersassistenten en medisch laboranten	7.26	gemiddeld
Medisch analisten	3.9	laag
Apothekers	3.03	erg laag
Afdelingshouften zorginstelling	11.23	hoog
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN		
Kantoorhulpen, inpakkers en colporteurs	4.76	laag
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	12.22	hoog
Bedrijfschouften	31.18	erg hoog
Economen	8.09	gemiddeld
Productieplanners	18.07	erg hoog
Organisatie-adviseurs	19.69	erg hoog
Organisatiedeskundigen	8.63	gemiddeld
Receptionisten en administratieve employés	8.97	gemiddeld
Boekhouders en secretaresses	11.81	hoog
Assistent accountants	11.37	hoog
Accountants	6.96	gemiddeld
Verzekeringsagenten	11.6	hoog
Commercieel employés	21.59	erg hoog

Tabel 4.13 (vervolg)

Substitutiemogelijkheden tussen mensen met uiteenlopende opleidingsachtergronden per beroepsgroep, Overijssel, gemiddelde 2001-2002

Opleidingstype	Spreidings-index	Typering
Commercieel medewerkers	23.46	erg hoog
Technisch-commercieel employés	15.03	hoog
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	23.57	erg hoog
Juridisch en fiscaal medewerkers	10.75	gemiddeld
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	15.61	hoog
Juristen	3.18	erg laag
Administratieve transportemployés	17.25	erg hoog
Leidinggevend	29.66	erg hoog
Managers	34.51	erg hoog
Medisch secretaresses	6.36	gemiddeld
INFORMATICA BEROEPEN		
Programmeurs	7.73	gemiddeld
Systeemanalisten	14	hoog
Informatici	18.08	erg hoog
Technisch systeemanalisten	5.3	laag
SOCIAAL CULTURELE BEROEPEN		
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	12.98	hoog
Medewerkers sociaal-cultureel werk en personeel en arbeid	6.87	gemiddeld
Hoofden sociaal-cultureel werk en personeel en arbeid	4.01	laag
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	19.9	erg hoog
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	2.24	erg laag
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN		
Vakkenvullers	7.89	gemiddeld
Interieurverzorgers	6.41	gemiddeld
Verkopers	11.73	hoog
Winkeliers	9.18	gemiddeld
Hulpkrachten horeca en verzorging	8.15	gemiddeld
Ziekenverzorgenden	1.74	erg laag
Verzorgend personeel	8.47	gemiddeld
Café- en snackbarhouders	14.49	hoog
Bedrijfshoofden horeca	10.97	hoog
Bakkers en slaggers	5.84	laag
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN		
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	12.19	hoog
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	1.89	erg laag
Politie-inspecteurs en officieren	5.36	laag
Brandweerlieden	4.47	laag

5 Classificaties

Overzicht van opleidingstypen

Opleidingsniveau Opleidingscategorie Nr.	Opleidingstype	SOI
Basisonderwijs		
001	Basisonderwijs	00000-20199
VMBO, VMBO theorie		
002	<i>VMBO theorie</i> VMBO theorie	30100-30199
003	<i>VMBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i> VMBO landbouw en natuurlijke omgeving	30637, 32100-32999
004	<i>VMBO Techniek</i> VMBO bouwtechniek	33610-33615, 33617-33629
005	VMBO installatietechniek	33616
006	VMBO mechanische techniek	33631, 33633, 33638
007	VMBO fijnmechanische techniek	33635
008	VMBO voertuigtechniek	33641
009	VMBO elektrotechniek	33650-33659
010	VMBO grafische techniek	33660-33669
011	VMBO brood en banket	33676
012	VMBO transport en logistiek	34100-34399
—	VMBO techniek overig	33100-33199, 33642-33649, 33670-33672, 33674-33675, 33678-33684, 33686-33699
014	<i>VMBO Economie</i> VMBO administratie, handel en textiel	33673, 33685, 36110-36699
015	VMBO consumptief en levensmiddelentechniek	33677, 34430, 38140, 38340
016	<i>VMBO Verzorging</i> VMBO (uiterlijke) verzorging	30667, 30671, 35100-35499, 37100-37199, 38100-38139, 38180-38199, 38330
017	<i>VMBO Openbare orde en veiligheid</i> VMBO beveiliging	39100-39399
—	<i>VMBO Overig</i> VMBO overig	30690, 31100-31199, 31610, 38430, 38600-38699, 39800-39999
MBO, HAVO/VWO		
019	<i>HAVO/VWO</i> HAVO/VWO	40100-40199
020	<i>MBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i> MBO voeding, natuur en milieu	42110-42129, 42150-42169, 42188-42199, 42220-42999
021	MBO groene ruimte	42130, 42175, 42183
022	<i>MBO Techniek</i> MBO laboratorium	43100-43199, 45210-45219
023	MBO bouw	43611-43615, 43618-43619, 43811-43815, 43818-43819
024	MBO grond-, weg- en waterbouw	43623-43625, 43823-43825
025	MBO installatietechniek	43616, 43816

Overzicht van opleidingstypen (vervolg)

Opleidingsniveau Opleidingscategorie		SOI
Nr.	Opleidingstype	
026	MBO werktuigbouw & mechanische techniek	42210, 43631, 43633, 43638, 43643, 43647-43648, 43833, 43838, 43843, 43847-43848, 44231, 44250-44299
027	MBO fijnmechanische techniek	43635, 43835, 45280
028	MBO motorvoertuigentechniek en tweewielers	43641, 43649, 43841
029	MBO vliegtuigtechniek	43645
030	MBO operationele techniek	43646
031	MBO elektrotechniek	43650-43659, 43850-43859
032	MBO grafische techniek	43660-43669, 43867-43869
033	MBO procestechniek	43674, 43675, 43678, 43679, 43874, 43875, 43878, 43879, 43676, 43876
034	MBO brood en banket	
035	MBO levensmiddelentechniek/ vleesverwerking	43677, 43877
036	MBO vervoer	40657, 44100-44199, 44210, 44238-44241, 44248, 44300-44999
—	MBO techniek overig	43671-43673, 43682, 43688-43699, 43888-43999
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
038	MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	45118, 45138, 45160
039	MBO apothekersassistent	45220
040	MBO verpleging	45120, 45380,
041	MBO gezondheidstechniek	45230-45239
042	MBO sociaal-pedagogisch en welzijn	47100-47199
043	MBO verzorging	41610, 45430, 45480, 48110-48129, 48180-48199, 48320
044	MBO uiterlijke verzorging	48130, 48330
045	MBO horeca	48140, 48340
046	MBO beweging en therapie	40667, 45140-45159, 45161-45179, 45181-45199, 45240-45249, 45410, 45900
<i>MBO Economie</i>		
047	MBO administratie en logistiek	46110, 46133, 46138, 46141, 46148, 46180-46199, 46600-46629, 46690
048	MBO handel	43617, 43685, 43817, 43885, 46143, 46150-46159, 46280
049	MBO secretariaat	45180, 45310, 46131
050	MBO toerisme en recreatie	46142
051	MBO facilitaire dienstverlening	46120-46129, 46220
052	MBO ICT	46135
053	MBO geld, bank en belastingen	46145, 46630
054	MBO verzekeringswezen	46146
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>		
055	MBO openbare orde en veiligheid	49100-49799
<i>MBO Overig</i>		
—	MBO overig	40617-40656, 40658, 40670-40699, 41110-41199, 46240, 48400-48699, 49800-49999

Overzicht van opleidingstypen (vervolg)

Opleidingsniveau	Opleidingscategorie	SOI
Nr.	Opleidingstype	
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
057	HBO lerarenopleiding basisonderwijs	40611, 50611-50617, 50690-50699, 60611-60617, 60692
058	HBO lerarenopleiding talen	50620-50625, 50628, 50629, 60620-60625, 60628, 60629, 70621-70625, 70628, 70629
059	HBO lerarenopleiding natuur en techniek	50630-50659, 60630-60659, 70630-70635
060	HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	50626, 50627, 50660-50666, 57181, 60626, 60627, 60660-60666, 70626, 70627, 70660-70666
061	HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	50667, 60667
062	HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	50670-50679, 60670-60679
063	HBO lerarenopleiding expressie	50680-50689, 60680-60689, 70680-70689
064	HBO tolk en vertaler	51100-51199
<i>HBO Landbouw</i>		
065	HBO landbouw en veeteelt	52110, 52158
066	HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	52128-52130, 52171-52299, 52900, 53677, 53678
<i>HBO Techniek</i>		
067	HBO laboratorium	53140, 53149, 53160, 55210, 55220
068	HBO bouwkunde	53610-53619, 53810-53819
069	HBO civiele techniek	53620-53629, 53820-53829
070	HBO werktuigbouwkunde	53631-53649, 53830-53849
071	HBO elektrotechniek	53110-53139, 53150, 53170-53190, 53650-53651, 53653-53655, 53682, 53683
072	HBO informatica	53652, 56135
073	HBO chemische technologie	53670-53676
074	HBO vervoer en logistiek	54100-54999
<i>HBO Paramedisch</i>		
075	HBO verpleegkunde	55120, 55380
076	HBO (fysio)therapie	55140-55149, 55151, 55153, 55180, 55238
077	HBO voeding	55420, 58180
078	HBO radiologie	55241-55243
—	HBO paramedisch overig	55110-55119, 55130-55133, 55160, 55190-55199, 55231, 55248, 55280, 55480
<i>HBO Economie</i>		
080	HBO accountancy en bedrijfseconomie	56110, 56133, 56138, 56210, 56240, 56249, 56630
081	HBO commerciële economie	56143-56180
082	HBO toerisme en recreatie	56142
083	HBO recht en bestuur	56611-56629, 56690
084	HBO secretariaat	55310, 56131
085	HBO bedrijfskunde	52310, 52350, 52380, 56120, 56220
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
086	HBO communicatie en journalistiek	56141, 57120
087	HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	51610, 57111, 57115-57119, 57188-57199
088	HBO personeelswerk	57113
089	HBO bibliotheek en documentatie	57130
—	HBO sociaal-cultureel overig	57141, 57143, 57145-57165

Overzicht van opleidingstypen (vervolg)

Opleidingsniveau Opleidingscategorie Nr. Opleidingstype		SOI
091	<i>HBO Kunst</i> HBO uitvoerende en beeldende kunsten	58610-58640, 58680-58699, 68610
092	<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i> HBO openbare orde en veiligheid	59100-59499
—	<i>HBO Overig</i> HBO overig	53685-53699, 53868, 53885, 53900, 56190-56199, 58110-58125, 58190, 58340, 58900-58999, 59900-59999
WO		
094	<i>WO Letteren en theologie</i> WO letteren	61100-61199, 71100-71199
095	WO theologie	61610, 71610
096	<i>WO Landbouw en milieukunde</i> WO landbouw en milieukunde	62110-62130, 62158, 62170-62180, 62182-62189, 62200-62999, 72175
097	<i>WO Techniek</i> WO wiskunde en natuurwetenschappen	63110-63199, 63631, 63670-63688, 73110-73199, 73674, 73675
098	WO bouwkunde	63613-63618, 63818, 73618
099	WO civiele techniek	63623-63625, 73623
100	WO werktuigbouwkunde	62181, 63643-63649, 73645-73648
101	WO elektrotechniek	63650-63651, 63653-63659, 72181, 73650-73651, 73653-73659
102	WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	63652, 66135, 73652, 76135
103	<i>WO Medisch</i> WO (dier)geneeskunde	65111, 65160, 75111, 75160
104	WO tandheelkunde	65131, 75131
105	WO farmacie en medische biologie	65200-65299, 75200-75299
106	<i>WO Economie</i> WO econom(etr)ie	66110, 66141-66219, 66221-66240, 76110, 76141-76219
107	WO bedrijfskunde	66120, 66220, 76120
108	WO accountancy en belastingen	66133, 66630, 76133, 76630
109	WO rechten en bestuurskunde	66118, 66610-66629, 66631-66699, 76118, 76610-76629
110	<i>WO Sociaal-cultureel</i> WO sociale wetenschappen	65148, 65180-65199, 67120, 67130, 67141- 67188, 68110, 68180, 75148, 75151, 75180, 77130, 77141-77188
—	WO sociaal-cultureel overig	67110-67119, 67190, 77113
112	<i>WO Kunst</i> WO kunstwetenschappen	68640
—	<i>WO Overig</i> WO overig	63690, 63900, 65380, 65480, 65900, 68690, 69150-69999

Noot: De classificatie die gehanteerd wordt in hoofdstuk 1 van deze *Statistische Bijlage* wijkt op twee punten licht af van de indeling die hier wordt weergegeven. Het opleidingstype *MBO fijnmechanische techniek en laboratorium* is in hoofdstuk 1 uitgesplitst in *MBO Laboratorium* en *MBO fijnmechanische techniek*. In plaats van het opleidingstype *MBO verpleging en verzorging* worden in hoofdstuk 1 twee opleidings-
typen – *MBO verzorging* en *MBO verpleging* – onderscheiden.

Beroepsgroepen, volgorde ROA

ROA-beroepsklasse

ROA-nr. SBC ROA-beroepsgroep

PEDAGOGISCHE BEROEPEN

1	623	Leraar basisonderwijs
2	625	Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)
3	825	Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)
4	626	Docenten landbouw en techniek (2e graads)
5	826	Docenten landbouw en techniek (1e graads)
6	631	Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)
7	831	Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)
8	633	Docenten talen en expressie
9	833	Docenten letteren (1e graads)
10	634	Docenten sociale vakken (2e graads)
11	834	Docenten sociale vakken (1e graads)
12	621	Docenten 2e graads zonder specialisatie
13	821	Docent 1e graads zonder specialisatie
14	622	Onderwijskundig medewerkers
15	822	Onderwijskundigen en pedagogen
16	427	Rij-instructeurs
17	234	Zweminstructeurs
18	434	Sportinstructeurs

CULTURELE BEROEPEN

19	752	Tolken, vertalers en schrijvers
20	553	Bibliotheekassistenten
21	753	Bibliothecarissen
22	554	Grafisch ontwerpers
23	754	Kunstenaars
24	762	Geestelijk verzorgers
25	962	Geestelijken
26	764	Journalisten
27	964	Taalkundigen

AGRARISCHE BEROEPEN

28	104	Agrarische hulparbeiders
29	242	Agrarische arbeiders
30	442	Agrarische vakkrachten
31	642	Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers
32	842	Landbouwkundigen
33	243	Landbouwmachinebestuurders en vissers
34	444	Agrarische bedrijfshoofden

TECHNISCHE, AMBACHTS- EN INDUSTRIEBEROEPEN

35	106	Productiemedewerkers
36	251	Laboratorium-assistenten
37	451	Laboranten
38	651	Technisch analisten
39	851	Natuurwetenschappers
40	261	Conciërges
41	461	Hoofden technische dienst
42	861	Werktuigbouwkundigen
43	262	Bouwvakkers
44	462	Aannemers en installateurs
45	662	Architecten en bouwkundig projectleiders
46	862	Weg- en waterbouwkundigen
47	263	Weg- en waterbouwkundige arbeiders
48	463	Weg- en waterbouwkundige vakkrachten
49	663	Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders
50	264	Metaalarbeiders

Beroepsgroepen, volgorde ROA (vervolg)

ROA-beroepsklasse

ROA-nr. SBC ROA-beroepsgroep

51	464	Bankwerkers en lassers
52	664	Bedrijfshoofden metaalbewerking
53	265	Assembleurs
54	465	Monteurs
55	665	Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst
56	466	Elektronicamonteurs
57	267	Monteurs en controleurs elektrotechnische producten
58	467	Elektromonteurs
59	667	Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden
60	867	Elektrotechnici
61	268	Grafisch productiepersoneel
62	468	Grafische vakkrachten
63	271	Mechanisch operators
64	478	Procesoperators
65	671	Procestechnologen
66	871	Materiaalkundigen
67	272	Confectie-arbeiders
68	472	Schoen- en kleermakers

TRANSPORTBEROEPEN

69	108	Laders en lossers
70	282	Chauffeurs
71	482	Schippers en conducteurs
72	682	Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport
73	485	Stewards

MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN

74	292	Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen
75	492	Verplegenden en doktersassistenten
76	692	Therapeuten en verpleegkundigen
77	892	Artsen
78	493	Apothekersassistenten en medisch laboranten
79	693	Medisch analisten
80	893	Apothekers
81	772	Afdelingshoofden zorginstelling

ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN

82	101	Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs
83	211	Ondersteunende administratieve hulpkrachten
84	712	Bedrijfshoofden
85	912	Economen
86	513	Productieplanners
87	713	Organisatie-adviseurs
88	913	Organisatiedeskundigen
89	315	Receptionisten en administratieve employés
90	515	Boekhouders en secretaresses
91	715	Assistent accountants
92	915	Accountants
93	316	Verzekeringsagenten
94	516	Commercieel employés
95	716	Commercieel medewerkers
96	521	Technisch-commercieel employés
97	721	Technisch-bedrijfskundig medewerkers
98	532	Juridisch en fiscaal medewerkers
99	732	Juridisch, bestuurlijk medewerkers
100	932	Juristen
101	484	Administratieve transportemployés

Beroepsgroepen, volgorde ROA (vervolg)

ROA-beroepsklasse

ROA-nr. SBC ROA-beroepsgroep

102	788	Leidinggevend
103	988	Managers
104	494	Medisch secretaresses

INFORMATICA BEROEPEN

105	514	Programmeurs
106	714	Systeemanalisten
107	914	Informatici
108	666	Technisch systeemanalisten

SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN

109	563	Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling
110	763	Medewerkers sociaal-cultureel werk en personeel en arbeid
111	963	Hoofden sociaal-cultureel werk en personeel en arbeid
112	765	Sociaal-wetenschappelijk medewerkers
113	965	Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers

VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN

114	112	Vakkenvullers
115	117	Interieurverzorgers
116	317	Verkopers
117	517	Winkeliers
118	372	Hulpkrachten horeca en verzorging
119	495	Ziekenverzorgenden
120	572	Verzorgend personeel
121	373	Café- en snackbarhouders
122	573	Bedrijfshoofden horeca
123	479	Bakkers en slaggers

OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN

124	342	Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten
125	542	Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés
126	742	Politie-inspecteurs en officieren
127	473	Brandweerlieden

Beroepsgroepen, volgens SBC '92

Nr.	SBC Beroepsklasse Beroepsgroep (CBS-naam)	Beroepsgroep (ROA-naam)
11	ELEMENTAIRE BEROEPEN	
101	Algemene elementaire beroepen	Kantoorhulpen, inpakkers en colporteurs
104	Elementaire agrarische beroepen	Agrarische hulparbeiders
106	Elementaire technische beroepen	Productiemedewerkers
108	Elementaire transportberoepen	Laders en lossers
112	Elementaire administratieve, commerciële beroepen	Vakkenvullers
117	Elementaire verzorgende beroepen	Interieurverzorgers
21	LAGERE NIET-SPECIALISTISCHE BEROEPEN	
211	Lagere niet-specialistische beroepen	Ondersteunende administratieve hulpkrachten
22	LAGERE DOCENTEN SPORTVAKKEN	
234	Lagere docenten sportvakken	Zweminstructeurs
24	LAGERE AGRARISCHE BEROEPEN	
242	Lagere algemeen agrarische beroepen	Agrarische arbeiders
243	Lagere technisch-agrarische beroepen	Landbouwmachinebestuurders en vissers
25	LAGERE WISKUNDIGE, NATUURWETENSCHAPPELIJKE BEROEPEN	
251	Lagere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	Laboratorium-assistenten
26	LAGERE TECHNISCHE BEROEPEN	
261	Lagere technische beroepen (ongeacht specialisatie)	Conciërges
262	Lagere bouwkundige beroepen	Bouwvakkers
263	Lagere weg- en waterbouwkundige beroepen	Weg- en waterbouwkundige arbeiders
264	Lagere metaalkundige beroepen	Metaalarbeiders
265	Lagere werktuigbouwkundige beroepen	Assembleurs
267	Lagere elektrotechnische beroepen	Monteurs en controleurs elektrotechnische producten
268	Lagere grafische beroepen	Grafisch productiepersoneel
271	Lagere procestechnische beroepen	Mechanisch operators
272	Lagere technische beroepen NEG	Confectie-arbeiders
28	LAGERE TRANSPORTBEROEPEN	
282	Lagere algemene transportberoepen	Chauffeurs

Beroepsgroepen, volgens SBC '92 (vervolg)

Nr.	SBC Beroepsklasse Beroepsgroep (CBS-naam)	Beroepsgroep (ROA-naam)
29	LAGERE (PARA)MEDISCHE BEROEPEN	
292	Lagere (para)medische beroepen	Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen
31	LAGERE ADMINISTRATIEVE, COMMERCIELE BEROEPEN ED	
315	Lagere administratieve beroepen	Receptionisten en administratieve employés
316	Lagere (technisch-)commerciële beroepen	Verzekeringsagenten
317	Lagere verkoopberoepen	Verkopers
33	LAGERE BEVEILIGINGSBEROEPEN	
342	Lagere beveiligingsberoepen	Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten
37	LAGERE VERZORGENDE BEROEPEN	
372	Lagere algemeen verzorgende beroepen e.d.	Hulpkrachten horeca en verzorging
373	Lagere commercieel-verzorgende beroepen	Café- en snackbarhouders
42	MIDDELBARE DOCENTEN TRANSPORT-, SPORTVAKKEN	
427	Middelbare docenten transportvakken	Rij-instructeurs
434	Middelbare docenten sportvakken	Sportinstructeurs
44	MIDDELBARE AGRARISCHE BEROEPEN	
442	Middelbare (technisch-) agrarische beroepen	Agrarische vakkrachten
444	Middelbare commercieel-agrarische beroepen	Agrarische bedrijfshoofden
45	MIDDELBARE WISKUNDIGE, NATUURWETENSCHAPPELIJKE BEROEPEN	
451	Middelbare wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	Laboranten
46	MIDDELBARE TECHNISCHE BEROEPEN	
461	Middelbare technische beroepen (ongeacht specialisatie)	Hoofden technische dienst
462	Middelbare bouwkundige beroepen	Aannemers en installateurs
463	Middelbare weg- en waterbouwkundige beroepen	Weg- en waterbouwkundige vakkrachten
464	Middelbare metaalkundige beroepen	Bankwerkers en lassers
465	Middelbare werktuigbouwkundige beroepen e.d.	Monteurs
466	Middelbare elektrotechnische beroepen (automatisering e.d.)	Elektronicamonteurs

Beroepsgroepen, volgens SBC '92 (vervolg)

Nr.	SBC Beroepsklasse Beroepsgroep (CBS-naam)	Beroepsgroep (ROA-naam)
467	Middelbare elektrotechnische beroepen (excl. automatisering)	Elektromonteurs
468	Middelbare grafische beroepen e.d.	Grafische vakkrachten
471a	Middelbare procestechnische beroepen	Procesoperators
471b	Middelbare procestechnische beroepen	Bakkers en slaggers
472	Middelbare technische beroepen NEG	Schoen- en kleermakers
473	Middelbare technische beveiligingsberoepen	Brandweerlieden
48	MIDDELBARE TRANSPORTBEROEPEN ED	
482	Middelbare algemene transportberoepen	Schippers en conducteurs
484	Middelbare economisch-administratieve transportberoepen	Administratieve transportemployés
485	Middelbare verzorgende transportberoepen	Stewards
49	MIDDELBARE (PARA)MEDISCHE BEROEPEN	
492	Middelbare algemene (para)medische beroepen	Verplegenden en doktersassistenten
493	Middelbare technisch-(para)medische beroepen	Apothekersassistenten en medisch laboranten
494	Middelbare economisch-administratieve (para)medische beroepen	Medisch secretaresses
495	Middelbare verzorgend-(para)medische beroepen	Ziekenverzorgenden
51	MIDDELBARE ADMINISTRATIEVE, COMMERCIEËLE BEROEPEN ED	
513	Middelbare bedrijfskundige beroepen	Productieplanners
514	Middelbare administratieve beroepen (automatisering e.d.)	Programmeurs
515	Middelbare administratieve beroepen (excl. automatisering)	Boekhouders en secretaresses
516	Middelbare commerciële beroepen	Commercieel employés
517	Middelbare verkoopberoepen	Winkeliers
521	Middelbare technisch-, wiskundig-, commerciële, administratieve beroepen	Technisch-commercieel employés
53	MIDDELBARE JURIDISCHE, BESTUURLIJKE BEVEILIGINGSBEROEPEN	
532	Middelbare juridische, bestuurlijke beroepen	Juridisch en fiscaal medewerkers
542	Middelbare beveiligingsberoepen	Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés
55	MIDDELBARE TAALKUNDIGE, CULTURELE BEROEPEN	
553	Middelbare taalkundige beroepen e.d.	Bibliotheekassistenten
554	Middelbare kunstzinnige beroepen	Grafisch ontwerpers

Beroepsgroepen, volgens SBC '92 (vervolg)

Nr.	SBC Beroepsklasse Beroepsgroep (CBS-naam)	Beroepsgroep (ROA-naam)
56	MIDDELBARE BEROEPEN M.B.T. GEDRAG EN MAATSCHAPPIJ	
563	Middelbare sociaal-maatschappelijke beroepen e.d.	Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling
57	MIDDELBARE VERZORGENDE BEROEPEN ED.	
572	Middelbare algemeen verzorgende beroepen	Verzorgend personeel
573	Middelbare commercieel-verzorgende beroepen e.d.	Bedrijfshoofden horeca
62	HOGERE PEDAGOGISCHE BEROEPEN	
621	Hogere pedagogische beroepen (ongeacht specialisatie)	Docenten 2 ^e en 3 ^e graads zonder specialisatie
622	Hogere onderwijskundige, pedagogische beroepen	Onderwijskundig medewerkers
623	Docenten basisonderwijs, algemeen vormende vakken	Leraar basisonderwijs
625	Docenten exacte, (para)medische, verzorgende vakken (2 ^e en 3 ^e gr.)	Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2 ^e gr.)
626	Docenten agrarische, technische, transportvakken (2 ^e en 3 ^e gr.)	Docenten landbouw en techniek (2 ^e gr.)
631	Docenten economische, administratieve, juridische vakken (2 ^e en 3 ^e gr.)	Docenten economisch-administratieve vakken (2 ^e gr.)
633	Docenten taalkundige, culturele vakken e.d.	Docenten talen en expressie
634	Docenten sociale, psychologische vakken (2 ^e en 3 ^e gr.)	Docenten sociale vakken (2 ^e gr.)
64	HOGERE LANDBOUWKUNDIGE BEROEPEN	
642	Hogere landbouwkundige beroepen	Milieuhygiënist en agrarisch vertegenwoordigers
65	HOGERE WISKUNDIGE, NATUURWETENSCHAPPELIJKE BEROEPEN	
651	Hogere wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	Technisch analisten
66	HOGERE TECHNISCHE BEROEPEN	
662	Hogere bouwkundigen, technische beveiligingsberoepen	Architecten en bouwkundig projectleiders
663	Hogere weg- en waterbouwkundigen	Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders
664	Hogere metaalkundige beroepen	Bedrijfshoofden metaalbewerking
665	Hogere werktuigbouwkundige beroepen e.d.	Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst
666	Hogere elektrotechnische beroepen (automatisering e.d.)	Technisch systeemanalisten
667	Hogere elektrotechnische beroepen (excl. Automatisering)	Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden
671	Hogere procestechnische beroepen e.d.	Procestechnologen

Beroepsgroepen, volgens SBC '92 (vervolg)

Nr.	SBC Beroepsklasse Beroepsgroep (CBS-naam)	Beroepsgroep (ROA-naam)
68	HOGERE TRANSPORTBEROEPEN	
682	Hogere transportberoepen (excl. Technisch)	Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport
69	HOGERE (PARA)MEDISCHE BEROEPEN	
692	Hogere algemene, verzorgende (para)medische beroepen	Therapeuten en verpleegkundigen
693	Hogere technisch-(para)medische beroepen	Medisch analisten
71	HOGERE ADMINISTRATIEVE, COMMERCIËLE, ECONOMISCHE BEROEPEN	
712	Hogere algemeen economische beroepen	Bedrijfshoofden
713	Hogere bedrijfskundige beroepen e.d.	Organisatie-adviseurs
714	Hogere administratieve beroepen (automatisering e.d.)	Systeemanalisten
715	Hogere administratieve beroepen (excl. Automatisering)	Assistent accountants
716	Hogere commerciële beroepen e.d.	Commercieel medewerkers
721	Hogere technisch-, wiskundig-commerciële, administratieve beroepen	Technisch-bedrijfskundig medewerkers
73	HOGERE JURIDISCHE, BESTUURLIJKE, BEVEILIGINGSBEROEPEN	
732	Hogere juridische, bestuurlijke beroepen	Juridisch, bestuurlijk medewerkers
742	Hogere algemene beveiligingsberoepen	Politie-inspecteurs en officieren
75	HOGERE TAALKUNDIGE, CULTURELE BEROEPEN	
752	Hogere taalkundige beroepen	Tolken, vertalers en schrijvers
753	Hogere bibliotheek-, documentatieberoepen	Bibliothecarissen
754	Hogere kunstzinnige beroepen	Kunstenaars
76	HOGERE BEROEPEN M.B.T. GEDRAG EN MAATSCHAPPIJ ED.	
762	Hogere theologische beroepen	Geestelijk verzorgers
763	Hogere sociaal-maatschappelijke beroepen	Sociaal-cultureel werkers
764	Hogere beroepen in de journalistiek	Journalisten
765	Hogere sociaal-wetenschappelijke beroepen e.d.	Sociaal-wetenschappelijk medewerkers
77	HOGERE VERZORGENDE BEROEPEN	
772	Hogere verzorgende beroepen	Afdelingshoofden zorginstelling

Beroepsgroepen, volgens SBC '92 (vervolg)

Nr.	SBC Beroepsklasse Beroepsgroep (CBS-naam)	Beroepsgroep (ROA-naam)
78 788	MANAGERS (HBO WERK- EN DENKNIVEAU) ED. Managers (HBO werk- en denkniveau) e.d.	Leidinggevend
82 822 825 826 831 833 834	WETENSCHAPPELIJKE PEDAGOGISCHE BEROEPEN Wetenschappelijke pedagogische beroepen (ongeacht specialisatie) Wetenschappelijke onderwijskundige, pedagogische beroepen Docenten exacte, (para)medische, verzorgende vakken (1 ^e gr. en WO) Docenten agrarische, technische, transportvakken (1 ^e gr. en WO) Docenten economische, administratieve, juridische vakken (1 ^e gr. en WO) Docenten taalkundige, culturele vakken (1 ^e gr. en WO) Docenten sociale, psychologische vakken (1 ^e gr. en WO)	Docent 1 ^e graads zonder specialisatie Onderwijskundigen en pedagogen Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1 ^e gr.) Docenten landbouw en techniek (1 ^e gr.) Docenten economisch-administratieve vakken (1 ^e gr.) Docenten letteren (1 ^e gr.) Docenten sociale vakken (1 ^e gr.)
84 842	WETENSCHAPPELIJKE LANDBOUWKUNDIGE BEROEPEN Wetenschappelijke landbouwkundige beroepen	Landbouwkundigen
85 851	WETENSCH. WISKUNDIGE, NATUURWETENSCHAPPELIJKE BEROEPEN Wetenschappelijke wiskundige, natuurwetenschappelijke beroepen	Natuurwetenschappers
86 861 862 867 871	WETENSCHAPPELIJKE TECHNISCHE BEROEPEN Wetenschappelijke technische (ongeacht specialisatie), beroepen Wetenschappelijke (weg- en waterbouw-)bouwkundige beroepen e.d. Wetenschappelijke elektrotechnische beroepen Wetenschappelijke materiaalkundige, procestechnische beroepen e.d.	Werktuigbouwkundigen (Weg- en water)bouwkundigen Elektrotechnici Materiaalkundigen
89 892 893	WETENSCHAPPELIJKE (PARA)MEDISCHE BEROEPEN ED. Wetenschappelijke (para)medische beroepen (excl. technisch) Wetenschappelijke technisch (para)medische beroepen	Artsen Apothekers
91 912 913 914 915	WETENSCHAPPELIJKE ECONOMISCHE, ADMINISTRATIEVE BEROEPEN ED. Wetenschappelijke algemeen-economische, commerciële beroepen e.d. Wetenschappelijke (technisch-) bedrijfskundige, wiskundig-economische beroepen Wetenschappelijke administratieve beroepen (automatisering e.d.) Wetenschappelijke administratieve beroepen (excl. automatisering)	Economen Organisatiedeskundigen Informatici Accountants

Beroepsgroepen, volgens SBC '92 (vervolg)

Nr.	SBC Beroepsklasse Beroepsgroep (CBS-naam)	Beroepsgroep (ROA-naam)
93	WETENSCHAPPELIJKE JURIDISCHE, BESTUURLIJKE BEROEPEN	
932	Wetenschappelijke juridische, bestuurlijke beroepen	Juristen
96	WETENSCHAPPELIJKE BEROEPEN M.B.T. GEDRAG EN MAATSCHAPPIJ	
962	Wetenschappelijke theologische beroepen	Geestelijken
963	Wetenschappelijke sociaal-maatschappelijke beroepen	Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken
964	Wetenschappelijke journalistieke, taalkundige, culturele beroepen	Taalkundigen
965	Wetenschappelijke sociaal-wetenschappelijke beroepen	Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers
98	MANAGERS (WETENSCHAPPELIJK WERK- EN DENKNIVEAU)	
988	Managers (wetenschappelijk werk- en denkniveau)	Managers

Beknopte Bedrijfsclassificatie SBI '93

Nr.	Bedrijfssector	SBI '93
1.	Landbouw en visserij	01000-02999, 05000-05999
2.	Voeding	15000-16999
3.	Chemie	24000-25999
4.	Metaal en elektrotechniek	27000-36099, 36200-36599, 36700-36999
5.	Overige industrie	17000-22999, 26000-26999, 36100-36199, 36600-36699
6.	Energie	10000-11999, 14000-14999, 23000-23999, 40000-41999,
7.	Bouw en onroerend goed	45000-45999, 70000-70999,
8.	Handel en reparatie	50000-50402, 50500-54999
9.	Transport en communicatie	60000-64999
10.	Bank- en verzekeringswezen	65000-67999
11.	Horeca en zakelijke dienstverlening	55000-55999, 71000-72999, 74000-74999, 90000-90999, 92400-92799, 93000-95999,
12.	Kwartaire diensten	73000-73999, 85000-85999, 91000-91999, 92001-92399,
13.	Overheid en onderwijs	75000-75999, 80000-80999, 99000-99500

Uitgebreide Bedrijfsclassificatie SBI '93

Nr.	Bedrijfssector	SBI '93
1.	Tuinbouw	01120-01199
2.	Veehouderij	01200-01599
3.	Akkerbouw, bosbouw en visserij	00001-01119, 02001-02999, 05000-05999
4.	Vlees- en visverwerking	15000-15299
5.	Overige voedingsproducten	15300-15899
6.	Drank en tabaksproducten	15900-16999
7.	Basischemie	24000-24199
8.	Eindproducten chemie	24200-24999
9.	Kunststofverwerking	25000-25999
10.	Basismetaal	27000-27999
11.	Metaalproducten	28000-28999, 36000-36099 36200-36599, 36700-36999
12.	Machine-industrie	29000-29999
13.	Elektrotechniek	30000-33999
14.	Transportmiddelen	34000-35999
15.	Textiel	17000-19999
16.	Hout- en bouwmaterialen	20010-20999, 26000-26999 36100-36199, 36600-36699
17.	Papier	21000-21999
18.	Grafische industrie	22001-22999
19.	Energie	10000-11999, 14000-14999, 23000-23999, 40000-41999
20.	Bouw	45000-45999
21.	Exploitatie van onroerend goed	70000-70999
22.	Handel en reparatie	50000-50402, 50500-52999
23.	Scheep- en luchtvaart	61000-62999
24.	Weg- en railvervoer	60000-60999, 63000-63999
25.	Communicatie	64000-64999
26.	Bankwezen	65000-65999, 67000-67199
27.	Verzekeringswezen	66000-66999, 67200-67999
28.	Horeca	55000-55999
29.	Zakelijke dienstverlening	71000-72999, 74000-74999
30.	Overige commerciële dienstverlening	90000-90999, 92400-92799 93000-95999
31.	Gezondheidszorg	85000-85999
32.	Overige kwartaire diensten	73000-73999, 91000-91999 92001-92399
33.	Onderwijs	80000-80999
34.	Overheid	75000-75999, 99000-99500

